Музейна педагогіка в науковій освіті

Частина II

Міжнародна науково-практична конференція

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ЦЕНТР ЮНЕСКО «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

25 листопада 2021 року, м. Київ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ЦЕНТР ЮНЕСКО
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

ЧАСТИНА 2

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

(Київ, 25 листопада 2021 року)

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2021

УДК 37
М 89

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 13 від 17 листопада 2021 р.)

Рецензенти:

Л. Ц. Ваховський, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка;

Т. М. Засєкіна, доктор педагогічних наук, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України.

Редакційна колегія:

С. О. Довгий, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН і НАН України;

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;

В. А. Бітаєв, доктор філософських наук, професор, академік НАМ України;

М. В. Головко, доктор педагогічних наук, доцент;

В. Б. Дунець, кандидат політичних наук;

В. В. Щепанський, кандидат філософських наук;

К. Ю. Ладоня, відповідальний редактор.

М 89 **Музейна** педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. – Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. – Ч. 2. – 332 с.

DOI : https://doi.org/10.32405/978-617-7945-31-3-2-328

ISBN 978-617-7945-31-3

У збірнику зібрано тези доповідей, які були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті», що відбулася 25 листопада 2021 р. у м. Києві.

УДК 37

Матеріали подано в авторській редакції, за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть відповідальність автори публікацій.

ISBN 978-617-7945-31-3
© Національна академія педагогічних наук України, 2021
© Національний центр «Мала академія наук України», 2021

ЗМІСТ

НАУКОВА ОСВІТА ТА МУЗЕЙНІ ПРОСТОРИ

Андрєєва Катерина
Музейна педагогіка в неформальній освіті 12

Андрусишина Анна
Університетський музей археології як сучасний простір для навчання та вдосконалення фахових навичок студентів .. 15

Годзінська Ірина, Ткебучава Ірина
Роль фондових колекцій Природничого музею в навчальній та науково-дослідній роботі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 19

Дем'янюк Олександр
Використання продукції Укрпошти у формуванні експозиції шкільних музеїв 24

Дрогобицька Оксана
Музейна практика в системі підготовки студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» 29

Жидкова Наталія
Музейні можливості у дослідницькій діяльності учнів громадянської та історичної галузі освіти 32

Зуй Віталій
Використання музейного ресурсу під час вивчення історії в закладах загальної середньої освіти (на прикладі Наполеонівських війн) 36

Кузьменко Ольга, Савченко Ірина, Дем'яненко Валентина, Савченко Ярослав
Особливості наукової освіти у навчанні фізико-технічних дисциплін у контексті музейного простору 40

Ликова Оксана
Музей як місце опанування народного ремесла 44

Мороз Вікторія
Музей як педагогічна система 47

Музиченко Валентина
Реалізація студентських проєктів відділення «Дизайну» ЧДБК через музейний простір міста 50

Павленко Юлія
Навчання в музеї:
нові перспективи для учнів і студентів..... 53

Пащенко Євген, Чернецький Ігор, Сліпухіна Ірина
Використання геологічних експонатів
в освітньому середовищі нової української школи..... 58

Пеляшенко Костянтин
Форми роботи зі шкільною аудиторією в Музеї археології..... 63

Писаревська Наталія
Україна. Ідентифікація. Музей 66

Рудик Ганна, Сліпухіна Ірина, Поліхун Наталія
STEAM у музеї мистецтва: організаційні особливості..... 70

Рябчий Іван
Перформативний метод у науковій освіті
(на прикладі проєкту PERFORM)..... 75

Свириденко Денис
Відповідальне громадянство через наукову освіту
та соціальна відповідальність сучасних музеїв 79

Харитонов Віталій
Досвід розроблення курсу «Гемологічне колекціонування» – вибіркового освітнього компоненту ОПП
Геологія бакалаврського рівня вищої освіти..... 81

Чеканова Наталія
Музей – як науково-освітня інституція
(з досвіду роботи Тернопільського обласного
краєзнавчого музею) 86

Шевченко Ірина
Пропедевтика наукового мовлення молодших школярів
засобами музейної педагогіки 91

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Андросова Валентина
Національно-патріотичне виховання
засобами музейної педагогіки 96

Артеменко Ірина
Історія рідного краю в часі 98

Вакулишин Сергій
Досвід інтерактивного спілкування
зі школярами – відвідувачами музею
при закладі позашкільної освіти 101

Данильченко Ірина
Формування музейно-педагогічної компетентності
в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти 104

Дрогобицький Ігор, Ткачівський Петро
Вектори музейної педагогіки у контексті діяльності
пластової оселі «Галицьке Опілля»:
сучасний стан та перспективи 108

Єгоров Віктор
Аналітичний огляд навчальної інфраструктури
для дітей будь-якого віку за напрямом робототехніка
в Україні 112

Зубеляк Мар'яна
«В гості до Станіслава Людкевича»:
музично-освітній проєкт Меморіального музею
Станіслава Людкевича 116

Карчина Лариса
Навчальні програми з музейної педагогіки для школи:
досвід і перспективи 119

Крутий Віталій
Гурток «Юні краєзнавці»
як приклад позашкільної освіти в музеї 123

Ластюк Віталій
Шкільний музей як основа краєзнавчої роботи школярів 125

Магула Наталія
Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі 128

Мусій Світлана
Музейна педагогіка в сучасному освітньому просторі ЗПО 131

Нетьосов Сергій
Шкільна музейна кімната «Музика української звитяги» –
складник національно-патріотичного виховання 136

Пахольчук Іван
Музейна педагогіка в Комунальному закладі
«Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» 141

Перепелиця Ніна, Сліпченко Тетяна
Реалізація ідеї «Живий музей»
у закладах позашкільної освіти 146

Рибалка Людмила
Взаємодія закладу позашкільної освіти
та музею щодо організації учнівської
науково-дослідницької діяльності з історії 150

Сапухіна Олена
Музей техніки – осередок навчання
та виховання в закладі позашкільної освіти 157

Сиротенко Валерій
Діяльність Донецького обласного краєзнавчого музею
(м. Краматорськ) у справі національно-патріотичного
виховання учнів 160

Тимошенко Алла
Мистецький і педагогічний спадок О. І. Рощиної
на полтавській культурній ниві 165

Тучапська Оксана
Роль музеїв у вивченні історії українського народу..... 170

Федосєєв Олександр
Учнівська музейна карта УМКА..... 177

Чекман Марта
Музейний простір
Центру позашкільної освіти Дунаєвецької ТГ 180

Четверикова Олена
Реалізація можливостей музейної педагогіки
в діяльності краєзнавчого музею «Музей хліба»
комунального закладу «Міський еколого-натуралістичний
центр дітей та учнівської молоді» 184

Чіпак Степан
Музейна педагогіка у ВПУ№ 71
м. Кам’янка-Бузька Львівської області 189

Шиліна Наталія
Музейна педагогіка як одна із форм
позакласного навчання географії 192

Щербина Ганна
Через музей до серця 197

МУЗЕЇ ТА ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Венгрова Ольга
Музей в умовах пандемії (на прикладі діяльності Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника) 202

Гайнетдінов Дмитро
Музей війни – школярам: проведення онлайн-уроків у час пандемії COVID-19 205

Гордійчук Олена
Організація музейної практики Корнинського опорного освітнього закладу I-III ступенів Корнинської селищної ради в умовах пандемії COVID-19..... 211

Гуменюк Оксана
Засоби музейної педагогіки для онлайн-вивчення культури, традицій і мистецтва Далекого Сходу..... 215

Іванець Оксана
Мистецький світ україни в умовах пандемії COVID-19: нові формати 217

Колесніченко Владислав
Діяльність музейних закладів в умовах карантинних обмежень пандемії COVID-19 220

Омельченко Наталія, Омельченко Ігор
Шкільні музеї Чернівецької області та виклики пандемії COVID-19..... 224

Острякова Олександра
Музеї та виклики пандемії: з досвіду роботи Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана..... 227

Пискун Ольга
Музей Б. Хмельницького: онлайн-комунікація
з відвідувачами в умовах карантину 230

Пісцова Марія
Діяльність етнографічного відділу Полтавського
краєзнавчого музею імені Василя Кричевського
в умовах пандемії COVID-19 237

Попова Вікторія
Роль музею в об'єднанні громади та поліпшенні життя
вразливих категорій громадян під час пандемії COVID-19
на прикладі музеїв Барселони (Іспанія) 242

Сідак Лариса
Дистанційні послуги для інтеграції
та розвитку музейної справи в мережі інтернет 248

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Вдовченко Віктор
Перспектива трансформації вітчизняних
художньо-промислових музеїв XIX ст. у віртуальні музеї
для технологічної освіти XXI ст. 256

Димшиць Едуард, Оспіщева-Павлишин Марія
Розвиток і трансформація віртуальних музеїв
на музейному порталі МАН України 270

Грицай Людмила
Віртуальні музеї: зарубіжний та вітчизняний досвід 273

Коваль Ірина
Віртуальний музей як засіб
національно-патріотичного виховання молоді 277

Масол Людмила
Наскрізна рубрика «Віртуальна екскурсія» як компонент
змісту підручників з інтегрованого курсу «Мистецтво» 281

Топузов Олег
Інтерактивні віртуальні виставки
як засіб музейної педагогіки 286

Тоцький Ігор
Музей Стрийського ВХПУ: реалії та перспективи 289

Тютя Марина
Інтерактивний тур «Стародавня Греція»
як педагогічний засіб 292

МАЙБУТНЄ МУЗЕЇВ: РОЗВИТОК І ТРАНСФОРМАЦІЯ

Довгань Світлана
Діяльність військово-історичного музею:
виклики сучасності 298

Іванова Гергана
Чи може музей позиціонувати себе як культурний хаб? 303

Копилець Євгеній, Ярошенко Юлія
Нормативно-правове забезпечення діяльності музеїв
при закладах освіти: проблеми та можливі шляхи
їхнього розв'язання 307

Нікольченко Юзеф, Деліман Владислава
Здобутки та проблеми музейного менеджменту
і маркетингу в Україні 312

Песоцька Юлія
Інклюзивні екскурсії як виклик сьогодення
(у межах реалізації проєкту «Культурно-рекреаційно-
туристична Черкащина: Інклюзивно-соціальна 3D-карта»
за підтримки Українського культурного фонду) 316

Тищенко Ольга
Роль музеїв у розвитку туристичної галузі України 320

Третяченко Олександр
Інноваційні можливості в сучасному музеї 325

НАУКОВА ОСВІТА
ТА МУЗЕЙНІ ПРОСТОРИ

до змісту »

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Андрєєва Катерина,
аспірантка,
старша лаборантка НУ «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя
e-mail: burley.hiltmann@gmail.com

Фахова підготовка компетентного педагога в сучасному освітньому просторі потребує різних підходів. Неформальна освіта в умовах музейного середовища формує особистість. Проблема особистості – соціальної сутності – її зв'язок із суспільством залежить від культурного, соціального середовища та навколишнього світу.

Соціально-історичний розвиток особистості залежить також від функціонування (в певний період) закладів освіти. Музей як заклад позавишівської освіти відіграє значну роль в освіті майбутнього спеціаліста та й загалом у формуванні його творчої особистості.

Музейна педагогіка в умовах музейного середовища формує музейно-педагогічну модель освітніх програм для виховання інженера технічної творчості. Сучасний музей та нові обставини зумовлюють організацію навчання в українських закладах освіти реформувати та пристосувати сучасні музейні заклади до освітніх програм від початкових шкіл до вищих навчальних закладів.

Формування науково-технічного потенціалу індустріальних районів України, підготовка інженерно-технічних кадрів відіграє значну роль в економіці України. У своєму дослідженні Л. М. Макар сутність освітнього середовища в педагогічному процесі розглядає у взаємодії школи та розвивального середовища: «Сучасну вищу освіту зумовлює необхідність створення умов для розвитку вдосконалення освітнього середовища у ВНЗ. Створення єдиного освітнього і науково-педагогічного просто-

ру розглядається в контексті діалогу культур, залучення у різні педагогічні системи загальнолюдських цінностей як життєвих орієнтирів особистості» [1].

Дослідна практика, з 2010 року проведена у Запорізькому музеї-галереї прикладної кераміки та живописної творчості Іллі й Олексія Бурлай (www.museum-gallery.org) ставить запитання: у чому проявляються інноваційні рішення в культурно-педагогічному проєкті. «Музей і школа» – це проєкт комунікації науки і суспільства, який реалізується: у вигляді лекцій по темі історії науки і техніки; творчих зустрічей; проведенні наукових фестивалів та науково-популярних проектів для дітей; знайомство з прикладами візуалізації наукових досягнень в різних країнах. При проведенні таких культурно-педагогічних заходів розглядається взаємозалежність людини – члена суспільства, і процесів природи, як єдиного організму, який має працювати в нових інформаційних умовах світу» [2].

Потрібні пошуки шляхів самовираження особистості – інженера технічної творчості на межі II і III тисячоліть. Тому розроблення програм для залучення музейного простору в освітні проєкти, поширення освітніх практик, популяризація музейної педагогіки серед викладачів технічних вишів України потребує особливого підходу та одночасно комунікації музейного простору. І. Медведєв наголошує на осмисленні важливих програм: «Ідея музейної педагогіки як соціально-громадського явища та освітньо-культурологічного процесу, яка здійснює діяльність у галузі культури, освіти, науки та економіки посідає особливе місце в суспільній свідомості та є предметом осмислення педагогіки, філософії освіти, історії України, культурології, публічного управління галузями освіти та культури, охорони здоров'я» [3].

Оволодіння музейною інформацією – це демонстрація іміджу науковця. У своїх дослідженнях науковці пропонують долучатися до руху популяризації науки: «Адже у цих науково-освітніх інтерактивних просторах заохочують досліджувати відмінності чи подібності різних предметів, речовин, сприймати їх на дотик чи подивитися крізь мікроскопічне обладнання, аби зрозуміти механізм роботи науковців, як вони здобувають дані, підтверджені практикою. Проблемно-пошукове навчання, яке закла-

дено в освітню основу організації експозиційного простору, активно сприяє реалізації цих функцій. Тому музеї та центри науки розглядаємо як місця, де процес пізнання супроводжується емоціями, де демонструються інновації, де відбувається діалог чи дискусії навколо важливих суспільних, наукових чи інших питань, стаючи публічними просторами, відкритими та доступними для усіх» [4, с. 83]. Отже, розвиток неформальної освіти – музейної педагогіки, є перспективним напрямом в розвитку освітніх наук, а «вітчизняний споживач музейних послуг на сьогодні сприймає музеї вже не лише в контексті реалізації ними традиційцних функцій (зберігання та експонування історичних і культурних артефактів), а й очікує від них активної освітньої діяльності» [4].

Використані джерела

1. Макар Л. М., *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах* : збірник наукових праць. КПУ., Зап., 2013. С. 230.
2. Баталкіна В. І., Андрєєва К. О. Інноваційні методи викладання предмета «Історія науки і техніки». Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах: збірник наукових праць. КПУ., Зап., 2013. С. 47–55.
3. Медведєв І. Виявлення можливих методів роботи музейно-виставкових центрів в умовах пандемії COVID-19 (на прикладі тростянецької ОТГ Сумської області). *Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19* : збірник матеріалів доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу, м. Київ, 27 травня 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. С. 76.
4. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 91.

УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ МУЗЕЙ АРХЕОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ПРОСТІР ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Андрусишина Анна,
головний зберігач фондів
Музею археології
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків
e-mail: annaandrysishina@gmail.com

Музеї, що функціонують при університетах, мають власні освітні та наукові функції. На відміну від інших музейних закладів, їх відвідують в основному студенти та науковці. Отже, окрім загальної місії, що полягає в популяризації культурної спадщини та збереженні колекцій, на університетські музеї покладено величезний обсяг освітньої та наукової роботи.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна вже не перший рік перебуває в топі кращих вишів України. В Університеті функціонує 4 музеї: Музей археології, Музей природи, Музей історії університету, Музей астрономії та багато наукових центрів, виставкових залів та лабораторій різних напрямів роботи.

Музей археології має багату історію. Заснований у 1919 році, музей в різні періоди історії згуртовував навколо себе дослідників старожитностей. До останнього часу музей не мав власної виставкової площі, лише лабораторії та фондосховища. За сприяння керівництва університету в 2015 році в головному корпусі ХНУ імені В. Н. Каразіна відкрилася нова виставкова зала. Окрім виставкової площі, тут розмістився зал для лекторію, сучасне фондосховище, робочі місця співробітників та допоміжні приміщення для наукової діяльності. Зала музею устаткована обладнанням для контролю за станом експонатів та сучасною системою безпеки. Це дає можливість проводити

тимчасові виставки будь-якого рівня складності, представляючи рідкісні та коштовні артефакти. Музей багато років незмінно є підрозділом історичного факультету. Кафедра історіографії, джерелознавства та археології є науковим куратором музею.

Історичний факультет університету Каразіна має потужну школу істориків, політологів та суспільних діячів. Викладання на факультеті є суміжним з діяльністю наукових центрів та підрозділів, що посідають важливе місце в підтриманні високого рівня професійної освіти. Ще під час навчання студенти мають можливість вдосконалюватися в обраній дисципліні, освоювати суміжні галузі, отримувати додаткову освіту. Вони беруть участь у міжнародних грантах і проєктах, працюють з іноземними представниками відомих вишів, компаній тощо. Все це спонукає студентство до навчання та розвитку.

У сучасному освітньому процесі велику роль відіграє вмотивованість студентів та їх бажання глибоко вивчати обрану тему. В останні роки все більше культурних та мистецьких установ відчувають значний дефіцит кваліфікованих кадрів. На сьогодні майже в кожному музеї затребуваними є спеціалісти, які відповідають за проєкти, соціальні мережі, цифрові технології тощо. Дефіцит кадрів виникає через відсутність низки фахових навичок, які не викладаються загальними університетськими курсами історичних, культурологічних та мистецтвознавчих факультетів. Саме тут у пригоді можуть стати університетські музеї, які виконують освітню функцію, допомагаючи підготувати спеціалістів.

Взаємодія зі студентами є пріоритетним видом роботи співробітників. З відкриттям нової виставкової зали музею, викладачі історичного факультету проводять лекції та семінарські заняття також і на базі музею, у спеціально відведеній для лекторію конференц-залі. Також тут проводяться студентські наукові гуртки, де вони виступають з доповідями та презентаціями. Велику допомогу в написанні курсових та дипломних робіт надає архів музею археології, де зберігаються цінні матеріали. Музейними фондами та архівом, бібліотекою активно користуються вчені для написання наукових статей та дисертаційних досліджень.

Студенти історичного факультету беруть участь у волонтерській програмі музею, під час якої навчаються проводити

екскурсії та отримують за це додаткові бали на заліках. Навчання молодих екскурсоводів сприяє кращому розумінню роботи з різними музейними аудиторіями, дає змогу вдосконалюватися в ораторському мистецтві та розширює загальні знання з історії та археології.

Щорічні музейні практики першокурсників ознайомлюють студентів з колекціями музею, його історією, бібліотекою, архівом. Наукові співробітники музею проводять заняття з різних тем, глибоко висвітлюючи зазначені теми. Студенти виконують різноманітні творчі завдання. Так, наприклад, цьогоріч студентів зацікавила тема легальності археологічних досліджень, збереження культурного надбання та музеєфікація пам'яток. За цими темами були розроблені додаткові заняття. А студенти виконували творчі роботи за прослуханими темами. Окрім того, під час щорічної практики студенти допомагають упорядковувати археологічні колекції: розбирають старі фонди, звіряють описи, працюють зі звітами.

Студенти беруть участь в організації виставок та різноманітних музейних заходів. Це дає їм можливість розкрити власний творчий потенціал та використати отримані навички з експозиційної роботи. Останнім часом за участі студентів було втілено в життя декілька музейних виставок із цікавими реконструкціями, знято декілька відеороликів-презентацій. Музейні волонтери на основі постійної експозиції розробили квест, який користується популярністю серед студентів та інших відвідувачів. Студенти-волонтери, що показали себе компетентними та працьовитими співробітниками, мають можливість офіційного працевлаштування. У такий спосіб університет підтримує випускників, а музей отримує цінних працівників, які вже кваліфіковано навчені виконувати свою роботу.

Отже, намагаючись зацікавити молодь та привернути увагу до музею, його колекцій та археології загалом, історичний факультет готує молодь до обрання майбутньої спеціалізації. Залучення студентів до музейної роботи засвідчило високі результати: студенти захопилися життям музею, отримали глибокі знання зі створення виставок, організації заходів та екскурсій, роботи з фондовими колекціями.

Використані джерела

1. Бакіров В. С., Духопельников В. М., Зайцев Б. П., Куделко С. М. та ін. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років. Харків, 2004. 332 с.
2. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. *Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21–22 жовтня 2010 р.).– Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. С. 243–249.
3. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків: Основа, 2008. 128 с.
4. Павлова О. Г. Внесок Харківського університету в культурно-мистецький розвиток України Харківський університет і українська культура: (До 210-річчя від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна): монографія, 2015. 296 с.
5. Посохов С. І. Університет як тип інтелектуального співтовариства: міркування про «університетський дух». *Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки*. 2009. Вип. 4. С. 125–137.
6. Скирда В. В. Археологічна наука в Харківському університеті (1805–1920 рр.): монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 164 с.

РОЛЬ ФОНДОВИХ КОЛЕКЦІЙ ПРИРОДНИЧОГО МУЗЕЮ В НАВЧАЛЬНІЙ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Годзінська Ірина,
кандидат географічних наук, провідний зберігач фондів
Природничого музею ЧНУ імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці.

Ткебучава Ірина,
провідний зберігач фондів
Природничого музею ЧНУ імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці,

e-mail: nature-museum@chnu.edu.ua

Природничий музей Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича при Навчально-науковому інституті біології, хімії та біоресурсів перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України є державним зберігачем систематизованих геолого-палеонтологічних та зоологічних колекцій зібраних з усього світу, і є одним із найстаріших університетських музеїв в Україні [2].

Одним із важливих аспектів діяльності музею є навчально-наукова та дослідницька робота з використанням експозиційних та фондових колекцій. На базі Природничого музею навчаються та проходять практику студенти Навчально-наукового інституту біології, хімії і біоресурсів, факультетів географічного, архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва.

Природничий музей складається із двох відділів – Геолого-географічного та Зоологічного. Геолого-палеонтологічні колекції містять інформацію про історію геологічного розвитку Землі,

географічне поширення, хімічний склад, морфологію, фізичні властивості мінералів та гірських порід. На базі геологічного відділу проводяться заняття під час вивчення студентами нормативних курсів «Геологія загальна та історична», «Інженерна геологія», «Геологія з основами геоморфології», «Палеогеографія».

Експозиційні колекції та фонди Геолого-географічного відділу займають 3 зали площею 183,1м^2 та налічують близько 13000 одиниць зберігання. Експонати розміщені за чотирма основними розділами. Розділ I «Регіональна геологія» репрезентує мінерали та гірські породи, що зібрані із усього світу. Унікальні зразки відомих світових родовищ корисних копалин дають можливість ознайомити студентів із геолого-геоморфологічною будовою багатьох територій Землі (Сибіру, Уралу, Кольського півострова та Хібіну, Антарктиди тощо).

Розділ II «Систематична мінералогія та геологія» висвітлює класифікацію мінералів (окремі вітрини присвячені вивченню різних класів мінералів, зокрема самородних елементів, окислів та гідроокислів, галоїдів, сульфідів, силікатів, сульфатів, фосфатів та карбонатів), також репрезентовані вітрини із формами знаходження кристалів мінералів у природі та фізичними властивостями мінералів. Значна частина експонатів присвячена вивченню гірських порід за генезисом. Так, представлені зразки порід магматичного, метаморфічного та осадового походження. Додатково, для вивчення фізичних властивостей мінералів та структурно-текстурних особливостей гірських порід у відділі є окремо підібрана навчальна колекція. На практичних заняттях студенти мають змогу вивчати натуральні зразки мінералів та порід. Надалі, набуті студентами знання використовуються у польових умовах на геолого-морфологічній практиці.

Розділ III «Геологія і корисні копалини України та Чернівецької області» ілюструє геологічну будову Українського кристалічного щита, Полісся, Вулканічного хребта на Закарпатті, Причорноморської западини, Поділля, Буковинських Карпат та Передгір'я. Важливою складовою експозиції є вітрина із корисними копалинами Чернівецької області. Для більш детального вивчення та освоєння петрографічних знань, кожний мінерал або гірська порода представлені декількома зразками та з різ-

них родовищ [2]. При вивченні матеріалів даного розділу студенти отримують базові знання та просторове уявлення про залягання та розподіл корисних копалин на території України та Чернівецької області.

У IV розділі «Палеонтологія» представлені різноманітні рештки представників викопної фауни від архею до антропогену (коралів, молюсків, артропод, голкошкірих, риб та ін.), широко представлена плейстоценова фауна (бивні та фрагменти кісток мамонта, печерного ведмедя, гієни, шерстистого носорога, праверблюда, первісного бика, великорогого оленя, лося та інші рештки із печер і стоянок Чернівецької області та України). Палеонтологічні знахідки розповідають про зміни клімату і ландшафтів, використовуються для глибокого і різнобічного вивчення всіх груп викопних організмів та з'ясування їхньої еволюції та закономірностей поширення в зв'язку з палеогеографічною обстановкою минулих епох. Ведеться моніторинг знахідок четвертинних ссавців в межах Чернівецької області. Ця частина колекцій активно використовується при вивченні курсів палеогеографії.

Зоологічні колекції складаються з експозиційних і наукових фондів. Експозиція Зоологічного відділу містить 3200 етикетованих екземплярів рецентних видів тварин, що належать до 17 типів та репрезентують світову і місцеву фауну і розташовані у таксономічному порядку у спеціальних шафах-вітринах у 2-х залах загальною площею 245 м². Наукові фонди складають колекції відповідним чином зібраних, оброблених та етикетованих 37351 екземплярів тварин 4 типів (більше 5000 одиниць зберігання). Колекції Зоологічного відділу музею постановою Кабінету Міністрів № 1241 від 22.09.2004 року віднесені до наукових об'єктів, що становлять Національне надбання України.

Особливість зоологічних наукових колекцій Природничого музею ЧНУ полягає у тому, що більша частина зборів має регіональний характер і по окремих систематичних групах доволі повно представляє біорізноманіття фауни Буковини і деяких прилеглих територій. Отже, фонди музею містять інформацію про таксономічний склад, історію розвитку, трансформацію, географічне поширення, еколого-ценотичну приналежність

видів і є науковою базою для зоогеографічних, систематичних, морфологічних та інших досліджень [1].

Нагромадження фондових колекцій, зібраних в різні періоди з однієї і тієї ж території, дозволяє проводити ревізію видового складу деяких груп тварин, (наприклад, типу Mollusca, класів Insecta, Actinopterigii), проаналізувати особливості та напрямки трансформації окремих біоценозів, розкрити характер мінливості видів, що заселяють біотопи, розробити заходи щодо збереження біорізноманіття та окремих унікальних екосистем, а також розробити заходи по раціональному та невиснажливому використанню живих ресурсів на окремих територіях.

Зоологічні колекції ЧНУ постійно використовуються у науково-дослідній роботі студентів та у навчальному процесі (зокрема, при вивченні студентами нормативних курсів «Зоологія», «Біологія» (розділ «Тварини»), «Ентомологія», «Паразитологія», «Теоретичні аспекти розвитку біоти», «Історичний розвиток біологічних систем» та спеціальних курсів: «Екологія тварин», «Факторна екологія», «Гідробіологія», «Біогеографія». Також на базі колекцій музею регулярно проводяться навчальні (зоологічні, еколого-природничі, геологічні) та виробничі польові практики студентів.

Наукові фондові колекції використовуються для написання курсових, дипломних, магістерських, кандидатських та докторських наукових робіт. Наприклад, за останній період (2005–2020 рр.) з використанням і поповненням фондових колекцій студентами ЧНУ було виконано й захищено 97 курсових, 61 дипломну, 7 бакалаврських та 47 магістерських наукових робіт. У Зоологічному відділі за останній період суттєво поповнилися іхтіологічні колекції за рахунок робіт під керівництвом д. б. н. О. І. Худого по дослідженню структури угруповань риб Дністровського водосховища; ентомологічні – к. б. н. Л. І. Тимочко (дослідження по Hymenoptera, Lepidoptera). Колекція викопних решток з різних регіонів України та Чернівецької області стала базою та значно поповнилася при написанні докторської дисертації Б. Т. Рідуша, колекція малакофауни – кандидатської роботи Я. А. Поп'юк, колекція гіпсів Чернівецької області є основою майбутньої кандидатської дисертації У. І. Костюк

Музейні колекції також використовуються для проведення тематичних занять для інших навчальних закладів міста, Малої академії наук, Обласного та міського центрів еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. Теми можуть бути досить різноманітні, залежно від потреб дисципліни та навчального закладу, наприклад, «Фауна Буковини», «У світі птахів», «Сторінками Червоної книги», «Корисні копалини для будівництва», «Дорогоцінні метали», «Руди металів», «Мінерали у медицині» тощо.

Таким чином, фондові колекції Природничого музею Чернівецького національного університету є науковим, навчальним та історико-культурним надбанням регіонального та загальнодержавного значення і слугують важливою науково-інформаційною базою теоретичних та прикладних досліджень. Особливість університетського музею саме й полягає у тому, що суто музейна робота з фондами (їх зберігання, облік, наукове опрацювання, поповнення новими надходженнями) поєднується із освітньою, навчально-виховною діяльністю, а також і науково-дослідницькою роботою студентів університету, слухачів МАН. Все це наочно підтверджує багаторічна плідна діяльність музею [1].

Використані джерела

1. Андрющенко Т. Г., Ткебучава І. Б., Третьяков Л. Д. Деякі історичні і сучасні аспекти наукової та освітньої діяльності зоологічного музею Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. *Збірник праць наукового природничо-історичного музею національного аграрного університету*. Київ: ННЦ ІАЕ, 2004. Вип. І. С. 6–14.
2. Годзінська І., Ткебучава І., Самашко А. Природничий музей Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. *Зелені Карпати*. Ужгород: Зелені Карпати, 2020. С. 144–150.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКЦІЇ УКРПОШТИ У ФОРМУВАННІ ЕКСПОЗИЦІЇ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ

Дем'янюк Олександр,
доктор історичних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної діяльності
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк
e-mail: adem51@ukr.net

Дедалі більше з'являється прихильників музейної педагогіки як частини освітнього процесу закладів освіти різних рівнів. Адже саме через музейну педагогіку можна вирішувати низку проблем, пов'язаних із формуванням особистості: залучення учнівської молоді до дослідно-експериментальної роботи, вдосконалення їхніх умінь й творчих здібностей, розвиток здатності до формування самостійних суджень, навичок критичного мислення, інформаційної грамотності.

Вбачаємо важливе місце музейної педагогіки у громадянській освіті. Вона сприяє всебічному розвитку особистості учня, пізнанню навколишнього світу, формуванню активної громадянської позиції. Тому під час створення експозиції шкільного музею варто звертати увагу на значущі сторінки української історії, аби формувати в школярів почуття гордості за досягнення української нації, популяризувати її вклад у світову цивілізацію.

У створенні тематичних експозицій можна використовувати філателістичну продукцію (марки, блоки, конверти тощо). Їхній високий художній та поліграфічний рівень виконання дозволяє додатково унаочнити музейні експозиції. Спробуємо проілюструвати подібне використання на прикладі військових формувань в добу Української революції 1917–1921 років.

Цій проблематиці Укрпошта присвячувала випуски філателістичної продукції у 2019–2021 роках. Загалом було випущено вісім назв марок, маркованих листів, конвертів першого дня (КПД); дев'ять спеціальних поштових штемпелів (ШПД).

Виходячи з того, що філателістична продукція має ознаки експонату – тематичну складову, естетичну привабливість, інформаційне наповнення, образність [1, с. 295], передбачаємо, що її використання не лише додасть виставці наочності, але й зацікавить частину відвідувачів шкільного музею добою Української революції, історією українських військових підрозділів, колекціонуванням.

№ 1757

№ 1758

№ 1862

№ 1863

№ 1864

№ 1960

№ 1961

№ 1962

У 2019 р. Укрпоштою було започатковано серію «Збройні формації Української революції 1917–1921 років». Випущено дві марки й маркові аркуші, КПД і два ШПД: «Стрілець Української Галицької Армії (УГА)» та «Козак кінного полку Чорних запорожців» [2, с. 17, 47]. У цьому каталозі наведені нумерація та вихідні дані зазначеної філателістичної продукції.

Українська Галицька армія (УГА), військо Західноукраїнської Народної Республіки, утворене на базі легіону Українських Січових Стрільців та інших підрозділів австро-угорської армії в листо-

паді 1918 р. на початку Українсько-польської війни 1918–1919 рр. [3, с. 551]. Старшини та стрільці УГА брали участь у польсько-українській війні 1918–1919 рр. та російсько-українській війні 1917–1921 рр. Серед найважливіших боїв УГА періоду польсько-української війни: два штурми Львова (грудень 1918 р.– січень 1919 р.), Вовчухівська (17 лютого – 18 березня 1919 р.) і Чортківська (8–28 червня 1919 р.) офензиви. У серпні 1919 р. стрільці УГА разом із вояками Дієвої армії УНР взяли участь у поході на Київ.

1-й полк Чорних запорожців (раніше – кінний дивізіон 2-го Запорізького полку), військове формування Дієвої армії УНР у 1918–1920 рр. Упродовж грудня 1918 р.– квітня 1919 р. Чорні запорожці брали участь у Другій більшовицько-українській війні на сході України. Восени 1919 – навесні 1920 р., розгорнутий в кінний полк, взяв участь у рейді по ворожому запіллю – Першому Зимовому поході. У травні 1920 р., після повернення з походу, полк Чорних запорожців був інтернований поляками. Наприкінці літа 1920 р. відновлений та реорганізований підрозділ Чорних запорожців увійшов до складу 1-ї Запорозької дивізії Дієвої армії УНР, у складі якої брав участь у радянсько-польській війні.

У 2020 р. серію «Збройні формації Української революції 1917–1921 років» було продовжено. Випущено три марки, маркові аркуші, КПД і ШПД: «Козак 1-го Українського полку імені Богдана Хмельницького», «Козак 1-ї Української (Синьожупанної) дивізії» та «Козак Окремого загону Січових Стрільців» [4, с. 19–20, 48–49].

Перший український полк імені Богдана Хмельницького було сформовано з добровольців 18 квітня 1917 р. у Києві. До його складу зголосились вступити понад три тисячі добровольців. Командувач Південно-Західного фронту генерал від кавалерії О. Брусилов надав дозвіл на формування полку, обмеживши його кількість в київському гарнізоні 500 вояками. Перший Український військовий з'їзд підтримав ідею формування української військової одиниці й призначив командира – полковника Ю. Капкана. 26 липня полк відбув на Південно-Західний фронт. Наприкінці жовтня 1917 р. полк повернувся до столиці, де приймав участь в роззброєнні революційних частин, придушенні більшовицького заколоту в січні 1918 р. З квітня 1918 р. увійшов до складу Запорізького корпусу Армії УНР як 3-й Запо-

різький імені гетьмана Б. Хмельницького полк. У добу Директорії УНР – 4-й запорізький полк Запорізького корпусу [5, с. 313].

І-а Українська (Синьожупанна) стрілецька дивізія почала формуватися в лютому 1918 р. в німецьких таборах для військовополонених-українців російської імператорської армії у Раштаті, Вецлярі, Зальцведелі. Дивізія остаточно сформувалася в березні 1918 р. у м. Ковель у складі чотирьох піхотних і одного гарматного полків (загальною чисельністю 6 тис. козаків та 300 старшин) і була роззброєна німецькими солдатами проти ночі 27 квітня. Аналогічна доля спіткала 2-гу Українську (Синьожупанну) дивізію, сформовану в с. Голоби Ковельського повіту [6, с. 80].

Окремий загін Січових Стрільців почав формуватися в серпні 1918 р. у Білій Церкві, після того як Є. Коновалець, колишній командир Галицько-Буковинського куреня січових стрільців, отримав відповідний дозвіл від гетьмана П. Скоропадського. У листопаді бойовий склад загону сягнув 900 стрільців. Окремий загін СС відіграв важливу роль у бою поблизу с. Мотовилівка з гетьманським військом на чолі з Д. Святополком-Мирським, відкривши шлях іншим частинам війська Директорії на Київ [7, с. 140].

У 2021 р. серію продовжили три марки, маркові аркуші, КПД і ШПД: «Командир панцерника 1-го Автопанцерного дивізіону», «Кулеметник 3-ї Залізної стрілецької дивізії» та «Стрілець Легіону Українських січових стрільців».

1-й панцирний дивізіон створений з добровольців Особливого панцирного дивізіону російської імператорської армії восени 1918 р. За розпорядженням Генерального штабу від 7 жовтня 1918 р. переведений із Житомира до Луцька. У грудні 1918 р. дивізіон, поповнений справними панцирниками, увійшов до складу Дієвої армії УНР і згодом узяв участь у боях із червоними військами [8, с. 60–61].

3-я Залізна стрілецька дивізія почала формуватися в травні 1919 р. й спочатку називалася 16-й піший загін Армії УНР, а згодом – 3-тя піша дивізія армії УНР. Від полковника М. Шаповала командування дивізією перейняв полковник О. Удовиченко. Дивізія відзначилася в боях за Кам'янець-Подільський, Вапнярку, Жмеринку. В цих боях дивізія здобула назву «Залізна». Восени та взимку 1919 р. дивізія зазнала значних втрат від До-

бровольчої армії. Залишки дивізії взяли участь в Першому зимовому поході Армії УНР під назвою 3-й збірний кінний полк.

Легіон Українських січових стрільців було сформовано в складі австро-угорської армії влітку 1914 р. з українців-добровольців Галичини. Легіон УСС складався з двох куренів загальною чисельністю 2500 стрільців. У квітні-травні 1915 р. січовики прославилися в боях на г. Маківка. Згодом легіон брав участь у боях біля Болехова, Галича, Завадова, Семиківців, Бережан. Після проголошення Західноукраїнської Народної Республіки легіон прибув до Львова, а пізніше став ядром Української Галицької Армії.

Таким чином, навіть побіжний погляд на філателістичну продукцію Укрпошти, яка з'явилася впродовж 2019–2021 років у серії «Збройні формації Української революції 1917–1921 років» дозволяє сподіватися, що її використання в експозиціях шкільних музеїв сприятиме формуванню особистості школярів у напрямку національно-патріотичного виховання.

Використані джерела

1. Дем'янюк О. Використання філателістичної продукції у формуванні експозицій, присвячених історії України. Волинський музей. *Історія і сучасність*. 2014. Вип. 5. С. 294–298.
2. Каталог знаків поштової оплати України. 2019. Київ, 2020. 72 с.
3. Литвин М. Р. Українська галицька армія Енциклопедія історії України. *Том Україна – українці*. Київ, 2019. Кн. 2. С. 551–555.
4. Каталог знаків поштової оплати України. 2020. Київ, 2021. 84 с.
5. Щусь О. Й. Богданівський полк Енциклопедія історії України. Том І: А-В. Київ, 2003. С. 312–313.
6. Дем'янюк О. Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії в добу УНР. *Військово-науковий вісник*. 2017. Вип. 28. С. 71–84.
7. Дем'янюк О. Й. Збройні сили Гетьманату «Українська Держава» та їх дислокація у межах Волинської губернії у 1918 р. *Військово-науковий вісник*. 2011. Вип. 15. С. 131–143.
8. Тинченко Я. Панцирні потяги, панцирники та залізничні війська у Визвольній війні 1917–1920 рр. Київ, 2012. 112 с.

МУЗЕЙНА ПРАКТИКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 032 «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»

Дрогобицька Оксана,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри етнології і археології,
Факультет історії, політології і міжнародних відносин,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
м. Івано-Франківськ
e-mail: oksana.drohobytska@pnu.edu.ua

Неодмінною складовою навчального плану підготовки фахівців зі спеціальності 032 «Історія та археологія» безперечно є музейна практика, адже саме вона дозволяє сформувати уміння і навички, необхідні майбутньому науковому працівнику у подальшій його роботі за фахом. Розглянемо музейну практику на прикладі її організації для студентів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в Івано-Франківську.

Основними напрямами діяльності музеїв є науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності, з метою включення до Музейного фонду України [1]. Як складова навчально-виховного процесу, музейна практика дозволяє ознайомитися із вказаними напрямами роботи цих установ, а також поглиблює раніше набуті знання з історії, етнографії чи музеєзнавства.

Основною базою практики є Івано-Франківський краєзнавчий музей, з яким факультет історії, політології і міжнародних відносин уклав угоду про наукове співробітництво, у тому числі і стосовно практики студентів. Загалом фонди цього музею на-

лічують понад 110 тисяч одиниць. Особливо цінними є нумізматична, етнографічна, археологічна, палеонтологічна, філателістична колекції, а також документи, стародруки XVII–XVIII ст., іконографії, зброя, живопис, графіка XIX–XX ст. Унікальними є археологічні старожитності X – XI ст. з кургану Галичина могила у с. Крилос Галицького району Івано-Франківської області, ікони XIII ст., вироби зі срібла (техніка зерні) XII–XIII ст., скульптури Й. Пінзеля (XVIII ст.) [3]. Прикметно, що експозиція музею охоплює природу, історію, побут населення Гуцульщини, Бойківщини, Покуття та Опілля, а також різні види декоративно-приладного мистецтва (різьбу по дереву, писанкарство, гончарство та ін.), адже це дає можливість студентам спробувати себе у ролі працівників різнопланових музейних установ.

Для успішного виконання усіх видів діяльності Івано-Франківський краєзнавчий музей тісно співпрацює з іншими музейними установами та науково-дослідними підрозділами (Музеєм народної архітектури і побуту та Інститутом народознавства НАН України у Львові, Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України у Києві тощо).

За бажанням студенти заочної форми навчання мають можливість проходити практику за місцем проживання на базі музеїв, розташованих у їхньому населеному пункті чи в найближчому місті. У такому випадку зазвичай базами практики виступають Долинський краєзнавчий музей Тетяни і Омеляна Антоновичів «Бойківщина», Історико-меморіальний музей Степана Бандери (с. Угринів Калуського району Івано-Франківскої області), Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (Коломия), Музей писанкового розпису (Коломия), історико-краєзнавчі музеї при сільських школах та інші. Вказані музеї залучають студентів-істориків до експозиційної роботи та популяризації пам’яток національної етнокультурної спадщини. Така тісна співпраця з музейними установами дозволяє не тільки забезпечити студентів базами практики, але й частково вирішує проблему із працевлаштуванням під час чи після завершення навчання.

Музейна практика передбачає такі етапи: *підготовчий* (він розпочинається під час вивчення навчальних курсів курсів

(«Музеєзнавство», «Джерелознавство та історіографія», «Історія України», «Етнографія» та інших), у процесі яких студенти одержують окремі відомості про роль музеїв у збереженні етнокультурної спадщини українського народу); *основний* (безпосередня робота студентів на базі практики); *підсумковий* (підготовка звітної документації, її захист і підсумкове оцінювання результатів практики) [2, с. 4–6].

Під час практики студенти виконують обов'язки наукових співробітників музею та набувають наступні професійні компетентності: навички використання теоретичних знань у практичній діяльності музею; здатність планувати, організовувати і керувати роботою музейної установи; планувати і реалізувати різні форми науково-дослідницької та виховної роботи у музеях; впроваджувати інноваційні методи експозиційної та виставкової діяльності. Водночас вони розвивають комунікативно-навчальні вміння, тобто навчаються установлювати й підтримувати різноманітні контакти всередині колективу працівників музею; налагоджувати контакти із представниками інших установ; співпрацювати з відвідувачами музею для виявлення тем, найбільш цікавих для сучасних слухачів; ефективно брати участь у різних формах наукової комунікації [2, с. 12].

Упродовж двох тижнів практиканти складають та узгоджують з керівником-методистом індивідуальний план студента-практиканта; ведуть щоденник, в якому фіксують результати власної діяльності; розробляють проєкт експозиції з визначеної теми і тематико-експозиційний план; здійснюють пошук документів та інших джерел з теми дослідження у фондах та експозиціях музею; здобувають знання, необхідні для створення шкільного музею; навчаються методики підготовки і проведення екскурсій.

Саме підготовка і проведення екскурсії є найбільш відповідальною та трудомісткою частиною практики, адже студенти навчаються застосовувати новітні інформаційні технології для написання контрольного тексту екскурсії, опановують методику роботи з текстом та проводять екскурсію на належному рівні.

Після закінчення терміну практики студенти подають усю необхідну документацію на кафедру та звітують про виконання завдань.

Отже, музейна практика дає можливість студентам спеціальності 032 «Історія та археологія» не тільки поглибити раніше здобутті теоретичні знання, а й закріпити їх у ході науково-дослідної, культурно-освітньої, експозиційної, фондової та виховної діяльності. Завдання, які виконують студенти під керівництвом методиста практики та музейних працівників, передбачають різні форми роботи і забезпечують всебічну (теоретичну, практичну, психологічну) підготовку майбутніх наукових працівників музейних установ.

Використані джерела

1. Закон України «Про музеї та музейну справу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text (останній перегляд: 29.10.2021).
2. Дрогобицька О. Музейна практика: Навчально-методичні вказівки для студентів ІІ курсу спеціальності 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2019. 60 с.
3. Маньковська Р. Івано-Франківський краєзнавчий музей // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ivano_Frank_muzey (останній перегляд: 29.10.2021).

МУЗЕЙНІ МОЖЛИВОСТІ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Жидкова Наталія,

кандидат педагогічних наук.
вчитель історії та правознавства ОЗ Менська гімназія Менської міської ради Менського району Чернігівської обл., м. Мена
e-mail: nataliazhydkova@gmail.com

Реалізація одного із принципів сучасної освіти – наукової освіти передбачає дослідницьку, проєктну, експериментальну діяльність учнів. Музейні можливості в дослідницькій діяльності учнів мають багатовекторне значення: сприяють роз-

витку пізнавального інтересу до вивчення предмету та мотивують до пошукової діяльності, впливають на розвиток емоційного інтелекту та виховання ціннісних орієнтирів, збагачення творчого досвіду та ін. Загалом для удосконалення освітнього процесу музейні розроблення, матеріали пошуково-дослідницького характеру мають унікальний навчально-виховний і науково-творчий потенціал [1, с. 733].

Сучасний музейний простір (музеї краєзнавчі, історичні, літературні, художні, мистецькі, природничі, технічні, етнографічні, меморіальні, комплексні та ін.) [1, с. 399] у дослідницькій діяльності громадянської та історичної галузі освіти дозволяє учням використати різні історичні та правові джерела (документи, листи, фотографії, речі та ін.), твори мистецтва, етнографічні матеріали.

Сайти музеїв з архівними матеріалами та публікаціями, візуалізація речей у форматі 3D, фото та відео матеріали сприяють дослідженню різноманітних джерел дистанційно. Етнографічні матеріали з декоративно-вжитковим мистецтвом – є джерелами для творчості учнів, дослідження та розвитку традицій української та місцевої культур. Можливість здійснення аналізу різних джерел дослідницької проблеми, її критичне та творче осмислення сприяє широті та глибині дослідження.

Дослідницька діяльність учнів в музейному просторі має послідовність: інтерес до предмету дослідження, формулювання проблемного запитання, попередня робота з джерелами, практичне та теоретичне дослідження з опорою на пізнавально-навчальний досвід учнів, формування висновків.

Ефективність дослідження джерел залежить від умінь та навичок учнів використовувати різні методи дослідження. Теоретичними методами дослідницької роботи учнів є аналіз та синтез джерел та літератури, порівняння, аналогізування, класифікація, формування закономірностей процесів, явищ, подій, узагальнення та систематизація, історичний та ін.

Ю. Малієнко запропонувала алгоритм дослідження листів як експонатів та носіїв історичної пам’яті у контексті компетентнісно-орієнтованої педагогіки: 1) зверніть увагу на рік, місце написання, особу автора й адресата (якщо вказано);

2) за прямою чи опосередкованою інформацією листа визначте та окресліть час, місце, особу автора, його компетентність, послідовність у судженнях, щирість тощо; 3) чи можна за листом розкрити світосприйняття \ погляди автора (політичні, економічні, духовні тощо); 4) визначте обставини написання листа. Якою була атмосфера в суспільстві; 5) проаналізуйте лист, висловіть судження щодо рівня достовірності поданої інформації, наявності в листі правдивих \ неправдивих свідчень про описану ситуацію \ людину тощо. На які деталі листа варто звернути увагу адресатові, щоб зрозуміти наміри автора; 6) обговоріть, яким, на вашу думку, є справжній зміст листа [2, с. 53].

Використання активних методів навчання мотивують учнів до дослідницької роботи. Популярний метод квест-екскурсії у формі рухливої гри дозволяє вийти за межі звичної локації та використати історичні та культурні місця як джерела для дослідницької роботи. Бесіда, проблемні запитання (наприклад, яка річ на картині є зайвою і чому), можливість провести експеримент, побачити практичне використання речі (прядки, праски, рубеля, жорн, стереоскопу та ін.) формує інтерес до дослідження. Значний обсяг дослідження потребує групової роботи з розподілом завдань у групах.

Результатом співпраці музеїв з школою, партнерські відносини з місцевим відділом культури є розробка екскурсних маршрутів (піших, вело, автобусних) місцями історичних подій міста і дозволяє учням по новому побачити звичні місця, формувати проблемні запитання та розв’язувати їх, працюючи з різними видами джерел.

Пізнавальна квест-екскурсія реалізує низку дослідницьких принципів: наочність дослідження, зв’язок навчання з практикою, науковість освіти, використання знань, пізнавально-дослідницьких умінь навичок у нестандартних ситуаціях, що є вищим рівнем навчання. Перевтілення учасників квест-екскурсії в історичних персонажів, залучення учнів до її організації, наочна візуалізація історичного періоду розвивають інтерес учнів до вивчення історії, краєзнавства, етнології, мистецтва та ін.

Результатом дослідження учнів є створення презентацій, відеоматеріалів, колажів, проєктів, постерів, практичних робіт,

а також розробка нових екскурсійних маршрутів. Практичне значення дослідження має організація екскурсій (старшокласниками для молодших школярів) та ін.

Творчою реалізацією зібраного матеріалу учасниками освітнього процесу є створення шкільного музею. Ще С. Русова радила упорядкувати власний історико-географічно-природничий музей зусиллями учнів: зібрати сухі рослини, метелики, каміння, старовинне вбрання, кераміку та ін. Це виховує пошану до рідного, формує інтерес до минулого, здатність порівнювати історію та географію різних країн [3, с. 215, 216].

Проведене дослідження учні апробовують під час шкільних семінарів та конференцій, регіональних учнівських та студентських конференцій учасників МАН України, участі в конкурсі дослідницьких робіт учнів МАН України конкурсі МАН-Юніор дослідник, публікаціях у дослідницьких виданнях, місцевій пресі та ін.

Отже, музейний простір сьогодні, як дослідницький та інтерактивний, дозволяє учням розвивати дослідницькі та комунікативні навички, уміння працювати у групі, збагачує творчий досвід та має виховний потенціал.

Перспективою подальшого дослідження може бути розроблення практичних занять з елементами дослідницької роботи з використанням можливостей музейного простору.

Використані джерела

1. Філіпчук Н. О. Становлення і розвиток педагогічно-просвітницької діяльності музеїв України (кінець XIX–початок XXI ст.), дис. Док. Пед. наук, Інститут педагогічної освіти і освіти для дорослих ім. І. Зязюна, Київ, 2020.
2. Малієнко Ю. Листи як експонати музеїв і носії історичної памяті в контексті компетентнісно-орієнтованої педагогіки. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Мала академія наук України, 2020.
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 1996.

ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОГО РЕСУРСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (на прикладі Наполеонівських війн)

Зуй Віталій,
учитель історії та географії,
Криворізький природничо-науковий ліцей,
м. Кривий Ріг
e-mail: vitaliy.v.zuy@gmail.com

Історія як наука про минуле людства передбачає застосування і використання історичних джерел. Чинна шкільна програма достатньо обмежена у часі для роботи з ними. Проте вона передбачає планування практичних занять, які ми використовуємо, переважно, для роботи з історичними джерелами, що є невід'ємною частиною формування критичного світосприйняття через призму викладу історичного факту. У такому випадку, відповідним джерелом може виступити музей та музейна експозиція, які можна використати як очно, так і віртуально, що актуально у наш час, оскільки використання нових технологій в історичній науці сприяє пошуку нових методик роботи за допомогою різноманітних інформаційних ресурсів, пошукових систем тощо [4, с. 16–23].

Джерелознавці А. Пелещишин та Т. Білущак усі інтернет-джерела розгруповали на шість типів, серед яких виділили також оцифровані музейні ресурси та віднесли їх до категорії вторинних, надаючи перевагу довідковим матеріалам, бібліографічним базам даних та офіційним ресурсам наукових установ [4, с. 16–23]. Наведена класифікація застосовується у науковій спільності, проте, на нашу думку, повністю нівелює наукову значимість музейної історико-культурної спадщини.

За визначенням В. Снагощенко музей – це унікальний, насичений високою силою інформаційної та емоційної взаємодії

простір, побудований на принципах діалогу розділених у часі і просторі культур, який має винятковий вплив на особистість через формування світогляду та духовності. Тому музеї позитивно впливають на якість освіти, а музейний урок визнаний як один із методів вивчення історичної науки у закладах загальної середньої освіти. Результативність даного процесу залежить від готовності музею у доступній та цікавій формі повідомити інформацію через експозицію [6, с. 192–196].

До музеїв може бути застосована загальна теорія комунікацій М. Маклюена, яка переконує, що кожна нова комунікаційна технологія може докорінно змінити соціальні відносини. Тому музей виступає як інститут, до якого звертаються з метою підтвердити інформацію, отриману раніше з інших джерел, а, отже, музей, як посередник, володіє тією інформацією, якою не володіють інші джерела [5, с. 35–40]. Сучасні музеї перетворюються на особливі культурно-просвітницькі осередки, оскільки вони забезпечують доступ до національної та культурної спадщини населенню різного віку. Ці заклади стають новітніми інтерактивними платформами, які сприяють активізації нових досліджень з історії та культурології; мережа музеїв, від державного до регіонального закладів, дозволяє залучати відвідувачів з усіх регіонів та куточків країни [2].

Розглянемо на прикладі вивчення теми «Наполеонівські війни у Європі» практичне використання музейного ресурсу. Ця тема викладається у 9 класі, при її вивченні дітям варто досліджувати не лише писемні джерела, але й подивитись на засоби, якими велись війни у XIX столітті. Тут допоможе використання музейних ресурсів проєкту МАН «Музейна планета», в якому наш ліцей бере активну участь з 2017 року. Найкраще для нас підходить експозиція Музею Армії, що знаходиться у столиці Французької Республіки – Парижі. Свою подорож ми розпочинаємо гробницею імператора французів, яка зустрічає написом: «Я хочу, щоб мій прах був розвіяний на берегу Сени серед французького народу, який я так любив». Навколо височать статуї та барельєфи, які відсилають до кодексів Наполеона. Отримати уявлення про засоби ведення війни французькою армією початку XIX століття можна завдяки експозиції озброєння.

Штандарти, орли легіонів на зразок римських, броня того часу, мушкети, пістолі, шпаги та списи, бойові ордени та відзнаки – все це надає можливості «поринути» у епоху, надихає вивчати мистецтво ведення війни. Особливої уваги серед озброєння заслуговує зала артилерії: переважно гармати-фальконети, які також використовували у бою українські козаки у XVII–XVIII ст. Музей армії дозволяє інтерактивно переглянути озброєння в дії. На прикладі мортильєзи, принцип роботи якої зображено на стінах музею у вигляді відеоролику, можна пояснити принцип роботи й іншої зброї. Демонстрація озброєння минулого здійснюється засобами музейного ресурсу STEM-технології та інтеграції історії з фізикою на прикладі теми «Горіння палива» (8 клас). Застосовуючи аналогічний принцип використання STEM та міждисциплінарних зав'язків, можна ознайомитися з принципом роботи гармати-фальконети: ємність з порохом, яка приєднана до ядра, закладається до гармати, подається запал. Внаслідок вибуху за допомогою тиску виштовхується ядро. Відстань польоту залежить від кількості пороху та кута нахилу гармати.

Музей армії у Парижі дозволяє переглянути одяг та предмети побуту військових. Це дає уявлення про практичність уніформи, військове мистецтво, є навіть можливість уявно приміряти одяг на себе.

Отже, використання музейного ресурсу на уроках історії є важливим елементом «поринання» у епоху, вивчення історичних джерел та формування уявлення про соціально-економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток суспільства у минулому. Окрім того, така технологія породжує формування STEM зав'язків історії з іншими дисциплінами.

Використані джерела

1. Каленюк І. Використання матеріалів музеїв у практиці викладання історії в школі. *Волинський науковий вісник*. 2013. Вип. 5. С. 47–49.
2. Кузьмук О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. Аналітичні записки. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku.

3. Маньковська Р. Музей у дослідженнях Інституту історії України. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2012. Вип. 22. С. 499–518.
4. Пелещишин А. М., Білущак Т. М. Інтернет-джерела як засіб використання інформації для джерелознавців. *Сумський історико-архівний журнал*. 2016. № 26. С. 16–23.
5. Руденко С. Музей як медіум. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2018. Вип. 2(11). С. 35–40.
6. Снагощенко В. В. Методичні засади використання музейної педагогіки в професійній підготовці майбутнього вчителя історії. *Теоретичні питання методики навчання суспільних дисциплін: наукові праці / заг. ред. професора О. В. Михайличенка*. Суми, СумДПУ, 2011. С. 192–196.

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОЇ ОСВІТИ У НАВЧАННІ ФІЗИКО-ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ

Кузьменко Ольга,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри фізико-математичних дисциплін,
Льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький,
старший науковий співробітник
відділу інформаційно-дидактичного моделювання
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ
e-mail: Kuzimenko12@gmail.com

Савченко Ірина,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
учений секретар,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ
e-mail: savchenko_irina@ukr.net

Дем'яненко Валентина,

кандидат педагогічних наук,
завідуюча відділенням інформаційно-дидактичного моделювання,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ
e-mail: valentyna.demianenko@gmail.com

Савченко Ярослав,

аспірант Інституту обдарованої дитини НАПН України,
науковий співробітник
відділу створення інтелектуальних мережних інструментів,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ
e-mail: savchyarik@gmail.com

Пріоритетним напрямом інноваційного розвитку України в умовах цифровізації є отримання суб'єктами навчання якісної освіти, що є важливим чинником для підготовки конкурентоспроможного фахівця технічної та інженерної галузей та здобуття STEM-компетентностей (soft skills) на основі впровадження інноваційних технологій (STEM, IT, прототипування, елементи кодування та ін.), а також окреслення науковості в освітньому процесі завдяки музейному простору, в якому ґрунтовно визначені експозиції з фізики для розвитку в здобувачів освіти креативності, творчих здібностей та підвищення пізнавально-пошукової діяльності.

Згідно зі звітом Єврокомісії з питань природничо-наукової освіти [1] окреслимо поняття науковості: 1) «наукова освіта виступає ключовим компонентом обов'язкової освіти для всіх суб'єктів навчання; 2) використання дослідного підходу до природничо-наукової освіти як частини базової структури наукової освіти для всіх громадян; 3) наукова освіта повинна забезпечувати збалансованість вимог щодо обсягу отримуваних суб'єктами навчання наукових знань для того, щоб їх мотивувати усіма необхідними засобами для повноцінної участі в обговоренні наукових проблем» [1].

Генеральний директор ГО «Фонд «Відкрита політика» І. Жданова ініціювала у 2016 р. проведення громадянської платформи з питань реформування наукової сфери [2]. Після проведення цього засідання громадянська платформа ініціювала доповнити ст. 18 «Спеціалізована освіта» законопроєкту «Про освіту» визначенням освіти наукового спрямування. «Освіта наукового спрямування – вид спеціалізованої освіти, який базується на дослідно-орієнтованому навчанні, спрямований на поглиблене вивчення предметів, набуття компетентностей, необхідних для подальшої дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької діяльності та орієнтований на продовження навчання на наступних рівнях освіти. Освіта наукового спрямування здобувається на двох рівнях – базовому та профільному» [2].

Science як науку розглядали Г. Галілей, І. Ньютон, Дж. Берклі. Учений І. Ньютон у праці «Математичні начала натуральної філософії» обґрунтував наукову теорію через визначення механіки, що стала парадигмою всієї класичної науки.

Наукова освіта – це викладання та засвоєння науки для науковців, студентів, школярів [3]. Сфера наукової освіти передбачає роботу з вмістом науки, науковим процесом (науковим методом), суспільствознавством та педагогікою. Стандарти наукової освіти забезпечують очікування для розвитку розуміння для студентів протягом усього курсу їхньої підготовки К-12 і за її межами [4]. Традиційними предметами, що входять до стандартів, є фізичні, побутові, земні, космічні та гуманітарні науки.

У Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», у Статті 26, вказано, що «наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки» [5]. Цією статтею прописано функції та принципи роботи НЦ «Малої академії наук України».

У проєкті рішень Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, стаття 20 [6] зазначено, що однією з функцій Ради є «розроблення пропозицій щодо стратегії розвитку системи залучення та підготовки учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності». Вони реалізуються за підтримки Національного фонду досліджень, що описано статтею 51. «Види та напрями грантової підтримки Національного фонду досліджень України», пункт 8) підтримка діяльності, спрямованої на залучення учнівської молоді до наукової та науково-технічної діяльності та 1) грантовою підтримкою [7].

Стандарти системи наукової освіти забезпечують критерії для оцінки ефективності компонентів системи наукової освіти, відповідальних за забезпечення закладів освіти необхідними фінансовими та інтелектуальними ресурсами.

Основна функція системи наукової освіти полягає в забезпеченні суспільства науково грамотними суб'єктами навчання. Інформація та ресурси підсилюють систему. Характер інформації, величина ресурсів та шляхи, якими вони протікають, керуються політикою, яка міститься в таких інструментах, як законодавство, судові рішення та бюджети.

У процесі використання дефініції «наукова освіта», необхідно фокусувати увагу здобувачів освіти на розвиток компетенцій з акцентом на «наукове навчання» та формування «наукової грамотності», а саме [8]:

1) використання трансдисциплінарних підходів впливає на розуміння наукових принципів та подолання соціальних викликів;

2) у закладах освіти має існувати розуміння важливості наукової освіти як інструменту для полегшення переходу від навчання до працевлаштування (E2E) через: вивчення природничих наук (фізики) через технічні дисципліни і, навпаки, вивчення інших дисциплін через природничі науки; зміцнення зав'язків і взаємодії між наукою, творчістю, підприємницькою та інноваційною діяльністю;

3) упровадження цифрових технологій в освітній процес ЗО різного профілю.

Створений Музей науки Національним центром «Мала академія наук України» дає можливість відвідувачам ознайомитися із багатьма фізичними явищами, експонатами, сучасним обладнання (https://museum-portal.com/ua/), що заохочуватимуть суб'єктів навчання до наукової діяльності.

Отже, основним фактором, що забезпечує ефективність реалізації наукової освіти в закладах освіти, завдяки музейному простору для вивчення фізико-технічних дисциплін є рівень компетентності педагогічних та науково-педагогічних працівників, їх ставлення до нововведень та мотивація до інноваційної діяльності, сформованість інноваційного мислення, володіння технологіями експертизи, проєктування моніторингу та ін. Тому в подальшому завданням нашого дослідження є аналіз компетентнісних характеристик науково-педагогічних працівників як суб'єктів інноваційної діяльності в контексті наукової освіти та розроблення системи розвитку їх природничо-наукової компетентності.

Використані джерела

1. Science Education for Responsible Citizenship. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 88 p. URL: http://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/pub_science_education/KI-NA-26–893-EN-N.pdf (accsess of date: 20.10.21)
2. Жданова Ірина. Чи буде в Україні рівний доступ до якісної дослідно-орієнтованої наукової освіти в школі та дитсадках? URL: https://ukr.

lb.ua/blog/irina_zhdanova/327669_chi_bude_ukraini_rivniy_dostup.html (дата доступу: 02.07.21).

3. Suzanne Donovan M., John D. Bransford, and James W. Pellegrino, Editors; *How People Learn: Bridging Research and Practice*. Washington, DC: The National Academies Press, 2000.
4. Glavin, Chris (2014–02–06). «Education in the United States | K12 Academics». www.k12academics.com. Retrieved 2018–07–23.
5. Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848–19 (дата звернення: 17.03.20).
6. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій. Стаття 20. URL: https://protocol.ua/ua/pro_naukovu_i_naukovo_tehnichnu_diyalnist_stattya_20_1/ (дата звернення: 27.03.21).
7. Види та напрями грантової підтримки Національного фонду досліджень України. Стаття 51. URL: https://protocol.ua/ua/pro_naukovu_i_naukovo_tehnichnu_diyalnist_stattya_51/ (дата звернення: 19.03.21).
8. Проєктний підхід у науковій освіті: від теорії до практики сталого розвитку. URL: https://www.academia.edu/40690531/ПРОЕКТНИЙ_ПІДХІД_У_НАУКОВІЙ_ОСВІТІ_ВІД_ТЕОРІЇ_ДО_ПРАКТИКИ_СТАЛОГО_РОЗВИТКУ (дата звернення: 29.03.21)

МУЗЕЙ ЯК МІСЦЕ ОПАНУВАННЯ НАРОДНОГО РЕМЕСЛА

Ликова Оксана,

завідувач науково-дослідного сектору музеєзнавчої керамології,
Науково-дослідний інституту керамології,
Національний музей-заповідник українського гончарства,
смт. Опішне
e-mail: ox.likova@ukr.net

В Опішному, яке відоме як гончарська столиця України, уже 35 років успішно розвивається Національний музей-заповідник українського гончарства *(далі – Музей-заповідник)*, у якому сформовано найбільшу керамологічну колекцію в Україні (понад 60 000 одиниць збереження). У фондах Музею-заповідника можна віднайти глиняні вироби, що представляють гончарство всіх етнографічних регіонів України в усіх його проявах, від найдавніших часів (є зразки цілих

форм і фрагментів кераміки, що датуються VI–III тис. до н. е.) до наших днів (2021 рік).

На базі Музею-заповідника з перших років його існування періодично організовуються наукові заходи, спрямовані на дослідження гончарства, виявлення й показ досягнень сучасних українських народних майстрів-гончарів і художників-керамістів, популяризацію творчості мистців та їх робіт. До основних заходів подібного спрямування належать Всеукраїнські, Національні та Міжнародні симпозіуми гончарства, науково-практичні семінари, конференції, конгреси з проблем гончарства.

Враховуючи те, що музейна педагогіка розглядає музей як цілісну освітню систему, тобто не просте використання будівлі музею для проведення уроків, а комплексне використання як його колекцій, так і наукових доробків, то Музей-заповідник постає яскравим прикладом вивчення такого давнього ремесла, як гончарство.

Саме з метою популяризації та освоєння гончарства у 2011 році на базі Музею-заповідника було засновано Е-літню АКАДЕМІЮ ГОНЧАРства для харизматиків, романтиків, диваків і діячів *(далі – Академія)*. Це літня школа гончарства, основна мета якої – надання практичної допомоги бажаючим опанувати основи гончарної справи. Окрім формування практичних навичок роботи з глини, учасники Академії отримують уявлення про розвиток і традиції українського гончарства.

Основні завдання Академії:

- вивчення основ гончарної справи;
- набуття навичок практичної роботи з глиною;
- отримання теоретичних знань з історії і мистецтва художньої кераміки;
- творче спілкування з провідними художниками-керамістами і народними гончарями України;
- ознайомлення з керамологічними колекціями Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному [1, с. 5].

Кожного року до навчання в Академії запрошуються всі бажаючі, віком від 18 років, серед яких обирають десять осіб. Вирішальним фактором відбору учасників є відсутність можливості їхнього спілкування з гончарями у місцях постійного

проживання. Впродовж трьох тижнів у червні академісти поринають у нову для них сферу – гончарство в усіх його проявах.

Учасники в обов'язковому порядку забезпечуються усім необхідним для навчання – робочими місцями, сировиною і необхідними матеріалами, гончарними інструментами (ножики, стеки, гумові груші тощо) та обладнанням (гончарні круги, турнетки тощо), випалювальними печами (дров'яні та електричні). Уроки гончарства проводяться під керівництвом провідних українських та іноземних гончарів і художників-керамістів на території Музею-заповідника, де діє постійна експозиція унікальної єдиної в Україні Галереї монументальної глиняної скульптури. Сама мистецька атмосфера сприяє глибшому зануренню в основи ремесла.

Одночасно навчальний процес не обмежується територією Музею-заповідника. Упродовж навчання для учасників Академії організовуються виїзні майстер-класи та творчі зустрічі з провідними опішненськими гончарями, під час яких відбувається безпосереднє спілкування у творчій атмосфері гончаротворення.

Вагомою перевагою навчання гончарству в Академії є можливість користування унікальними керамологічними джерелами, зібраними у Музеї-заповіднику. Упродовж діяльності Музею-заповідника співробітники створили колосальну джерельну базу – Аудіовізуальна студія, Гончарська книгозбірня України, Національний архів українського гончарства, найбільша в Україні керамологічна колекція.

Навчання в Академії не обмежується лише формуванням практичних навичок. Акцент робиться і на теоретичних матеріалах. Учасники Академії відвідують керамологічні лекції, які читають провідні керамологи й мистецтвознавці України. Зокрема, останнього 2021 року вони отримали відомості з таких тем як «Технологія кераміки», «Кераміка контемпорарна: від Пікассо до сьогодення», «Гончарні школи України», «Регіональні особливості глиняних виробів», «Археологічна керамологія: навіщо і для чого», «Археологічна кераміка», «Музеї гончарства та керамологічні колекції в Україні», «Виробництво глиняних виробів: від видобування глини до продажу», «Назви глиняних виробів Полтавщини». Іншими словами, учасники Академії за три тижні навчання проходять експрес-курс основ сучасної української керамології.

Паралельно із навчанням в Академії кожен учасник зобов'язаний провести самопрезентацію перед своїми колегами, де потрібно представити своє улюблене заняття. Подібні акції сприяють згуртуванню і глибшому пізнанню внутрішнього світу академістів.

По завершенню навчання учасники отримують відповідний сертифікат. Прикметно, що частина учасників Академії й надалі пов'язує своє життя з гончарством. Хто самостійно удосконалює свої навичка, хто шукає інші місця навчання гончарству, хто створює гончарні гуртки тощо.

Враховуючи те, що з кожним роком кількість бажаючих навчатися в Академії поступово зростає, можна стверджувати про набуття популярності цієї школи та її актуальність у сучасному світі. Одночасно засновники починають думати про організацію другого року навчання тих, хто уже отримав початкову освіту в Академії. Частково ця ідея ґрунтується і на бажанні самих академістів.

Використані джерела

1. Міжнародна Е-літня АКАДЕМІЯ ГОНЧАРства для харизматиків, романтиків, диваків і діячів. X Сесія-2021: Програма. Опішне: Українське Народознавство, 2021. 32 с.

МУЗЕЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА

Мороз Вікторія,
молодший науковий співробітник відділу природи,
Житомирський обласний краєзнавчий музей,
м. Житомир
e-mail: vikamoroz14@ukr.net

Сучасний етап розвитку освіти України передбачає виховання особистостей з гуманістичним світоглядом, ознаками якого є відкритість до соціальних і культурних змін. Питання співпраці музейних установ та закладів освіти протягом останніх років мають особливе зацікавлення серед науковців, педагогів та співробітників закладів культури [5, с. 115]. Музей сьогодення є не лише культурним, а й освітнім простором, який

дає можливість для виховання та освіти. Одним із важливих напрямків роботи музеїв є музейна педагогіка, яка охоплює сфери освіти, науки та культури [2, с. 76].

Уперше термін «музейна педагогіка» описано К. Фрізеном (1934). Вітчизняне визначення музейної педагогіки визначено М. Юхневичем (1989). Музейна педагогіка – це наукова дисципліна, яка пов'язана з музеєзнавством, педагогікою та психологією, які займаються дослідженням принципів, методів та форм реалізації освітньої діяльності музеїв [3, с. 22]. Методику музейної педагогіки вперше описав А. Ліхтварк.

Музейна педагогіка здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного підходу через педагогічний процес. Проблеми розвитку музейної педагогіки як науки стали предметом численних досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Д. Семенова, О. Острогорського, П. Флоренського, М. Юхневича, Р. Маньковської, Б. Столярова, Д. Ріхтера, А. Ліхтварка, К. Фолля, Г. Кершенштейнера, Г. Фройденталя, та ін. Музейна педагогіка містить сукупність методів, які дають можливість музейним співробітникам обгрунтувати види діяльності музею у педагогічному аспекті.

Завданнями музейної педагогіки є усвідомлення необхідності ціннісного ставлення до культурної спадщини, пошук нових форм роботи з відвідувачами, створення ефективного навчально-виховного середовища та багаторівневої системи музейного навчання, подолання міжкультурних стереотипів [3, с. 24]. Усі завдання музейної педагогіки досягаються через педагогічні прийоми, які сприяють свідомому сприйняттю матеріалу та підвищують інтерес слухачів. Науковець О. Караманов виділяє такі педагогічні прийоми музейної педагогіки (Табл. 1).

Кожний музей є природним простором для проведення змін в освіті засобами культури. На шляху до організації більш ефективного навчального процесу музей виступає у ролі співорганізатора освітніх закладів та сприяє формуванню у здобувачів ціннісного ставлення до знань. Вагоме значення у цій взаємодії має застосування різноманітних форм музейних комунікацій, здатних ефективно моделювати навчальне середовище засобами музейної педагогіки [1, 3, 4].

Таблиця 1

Музейно-педагогічні прийоми (за О. Кармановим)

№	Прийом	Характеристика
1.	Показ	зосереджує увагу на ознаках експонатів музейних колекцій
2.	Коментування	доцільно використовувати під час розповіді про історичні події або еволюційні процеси
3.	Рух	акцентує увагу на окремих деталях музейного об'єкту або події
4.	Реконструкція	відтворення подій методом образної розповіді
5.	Порівняння	зіставлення ознак одного або різних експонатів між собою
6.	Локалізація	пов'язування подій з певним місцем
7.	Цитування	використовується при цитуванні висловів учених, що сприяє підвищенню інтересу слухачів

Засобами музейної педагогіки є музейні колекції, значення яких у збереженні історико-культурної спадщини важко переоцінити. Музейна педагогіка засобами музейних експозицій сприяє процесу виховання особистості, підвищує інтерес слухачів до дослідницької діяльності та навчання, виробляє здатність до самостійних суджень, розвиває критичне мислення. Досягнення цих завдань передбачає застосування співробітниками музеїв педагогічних, психологічних, культурологічних, етичних, естетичних знань та вмінь у поєднанні з інтерактивними технологіями та новими формами роботи.

Використані джерела

1. Караманов О. В. Теорія і практика педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України: автореф. дис. … докт. пед. наук: 13.00.01. Старобільськ, 2020. 48 с.
2. Кетова Л. М. Музейная педагогика как инновационная педагогическая технология. *Прикладная культурология и педагогика*. Екатеринбург: ТОВ «Талком», 2012. С. 76–81.

3. Троянская С. Л. Музейная педагогика и ее образовательные возможности в развитии общекультурной компетентности: Учебное пособие. Ижевск: Ассоциация «Научная книга», 2007. 131 с.
4. Удовиченко І. Музейна педагогіка: теорія і практика. Київ: Логос, 2017. 72 с.
5. Філіпчук Н. О. Виховання особистості засобами музейної педагогіки. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи : матеріали п'ятої наук.-практ. конф.* (28–29 вересня 2017 р.). Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2017. С. 115–116.

РЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТСЬКИХ ПРОЄКТІВ ВІДДІЛЕННЯ «ДИЗАЙНУ» ЧДБК ЧЕРЕЗ МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР МІСТА

Музиченко Валентина,
викладач-методист,
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси
e-mail: muzychenko_v@ukr.net

Простір міста створює великий вплив на людину, ритми її життєвої активності та поведінки. Простір, що нас оточує, формує ставлення до світу, нашу ідентичність. Мішель де Серто, французький філософ і культуролог, говорив у своїх дослідженнях про місто «…як текст, який ми можемо зчитувати під час прогулянки» [1, с. 80].

У сучасному світі інформаційних технологій і комунікацій, одну з головних ролей відіграють не лише візуальні символічні конструкції, а й відображення образу міста в мистецтві соціального плакату, його айдентиці та символіці. Мистецтво соціального плакату спроможне дати уявлення про загальний культурний рівень міста. Студенти-дизайнери Черкаського державного бізнес-коледжу традиційно виявляють увагу до образу Черкас та його репрезентацій. Адже наше місто – візитівка серця України.

Черкаський бізнес-коледж відомий на всю Черкащину відділенням дизайну, яке започаткувало свою діяльність майже 25 років тому. Викладачі та студенти відділення тісно співпрацюють з Черкаським обласний художнім музеєм та громадською

організацією «Українська творча спілка «Три крапки». Саме художній музей є жвавим перехрестям культури міста в останні роки. Тут відбувається більшість мистецьких проєктів міста й області, де студенти беруть активну участь.

Серед проведених у музеї заходів соціально-орієнтовані проєкти, присвячені паліативній і хоспісній допомозі, які діють з 2009 року («СПОР БІЛЬ! Ми маємо право на знеболення» (2012), «Мрію! Вірю! Живу!» (2013), «Кожна мить життя безцінна» (2014), «Знімай рожеві окуляри» (2017). До кожної акції було створено соціальні плакати.

Музей регулярно залучає студентів до участі у щорічному конкурсі «Таланти твої Черкащини», патріотичних проєктах «Україна єдина», соціальному щорічному проєкті «Хвіст-арт», плакатній акції «Україна вражає».

Окремої уваги заслуговує грандіозна плакатна акція, що має значення не лише як пошук шляхів осучаснення Тараса Шевченка, а й презентація нових зображально-виразних засобів, дизайнерських винаходів – «Шевченко-forever». Засобами соціального плакату поезія Кобзаря переосмислюється та набуває нового звучання, пророче слово Тараса включене в новітній контекст, подане сучасною візуальною мовою, звучить по-новому, незаангажовано. Досягненням цього проєкту стало розуміння молоддю універсальності та позачасовості постаті Шевченка для України, відхід від стереотипного сприйняття.

Цікавими є роботи, які трансформують Шевченкове слово мовою коміксів, смайликів та інших неординарних образів, що свідчить про здатність молодих дизайнерів до нешаблонного мислення та прочитання поезії Кобзаря.

Не залишились без уваги події на сході нашої країни. Art-проект «Схід-ЧЕ» був направлений на розкриття творчого потенціалу дітей та молоді міста, особливо дітей із сімей учасників антитерористичної операції та сімей, тимчасово переміщених із зони проведення АТО. У межах Art-проекту «Схід-ЧЕ» відбулася презентація книжки-розмальовки «Рідне місто Черкаси», яка вийшла накладом у 1000 примірників. У роботі над книжкою-розмальовкою «Рідне місто Черкаси» взяли участь молоді дизайнери, випускники Черкаського державного бізнес-коледжу.

Засобами візуального мистецтва перманентно відбувається виховання любові до власного міста як своєї маленької Батьківщини: основною цільовою аудиторією проєкту є діти та творча молодь. Саме їм жити і творити в нових Черкасах.

Щороку 22 січня українці святкують День Соборності, свято, яке стало символом цілісності та згуртованості держави та нації. До Дня Соборності України в Черкаському обласному художньому музеї презентували виставку плакатів студентів-дизайнерів ЧДБК «Україна Соборна». Військові дії сьогодні наповнюють День Соборності новим змістом. Цілісність народу стала справжнім даром, за який українцям доводиться боротися та віддавати життя на Сході країни.

Виставка плакатів продемонструвала, який вплив мають проблеми єднання нашої країни на людей, зокрема на молодь та студентство. Кожна робота, що була представлена в експозиції музею, наповнена любов'ю до України, до рідного краю. Студенти-дизайнери висвітили найболючіші та найважливіші проблеми нашої країни. Так на плакатах відтворили ставлення до питань державної мови, закликали до збереження та продовження національних і сімейних традицій та звичаїв. Важливо, що творча молодь не лише уславляє українську єдність, а й правдиво висвітлює недоліки та труднощі, з якими готова боротися.

Надзвичайно актуальним є проєкт «Черкаси в кольорі». Завдання проєкту включене в більш загальну мету: створити певне арт-співтовариство, спрямоване на переосмислення та перебудову міського середовища і суспільства загалом. Створення позитивного візуального (мистецького) образу міста Черкаси через залучення до спільної творчої праці дітей та молоді зробили проєкт комунікативним і креативним.

Креативність не є відповіддю на усі проблеми міста, але вона створює умови, у яких можна знайти шляхи їх вирішення та створити місто, яке вдосконалюється.

Під час навчання в коледжі студенти набувають навички розроблення айдентики, проєктів, плакатів, художніх фоторобіт, авторських шрифтів та шрифтових композицій, макетів. Свої досягнення вони мають змогу продемонструвати взявши

участь у виставках відділення «Дизайн», що відбуваються щорічно в Черкаському художньому музеї.

Обличчя кожного міста змінюють люди ініціативні та небайдужі. Дизайнери, архітектори і художники в сучасному просторі культури взаємодіють, виконуючи спільні завдання. Одним з них є перетворення міста, або, говорячи словами Чарльза Лендрі, намагання зробити місто центром креативних індустрій, у якому хочеться жити та є можливість розвиватися й засвоювати як традиційне, так і сучасне. Ч. Лендрі наполягає на формуванні насамперед креативного мислення, що й призведе до творчої трансформації міста. Він говорить про важливість культурних ресурсів, адже «креативність – метод експлуатації і відновлення цих ресурсів» [2, с. 30].

Підвищення загального рівня культури формує в студентів не лише унікальні професійні компетенції, але й бажання й можливості робити ідейні подарунки місту.

Використані джерела

1. Серто М. По городу пешком. Communitas, 2005. № 2. С. 80–87.
2. Лэндри Ч. Креативный город. Москва: Классика-XXI, 2011. 345 с.

НАВЧАННЯ В МУЗЕЇ: НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УЧНІВ І СТУДЕНТІВ

Павленко Юлія,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава
e-mail: iuliia.pa77@gmail.com

Освітні стандарти нового покоління на перше місце ставлять особистісні результати здобувачів освіти усіх рівнів. Водночас, актуальні психолого-педагогічні дослідження дово-

дять, що з року в рік знижується мотивація учнів і студентів при вивченні навчальних дисциплін.

«Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися»,– писав видатний український педагог Василь Сухомлинський [1, с. 164]. Це твердження стало базисним для теорії та практики навчання. Дитина або молода людина матиме бажання вчитися тільки тоді, коли вона буде відчувати себе успішною в навчальній діяльності, тобто міцно оволодіє різними способами пізнавальної діяльності.

Музейна педагогіка як інтегративна і якісно нова галузь педагогічної діяльності може бути одним із шляхів вирішення питання підвищення вмотивованості пізнавальної діяльності учнів і студентів протягом усього періоду навчання в закладі освіти та підтримки навчального інтересу, «оскільки практичне застосування новітніх методів і форм роботи у форматі «школа-музей» дає відчутні результати у процесі формування знань та вмінь, у патріотичному та естетичному вихованні» тощо [2].

Нині в Україні досить потужно розвивається музейна педагогіка на науково-теоретичному і практичному рівнях. Учені доводять ефективність використання музейного потенціалу в освітній діяльності (Л. Гайда, О. Дудар, О. Караманов, І. Медведева, Н. Пусепліна, І. Удовиченко, Н. Філіпчук та ін.), педагоги-практики реалізують різні напрями взаємодії музеїв і закладів освіти, втілюють музейно-педагогічні програми на різних освітніх рівнях.

Саме музей і його експонати мають унікальну здатність – впливати на інтелектуально-вольові та емоційні процеси особистості, а кожна експозиція, виставка є оригінальною програмою передачі через експонати певних знань, навичок, суджень, оцінок і почуттів. За словами Н. Філіпчук, провідною функцією музейної педагогіки є «якомога сильніше й ефективніше впливати на логічний апарат та емоційний стан відвідувача, його світогляд, переконання» [3, с. 281].

Музейна експозиція має свої особливості. У ній головну роль відіграє музейний предмет, а не предмет узагалі. Музейні раритети можуть дати відвідувачеві різноманітну інформацію, викликати почуття контакту з пов’язаними з ними подіями,

явищами, чинити сильний емоційний вплив. Кожен предмет в експозиції музею є доказом, свідченням, сприяє розумінню історичних ситуацій. Через сприйняття справжніх, достовірних предметів людина стикається з минулим. Оскільки музейна експозиція будується на принципах доступності й універсальності – то вона враховує особливості сприймання та інтереси найрізноманітніших груп відвідувачів, що визначає її суспільну і освітню цінність.

Специфічною рисою навчання в музеї є неформальність і демократичність, тобто відсутність жорстко встановлених схем і обмежень, що стимулюється експресивністю, різноманітністю і достовірністю музейних предметів. Тому, вслід за К. Хадсоном, можна говорити про випадкові і непередбачувані результати такої освіти [4].

Досягнення мети навчання і виховання в музеї, звісно, передбачає урахування системного підходу, як на етапі постановки, так і на етапі вирішення освітніх завдань, що передбачає, зокрема, поєднання індивідуальних, групових і масових форм роботи, індивідуальної та колективної творчості, спільної діяльності педагога і учнів чи студентів.

Під час навчання в музеї доцільно використовувати всі обґрунтовані в педагогічній науці методи:

- словесні, які забезпечують передачу інформації, необхідної для подальшого навчання;
- наочні, котрі, власне, й визначають відвідування музейних експозицій і виставок, а також перегляд відеофільмів, слайдів, листівок;
- практичні, зокрема пошукові (збір інформації з теми) та дослідницькі (вивчення документальних і речових предметів з фондів музеїв).

При цьому слід зауважити, що музейний спосіб перетворення інформації (за допомогою реальної речі та експозиційного повідомлення, ілюстрації) у порівнянні із традиційним (письмочитання), має значно більше переваг. В. Сабов підкреслює, що музейні предмети – це особливий вид джерел, у яких інформація кодується інакше, ніж у письмових документах; «як пам’ятка історії та культури, музейний предмет завжди безпосередньо

бере участь в історичному процесі, є його частиною, що дає можливість отримати змістовну інформацію з "перших рук"» [5].

Навчання у музеї може реалізуватися в різноманітних формах: бесіда, лекція, практичне заняття, урок, екскурсія, участь в круглих столах, конференціях, оформлення музейних експозицій, виставок, міні-музеїв, тематичних колекцій тощо.

Організація навчання безпосередньо в музеї, чи поза ним (із використанням музейних засобів), створює умови для розкриття індивідуальних здібностей учнів в освітньому процесі. Так, О. Караманов представив, як альтернативу класно-урочній системі, освітній простір музею, котрий сприяє інтеграції знань, змінює психологічну установку особистості на процес навчання як важливий чинник власного розвитку тощо [6].

У музеї здобувачі освіти можуть отримати досвід теоретичної і практичної діяльності, а також підвищити рівень загальнолюдської культури. Це відбувається шляхом виконання різноманітних завдань, а саме:

- робота за маршрутними аркушами;
- проєктна діяльність;
- інтерактивні ігри, квести;
- спорядження умовної експедиції;
- складання облікової картки експоната;
- аналіз і реконструкція речового джерела;
- моделювання пам’яток історії та культури (відтворення достовірних моделей озброєння, предметів побуту, костюмів, наприклад, пошив одягу та виготовлення прикрас для ляльки тощо);
- інтерпретація події чи явища, наприклад, написання сторінки для підручника, статті про археологічну чи старовинну знахідку;
- історичні інсценування, зокрема й занурення в минуле («оживлення» картини або й історичної персоналії) тощо.

Завдяки такій роботі школярі й студенти отримують можливість включитися в соціально значущу діяльність зі збереження історико-культурної спадщини школи, міста і своєї країни, навчаться виявляти і фіксувати нові джерела інформації, передусім історичної, застосовувати заходи для збереження артефактів.

Використання дослідницьких технологій, залучення молоді до елементів наукової і художньої творчості, створення ситуації успіху та демонстрація досягнень здобувачів освіти забезпечує диференційований підхід до задоволення їхніх особистісно значущих інтересів та розкриття індивідуальних можливостей.

Отже, навчання в музеї створює умови для духовно-морального та патріотичного виховання здобувачів освіти, інтелектуального, творчого і духовного розвитку дітей і молоді, реалізації творчого потенціалу особистості. Відвідування музеїв, музейні екскурсії та заняття у музейному середовищі сприяють формуванню історичної свідомості, долучення підростаючих поколінь до духовних цінностей і культурних традицій України.

Використані джерела

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5-ти т.* Т. 3. Київ: Радянська школа, 1976. С. 7–279.
2. Музей і школа: перспективи співпраці. *Українська педагогіка*. 2021. URL: http://ukped.com/skarbnichka/1010-.html.
3. Філіпчук Н. О. Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття). Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2020. – 468 с.
4. Хадсон К. Влиятельные музеи; [пер. с англ. Л. Мотылев]. Новосибирск: Сибирский хронограф, 2001. 194 с.
5. Сабов М. М. Музейна експозиція як своєрідна форма наукової публікації. *ДНІМ імені Д. І. Яворницького*. 2015. URL: http://museum.dp.ua/article_2015_52.html.
6. Караманов О. В. Освітній потенціал музейної педагогіки: діалог, комунікація, творчість. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки.* 2014. Вип. 12. С. 242–246.

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОЛОГІЧНИХ ЕКСПОНАТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Пащенко Євген,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору НАН України,
м. Київ
e-mail: pobeda2000@gmail.com

Чернецький Ігор,
кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу створення
навчально-тематичних систем знань,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ
e-mail: manlabkiev@gmail.com

Сліпухіна Ірина,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м. Київ
e-mail: slipukhina2015@gmail.com

Особливе місце в Концепції Нової української школи і відповідних навчальних програмах належить необхідності розвитку компетентностей у галузі природничих наук, техніки і технологій, чого якнайкраще можна досягти на основі міждисциплінарного підходу до формування навчального змісту і відповідних тем, зокрема, на основі геологічного знання. Так, наприклад, уже у 4 класі при вивченні теми «Рельєф і гірські породи» в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» розглядаються основи процесу утворення гірських порід і їх типи: осадові, магматичні

і метаморфічні [12, с. 78–85]. У цьому контексті важливим також є те, що, відповідні геологічні зразки легко знайти просто «під ногами», серед яких, граніт – магматична порода, яка використовується для будівництва доріг, звичайний пісок або глина – осадові породи, які утворилися внаслідок руйнування магматичних. Прикладом метаморфічних порід може стати червоний кварцит, який з родовищ у Житомирській області поширився по всій території України як будівельний матеріал (рис. 1).

Рис. 1. Зразки геологічних порід на місцевості:
вапняк з відбитком мушлі (у центрі) та граніт червоний

Оволодіння знаннями про мінерали і гірські породи продовжується у подальшому при вивченні природничих предметів й утворює наскрізну навчальну лінію, наприклад, через формування навичок визначення густини, твердості, прозорості, магнітних і оптичних властивостей, розчинності, взаємодії з іншими речовинами тощо. Тому добір, ідентифікація і різнобічне дослідження геологічних зразків може стати важливою складовою наукової освіти як на рівні шкільного природничого музею, так і освітнього середовища закладу освіти в цілому [10].

Зауважимо, що формування експозицій шкільних мінералогічних музеїв може здійснюватися з використанням двох основних підходів. Насамперед, геологічні зразки можуть поступово накопичуватися з різноманітних джерел, серед яких

заплановані або спонтанні навчально-пізнавальні активності, подарунки школі від місцевих мешканців, колекціонерів, меценатів тощо. З-поміж іншого, дієвими є навчально-пізнавальні природничі заходи на теренах поблизу закладу освіти, біля домівок учнів, в парках, зонах відпочинку та ін.

Учасники таких міні-експедицій можуть самостійно визначити тип віднайденого мінералу, застосовуючи як класичні методики, наприклад, за кольором риски, густиною, твердістю за шкалою Мооса, магнітними властивостями, так і з використанням онлайн ідентифікаторів у вільному доступі, наприклад, технології Google Lens. Усе більш популярними нині стають безпосередні консультації модераторів, експертів і фахівців спеціалізованих онлайн ресурсів [1, 3, 8, 11]. Значну цікавість учнів також викликає ідентифікація скам'янілостей, які зустрічаються переважно в осадових породах: прадавньої флори і фауни, решток рослин або тварин, які жили на теренах України мільйони років тому.

Іншою важливою частиною шкільної геологічної колекції може стати її тематична складова, утворена з метою репрезентації особливостей технологічних процесів підприємств, які функціонують у цьому регіоні, особливо – застосовуваної ними мінеральної сировини. Наприклад, аграрне підприємство може надати закладу освіти зразки вапняку та інших мінералів, які використовуються для підживлення рослин, покращення родючості ґрунту, цементний завод – кристали гіпсу, металургійне підприємство – залізну руду або залізистий кварцит, склозавод – кварцовий пісок тощо [7].

Діяльність шкільного природничого музею в цілому і використання його геологічних експонатів зокрема утворюють особливу міждисциплінарну складову навчального процесу, а її естетика може здійснювати потужний пасивний вплив через споглядання і систематичну актуалізацію ключових даних про об'єкт. Тому важлива роль в оформленні мінералогічної виставки музею належить дизайну і змісту інформаційних табличок [4], які мають містити лаконічні відомості про назву, хімічний склад, місце знахідки, дані про того, хто знайшов цей зразок (за бажанням), оціночну вартість і QR-код для можливості отримання детальнішої інформації про експонат (рис. 2).

Рис. 2. Приклади оформлення інформаційних табличок геологічних експонатів шкільного природничого музею

У STEM лабораторії МАНЛаб Національного центру «Мала академія наук України» розроблено сучасні методики проведення таких дослідницьких заходів, наприклад, у формі квесту «Скарби навколо нас» [5], які апробовано під час літніх наукових шкіл 2020–2021 рр. у Львівській, Полтавській, Дніпропетровській, Житомирській та Кіровоградській областях України. Яскравим прикладом такої співпраці стала колекція місцевих мінералів, зібрана учнями і педагогами спеціалізованого загальноосвітнього навчального закладу I ступеня «Гармонія» – гімназії імені Тараса Шевченка (м. Кропивницький) (рис. 3).

Рис. 3. Геологічний стенд шкільного музею спеціалізованого загальноосвітнього навчального закладу I ступеня «Гармонія» – гімназії імені Тараса Шевченка (м. Кропивницький)

Міжнародний досвід вказує на те, що відповідна навчально-наукова діяльність найбільш ефективно здійснюється із залученням соціокультурного оточення шкіл, якими можуть стати геологічні клуби, асоціації, підприємства і науково-дослідні установи. Яскравим прикладом такої співпраці можуть слугувати просвітницькі заходи Американської федерації мінералогічних товариств (American Federation of Mineralogical Societies) [6] або польської геологічної спільноти «Spirifer» [2].

Досліджуючи зразки геологічних порід місцевості проживання, учасники освітнього процесу проходять через усі етапи, притаманні науковому дослідженню: постановка проблеми, висунення гіпотези, пошук шляхів її перевірки, отримання даних, формування висновків і, або подання результатів, або пошук інших додаткових відомостей щодо об'єкта дослідження. Так опрацювання колекційних зразків формує загальнонаукові навички систематизації, дослідження й ідентифікації, а також підприємницькі здібності, наприклад, через первинне оцінювання експонату. Окрім того, взаємодія з природними мінералами сприяє розвитку культурно-естетичних компетентностей, пов'язаних з концепцією сльйоду [9, с. 12].

Використані джерела

1. American Museum of Natural History Fossil Identification. URL: https://www.amnh.org/research/paleontology/about/fossil-id (дата звернення: 01.11.2021)
2. Geological Society «Spirifer» URL: https://www.spiriferminerals.com/about-us/. (дата зверенення: 01.11.2021)
3. Mindat.org. URL: https://www.mindat.org/ (дата звернення: 01.11.2021)
4. Mines museum of Earth Science. URL: https://www.mines.edu/museumofearthscience/. (дата звернення: 01.11.2021)
5. STEM лабораторія МАНЛаб. URL: www.stemua.science (дата звереннення: 01.11.2021)
6. Website Links of Clubs, Societies, Schools, and Organizations Associated with the AFMS / The American Federation of Mineralogical Societies/ URL: https://www.amfed.org/club.htm. (дата звернення: 01.11.2021)
7. Вожик Ю. В. Вапнування: про способи, строки та місце внесення. *Агрономія сьогодні.* URL: http://agro-business.com.ua/agro/ahronomiia-sohodni/item/20788-vapnuvannia-pro-sposoby-stroky-ta-mistse-vnesennia.html. (дата звернення: 01.11.2021)

8. Геологічний словник. URL: https://geodictionary.com.ua/node/2336. (дата звернення: 01.11.2021)
9. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с.
10. Пащенко Є. Ю., Постова К. Г. Принципи організації шкільного музею природничого напряму. *Наукові записки Малої академії наук України* № 3(19) 2020. DOI: https://doi.org/10.51707/2618–0529–2020–19–04
11. Українська мінералопедія. URL: http://mineralopediaukraine.com/. (дата звернення: 01.11.2021)
12. Я досліджую світ: підручник для 4-х класів закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. Київ: Алатон, 2021. 152 с.

ФОРМИ РОБОТИ ЗІ ШКІЛЬНОЮ АУДИТОРІЄЮ В МУЗЕЇ АРХЕОЛОГІЇ

Пеляшенко Костянтин,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
Музей археології
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
м. Харків
e-mail: kpelasenko@gmail.com

Експозиційна зала Музею археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна була відкрита наприкінці 2015 року. За період її існування кількість відвідувачів кожного року зростає. Виключенням є останні 1,5 роки, що без сумніву пов’язано зі світовою пандемією та карантинними обмеженнями.

Не зважаючи на те, що основною функцією університетського музею є навчання студентів: проведення лекційних та практичних занять, студентських гуртків, музейних та археологічних практик, Музей археології радо приймає різні категорії відвідувачів, у тому числі й шкільну аудиторію.

Під час планування та створення експозиції були продумані різні форми взаємодії з відвідувачами: виділені спеціальні площі для проведення занять, що мають технічне обладнання.

За шість років існування нового музею було створено і розвинуто кілька напрямків роботи з дітьми шкільного віку, про що і піде мова у доповіді.

1. Екскурсії.

Це найбільш традиційна форма роботи з відвідувачами. Окрім оглядової екскурсії, у музеї можна замовити тематичну, що буде присвячена окремому періоду давньої історії або певній категорії предметів матеріальної культури, що представлена на виставці (кераміка, зброя, прикраси тощо). Такі екскурсії можуть розглядатися вчителями в рамках шкільної освітньої програми. Для кожної вікової категорії може застосовуватися адаптований текст екскурсії, розрахований на розуміння та сприйняття дітьми.

2. Тематичні заходи для шкільних груп та квести.

Інтерактивні прийоми роботи з дітьми в останнє десятиліття стали поширеною формою роботи в музеях України. Музей археології Харківського університету не є виключенням. Як альтернатива оглядовим і тематичним екскурсіям, у Музеї археології можна замовити тематичний захід, що буде присвячений певній темі, археологічній колекції або навіть одному артефакту. Такий захід зазвичай відбувається в кілька етапів: мультимедійна презентація і теоретична частина, ознайомлення з давніми артефактами, колекціями музею, інтерактивні практичні завдання та закріплення матеріалу в експозиції. Окрім тематичних заходів у Музеї археології розроблено кілька квестів різного рівня складності, розраховані на школярів та студентів.

3. Гурток «Археологія».

Починаючи з 2016 р. на базі Музею археології проводяться заняття археологічного гуртка, що входить у систему гуртків Малого каразінського університету (підрозділ Центру довузівської освіти університету). На заняттях діти послідовно вивчають програму з археології, здобувають теоретичні та практичні навички, проводять експерименти, навчаються креслити, малювати давні знахідки, працювати з приладами та інші на-

вички, необхідні в роботі археолога. Наприкінці навчального року відбувається підсумкова конференція Малого каразінського університету, в якій приймають участь члени гуртків. Учасники гуртка «Археологія» роблять свої перші кроки в науці, досліджують артефакти з фондів Музею археології. Окрім того, кожного року члени гуртка приймають участь в археологічних розкопках, організованих музеєм та відпрацьовують здобуті на заняттях навички в польових умовах.

4. Конференція «Археологіум».

У 2018 р. була започаткована нова форма взаємодії з школярами, що вивчають археологію. Це дитяча науково-практична конференція «Археологіум», що проводиться на базі Музею археології раз на два роки. Конференція організовується спільно з Інститутом археології НАН України та «Спілкою археологів України». Участь в ній приймають діти старших класів та студенти перших курсів вищих навчальних закладів з різних міст України (Харків, Київ, Запоріжжя, Миколаїв, Дніпро, Одеса). Спеціально під відкриття конференції співробітниками музею готується тимчасова тематична виставка. Також під час роботи конференції проводяться практикуми та екскурсії. Напередодні проведення кожного заходу видається збірник тез доповідей [1; 2].

Усі перелічені форми роботи зі шкільною аудиторією діють на постійній основі та вдосконалюються. Серед перспективних напрямків розвитку роботи з дітьми в Музеї археології є: створення інтерактивних стаціонарних моделей, застосування візуального контенту побудованого на 3D технологіях та підготовка друкованих видань для популяризації давньої історії і археології.

Використані джерела

1. Дитяча науково-практична конференція «Археологіум»: тези доповідей конференції (м. Харків, 30–31 березня 2018 р.). Харків: Майдан, 2018. 92 с.
2. АРХЕОЛОГІУМ: матеріали археологічної конференції для дітей шкільного віку та студентів перших курсів вищих навчальних закладів. Харків: Майдан, 2020. 72 с.

УКРАЇНА. ІДЕНТИФІКАЦІЯ. МУЗЕЙ

Писаревська Наталія,
директорка Державного політехнічного музею
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
м. Київ

У період пандемії в Україні відбувається значна кількість конференцій, круглих столів серед освітян, збираються музейники, педагоги, науковці. На наш погляд, всі вони оминають основну тему, яка вже дуже боляче торкнулася майже кожного з нас.

Україна. Чи справді її доля є надто трагічною. Ідентифікація – хто ми, що нас роз'єднує і що єднає. Наскільки це питання важливе. Музеї – що вони можуть зробити на шляху єднання українців.

Україна є однією із 48 європейських незалежних держав, найбільша за площею в межах Європи. Свою незалежність вона проголосила стрімко – від декларації про Державний суверенітет (16 липня 1991 р.) до проголошення Акту незалежності (24 серпня) і Всеукраїнського референдуму обранням Президента України – 1 грудня, де 90,32% українців підтвердили ці законодавчі акти, пройшло кілька місяців. Ці дні були драматичними, але не трагічними. Єдність народу давала надію на швидкий розквіт нової держави.

Далі ж багатонаціональна з різною локальною історією країна йде шляхом важким, і, враховуючи наразі війну та ситуацію з Кримом, навіть трагічним. Історія входить до нашого життя жорстко і вимогливо, персоніфіковано. Так Іван Сотник, командир 3-го відділення батальйону спецпризначення Донбас, який загинув у віці 27 років під Широкіним, написав на своїй сторінці в Facebook про своє сприйняття історії – «…Война – это женщина, которая вышла за хлебом и погибла от взрыва снаряда на остановке…»

«Наше майбутнє гартується прямо зараз. Наша сучасність закорінена у минулому України. Наше минуле, як це не пара-

доксально, творимо ми, тут і зараз»,– каже історик, один із авторів «Культурного проекту», Віталій Скальський [1].

У радянські часи практично всі музеї країни були схожі один на одного, бо, це вже не є таємницею, створювали власні концепції за підручником історії з додатком своїх локальних особливостей. Нині ж картина складається інакше. З'являються музеї, які гостро проявляють болючі точки історії ХХ століття – це і Національний музей «Меморіал жертв голодомору» (м. Київ), не менш трагічний музей «Територія Терору» (м. Львів), «Музей пропаганди» (м. Шепетівка Хмельницької області (колишній музей Миколи Островського), створюється Музей Майдану.

Звичайно, ці уроки треба вивчити і засвоїти, але, повертаємось до першого питання,– чи є наша історія аж надто трагічною? Багато істориків сьогодні наполягають на тому, що вона є такою, як і історії багатьох країн світу і Європи. Дев'ятнадцяте століття – це програні криваві революції, події, що проклали шлях до змін, так «Весні Європи» передувала французька революція 1815 року.

1948 рік це революції, поразки, національне пробудження народів. Результатом цих національно-демократичних революцій стало створення зовсім різними шляхами держав Італії та Німеччини.

Багато хто із сучасних істориків як українських, так і зарубіжних дають можливість вивчати нашу історію з урахуванням нових даних, або з переосмисленням відомих подій. У 1990-х роках до роботи в музеях вже стали залучати роботи Миколи Аркаса «Історія України-Руси», Михайла Грушевського «Історія України-Русі», дуже важливою виявилася книга Ореста Субтельного «Україна: Історія». Хочеться назвати також роботи Сергія Плохія «Брама Європи. Історія України від скіфських воїн до Незалежності», книги Ярослава Грицака і Наталії Яковенко «Нариси історії України».

У такий спосіб, розуміючи і приймаючи історію України такою, яка вона є, треба йти далі та інтерпретувати її в музеях. Ян Амос Коменский писав, що музей став частиною «загальнолюдського життя», оскільки він був включений до шкільних

програм, як аудиторія, що обслуговує учнів. Де-інде – як шафи для цікавинок. Без музеїв не було б енциклопедичного руху – це стовпи для сучасної науки та освіти.

Сьогодні в багатьох програмах розвитку музеїв постало питання ідентичності нації, так у передвиборчій програмі в конкурсі на посаду генерального директора Національного художнього музею України перемогла Юлія Литвинець саме з такою програмою.

Питаннями національної ідентичності цікавиться багато поважних установ – це і Національний інститут стратегічних досліджень, і Інститут історії НАНУ, Інститут соціології НАНУ, філософи й письменники також мають власну думку.

Для того, щоб якось підсумувати це, процитую відомого українського вченого, заступника директора Інституту соціології НАНУ Євгена Головаху: «Питання ідентичності для нашого суспільства надзвичайно чутливе і просто ключове. До цієї теми треба підходити виважено, адже в багатьох країнах саме на цьому ґрунті виникають і міжетнічні конфлікти, і конфлікти між державами, які не знаходять спільну мову в питаннях національної ідентичності. Наша війна з РФ – не виняток. Путін вважає росіян і українців «одним народом» і прагне силою повернути назад» ... [2]

У зв'язку з цим виникає не менш важливе питання – формування національної ідентичності у молоді та що є головним в навчанні і вивченні нашої історії для об'єднання нації.

Доречно згадати освітню програму з обміну досвідом «Museum-ed», яка проходила восени цього року і була розрахована на директорів музеїв з усієї України. Її учасники погодилися з тезою про необхідність популяризації історії, як історії досягнень і перемог, проте запеклі дискусії точилися навколо поняття «пропаганда», яке скомпрометувало себе в радянські часи. Але ж якщо ми візьмемо визначення цього терміну в широкому розумінні, то «пропаганда» – це поширення соціально-політичних, природничо-наукових та інших знань з метою їх втілення у суспільну свідомість. Вона присутня в нашому житті і сьогодні і має здебільшого негативні ознаки. Якщо ж використовувати її з метою поширення наукових, природни-

чих знань, то таке застосування буде повністю виправданим. Погоджуючись з кредо, яке проголошує Музей становлення української нації – «Говоримо про досягнення, видатних людей і події», проте важко повною мірою вважати його музеєм, це скоріше проєкт-виставка.

Особливу увагу необхідно звернути сьогодні на те, як готуються діти сприймати нашу історію. Як підсумок її вивчення – це тестування ЗНО. Тільки 4 особистості, які представляють науку та техніку – М. Амосов, Є. Патон, О. Антонов, В. Глушков – присутні в них. Запитання стосуються 20 століття, у розвиток науково-технічного прогресу якого вклали свій хист та розум багато українців

У нашому музеї видається багатотомне видання «Видатні конструктори України», у 8 томах якого більше 50 імен вчених, інженерів, які без перебільшення змінили світ. Страждання, сутички, складні стосунки між лідерами – ось з чим молодь вступає в життя. Отже, вважаємо, що музейна і педагогічна спільнота не мають стояти осторонь. Необхідно говорити про цінності, ідентифікацію, пропонувати й об'єднувати зусилля з метою пропаганди того позитивного, що ми маємо.

Наукові музеї повинні також мати інформацію, яка доповнить світову панораму інформацією, про наших вчених, конструкторів та інженерів.

І ще раз процитуємо Євгена Головаху: «От є ідентичність двох типів – позитивна і негативна. Негативна будується за формулою «Я – не він» або «Ми – не вони». Так от негативна ідентичність формує неповноцінну, на жаль, однобічну особистість, яка не може забезпечити стабільне і повноцінне функціонування сучасної держави. Багато представників нашої політичної і культурної еліти зорієнтовані на формування негативних ідентичностей і мають в цьому успіх. Але людина має знаходити ознаки своєї ідентичності не тільки в тому, що вона відрізняється від інших. Шукайте унікальне в українцях! Його чимало! Шукайте це не тільки в традиційній культурі, шукайте в сучасній. Ми й справді унікальні, якщо змогли пережити такі страшні політичні й економічні кризи, які пройшла Україна ще до 2013 року».

Використані джерела

1. Онлайн курс. Культурний проект Історія України: розмови про минуле і сучасне. URL: https://culturalproject.org/ukrhist
2. Луканська Анна. Національна ідентичність – це ключове питання для суспільства. *Голос України* – газета Верховної Ради України. 26.08.2021 р.

STEAM У МУЗЕЇ МИСТЕЦТВА: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ

Рудик Ганна,
кандидатка філософських наук,
провідна наукова співробітниця,
заступниця директора з освіти та комунікації,
Національний музей мистецтв
імені Богдана та Варвари Ханенків,
м.Київ
e-mail: anyarudyck@ukr.net

Сліпухіна Ірина,
докторка педагогічних наук, професорка,
головна наукова співробітниця,
Національний центр «Мала академія наук України»,
м.Київ
e-mail: slipukhina2015@gmail.com

Поліхун Наталія,
кандидатка педагогічних наук,
провідна наукова співробітниця,
завідувачка відділу підтримки обдарованості,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м.Київ
e-mail: np.iod@ukr.net

Музейна педагогіка нині має риси трансдисциплінарної освітньої технології, яка передбачає різноманітну комунікацію, спрямовану на соціалізацію, розвиток творчих здібностей, творче осмислення цінностей минулого і сучасного з метою проєктування майбутнього особистісного розвитку

[1, с. 46–55]. Визначальною рисою сучасних музейних просторів є відкритість до комунікації і побудови ефективної співпраці з усіма зацікавленими сторонами – закладами освіти, науково-дослідними установами, батьківськими спільнотами, громадськими організаціями тощо – задля формування і організації педагогічно доцільного культурного середовища, узгодженого з актуальною парадигмою освіти.

Результатом співпраці Інституту обдарованої дитини НАПН України і Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків стало створення концепції й апробація у 2020–2021 рр. пілотних STEAM уроків з фізики, географії та математики, які покладено в основу інноваційної освітньої музейної програми для закладів освіти «STEAM-уроки в Музеї Ханенків» (рис. 1). У ході цього тривалого інтердисциплінарного діалогу було здобуто унікальний організаційний і педагогічний досвід [2].

Рис. 1. STEAM урок з фізичним контекстом у Музеї Ханенків у вересні 2021 р.

Майбутня взаємодія розпочинається з *усвідомлення потреби* створення інноваційних освітніх програм, до яких слід віднести програми наукової освіти, як, наприклад, навчання на основі STEAM підходу. На цьому етапі, як і в науковому дослідженні, важливо *чітко визначити ключове поняття*, покладене в основу співпраці. Так, наприклад, STEAM підхід якнайкраще можна окреслити, керуючись визначенням, запропонованим Націо-

нальною асоціацією викладачів мистецтва США [3], розглядаючи його як інтеграцію принципів, концепцій і методів мистецтва та дизайну у науковому (STEAM) навчанні, що досягається завдяки розробленню ефективних освітніх програм та співпраці викладачів, які не займаються мистецтвом, із сертифікованими/ліцензованими викладачами візуального мистецтва та/або митцями-викладачами, художніми музеями, університетськими мистецькими освітніми програмами та громадськими мистецькими організаціями. Особливу увагу акцентовано на тому, що саме зміст образотворчого мистецтва та особливості художнього сприйняття є фундаментальними та ціннісними складовими високоякісного STEAM освітнього продукту, який може бути реалізований на основі широкого спектру підходів, а його ключовою метою є заохочення здобувачів освіти до творчості та інновацій.

Важливе місце належить спільному опрацюванню *бачення цільової аудиторії проєкту*. Так, наприклад, проєкт може бути адресовано, насамперед, фаховим педагогічним спільнотам закладів освіти та музейним освітянам, а також іншим фахівцям у царині формальної та неформальної освіти, які отримають методичний ресурс для співпраці за принципами та у форматах STEAM, що якнайкраще відповідає актуальним завданням сучасних освітніх трансформацій. Опосередкованими бенефіціарами у контексті опанування ключовими компетентностями для успішної особистої реалізації у динамічному та складно-прогнозованому майбутньому стають здобувачі освіти.

Наступним важливим етапом є *налагодження конструктивного діалогу* між ініціативними групами стейкголдерів, в якому формується *концептуальне бачення освітнього проєкту* (рис. 2). Цей процес інтердисциплінарної комунікації є доволі тривалим і включає: ознайомлення з пропозиціями зацікавлених сторін; побудову спільного бачення, яка проходить через мозкові штурми, внесення зауважень, пропозицій з подальшим їх обговоренням, збір вже існуючих даних з різноманітних джерел та їх опрацювання; розроблення концепції загальної структури (дизайну) освітньої програми; ретельний аналіз наявних можливостей (ресурсних і фахових) узгодження ключових позицій та підготовку пропозицій стосовно пілотного проєкту освітньої програми.

З огляду на слабку систему зовнішнього заохочення (низькі зарплати та негнучка система фінансового заохочення працівників/ць державного сектору, які виявляють ініціативу або працюють понаднормово), особливо важливим чинником успішної реалізації STEAM проєкту є виважений персональний добір внутрішньо вмотивованих учасників/ць майбутньої співпраці зі створення інноваційних освітніх продуктів. Також корисним на початкових етапах розробки інтердисциплінарних програм у співпраці з різними установами є застосування універсального *SWOT-аналізу*, в якому конкретизуються і деталізуються сильні та слабкі сторони, можливості і загрози щодо майбутньої реалізації спільного освітнього проєкту.

Рис. 2. Ініціативна група розробників пілотних уроків в межах інноваційної освітньої музейної програми для закладів освіти «STEAM-уроки в Музеї Ханенків»

Так, серед *сильних сторін* можуть бути високий фаховий потенціал розробників, значний освітній досвід, володіння сучасними методиками навчання, здатність до набуття нових компетенцій, мотивація; унікальність ресурсів (колекція, історичні контексти, репутація); наявність доступних і різноманітних даних про світовий досвід вирішення подібних завдань; достатній часовий ресурс для якісної роботи з розробки концепції. *Слабкими сторонами* можуть виявитися недостатнє знайомство учасників проєкту, вузьке спільне поле ідей та

розуміння концептуальних питань проєкту, бекграунд, наприклад, негативний досвід музею у залученні формальної школи до тіснішої співпраці у нових форматах через наявність упереджень про слабку зацікавленість шкільних вчителів у співпраці та їхню технічну (організаційну) обмеженість для участі у таких програмах, брак попереднього досвіду учасників щодо STEAM-навчання, недостатнє техніко-технологічне оснащення музею мистецтва, наприклад, відсутність обладнаних приміщень для наукових експериментів тощо.

Можливості майбутньої співпраці окреслюються опануванням новими освітніми ідеями та ефективними інструментами, сенсибілізацією до смислів професії, а відтак – зростанням загальної задоволеності працею і життям, особистісним і фаховим розвитком учасників команди; вочевидь удосконалюються підходи до інтеграції програм формальної і неформальної освіти, налагоджується партнерство музейників з фахівцями в царині формальної освіти, із зацікавленими і вмотивованими педагогами-практиками і науковцями; поліпшується соціокультурний вплив музею, зокрема – на реформування освіти та просування наукового знання; з'являються нові перспективні напрями широкої і ресурсної міжнародної комунікації та співпраці для всіх учасників таких програм, розвиваються теорія і практика інтердисциплінарної взаємодії при створенні інноваційних методик навчання та ін. Водночас реальними *загрозами* (ризиками) реалізації проєкту стали відсутність усталеного графіку роботи музею і закладів освіти у зв'язку з карантином та викликаною ним економічною кризою, невизначеність ресурсної бази проєкту (бюджет, матеріально-технічні ресурси, робочий час) та ін.

Важливим результатом формалізації концептуального бачення проєкту може бути створення і підписання *меморандуму про наміри щодо співпраці* між установами – учасниками. У такому документі окреслюються основні позиції: мета на основі спільних інтересів, наприклад, щодо розробки та впровадження сучасного інтегрованого STEAM-підходу в освітню практику шкіл та музеїв України, домовленості щодо конкретних умов, регулярності взаємодії сторін, обміну даними, масштабування і поширення спільно здобутого практичного досвіду, засади супервайзингу програми від

фахівців – музейників, з одного боку, а також висококваліфікованих і вмотивованих педагогів-практиків і науковців, з іншого тощо.

Використані джерела

1. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с.
2. Поліхун Н., Сліпухіна І., Рудик Г. Програма STEAM освіти в музеї світового мистецтва. *Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції,* м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с.
3. NAEA Position Statement on STEAM Education. URL: https://www.arteducators.org/advocacy-policy/articles/552-naea-position-statement-on-steam-education

ПЕРФОРМАТИВНИЙ МЕТОД У НАУКОВІЙ ОСВІТІ (на прикладі проєкту PERFORM)

Рябчий Іван,
аспірант,
Кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ
e-mail: ivantysso@gmail.com

«Є термін, який мені дуже не подобається, – “наукова і технічна культура”. Його нині так часто використовують у медіа та офіційних документах – висловлював в одному з інтерв’ю свою точку зору видатний французький академік П’єр Лєна.– Чому цей термін мені не до вподоби? Є таке поняття, як культура,– це своєрідний спадок, який ми отримали від попередніх поколінь, від наших предків. А наука і техніка – це аспекти культури. Тож я не бачу сенсу говорити “наукова і технічна культура”» [див. 1]. П’єр Лєна, як один із засновників школи «наукової освіти» в Європі, бачення єдності дисциплін умовно «гуманітарних» і «точних» переніс і на своє «дитя» – рух упровадження наукової освіти у школі

«La Main à la Pâte»: «Ми не можемо розглядати окремо викладання арифметики та викладання науки, та й взагалі інших дисциплін – географії, математики, тощо. Арифметика – це не просто річка, що впадає в океан наук. Вона формує підхід до вивчення тієї чи іншої дисципліни, поєднуючись із ними. До речі, в "La Main à la Pâte" вже тривалий час говорять про тісний зв'язок між наукою та мовою. І коли нам необхідно було якомога швидше відповісти на запитання нашого міністра, у нас не було часу на опитування. Ми відштовхувалися від більш загального правила, константи: знання з математики в учнів французьких шкіл та колежів непогані, але здатність швидко оперувати цифрами, множити їх у голові,– на недостатньо високому рівні. Важливо пам'ятати, що арифметика знадобиться не тільки студентам, які збираються поєднати своє життя з наукою, а всім без винятку людям – у їхньому повсякденному житті» [див. 2]. Частково погоджувався з ним і лауреат Нобелівської премії з фізики 1992 року Жорж Шарпак, у своїх спогадах зауважуючи: «Теоретики, які обожнюють абстрактну красу, радіють прихованим гармоніям» [3, с. 153]. Схоже про своєрідний «ідеал знання» науковця писав і академік Віктор Барьяхтар [4, с. 66].

Отже, можна сказати, що XXI століття відкрилося єдиним і впевненим поглядом усіх еліт глобалізованого суспільства – мистецьких і наукових – на діалектику єдності науки і мистецтва.

Наочним прикладом сучасного поєднання трьох галузей – науки, освіти і мистецтва – є проєкт PERFORM, створений спільно фахівцями з ЮНЕСКО та університетів країн ЄС. PERFORM досліджує навчальний процес STEM шляхом використання сценічних мистецтв за участі школярів, їхніх учителів та молодих дослідників (науковців) з Франції, Іспанії та Сполученого Королівства. Проєкт PERFORM ставить за мету розвинути уявлення молоді про науку та познайомити її з життям науковців. Але проєкт не заглиблюється у «суху» науку, він є радше віддзеркаленням цінностей, що їх поділяють науковці, викликів та реалій їхнього повсякденного життя. Молоді люди повинні ідентифікувати себе у науці. Для досягнення цієї мети дослідники, митці та учні разом працюють у школах, створюючи різноманітні перформанси. Ця колаборація має поглибити зацікавленість молоді в науці, її цінностях і дослідницькій методології.

До консорціуму входять партнери з Австрії, Франції, Іспанії та Сполученого Королівства. Він складається з провідних університетів (Вільний університет Каталонії, Автономний університет Барселони, Брістольський університет, Ворвікський університет), успішних професійних компаній наукової комунікації у галузях захоплення наукою, проведення освітніх та комунікаційних заходів («L'Atelier des Jours à Venir», Європейська асоціація наукових подій), зокрема у поєднанні науки з мистецтвом («Les Atomes Crochus – TRACES», «The Big Van Theory», «Science Made Simple»), а також багатопрофільних організацій, які працюють з молоддю в галузі наукової освіти (ЮНЕСКО) [див. 5].

Учителі активно залучені до «дизайну» методики наукової освіти на базі перформативних мистецтв, так само як і тренування своїх комунікаційних навичок та здатності створювати перформанси у формальному контексті наукової освіти. Учні вигадують і створюють перформанси на наукові теми відповідно до своїх зацікавлень у співпраці з молодими науковцями, професійними комунікаторами та вчителями. Науковці діляться своїми знаннями, ідеями та пристрастю до науки з учнями та вчителями, розвиваючи перформанси та беручи участь у науковій комунікації й освітніх тренінгах.

Основні цілі проєкту: адаптувати і констектуалізувати концепцію PERFORM для місцевих реалій, поширити її глобально, посилити раннє зацікавлення наукою, посилити сталість проєкту тощо.

Важливе місце у проєкті PERFORM відведене музеям – мультифункціональним багатогалузевим освітньо-пізнавальним просторам. Музеї – місця, які можуть сприяти вільному, критичному та комплексному мисленню, що необхідне для нинішніх громадян. Ці інституції здатні стимулювати нові ідеї, а також – інтелектуальне, критичне та етичне збагачення. Це чудова можливість переосмислити і ще раз визначити зміст деяких заходів, що відбуваються в наукових музеях, аби адаптувати їх до реальних контекстуальних перспектив, з урахуванням поточних і майбутніх соціальних проблем та етичних протиріч науково-технічного розвитку.

Роль музеїв – зробити внесок у суспільні знання та культуру. Саме музеї можуть бути потужним ресурсом для підвищення обі-

знаності та пошуку рішень соціальних проблем (через діяльність, теми та зв'язки з громадськістю і суспільством). PERFORM пропонує методику, за якою можна організувати і провести заходи під час виставок у наукових музеях. Такий підхід пов'язаний не тільки з наукою, технологією, інженерією та математикою, а й з науковими цінностями.

Наукові музеї та центри тривалий час використовують інтерактивні дисплеї, що дає їм змогу залучити відвідувачів до участі. Проєкт PERFORM хоче відійти від поняття «куратор – експерт» (підхід, за якого відвідувач зосереджується тільки та дотриманні протоколу) і перейти до формули «куратор вислуховує думки та пропозиції відвідувачів» (підхід, за якого відвідувачі можуть висловити думку про минуле та майбутнє науки, технологій, інженерії, математики та соціальні проблеми). Деякі відвідувачі соромляться й уникають спірних запитань, які можуть бути сприйняті ними як занадто складні. Така ситуація може статися з групою підлітків. Аби подолати цю перепону, проєкт пропонує організовувати заходи із використанням ігор або практикумів.

Для проєкту PERFORM однією з ключових ідей є залучення відвідувачів шляхом створення драматичної історії, що привертає їхню увагу під час заходу. Ця історія дасть змогу музейним кураторам підтримувати концептуальну узгодженість та зв'язок з молодою аудиторією, роблячи наукові теми легшими для розуміння та зачіпаючи наукові цінності.

Отже, можна зробити висновок, що діалектика науки, освіти і мистецтва потребує глибокого філософського вивчення та систематизації, чому й буде присвячене дисертаційне дослідження «Діалектика науки, освіти і мистецтва у глобалізованому суспільстві».

Використані джерела

1. On apprend mal le calcul à l'école primaire!: avec Pierre Léna, de l'Académie des sciences. URL: https://www.canalacademies.com/emissions/eclairage/on-apprend-mal-le-calcul-a-lecole-primaire
2. Pierre Léna ou la Quête scientifique: La culture générale classique enrichitla formation du scientifique. URL: https://www.canalacademies.com/emissions/parcours/pierre-lena-ou-la-quete-scientifique

3. Шарпак Жорж. Спогади вигнанця, фізика, громадянина світу / пер. з франц. І. Рябчия. Львів: Кальварія, 2014.
4. Барьяхтар В. Г. Моя траектория. Київ: Наукова думка, 2010.
5. Participatory Engagement with Scientific and Technological Research through Performance. URL: www.perform-research.eu

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ГРОМАДЯНСТВО ЧЕРЕЗ НАУКОВУ ОСВІТУ ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ МУЗЕЇВ

Свириденко Денис
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ
e-mail: denis_sviridenko@ukr.net

У мінливих та турбулентних реаліях сьогодення, коли з'являються все нові загрози суспільним інститутам, розвиток відповідального громадянства є питанням надзвичайної важливості. Стрімкий розвиток суспільних явищ сприяє формуванню нової наукомісткої архітектури суспільних відносин (Індустрія 4.0, Звіт Всесвітнього банку «Майбутнє професій – 2020» тощо), актуалізують дослідження проблеми розвитку відповідального громадянства через наукову освіту. Особливої актуальності проблематика набуває в часи пандемії COVID-19, яка поглибила питання відповідального громадянства. Актуальності проблемі відповідального громадянства через наукову освіту надають виклики гібридної військової агресії.

З 2015 р. в Європі активно реалізується стратегія розвитку відповідального громадянства через наукову освіту [2]. На превеликий жаль, ця стратегія залишається поза межами модернізації української освіти. За результатами PISA-2018 в Україні, 26,4% дітей не досягають базового рівня з природничо-наукової грамотності, 36% – з математичної грамотності, 29,5% – з читання

з розумінням [1]. Розроблення стратегії розвитку наукової освіти та механізмів розвитку відповідального громадянства має сприяти зростанню наукового потенціалу нашої держави в умовах перелічених викликів, гармонізувати процеси залучення України в наукомістку економіку нового типу, та реалізувати стратегію розвитку відповідального громадянства в нашій державі.

На нашу думку, становленню відповідального громадянина через наукову освіту сприяло би активне залучення сучасних музеїв. Саме сучасні музеї здатні каталізувати потенціал наукової освіти в розвитку компетентностей відповідального громадянства у відповідь на важливі соціокультурні виклики, що постали перед українським суспільством.

Наукова освіта, залучаючи підходи музейної педагогіки та музейні простори інтерактивного Музею науки України та перспективної регіональної мережі музеїв науки, здатна сприяти становленню генерацій молоді із розвиненим дослідницьким мисленням. Музеї природничої спрямованості мають зробити внесок у подолання поточних викликів пандемії COVID-19 як завдяки розвитку безпосередніх наукових компетентностей майбутніх біологів, хіміків, лікарів тощо, так і завдяки розвитку світоглядних орієнтацій, які б допомогли у протидії антинауковим підходам та соціальним міфам (недовіра до вакцини, теорії світової змови тощо) та сприяли б плідному розв'язанню соціально важливих дискусій у сфері забезпечення здоров'я.

Національний музей Революції Гідності, Віртуальний музей російської агресії та інші офлайн та онлайн музейні простори мають потенціал для становлення відповідального громадянина, здатного розуміти природу сучасних гібридних військових конфліктів, значення інститутів демократії та національної пам'яті для модернізації українського суспільства. Громадянин із розвиненими навичками медіаграмотності та критичного мислення, має постати рушійною силою у розв'язанні викликів гібридної військової агресії в нашій державі. Отже, освітнім ідеалом для наукової освіти, що реалізується із використанням сучасних підходів музейної педагогіки, постає відповідальний громадянин, здатний робити внесок у становлення економіки формату Індустрії 4.0, який у своїй повсякденній соціальній прак-

тиці та професійній діяльності сприяє подоланню глобальних цивілізаційних викликів (глобальні пандемії тощо), викликів гібридних військових конфліктів тощо.

Використані джерела

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf
2. Science Education for Responsible Citizenship. (Report to the European Commission of the Expert Group on Science Education), European Commission, Brussels 2015. URL: http://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/pub_science_education/KI-NA-26–893-EN-N.pdf

ДОСВІД РОЗРОБЛЕННЯ КУРСУ «ГЕМОЛОГІЧНЕ КОЛЕКЦІОНУВАННЯ» – ВИБІРКОВОГО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ ОПП ГЕОЛОГІЯ БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Харитонов Віталій,

кандидат геологічних наук, доцент
доцент кафедри геології і прикладної мінералогії,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг
e-mail: wdnh72@gmail.com

Підготовка геологів у Криворізькому національному університеті, правонаступника Криворізького технічного університету, здійснюється понад сімдесят років, починаючи з післявоєнного часу. Термін викладання геологічних наук становить майже сто років, від початку заснування нашого навчального закладу, коли їх вивчали студенти гірничих спеціальностей. Важливим складником підготовки геологів, гірників, металургів, будівельників є опанування наук про Землю, що вкрай важко здійснювати без наукових музеїв геологічного або мінералогічного спрямування. Саме з цієї причини в 1947 році при кафедрі кристалографії, мінералогії та петрографії було засновано мінералогічний музей. Пізніше, у сімдесятих роках

минулого сторіччя на кафедрі геології і розвідки родовищ корисних копалин було створено стратиграфічний музей.

Початок дев'яностих для нашого навчального закладу ознаменувався важливою подією – вченою радою було схвалено рішення про заснування геологічного музею [1]. На поточний момент він носить назву «Науково-дослідний геолого-мінералогічний музей». Його експозиція охоплює 60 вітрин і 35 подіумів, де виставлено для огляду понад 3000 зразків гірських порід, руд і мінералів. Загальний колекційних фонд музею становить понад 5000 зразків. У лютому 2004 р. колекція музею була внесена до Державного реєстру об'єктів, що становлять національне надбання.

На поточний момент в Криворізькому національному університеті здійснюється підготовка бакалаврів, магістрів і докторів філософії зі спеціальності 103 «Науки про Землю» за відповідними освітньо-професійними й освітньо-науковою програмами (відповідно, ОПП і ОНП). Важливим елементом для підготовки здобувачів вищої освіти є формування їхньої індивідуальної освітньої траєкторії. Тобто перед науково-педагогічними працівниками закладу постає завдання створити умови для реалізації особистісного потенціалу здобувача, зважаючи на його потреби, здібності, зацікавленість, вмотивованість і попередній досвід. Індивідуальність освітньої траєкторії забезпечується можливістю наповнення її власно обраним списком вибіркових дисциплін. У зв'язку з цим виникає необхідність у збільшенні їх кількості.

Отже, в оновленій у 2021 р. ОПП Геологія для здобувачів першого рівня вищої освіти, до банку вибіркових дисциплін було додано освітній компонент «Гемологічне колекціонування». Мета викладання дисципліни полягає у формуванні в здобувачів уявлень про організацію і функціювання музеїв з гемологічними експозиціями як важливих соціокультурних інституцій. Основними завданнями дисципліни є: 1) ознайомлення здобувачів з історією становлення найвідоміших музеїв світу; 2) міжнародним та вітчизняним досвідом накопичення та систематизації гемологічних музейних фондів; 3) формування знань про оптимальні способи використання музейних зразків.

Здобувачі, які виберуть для своєї індивідуальної освітньої траєкторії цю дисципліну зможуть розширити програмний

результат зазначеної ОПП – впорядковувати та узагальнювати матеріали польових і лабораторних досліджень. Це дасть змогу розвинути такі компетентності: 1) здатність до всебічного аналізу складу та будови геосфер; 2) інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією в послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу та моделювання; 3) здатність проводити моніторинг природних процесів.

До попередніх знань і умінь, якими має бути озброєний здобувач для більш вдалого опанування дисципліни, є знання основних положень культурології, соціології, регіональної, структурної та історичної геології, літології, петрографії, кристалографії і мінералогії й уміння описувати зразки мінералів, гірських порід і корисних копалин.

У результаті засвоєння дисципліни «Гемологічне колекціонування» здобувачі будуть знати й уміти: 1) основні поняття музеєзнавства і сприятливі передумови для створення й основні етапи становлення музеїв світу; 2) типологію музеїв та принципи організації їх роботи; 3) систематику музеїв з гемологічними колекціями; 4) форму діяльності музеїв; 5) орієнтуватися в діяльності провідних музеїв світу, специфіці форм їх культурних контактів; 6) діагностувати та систематизувати колекційний матеріал; 7) підготовлювати тематичні гемологічні експозиції; 8) складати лекційний матеріал для проведення екскурсій в музеях з гемологічними колекціями; 9) виготовляти роздатковий презентаційний матеріал; 10) творчо й ефектно застосовувати геологічну та загально-культурну інформацію.

Специфічною рисою графіку навчального процесу в Криворізькому національному університеті є різна тривалість навчання в семестрах: для осіннього вона становить 16 тижнів, для весняного – 18. Навчальним планом ОПП Геологія першого рівня здобувачам пропонується вибір дисципліни «Гемологічне колекціонування» у сьомому або у восьмому семестрі. Загальний обсяг вивчення дисципліни становить 90 годин. Для сьомого семестру для здобувачів денної форми передбачено 32 години аудиторних занять (по 16 годин лекцій і лабораторних занять) і 58 годин самостійної роботи; для здобувачів заочної форми: 8 годин аудиторних занять (4 години лекцій, 4 години

лабораторних занять) і 82 години самостійної роботи. Для восьмого семестру для здобувачів денної форми кількість аудиторних годин збільшено до 36 (по 18 годин лекцій і лабораторних занять), а кількість самостійної роботи зменшено до 54 годин. Обсяги аудиторних занять і самостійної роботи для здобувачів заочної форми у восьмому семестрі аналогічні до обсягів вивчення дисципліни у сьомому семестрі.

Тематичний план дисципліни містить один заліковий модуль, який поділено на два змістових: 1) «Історія музейної справи» і 2) «Сучасна організація музейних гемологічних фондів». Перший змістовий модуль однаковий, не залежно від вибору дисципліни здобувачем у сьомому чи восьмому семестрах, і містить чотири теми: 1) «Збиральство і приватне колекціювання»; 2) «Поява музеїв і розвиток музеєзнавства в світі. Гемологічні колекції»; 3) «Формування музейної мережі в Україні»; 4) «Нові тенденції музейної діяльності на початку XXI ст.». Другий змістовий модуль охоплює чотири чи п'ять навчальних тем, в залежності від семестру, у якому обрана дисципліна. Так для вивчення дисципліни у сьомому семестрі здобувачам пропонується опанувати такі теми: 1) «Комплектація й облік музейних фондів»; 2) «Гемологічна експертиза»; 3) «Експозиційна робота музеїв»; 4) «Екскурсійна робота та інші форми культурно-освітньої діяльності музеїв». У випадку вибору здобувачем дисципліни «Гемологічне колекціонування» у восьмому семестрі, до зазначених чотирьох навчальних тем додається п'ята – «Науково-дослідний музей Криворізького національного університету – національне надбання України». Тематика лекційних занять співпадає з назвою навчальних тем. Здобувачам денної форми, у разі вивчення дисципліни в осінньому семестрі, пропонують виконати 8 лабораторних робіт (по чотири у кожному змістовому модулі): 1) укладання тематичного каталогу довільної гемологічної колекції; 2) укладання схеми розташування найвідоміших музеїв світу з гемологічними колекціями; 3) укладання схеми поширення музеїв України з гемологічними колекціями; 4) укладання принципової схеми виставкової зали з гемологічною колекцію; 5) виготовлення демонстраційної і фондової етикетки гемологічного зразка; 6) діагностика і систематизація

гемологічних зразків; 7) укладання тематичної гемологічної колекції і супровідного лекційного матеріалу до неї; 8) укладання роздаткового презентаційного матеріалу до екскурсії музеєм з гемологічною колекцією. За умови обрання дисципліни «Гемологічне колекціювання» у весняному семестрі, на додаток до зазначених лабораторних робіт, здобувачам пропонують виконати дев'яту – виготовлення рекламного буклету науково-дослідного музею Криворізького національного університету. Для здобувачів заочної форми навчання під час установчої сесії пропонують виконати другу і четверту лабораторні роботи.

Самостійна робота здобувачів денної і заочної форм навчання полягає в опрацюванні теоретичних положень за кожною навчальною темою дисципліни. Серед завдань самостійної роботи здобувачам пропонують підготувати доповідь з презентацією за такими темами: 1) історія колекціювання дорогоцінного каміння; 2) колекції мініатюрних зразків мінералів; 3) історія становлення музею коштовного і декоративного каміння у Житомирській області; 4) новітні технології в музейній справі; 5) електронні каталоги музейних фондів; 6) принцип роботи основних діагностичних приладів гемолога; 7) огляд віртуальних турів музеями з гемологічними колекціями; 8) гемологічний напрям науково-дослідної роботи мінералогічних музеїв. За умови обрання дисципліни «Гемологічне колекціювання» у весняному семестрі, на додаток до зазначених тем самостійної роботи, здобувачам пропонують виконати ще одну – історія становлення науково-дослідного музею Криворізького національного університету.

Важливим складником самостійної роботи здобувача є індивідуальне завдання, яке полягає в підготовці й захисті есе на одну з п'яти тем: 1) «Національний музей природничої історії (США)»; 2) «Геологічний музей імені Ч. Лепворта (Великобританія)»; 3) «Музей природничої історії (Німеччина); 4) «Мінералогічний музей імені О. Є. Ферсмана»; 5) «Мінералогічні музеї у ЗВО України».

Використані джерела

1. Геолого-мінералогічний музей: колект. моногр. / відп. ред., керівники проекту: В. Євтєхов, І. Паранько, В. Харитонов / Криворізький нац. ун-т. Кривий Ріг: Мінерал, 2007. 22 с.

МУЗЕЙ – ЯК НАУКОВО-ОСВІТНЯ ІНСТИТУЦІЯ (з досвіду роботи Тернопільського обласного краєзнавчого музею)

Чеканова Наталія,
заступник директора з наукової роботи,
Тернопільський обласний краєзнавчий музей,
м. Тернопіль
e-mail: chekanova.nataliya@gmail.com

Тернопільський обласний краєзнавчий музей – багатофункціональна науково-дослідна, культурно-освітня та науково-методична державна інституція, де вагоме значення відводиться збереженню, інтерпретуванню та популяризації національної історико-культурної спадщини шляхом найбільш повного та творчого використання набутого. Окрім специфічних професійних завдань, музей ставить перед собою широкі науково-освітні, естетичні, етичні, громадянські та виховні завдання. Сьогодні – це динамічний музей із застосуванням мультимедійних технологій та інтерактивності в експозиційному просторі, де історія оживає. Це платформа для співпраці професійних істориків, майбутніх дослідників, кураторів, митців, молоді, активних громадян, формування критичного мислення та самоосвіти.

Неможливо переоцінити значення музеїв у житті суспільства. Адже музейний простір, що формується на принципах науковості, дослідження та історичних артефактах значно розширює пізнавальні можливості освітніх програм різного рівня, спрямованих на отримання нових знань і на формування активної громадянської особистості, здатної до мислення та творчої активності, зміцнення української національної ідентичності [1, с. 132].

Музейна педагогіка становить винятковий інтерес у сучасній освітній практиці, традиція якої немислима без «музейного

педагога», оскільки її предметом є не лише споруда чи методи управління та способи використання фондів. Її структура охоплює три тематичні напрями: а) музейний процес (історія, природа, роль музею в культурному просторі); б) внутрішній процес (організація роботи з ресурсами та наявними фондами); в) зовнішня функція (комунікація, публічні послуги, освітня ті просвітницька діяльність), що передусім полягає в можливостях та вміннях освітньо-педагогічними засобами показати культурні цінності публіці [1, с. 124].

«Музейні педагоги» (науковці, екскурсоводи) шукають та впроваджують новітні підходи до музейного менеджменту, використання сучасних технічних засобів експозиційної діяльності для формування трендів та рівня роботи у професійному середовищі, щоби музей став улюбленим місцем інтелектуального часопроведення відвідувачів. Саме їхній інтерес до музею є визначальним критерієм успішності.

Вивчаючи запити відвідувачів, музей пропонує широкий спектр послуг для різних вікових та спеціалізованих груп. Власне, прагнемо зробити музей популярнішим і ближчим до людей.

Створено нові *тематичні інтерактивні екскурсії* (тактильність + інтерактив): «Трипілля – перша цивілізація України», «Від рослини до тканини», «З історії праски», «Однострій, спорядження, озброєння та побут Української Повстанської Армії», «Українське військо від Перших визвольних змагань 1914–1921 рр. до Російсько-Української війни», «Минуле, закарбоване у скам'янілостях», «Роги тварин: правда та міфи», «Палеонтологія або зуби та щелепи доісторичних тварин», «Етнографія. Зимовий та літній народний стрій» та інші.

Пропонуємо поєднати екскурсію з майстер-класами: «Палеонтологічні розкопки – пошук залишків давніх рослин та тварин», «Виготовлення скам'янілостей з гіпсу», «Виготовлення нитки на куделі веретеном», «Намотування хустки і намітки», «Вироби з соленого тіста», «Прасування рублем та качалкою», «Весільний обряд – вінкоплетення», «Давня техніка вишивки – верхоплут» тощо. **Залучення відвідувачів до взаємодії** набуло великої популярності нашого музею у відвідувачів.

Сучасний музей – це вже не просто зібрання робіт з належними описами, а можливість досліджувати експонати на дотик. У музеї запровадили інтегровані програми для інтерактивного пізнання. Це, фактично, середовище, де є можливими певна гра, взаємодія. Наприклад, пропонуються *розважально-пізнавальні квести* для команд чи тематичні маршрути із завданнями, загадками, пазлами: «Таємниці старожитностей», «Дослідники природи», «Козацькі забави». Окрім того, надзвичайно пізнавальними та захоплюючими стали *історичні пізнавальні ігри*, відтворюючи певні історичні епохи.

Привертає увагу відвідувачів святкове щорічне дійство «Ніч у музеї: мандри у минуле», приурочене до Міжнародного дня музеїв. Особливого колориту надають креативно-театралізовані постановки музейників.

Інтерактивні формати використовуються також під час *уроків у музеї*, що пропонують згідно з шкільною програмою. Сьогодні науковці працюють з вчителями–предметниками, пропонуючи урізноманітнити учнівські будні і провести урок в музеї. На основі автентичних матеріалів зацікавити та надихнути на цікаві відкриття, адже музей спілкується зі своїми відвідувачами тисячами експонатів, захоплюючою експозицією, надзвичайно вишуканими виставками.

Дієвою формою нашого музею стала робота за довгостроковими проєктами та програмами. Відвідувачам пропонують *обрядові дійства*: різнопланові театралізовані дійства новорічно-різдвяної та весняно-великодньої тематики із постійною зміною форми подання, майстер-класами, інтерактивами, тематичними екскурсіями та виставками, зберігаючи традиції та звичаї нашого народу. Під час руху вперед мусимо орієнтуватися на спадщину минувшини, тобто на ті знання, істини, цінності, традиції, створені попередніми поколіннями. Засвоєння, пізнання, трансформація сучасними поколіннями культурної спадщини є надважливою необхідністю.

Для більшої відкритості та співпраці музейні науковці розробили низку проєктів у межах *«Музей відкриває фонди»*: «Із музейних скринь і куферків» (фондова група «Тканина», «Речові матеріали», «Образотворче мистецтво»); «Старе місто» (фондові

колекції фотосвітлин, тематичних поштових листівок, рідкісних документів та рідкісних книг); «Мистецька спадщина» (історія Тернопілля – мовою фондової збірки «Образотворче мистецтво»); «Відгомін минулої епохи» (стежками технічного прогресу на онові фондової групи «Речові матеріали»); «Історія одного експоната»; «Вечір із корифеєм. Більше віку по тому»: серія пам'ятних заходів, присвячених певним визначним історичним персоналіям; «Тиждень музею в школі»; «Тиждень музею у виші»; «Канікули у музеї»; «Відкрита трибуна з викладацьким персоналом», «Музейні читання», «Семінари-практикуми з музеєзнавства», різноманітні вікторини «Що, де, коли», фестивалі тощо.

Останніми роками Тернопільський обласний краєзнавчий музей набуває інклюзивної практики. У своїй комунікації експозиційної та виставкової діяльності систематично співпрацює із людьми з інвалідністю та іншими вразливими групами й організаціями, що представляють їхні інтереси.

У 2018 році підписано угоду про розвиток та співпрацю між Тернопільським обласним краєзнавчим музеєм та інклюзивно-ресурсним центром Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з метою впровадження філософії інклюзивної освіти, підготовки музейних кадрів до роботи із людьми з інвалідністю. Це було фахове та ґрунтовне навчання, яке допомогло науковцям впевненіше впроваджувати інклюзивні заходи у музеї.

Наших відвідувачів вабить масштабний інклюзивний щорічний *проєкт «Свято дитини»* – власне, продуманий пізнавально-розважальний захід для усіх без винятку відвідувачів.

Після запровадження карантину (пандемія COVID-19) музей активно представлено в соцмережах, висвітлюючи багаті та унікальні фондові збірки під різноманітними рубриками, аудіо- та відеопрезентаціями. Необхідно завважити унікальний досвід роботи із фірмою «Кінодністер» та спільно створені професійні кіноролики віртуальних тематичних екскурсій експозицією музею з використанням фондових артефактів: «Роки замирення несуть» (присвячена трагічним сторінкам в історії нашого краю під час Другої світової війни); «Колосяться долі взорами барвистими…» (до Всесвітнього дня культурного різ-

номаніття в ім'я діалогу та розвитку, Дня вишиванки); «Всевічная, Земле, квітуй!..» (до Міжнародного дня захисту дітей), «Конституція. Основний закон України» (віртуальна екскурсія музеєм, присвячена 24-ій річниці Конституції України), «Змахом пам'яті крил оживають сини!...» (до Дня Гідності та Свободи), «Пломеніє пам'яті свіча...» (пам'яті голодоморів в Україні) (2020 р.), «Прапори Незалежності» та «Артефакти Незалежності» (обидва – 2021 р.).

Музейна педагогіка уможливлює створення більш якісної моделі інтеграції навчальних дисциплін та активізує інтерактивну комунікацію, налагодження контактів і діалогу музейної установи з відвідувачами [2, с. 7].

Використані джерела

1. Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття): монографія / Наталія Філіпчук; за науковою редакцією Н. Г. Ничкало. – Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2020.
2. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка: навчальна програма спецкурсу; Ін-т пед.. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Київ: ТАЛКО, 2020.
3. Філіпчук Н. О. Становлення і розвиток педагогічно-просвітницької діяльності музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук; Ін-т пед.. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Київ: ТАЛКОМ, 2020.
4. Книга обліку масових заходів ТОКМ 2017–2018 рр., 2019–2021 рр.

ПРОПЕДЕВТИКА НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Шевченко Ірина,
методист,
Національний центр
«Мала академія наук України»;
аспірант, науковий співробітник,
Інститут обдарованої дитини НАПНУ,
м. Київ
e-mail: i.shevchenko@man.gov.ua

Важливим чинником успішної реалізації наступності та перспективності в природничо-науковій освіті дітей є створення умов для розвитку пізнавального інтересу до різних галузей наукового знання. На сьогодні для педагогів навчальних закладів різних типів, зокрема системи МАН, загальний інтерес представляє взаємодія з музеєм, оскільки він є ефективним ресурсом для дослідницької діяльності.

Варто зазначити про взаємовплив дослідницької діяльності та розвитку мовлення учня. У процесі дослідження активізується пізнавальне, аналітичне, критичне мислення дитини, збагачується пам'ять, усе це впливає на розвиток мовлення. І навпаки – розвинене мовлення стає засобом інтелектуалізації пізнавальних процесів, опанування вмінь орієнтуватися в ситуації спілкування, використовувати вербальні та невербальні засоби, викладати думку, ставити запитання тощо.

За визначенням науковців мовлення дитини виконує три функції зв'язку з його зовнішнім світом: *комунікативну*, *номінативну* і *регулятивну*. Так у процесі пошукової діяльності, спостереження, експерименту тощо зв'язне і наукове мовлення розвивається за допомогою введення у власний словниковий запас слів, які означають сенсорні ознаки, явища й об'єкти природи *(номінативна функція мовлення)*. Вагомим складником

навчання є комунікативні навички дитини. Тому окремого значення надається створення гармонійної атмосфери в колективі, ведення у навчальну практику ігрової форми роботи, створення ситуацій взаємної діяльності, діалогу *(комунікативна функція мовлення)*. Окрім того, у процесі навчально-дослідницької діяльності учні навчаються аргументувати, доводити власну думку, ставити мету, описувати хід експерименту чи дослідження, робити висновки, регулювати власну діяльність із товаришами *(регулятивна функція мовлення)*.

Із досвіду роботи освітнього простору для учнів молодшого шкільного віку Дитячої академії «Футурум» при Національному центрі «Мала академія наук України» музейні заняття якнайкраще мотивують дітей до творчої, навчально-дослідницької роботи, позитивно впливають на емоційний стан, підводять учня до усвідомленої потреби міркувати, аналізувати, виявляти власну позицію, що є основою розвитку мовлення дитини. Тому в процесі проведення музейного заняття педагоги акцентують увагу не лише на пізнавальній активності учня, а й на формуванні мовленнєвих навичок, зокрема – наукового мовлення.

Якісний науковий мовленнєвий розвиток учнів може забезпечити добре спланована система роботи над розвитком мовлення під час навчальної діяльності. У процесі підготовки музейного заняття з молодшими школярами, перш за все, пропонуємо розробити маршрутний аркуш, у якому будуть зазначатися, наприклад, етапи музейного заняття, пошукові завдання для самостійного вивчення експозиції, завдання для написання гіпотези, етапів самостійного дослідження, висновку з урахуванням зафіксованих результатів. Питання завдань у маршрутному аркуші мають збуджувати цікавість учня до музейного предмета, спонукати бажання замислитися, шукати власні відповіді на основі зібраної в музеї інформації. Варто продумати завдання щодо роботи зі словником для визначення певних понять і запису їх у маршрутному аркуші, вправи на вміння будувати зв’язні висловлювання. Корисним також буде робота з науковим текстом, формування тез після прочитаного.

Відомо, що за умови правильно організованого педагогічного процесу із застосуванням ігрових технологій мовленнєвий розвиток дитини буде більш ефективним. Тому на початку заняття, під час інтерактивної лекції, бесіди, діалогу рекомендуємо педагогу в ігровій формі використовувати ефект новизни, несподіваності. Варто планувати мовленнєві ситуації так, щоб вони сприяли подиву, захопленню, швидкому включенню, зацікавленості, активізації емоційної сфери учня, а отже – бажанню говоріння. Наприклад, для мотивації комунікації між учнем і педагогом, спілкування в процесі командної роботи на допомогу можуть бути ігрові проблемні ситуації, проблемні питання, колізії, «таємні» листи, завдання у конвертах для груп, сюрпризні моменти. Також у пригоді можуть стати питання дискусійного характеру.

У музейно-освітній діяльності наочність (музейний експонат) сприяє розвиткові слухової, тактильної чутливості, навчанню дітей розповідати про побачене, вмінню розрізняти та називати якості предметів, аналізувати та синтезувати, порівнювати та класифікувати, узагальнювати інформацію, формулювати виявлені закономірності та висновки.

Активізації наукового мовлення сприяє підготовка учнями публічного виступу під час або після заняття (мінідоповіді із зазначеної тематики).

Однозначно в процесі музейного заняття важлива особиста підтримка педагога щодо ініціативи дітей висловлювати думку, аргументувати, але за необхідності також треба звертати увагу і на мовленнєві помилки учнів, допомагати їх знаходити та усувати, схвалювати старання дітей до удосконалення власного мовлення.

Мовлення, як зазначає К. Ушинський, «не є щось природжене людині і не якийсь випадковий дар, що впав людині з неба, але плід нескінченно довгих праць людства, засвоюючи який, дитина опановує величезне багатство» [1, с. 396]. Практика проведення музейних занять Дитячої академії «Футурум» показує, що позитивна динаміка мовленнєвого розвитку вихованців у процесі навчально-дослідницької діяльності спостерігається лише тоді, коли проводиться цілеспрямована робота викладачів у цьому напрямі, коли визначена стратегія та організовується послідовна діяльність.

Використані джерела

1. Ушинский К. Д. Руководство к преподаванию по «Родному слову». Педагогические сочинения: в 6 т. Москва: Педагогика, 1989. Т. 4. 528 с.
2. Вознюк О. В. Знаннєва інтеграція як основа інтердисциплінарності педагогіки. URL: http://eprints.zu.edu.ua/22866/1/%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA_%D0%A3%D0%BA%D1%80-%D0%9F%D0%BE%D0%BB_2013.PDF
3. Тихенко Л. В., Ніколаєнко С. М. Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в навчально-виховній системі «Мала академія наук України»: навч.-метод. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 120 с.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

до змісту »

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Андросова Валентина,

методист,
КЗ Сумський Палац дітей та юнацтва
м. Суми

Національно-патріотичне виховання ставить за мету формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини.

У Народному музеї історії альпінізму, який працює при дитячому клубі туристів-альпіністів імені Є. Абалакова, КЗ ПДЮ міста Суми, сформувалася своя система роботи з національно-патріотичного виховання, метою якої стало виховання громадянина – патріота, із знаннями історії альпінізму, зокрема й українського; формування потреби у власній духовній та фізичній досконалості та розвитку художньо-естетичної культури. Музей історичний – відображає віхи розвитку такого виду спорту, як альпінізм і є своєрідним центром духовної культури майбутнього.

Народний музеї історії альпінізму впроваджує національно-патріотичне виховання за такими напрямами: історико-географічний, художньо-естетичний, пошуково-історичний.

Історико-географічний напрям багатогранний: екскурсії з історії розвитку світового та українського альпінізму, зустрічі з видатними альпіністами, сходжувачами на найвищі гори світу (у тому числі й сумськими альпіністами). Впровадження проєкту «Патріот своєї Вітчизни», спрямованого на патріотичне виховання молодого покоління. Пізнавальні програми «Мандруючи горами світу». Музей дає можливість усвідомити, що наша історія насичена різноманітними подіями та історичними постатями.

Проєкт «М. П. Моренець – герой Ельбруської епопеї». Вихованці мають змогу працювати в команді, аргументувати власні

думки та втілювати їх у конкретні справи. Проходить пошук матеріалу про альпіністів Другої світової війни та участь у ній сумчан-альпіністів. Це книги, спомини альпіністів, музейні матеріали, фільми-хроніки періоду війни, слайд-шоу, пісні про гори та альпіністів, вивчення пісні М. П. Моренця «Барбарисовий куст». Результатом роботи стала пізнавально-спортивна програма «Герой Ельбруської епопеї» для вихованців клубу «Абалаковець» та школярів міста Суми, виставки експонатів про видатних альпіністів, добір книжок про Другу світову війну.

Художньо-естетичний напрям – це ознайомлення вихованців та відвідувачів музею з красою гір, з малюнками, картинами, художніми творами та методичною літературою, іншими художніми виробами митців-альпіністів (з експонатів музею), пов'язаних з гірськими сходженнями, експедиціями, виїздами в гори. Оригінальні експонати музею: мотузка, гаки 20-х – 30-х років XX століття, мотузка з г. Еверест (1982 рік, С. Бершов, м. Харків) тощо, викликають велике емоційне переживання та захоплення. Проведення пленерів у музеї «Чарівний світ гір», «Війна вище хмар», «Історія Другої світової війни у живопису». Вони проходять у три етапи: презентація теми, практичне виконання роботи, виставка робіт. Проєкт «Пік Шевченка та височінь поета», яка ставить за мету ознайомлення зі сходженням на вершину Піку Шевченка 4200 м. Проєкт охоплює екскурсії, альпіністські лекторії про сходження на пік українських альпіністів та вихованців клубу «Абалаковець», конкурси віршів поета, флешмоби тощо.

Підготовка ролику до Всеукраїнського флешмобу, присвяченого 30-річчю Незалежності України на фоні вершин «піку України» та «піку Незалежної Україна». Проєкт «Україна в вершинах» – це розділ музею, де висвітлені гори, назви яких пов'язані з Україною, її видатними митцями (пік І. Франка, пік Патона, пік Погребецького, пік Л. Українки тощо).

Пошуково-історичний напрям – став основою пізнання історичних подій в альпінізмі. Пошукова робота дає змогу розширити навички творчого пошуку, сформувати свою особисту думку на історичні події, сформувати стійкі патріотичні почуття,

навички творчого пошуку. Пошукові матеріали висвітлюються в обласних краєзнавчих конференціях.

Отже, розуміння ролі та місця музею зробило актуальним сприйняття його як цілісного соціального інституту з його багаточисленними напрямами, формами та функціями в їх органічній взаємодії, яка сприяє формуванню патріота Вітчизни.

ІСТОРІЯ РІДНОГО КРАЮ В ЧАСІ

Артеменко Ірина,
вчитель історії,
Луганська ЗШ І-ІІІ ступенів
Петрівської селищної ради
Олександрійського району
Кіровоградської обл.
e-mail: mega_irinaartemenko@ukr.net

Вперше функціонувати Луганський шкільний музей почав ще 1958 року, коли активно працювала піонерська організація під керівництвом Тарасенко Віри Денисівни, яка створила при школі Ленінський музей. Саме тут учні вели екскурсії часів Жовтневої революції, створювали експонати та обов'язком кожного дев'ятикласника було постійне чергування в ньому. У 1970-х роках вчитель російської мови Тимчур Ліна Абрамовна організувала пошуковий загін «Луч», згодом її роботу продовжила педагог-організатор Гаркуша Раїса Іванівна, яка перейменувала загін на «Промінь». В 2005 році педагог-організатор Бовкун Наталія Михайлівна створила експозиції присвячені трудовій діяльності вчителям «Світлини шкільної історії», у якій розмістила фото від перших педагогічних колективів до сьогодення. Ці матеріали могли побачити як гості школи, так і її випускники.

Спостереження за учнями на уроках історії з осені 2017 року дали змогу зробити висновок, що учні школи не знають нічого про свою родину, про людей, які почали розбудову села, історію свого краю в період революції, війни, катастроф. Тому постало завдання створити музей широкого історичного профілю, який би давав змогу поліпшити знання учнів з історії рідного краю.

Інформацію для створення музею почали збирати, ознайомлюючись із архівною періодикою у шкільній бібліотеці, вчителі Бовкун Н. М. та Залевська Н. М. віддали альбоми учнів 80-го року випуску, які вели пошукову роботу історії розбудови села та інформації пошукового загону «Промінь», які відшукували учасників Другої світової війни. На основі цих надбань, зацікавили учнів до науково-дослідницької роботи вивчення історії рідного краю. Чотири роки поспіль учениці брали участь в районній конференції «Шляхами подвигу і слави», зібравши інформацію від різних людей про їхню долю в різний період життя, переживавши з ними всі ті нелегкі моменти, які довелося подолати кожному з них.

Матеріали, які зібрали колектив вчителів, колишні випускники та старожили села, були розміщені за тематичними розділами:

I. «Трагічні сторінки історії»:

- «Шляхи і долі воєнних років» (матеріали про ветеранів війни, Героїв Другої світової війни 1939–1945 рр.);
- «Афганістан – це вічний біль»;
- «Перші трагічні події 2014 року»;
- «Голодомор, як злочин проти людства»;
- «Чорна біль – Чорнобиль…»

II. «Світлини шкільної історії»

- «Три директори» (матеріали про шкільні події з 1957 року до сьогодення);
- «Школа: учителі, учні, спільні справи»;

III. «Видатні постаті села Луганки»;

- «Перлина степового краю»;
- «Хліборобська династія Міщаніних»;
- «Трудовий шлях А. Г. Лисиціна»;
- «Бойовий шлях В. О. Плюкала»;
- «Перше подружжя села Луганки – сім’я Голубових».

Фонд музею регулярно поповнюється завдяки пошуковій роботі учнів та вчителів навчального закладу. Наразі в класі-музеї представлено експонати часів Другої світової війни (зброя, побутові речі тощо) та сучасних подій на Сході України, серед яких є раритетні матеріали (фотоматеріали, копія щоденникового запису тощо), сучасні фото та збірки, подаровані учасниками АТО.

У сучасному оформленні музею велику допомогу надали органи місцевого самоврядування (сучасні стенди) та ветеран АТО, колишній випускник школи – Коваль О. І. (за тематикою розписав стіни музею).

Шкільний музей є постійним, так як тут проводять уроки історії, шкільні та позакласні заходи. Формування в дітей патріотизму, національної свідомості та високих моральних якостей реалізуємо через зустрічі з учасниками АТО, пошуковою діяльністю дитини та опрацювання додаткових джерел (інтернет-ресурси, журнали, наукові публікації тощо).

У 2020–2021 навчальному році оголосили з гуртківцями акцію «Подаруй музею частинку своєї історії», а саме: всі охочі приносили до музею старовинні українські речі. Тому наш музей поповнили такі матеріали: вишиті рушники з різною технікою виконання, ляльки-мотанки, глечик, ряднинка, веретено та, зроблена своїми руками (учасником АТО – Більцем Петром Петровичем та нашою вихованкою Білець Владиславою) – дитячого підвісного ліжечка.

Учасники гуртка «Юні екскурсоводи» постійно співпрацюють з мешканцями нашого села і, незважаючи на карантин, примножили історію нашого музею короткими відомостями про ліквідаторів ЧАЕС – Мосінзова Віктора Петровича та Вебера Володимира Васильовича.

Однією з найважливіших форм роботи музею є екскурсії, що мають науково-пізнавальний та морально-виховний аспект. Екскурсії – це процес виховного впливу на дітей. Головне в ньому – досягнення органічного поєднання між тим, що отримує екскурсант у результаті огляду експозиції та поясненнями екскурсовода. Тому протягом минулого навчального року постійні екскурсоводи – Голубова Дар'я та Кононенко Віра – проводили пізнавальні подорожі в минуле для всіх учасників навчального процесу.

Перелік назв тематичних екскурсій:

- «Історія рідного краю: від часів створення села до сьогодення» (оглядова екскурсія: етапи розбудови села) (тривалість 45 хв.)
- «Ти вічний біль – Афганістан» (перегляд відеофрагментів війни в Афганістані, фотоматеріалів, статті в газеті) (тривалість 1 год.)

- «Герої Чорнобиля» (тривалість 35 хв.)
- «У серці твоїм повік педагог» (оглядова екскурсія про роль особистості педагога у становленні особистості учня: історія в обличчях, педагоги, директори, учні школи) (тривалість 30 хв.)
- Перегляд документального фільму «Жнива скорботи» (тривалість 25 хв.)
- «Запали свічку пам'яті» (тривалість 15 хв.)
- «Війна в моїй родині» (огляд експозицій, фотоматеріалів) (тривалість 45 хв.)
- Круглий стіл «Легенди та перекази про походження сіл Луганки та Братського» (тривалість 45 хв.)

Кожного року вихованці історично-краєзнавчого гуртка «Юні екскурсоводи» беруть участь у районній конференції «Шляхами подвигу і слави», у результаті плідної роботи та пошукової діяльності учнів поповнюється матеріальна база музею. Окрім того, два роки поспіль, вихованці брали участь Всеукраїнському конкурсі екскурсоводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу», саме в місті Кропивницький мали змогу представити власний шкільний музей.

ДОСВІД ІНТЕРАКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗІ ШКОЛЯРАМИ – ВІДВІДУВАЧАМИ МУЗЕЮ ПРИ ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вакулишин Сергій,
методист
Центр позашкільної роботи Святошинського району,
м. Київ
e-mail: cpradmin@ukr.net

Восени 2016 р. у Центрі позашкільної роботи «Північне сяйво» відбувся науково-методичний семінар з музейної педагогіки. У ньому взяли участь методисти центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді: обласних (Вінницького, Волинського, Житомирського, Закарпатського, Запорізького, Черкаського, Чернігівського) та Українського державного Міносвіти.

Вони ознайомилися з досвідом створення музейного простору (на прикладі Зразкового музею історії Святошинського району) і відвідали майстер-клас з музейної педагогіки. Також було презентовано авторський музейно-дидактичний арсенал. Багатим досвідом спілкування педагога зі школярами – відвідувачами музею – поділилися Наталія Колесник та Лідія Кулик, науковці житомирського Музею космонавтики ім. С. Корольова. У роботі семінару взяв участь Дмитро Омельченко, заступник директора Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Роком раніше доповідь про наш досвід прозвучала на 3-й науково-практичній конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.

Цим знаковим для нашого закладу подіям передували роки наполегливих експериментів. 2007 року в музеї історії Святошинського району розпочато впровадження інтерактивних прийомів спілкування з екскурсійною групою. Було розроблено комплекти творчих завдань для молодших школярів та підлітків. (Схоже на те, що старшокласники – з їхнім життєвим досвідом і рівнем освіти – не потребують цього під час оглядової екскурсії, що проходить у формі приязної бесіди).

Уже за кілька років довелося згорнути цей вид діяльності, який, власне, дуже нагадував шкільні дидактичні картки для контрольних робіт. Відтак дітей, що переступили поріг музею, атакували пропозиціями, відмінними від шкільної практики; головне – вони залучали юних відвідувачів до швидкої мобільної інтелектуальної діяльності. Мікрогрупам (парам, трійкам) пропонували відшукати в експозиції: найстарішу річ, найкрасивіший предмет, найстрашніший предмет, найвеселішу річ, найстародавнішу тему, найзагадковішу річ, наймайстерніше виконану річ. Найбільш ефективними розробками, що забезпечують 15-хвилинне напруження інтелекту тимчасових команд підлітків, стали музейний чайнворд (8 слів) та музейна математика (А : Б – В) × Г + Ґ = …?

Сьогодні в нашому арсеналі – сім ігрових вправ. Окрім згаданих, пропонуємо такі:

- «маршрутний лист» з назвами музейних предметів (за абеткою);
- «третій – зайвий»: ті самі назви написано на окремих картках;
- пошук кольорових артефактів за чорно-білим зображенням їх фрагментів;
- текст оглядової екскурсії з помилками (варіанти: помилки виділено жирним шрифтом, їх потрібно відшукати).

Готуючись до зустрічі з екскурсійною групою, педагог визначає доцільність використання технологічного арсеналу. Це залежить від віку дітей, рівня їх інтелектуального розвитку, ступеня особистісної мотивації (наведені відомості містить заповнений бланк попереднього замовлення). Десятки сторінок «щоденника музейної педагогіки» та зведена таблиця моніторингу успішності ігрових дій – надійний шлях вдосконалення партнерського діалогу.

У нас неможлива ситуація, коли школярі відмовляться від повторного відвідання: «Тут нецікаво, ми це бачили». Адже, по-перше, вибір різних ігрових вправ фокусує увагу щоразу на інших артефактах. По-друге, музей періодично розгортає нові тематичні виставки фондових колекцій. По-третє, для вимогливих здобувачів додаткової освіти розроблено кілька тематичних екскурсій.

Перебування в музеї кожної групи складається з двох частин: огляд постійної експозиції та знайомство з тимчасовою виставкою. Друга частина – теж інтерактив. Пари учасників вирішують, які предмети мають увійти до виставкового каталогу. «Захист» звітів творчих пар може відбуватися у різному «ключі». Наприклад, оцінювати п’ять вітрин виставки «Фрагменти освітньо-виховного простору» належало «історикам», «математикам», «літераторам», «географам» і «мистецтвознавцям».

У випадках браку зайвого часу (коли чекає наступна екскурсійна група), замість запису в книзі відгуків, підлітки, зупинившись у колі, відповідають на усні запитання:

- Найяскравіше враження?
- Про що розкажеш друзям?
- Про що повідомиш батьків?

- Якби це була крамниця, то яку річ хотілося мати в хатній колекції?

За нотатками «щоденника музейної педагогіки» було здійснено підрахунок часу перебування окремої групи в музеї: за період 2011–2021 рр. він становить 45 хвилин для школярів 3 – 8 класів. Такого часу виявляється достатньо, щоб відвідувачі встигли погратися. Зазвичай екскурсія не триває більше, хоча є групи, які прощатися не поспішають.

ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Данильченко Ірина,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
м. Глухів
e-mail: irinadanulchenko@ukr.net

Актуальність використання музейної педагогіки в дошкільній освіті зумовлена вимогами створення якісного освітнього середовища, в якому б успішно відбувався всебічний розвиток дитини, закладалися підвалини її навчання протягом життя.

Створити якісне середовище ЗДО і міні-музеї в ньому та ефективно його використовувати можуть вихователі, які володіють музейно-педагогічною компетентністю як вагомим складником професійної компетентності.

Компетентнісний підхід як засадничий задекларовано в нормативно-законодавчих документах, що регламентують підготовку фахівців для дошкільної освіти (Закон України «Про вищу освіту» [1], Базовий компонент дошкільної освіти [4], освітньо-професійні програми підготовки фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта). Тому вивченню проблеми використання компетентнісного підходу, формування професійної ком-

петентності фахівців присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних науковців.

Різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх вихователів досліджували Г. Бєлєнька [2], А. Богуш, Н. Луцан, Н. Гавриш, Н. Давкуш, Л. Загородня [3], Н. Ковалевська, І. Тимофєєва та ін.

Теоретичний аналіз підходів до розуміння професійної компетентності та досліджень проблеми музейної педагогіки дозволив нам визначити музейно-педагогічну компетентність майбутніх вихователів як інтегративне особистісне утворення, сполучення теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей та досвіду, що забезпечують готовність до здійснення музейно-педагогічної діяльності в закладі дошкільної освіти.

Музейно-педагогічна компетентність передбачає загальну педагогічну компетентність – педагогічні знання та вміння; музейну культуру – підготовленість до сприйняття інформації в музеї, цілеспрямованість огляду експозиції, здатність оцінювати предмети музейно-педагогічного значення; музейно-педагогічні знання – музейну ерудицію як обізнаність у галузі музеєзнавства; знання методики музейно-педагогічної діяльності вихователя (її мети, змісту, методів, форм, особливостей сприйняття музейної інформації дітьми); музейно-педагогічні вміння – планувати музейні заходи у процесі освітньої роботи в ЗДО; визначати мету, добирати зміст, форми, методи музейно-педагогічної діяльності відповідно до завдань освітнього процесу в ЗДО; створювати міні-музеї в ЗДО і керувати їх діяльністю; раціонально використовувати культурно-освітні можливості міні-музеїв у роботі з дошкільнятами, аналізувати власну діяльність і за потреби коригувати її тощо.

Робота з формування музейно-педагогічної компетентності майбутніх вихователів із застосуванням музейної педагогіки ЗДО реалізується у таких напрямах:

Навчальна робота. Перше знайомство із використанням потенціалу музейної педагогіки в освітньому процесі ЗДО відбувається під час лекції удвох з дошкільної педагогіки. Її проводять викладач і методист ЗДО. Викладач ознайомлює із музейною

педагогікою, її предметом, завданнями, етапами становлення, використанням у процесі формування професійної компетентності майбутніх вихователів, структурою музейно-педагогічної компетентності. Методист ознайомлює майбутніх вихователів із упровадженням музейної педагогіки в освітній процес закладу дошкільної освіти. Зокрема звертає увагу, на етапи створення міні-музеїв у ЗДО: підготовчий, практично-оформлювальний, практично-екскурсійний етапи.

Окрім того, методист ЗДО ознайомлює із створенням і сутністю роботи творчої групи педагогів, формами роботи з батьками вихованців; особливостями обміну досвідом з використанням музейної педагогіки.

Навчальна робота студентів також передбачає використання викладачами, які викладають фахові дисципліни, фото міні-музеїв у ЗДО, відео, які репрезентують різні форми роботи з дітьми і батьками в міні-музеях, фрагменти сучасних форм роботи з вихователями (семінари-тренінги, ділові ігри, конференції) як засоби наочності.

Наукова робота. Напрям передбачав виконання науково-дослідницьких завдань на матеріалах міні-музеїв ЗДО; підбір матеріалу для рефератів, курсових, бакалаврських робіт, статей; участь у наукових конференціях, студентських гуртках тощо).

Виховна робота – проведення заходів виховного спрямування в музейному середовищі ЗДО з метою професійно-психологічного, патріотичного, етичного, естетичного, морального, духовного, екологічного, національного виховання студентів.

Практична робота. Під час практики студенти виконують завдання, які стосуються допомоги ЗДО щодо створення й поповнення міні-музеїв, розробки дидактичного супроводу для роботи в них, аналізують використання міні-музеїв в освітньому процесі ЗДО. У процесі створення й функціонування міні-музеїв у ЗДО студенти беруть активну участь у різноманітних видах роботи, а саме: створення моделі міні-музею; збір експонатів; оформлення експозиції; розробка методично-дидактичного супроводу роботи в міні-музеї; робота з батьками вихованців.

Участь методиста на підсумковій конференції з практики. Методист характеризує виконання студентами завдань, які сто-

сувалися музейної педагогіки, і оцінює рівень сформованості музейно-педагогічної компетентності як практик.

Реалізація означених напрямів формування музейно-педагогічної компетентності майбутніх вихователів уможливлюється за дотримання таких педагогічних умов:

1) реалізації міжпредметних зв'язків;

2) тісної співпраці із ЗДО;

3) дотримання принципів системності, комплексності та інтеграції у формуванні компонентів музейно-педагогічної компетентності;

4) комплексної реалізації змісту навчальної, наукової і вихованої діяльності та роботи студентів зі створення міні-музеїв у ЗДО.

Отже, формування музейно-педагогічної компетентності майбутніх вихователів у тісній взаємодії з ЗДО із застосування музейної педагогіки, дотримання виокремлених педагогічних умов, забезпечує ефективність означеного процесу.

Використані джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://cutt.ly/ITomm6f (дата звернення: 8.11.2021).
2. Бєлєнька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2012. Вип. 5. С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23. (дата звернення: 7.11.2021).
3. Загородня Л. П. Формування екологічної компетентності в майбутніх вихователів в дошкільному навчальному закладі. *Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу: монографія* / О. І. Курок, Н. М. Гордій та ін.; під заг. ред. О.І. Курка. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2015. С. 162–179.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 8.11.2021).

ВЕКТОРИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАСТОВОЇ ОСЕЛІ «ГАЛИЦЬКЕ ОПІЛЛЯ»: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Дрогобицький Ігор,
викладач кафедри теорії та методики навчання,
кандидат історичних наук,
Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
м. Івано-Франківськ
e-mail: drogobutsky@ukr.net

Ткачівський Петро,
керівник гуртка, виховник Пласту-НСОУ,
Івано-Франківський обласний дитячо-юнацький
пластовий центр,
с. Залуква Галицької ОТГ,
Івано-Франківська область
e-mail: ptkachivskyj@ukr.net

Згаданий у темі об'єкт знаходиться у с. Курипів Галицької ОТГ (Івано-Франківщина). Базою його функціонування виступає центральне приміщення колишнього комплексу будівель, які призначалися для проживання представників унійного духовенства XIX-го – першої половини XX ст. і який носив назву «плебанія». Житло священика, зокрема у сільській місцевості, ще називалося «резиденція». Вважаємо, що одна із можливих площин діяльності музейного характеру в означеному місці обумовлюється фактом того, що йому притаманні окремі елементи експозицій музеїв під відкритим небом.

У результаті співпраці із викладацьким складом Університету короля Данила (м. Івано-Франківськ), зокрема, п. Зиновієм Соколовським, на основі вивчення матеріалів, що використовувалися у процесі зведення споруди та стилю будівельних робіт, визна-

чено, що приблизним часом будівництва означеної священичої резиденції є період 60–70-хх рр. XIX ст. У другій половині XX ст. внутрішні приміщення піддавалися перебудові. Це було обумовлено зміною характеру цільового використання будівлі в умовах радянської дійсності. На жаль, кінцевим результатом цього етапу стало занедбання будівлі. Сьогодні стан об'єкта теж можна де-факто означити як катастрофічний. Цим і було обумовлено намагання представників місцевого осередку Пласту-НСОУ та гурту волонтерів виступити ініціаторами відновлення споруди священичої резиденції. Проте йдеться не тільки про реставрацію і збереження пам'ятки. Опираючись на досвід світового скаутингу, вирішено створити на основі плебанії особливий центр молодіжного та культурно-освітнього значення – оселю «Галицьке Опілля». Варто підкреслити, що діяльність музейного характеру є однією із визначальних у перспективних планах функціонування установи.

Відзначимо, що житлові будівлі парафіяльного священства Греко-Католицької Церкви (далі – ГКЦ) у визначений час поступово виділяються своєрідним архітектурним стилем. Яскравим зразком такої архітектури і є означений священичий парафіяльний будинок.

Парафіяльні житлові будинки представників кліру ГКЦ у другій половині XIX ст. відрізняються від традиційної сільської забудови кількістю кімнат. На основі спогадів старожилів встановлено, що у резиденції с. Курипів налічується чотири кімнати. У внутрішньому плануванні почали з'являтися, а згодом чітко окреслилися окремі просторові зони. Так, здебільшого у правій частині будинку розмішувалися господарські приміщення – кухня, комора тощо. Невід'ємним елементом були веранда («гале(є)рія»), просторий коридор («сіни»), ґанок. Безпосередньо житлова площа поділялася на власне житлову / відпочинкову – вітальню / залу («салю»), спальню (в окремих випадках кімнат для відпочинку могло бути декілька) та робочу – кабінет пароха, який міг одночасно використовуватися як бібліотека.

У резиденції с. Курипів можна ознайомитися із згаданими вище елементами внутрішнього планування. Отож, доречно висновкувати, що споруда плебанії є знаковою пам'яткою архітектури. Крім цього, і що не менш важливо, резиденція є опо-

середкованим свідченням процесу виокремлення та діяльності інтелігентної верстви українського соціуму XIX ст.

Із представленням місця та ролі представників кліру ГКЦ у процесі національного відродження другої половини XIX ст. пов'язано інший напрям діяльності у рамках музейної педагогіки. Його реалізація пов'язана із дослідженням у контексті історичної персоналістики. У Галичині вказаного часу одним із чільних діячів українського національного руху був священик ГКЦ, парох с. Курипів о. Рудольф Мох (1816–1892 рр.).

У священичій праці він активно діяв як проповідник руху тверезості та місіонер (ініціатор створення «Кружка руських місіонерів»). Разом із цим дбав про піднесення культурно-освітнього рівня українського населення краю – виступив одним із засновників культурно-освітнього товариства «Галицько-Руська матиця»).

У громадянській позиції о. Р. Мох – послідовник «Руської Трійці» (Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький). Збірка його віршів «Мотиль» (1841 р.) стала другою, після «Русалки Дністрової», книгою, яка була видана в Галичині українською мовою. За літературну працю, зокрема поетичні твори та досягнення на ниві драматургії, о. Р. Мох отримав від сучасників прізвисько «Галицький Котляревський».

Під час подій «Весни народів» (1848 р.) в Австрійській імперії о. Р. Мох став делегатом першого представницького органу українців краю – «Головної Руської Ради».

Приклад життя та, зокрема, суспільно-політичної позиції о. Р. Моха може плідно використовуватися у відповідній роботі із підростаючим поколінням у контексті національно-патріотичного виховання. Отже, одним із напрямів музейної діяльності, що може з успіхом розвиватися на базі оселі, є дослідження та подальше представлення в історико-генетичному ракурсі процесу українського національного відродження XIX ст.

Із феноменом, що справедливо може трактуватися як наслідком, так і подальшим етапом національного самоствердження, а саме рухом Опору, що відобразився у подіях національно-визвольної боротьби із нацистським та радянським тоталітарними режимами у середині XX ст. пов'язується ще один напрям діяльності музейного характеру на базі оселі.

Відзначимо, що межі Галицької ОТГ були місцем розміщення та діяльності куренів та сотень тактичного відтинку (ТВ) 22 «Чорний ліс». Основним місцем розміщення збройних відділів ТВ 22 став лісовий масив Чорний ліс. Цим обумовлено використання відповідної кодової назви – криптоніму. Водночас для означення ТВ 22 вживалося назви «Станіславський» (від колишньої назви сучасного Івано-Франківська – Станіслав). Цей структурний підрозділ входив до складу воєнної / військової округи (ВО) IV «Говерля».

Організаційну структуру ТВ 22 «Чорний ліс» складали групи/курені. У складі куреня здебільшого діяло 3-ри сотні. Склад сотні становили чоти та рої. ТВ 22 «Чорний ліс» вважався одним із найбоєздатніших у структурі ВО IV «Говерля». Чисельність бійців і командирів ТВ 22 «Чорний ліс» за весь час його існування складала декілька тисяч осіб.

Збройний чин ТВ 22 «Чорний ліс» тривав до 1947 р. Офіційне розформування УПА відбулося у 1949 р. Значна частина вояків і командирів ТВ 22 «Чорний ліс» продовжували боротьбу з радянською системою в лавах націоналістичного підпілля до першої половини 1950-х років.

Першим командиром ТВ 22 «Чорний ліс» став Василь Андрусяк «Різун». Після його загибелі 24(25) лютого 1946 р. обов'язки командуючого виконував Богдан Трач «Дунай» (1923–1950). Підкреслимо, що особистість останнього безпосередньо пов'язана із місцевістю, де розташована оселя «Галицьке Опілля». Справа у тому, що 28 листопада 1950 р. він загинув у сутичці з оперативною групою МДБ при обороні бункеру між селами Курипів та Острів. На момент загибелі Богдан Трач виконував обов'язки керівника окружного проводу Станиславівщини (провідник Станиславівського окружного проводу), був у ступені поручник УПА; нагороджений Бронзовим Хрестом Бойової Заслуги [1, с. 1134]. У бою разом із ним загинули провідник Галицького районного проводу Петро Склеповий «Мамай», машиністка Станіславівського окружного проводу Марія Срібна «Віра» та охоронці – Євген Скрентович «Ромко» (охоронець Б. Трача) і Петро Савчук «Ярко» (охоронець Петра Склепового) [2, арк. 168, 169]. Нині волонтери, які працюють у рамках відновлення оселі,

паралельно здійснюють пошук місця цього бою з метою його подальшої меморіалізації.

Отже, доречно означити вивчення феномену національно-визвольної боротьби як одного із визначних напрямів розвитку музейної педагогіки на базі оселі, безсумнівним є і можливість формування у такому разі і національно-патріотичної свідомості молоді.

Використані джерела

1. Керівний склад Станіславівської округи ОУН. В кн.: Літопис УПА. Нова серія. К., Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во «Літопис УПА», Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, 2013. Т. 22. Станіславівська округа ОУН: документи і матеріали 1945–1951. С. 1134.
2. Галузевий державний архів СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 28 (1960). Спр. 16. (Дело № 15. Т. 4 Оперсводки УМГБ Станиславской области (начато 2.10.1950 – окончено 1.01.1951)). Арк. 168–169.

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НАВЧАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ БУДЬ-ЯКОГО ВІКУ ЗА НАПРЯМОМ РОБОТОТЕХНІКА В УКРАЇНІ

Єгоров Віктор,

доктор технічних наук,
в.о. провідного наукового співробітника,
Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору НАН України,
м. Київ
e-mail: yehorov.qr@gmail.com

В Україні прослідковуємо зростання зацікавленості робототехнікою серед вступників. Цьому сприяє поява спеціалізованих шкіл, гуртків, лабораторій та окремих факультетів з поглибленим вивченням робототехніки та програмування цих систем.

Лише в Одесі представлено одразу декілька великих клубів робототехніки, гуртків, лабораторій, а також факультетів та кафедр у закладах вищої освіти з поглибленим вивченням робототехнічних систем.

Найбільш відома серед них – це науково-дослідна лабораторія мехатроніки та робототехніки MiRONAFT FabLab. Це найбільша інноваційна лабораторія FabLab України та Європи, розташована на базі Одеського національного технологічного університету (раніше – Одеська національна академія харчових технологій). MiRONAFT – це місце, де кожен охочий незалежно від віку, навичок, місця навчання або роботи, за належної консультації з боку співробітників, зможе реалізувати власну ідею абсолютно безкоштовно. Резиденти мають власні робочі місця для розроблення прототипу, а також ручний інструмент, програмне забезпечення, спеціалізовану літературу та консультацію співробітників/резидентів co-work'у. MiRONAFT FabLab дає майстер-класи з основ сучасної робототехніки (пневматика, гідравліка, електричні маніпулятори, програмування контролерів, ЧПУ верстати). Є організатором щорічного фестивалю робототехніки Robotronica, який щороку відвідують понад 7 тис. одеситів та гостей міста. Крім того, на базі Лабораторії відбувається Всеукраїнська олімпіада з мобільної робототехніки RoboRace Odessa Grand Prix. Наразі мережа FabLab охоплює понад 2039 лабораторій, що розташовані в різних куточках планети, зокрема: Італія – 176, США – 249, Франція – 242. В Україні за останні кілька років кількість FabLab лабораторій подвоїлася і дорівнює 10. MiRONAFT FabLab має у своєму розпорядженні парк 3D-принтерів з 13 машин (FDM декартові, FDM дельти, фотополімерні). Крім того, працюють 4-та 3-осьові ЧПУ фрезера, а також 2 ЧПУ лазера різної потужності та розміру робочої площі. Вакуумний формувальник, токарний верстат, зону електроніки та паяння, обладнання тестування, софт, ручний інструмент та багато іншого. Під час реалізації одного із проєктів вдалося закупити перших в Україні унікальних промислових коботів (колаборативні роботи) датської компанії «Universal Robots». Лабораторія має доступ до програмного забезпечення Autodesk та Solidworks. До доступного софту належать продукти AutoCAD, Inventor, SolidWorks, Fusion 360 тощо [1].

У Києві розташована FabLab лабораторія Fabricator. Сюди будь-хто може прийти і зібрати прототип свого пристрою, надрукувати 3D-голову коня і створити взагалі що завгодно. Для цього в лабораторії є повний набір сучасного обладнання:

лазерні різаки, 3D-принтери, 3D-сканери, фрезерні верстати, традиційні ручні інструменти тощо [2]. Тут кожен може спробувати створити експериментальний зразок будь-якого виробу за умов інноваційної майстерні. Працювати в лабораторії безпечно та зручно. Наразі Fabricator пропонує широкий спектр обладнання, зокрема 3D-принтер; 3D-сканування – створення вітруальних 3D моделей; Електронна лабораторія: робототехніка та мікроконтролери; ЧПУ-верстати; Лазерне різання; Текстильна лабораторія. Інше обладнання: плотер, торцева та стрічкова пилка, шліфувальна стрічкова машина, свердлильний верстат, УФ-лампа, піскоструминна шафа, токарний верстат, піч для запікання композитних матеріалів, муфельна піч, обладнання для лиття, гарячі дроти для скульптурування, X-vin карбону, механічний прес, компресор, конвекційна піч, обладнання для лиття полімерів, ручний інструмент [3].

Окрім того, у Києві кілька років тому на базі КПІ ім. Сікорського відкрили FabLab лабораторію «ФабЛаб КПІ». Структура обладнана сучасними верстатами з числовим програмним управлінням, інструментами, 3D-принтерами тощо. Лабораторія «ФабЛаб КПІ» спрямована на співпрацю студентів з різних факультетів та ЗВО [4].

Факультети робототехніки відкрито в чотирнадцяти ЗВО України, зокрема в Одеському національному технологічному університеті (Одеса), Національному авіаційному університеті (Харків), Луцькому національному технічному університеті (Луцьк), Криворізькому технічному університеті (Кривий Ріг) тощо.

По всій території України розташовано дитячі клуби робототехніки. Зокрема Kids&Robots, RoboClub, Introbots, Юний Інженер, RoboHouse, RoboCode, RoboUA, «Академія ШАГ» тощо.

Мережа клубів робототехніки Kids&Robots спеціалізується на інженерній освіті для дітей віком від 3 до 15 років. Інженерна освіта дає дитині добре поставлену логіку, розвиває ретельність до вивчення навчальних дисциплін, підвищує рівень організованості. Ці знання стануть у нагоді для кожної дитини в її подальшому житті, незалежно від вибору професії. [5]

Виразним прикладом STEM-освіти є клуб робототехніки «Юний Інженер». STEM об’єднує Науку, Технологію, Інженерію

та Математику в єдину навчальну систему, де переплітаються використання технології та інженерії разом з наукою та математикою, внаслідок чого досягається максимальне розуміння законів навколишнього світу [6].

Будинок роботів (RoboHouse) – це міжнародна лабораторія робототехніки, електроніки та програмування. Резиденти створюють прототипи нових пристроїв на замовлення компаній, модернізують застарілі системи роблять великий внесок у екосистему робототехніки у сфері навчання. Цілями «RoboHouse» є розвиток рівня освіти та винахідництва країни загалом, поліпшення експортних показників малого та середнього бізнесу, підвищення професійного рівня IT фахівців [7].

Отже, на сьогодні є очевидним, що рівень професійних знань у молоді напряму впливає на рівень економіки із невеликим запізненням в 10–15 років. Проте загальний стан системи вищих навчальних закладів технічного спрямування передбачувано призводить до тотальної імміграції талановитої молоді закордон, або ще на етапі вибору університету, або вже під час навчання, на користь європейських. Одне із найважливіших аспектів виправлення ситуації – це створення відповідної мережі, системи навчання. Гуртки STEM освіти, гуртки з робототехніки, FabLab лабораторії – все це синергетично розвиває середовище технічної освіти, що згодом без сумнівів надасть паростки економічного зростання не за рахунок експорту сировини, а шляхом виходу на ринок високотехнологічних продуктів, а отже і створення максимальної доданої вартості в межах України.

Використані джерела

1. URL: https://dou.ua/lenta/articles/dou-projector-mironaft/
2. URL: https://ain.ua/2016/10/11/v-kieve-otkryli-cifrovuyu-laboratoriyu-fablab-fabricator-dlya-konstruktorov-i-izobretatelej/
3. URL: https://kiev.detivgorode.ua/fabricator-fablab/
4. URL: https://kpi.ua/ru/fablab
5. URL: https://kidsandrobots.com/ua/darnitsa/about
6. URL: https://kids-engineer.in.ua/
7. URL: https://www.robo.house/ru/about-ru/

«В ГОСТІ ДО СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА»: МУЗИЧНО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА

Зубеляк Мар'яна,
провідний зберігач Меморіального музею
Станіслава Людкевича,
м. Львів
e-mail: muzejsk@ukr.net

У вересні 2018 р. в гостях Меморіального музею Станіслава Людкевича побували викладачі Львівського музичного коледжу ім. С. Людкевича – Надія Кос, Роксоляна Гавалюк, Оксана Білик і Богдана Новак. Ця товариська зустріч мала на меті обмін думками про подальшу співпрацю двох мистецьких закладів. Серед багатьох проєктів один викликав особливе зацікавлення. Автор ідеї, викладач-методист коледжу Роксоляна Гавалюк, запропонувала провести у Музеї цикл концертів за участю учнів і вчителів музичних шкіл та шкіл мистецтв – у минулому філій Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка. Гості розповідатимуть про історію свого навчального закладу, а концертні програми обов'язково мають включати твори українських композиторів і, передусім, Людкевича. Кращі виконавці згодом виступатимуть у підсумковому концерті у приміщенні музичного коледжу (колишнього ВМІ). Працівники Музею захопились такою пропозицією, але на даний час вважали її реалізацію неможливою. Адже Музей упродовж тривалого періоду не приймав відвідувачів і потребував не лише оновлення експозиції, а й проведення ремонтно-реставраційних робіт у будинку.

Проте минуло декілька місяців – і до Дому Людкевича завітали представники методичного кабінету при Департаменті з питань культури, національностей та релігій Львівської ОДА Мілена Медвідь, Ірина Лотошинська та Катерина Якимець-Ріпа. Вони повідомили, що заплановано цикл концертних програм,

які проходитимуть у Музеї. Виявляється, за цей час Р. Гавалюк на різних рівнях пропагувала свою ідею і зацікавила не лише викладачів музичних шкіл, а й обласну адміністрацію.

Для працівників Музею Людкевича почалась інтенсивна організаційна робота: підготовка експозиції та самого приміщення, переговори з представниками музичних шкіл, узгодження графіку проведення мистецьких заходів. Спочатку Фестиваль було заплановано на березень. Проте охочих взяти в ньому участь виявилось настільки багато, що термін продовжили. Отож, Фестиваль «В гості до Станіслава Людкевича» тривав від 24 лютого до 17 травня 2019 р. (причому в деякі дні у Музеї проходили по 2 заходи), а 22 травня відбувся Гала-концерт у малому залі Музичного коледжу.

У Фестивалі взяли участь: Львівський державний музичний ліцей ім. С. Крушельницької, школа педагогічної практики Дрогобицького музичного коледжу ім. В. Барвінського, студія педагогічної практики Львівського музичного коледжу ім. С. Людкевича, дитячі музичні школи та школи мистецтв Жовкви, Стрия, Золочева, Борислава, Дрогобича, Стебника, Сколе, Славська, Трускавця, Яворова, Ходорова, Городка, Сокаля, Коломиї, Рава-Руської, Новояворівська.

За цей час Музей прийняв 463 особи; причому на деяких концертах була така велика кількість учасників, що не лише господарям, а й гостям не вистачало місця в салоні, тож довелось тіснитись у коридорі.

Кожен захід відбувався за такою програмою: спочатку гості знайомили з історією свого навчального закладу, розповідали про педагогів, які працювали там у різний час, а далі відбувались концертні виступи учнів та викладачів. По завершенні концерту працівники Музею проводили коротку екскурсію, після чого учням пропонували розділитись на команди, щоб розв'язувати кросворди. У завданнях були питання з життєпису С. Людкевича, а також із шкільної програми курсу сольфеджіо і музичної літератури. На згадку про участь у фестивалі всі учасники отримали грамоти і подяки від Департаменту. А Музей для шкільної бібліотеки дарував книжкові видання, які свого часу підготувала З. Штундер: «Станіслав Людкевич. Життя і твор-

чість», «С. Людкевич. Дослідження, статті, рецензії», «Станіслав Людкевич у спогадах сучасників»; а також компакт-диски із архівними записами творів композитора.

На усіх імпрезах були присутні викладачі Львівського музичного коледжу, а ініціатор Фестивалю Р. Гавалюк в інтернет-мережах подавала детальний звіт про подію із численними фотоілюстраціями. Уже перші концерти викликали значне зацікавлення, і до участі в цьому мистецькому проєкті долучились львівські музичні школи № 5 і № 6, а також Дублянська ДШМ ім. С. Турчака.

Попри всі труднощі можна сміливо сказати, що Фестиваль пройшов успішно, про що свідчать відгуки його учасників. Наведемо окремі з них.

«Висловлюємо сердечну подяку працівникам Музею за їхню подвижницьку роботу, яка є неоціненною для української культури. Щиро дякуємо за те, що донесли до нас атмосферу садиби цієї визначної людини, за надзвичайно цікаву екскурсію по музею і за пам'ять, яку так дбайливо зберігаєте – колектив Жовківської ДШМ, 15.03.2019».

«Викладачі Дрогобицької музичної школи № 1 вдячні за гарну ідею достойно і гідно втілити у мистецьке життя Галичини і в цілому України, адже це буде сприяти популяризації спадщини видатного композитора Станіслава Людкевича а також професійному становленню нашої молоді – 20.03.2019».

«Щира вдяка за можливість поспілкуватись із високим мистецтвом, творчістю чудового композитора, відчути атмосферу унікальності великого і неповторного митця – учні та викладачі Стебницької ДМШ, 20.03.2019».

«Щиро вдячна за можливість відчути прекрасну атмосферу, поспілкуватись з чудовими людьми, творчістю прекрасного композитора. Емоції переповнюють – Сколівська школа мистецтв, 20.03.2019».

«Побували в садибі С. Людкевича, ніби у себе вдома. Надзвичайна аура, теплий прийом. Концертну програму виконали з відчуттям присутності духу композитора. З вдячністю та приємними спогадами учні та викладачі Ходорівської ДШМ ім. Б.Ю. Янівського, 22.03.2019».

Завдяки Фестивалю Музей Людкевича отримав потужну рекламу. Налагодились нові контакти і співпраця із музичними школами Львова і області. У результаті за цей період було проведено ряд музейних уроків, концертів-лекцій.

Використані джерела

1. В гості до Станіслава Людкевича: концерти та музейні уроки в Меморіальному музеї композитора. URL: https://ludkevytch.in.ua/v-gosti-do-stanislava-lyudkevicha-kontserti-ta-muzeyni-uroki-v-memorialnomu-muzeyi-kompozitora/
2. В гості до Станіслава Людкевича. URL: http://lvivkultura.at.ua/news/v_gosti_do_stanislava_ljudkevicha/2019-05-17-401?fbclid=IwAR24wg4odb-3tJ0lV__kGdEupq-yLa-vzwUf8sUr59hD6_BmrHwVgNsB6OU
3. Станіслав Людкевич. Сторінка в соціальній мережі Фейсбук. URL: https://www.facebook.com/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2-%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87-662089397242318

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ШКОЛИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Карчина Лариса,

методист відділу методичної роботи,
керівник секції педагогіки
відділення філософії та суспільствознавства
КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді»,
м. Київ
e-mail: metodist2012@ukr.net

Важливим завданням сучасної шкільної освіти є формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці. Предмети гуманітарного циклу, зокрема «Історія України», відіграють важливу не лише освітньо-пізнавальну роль, але й виховну. Значно посилює формування засобами історії у молодого покоління громадянської свідомості, зорієнтованої на

патріотичне почуття приналежності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, музейна педагогіка. Окрім того музейне середовище сприяє усвідомленню унікальності історико-культурної спадщини, збереженої в музейних збірках. Залучення навчальних методів музейної педагогіки дозволяє застосовувати знання з історії України на практиці, візуалізуючи їх в музейному просторі, поглибити їх через залучення інформації музейної експозиції, оволодіти новітніми видами інтерактивної комунікації з музейними раритетами.

У Київській Малій академії наук учнівської молоді з 2019 р. в рамках підпрограми «Позашкільна освіта» Міської комплексної цільової програми «Освіта Києва. 2019–2023 рр.» реалізується освітньо-культорологічний проєкт «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми, сьогодення та перспективи» [2]. Метою його є реалізація педагогічного потенціалу музеїв у освітньому просторі Києва, засобами музейної педагогіки ефективно впливати на освітньо-виховний процес, сприяти активізації творчих здібностей учнівської молоді, розвивати її пошукову та дослідницьку діяльність.

Співпрацюючи з шкільними та музейними закладами Києва, розроблено на основі експозиції музею «Становлення української нації» Навчальну програму з дисципліни «Історія України» засобами музейної педагогіки для учнів загальноосвітніх закладів [1]. Мета такого формату навчання передбачає вивчення історії України за допомогою музейної експозиції закладу, проведення освітньо-культурних заходів у залах музею, отримання знань про основні напрями музейної діяльності.

Важливо, що знання про основні події, явища та процеси, їх давніші та сучасні інтерпретації учні отримують через музейну пам’ятку. Це, безперечно, допоможе молоді оцінювати події та явища під різними кутами зору, розвивати критичне мислення. Основною особливістю представленої програми виступає музейний компонент у навчальному процесі. Залучення музейних експозицій в навчанні відображає його специфіку та удосконалює освітні навики учнів.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчально-піз-

навальної діяльності учнів і змісту навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів. Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, не розділених на окремі заняття та доповнений музейним блоком музейного закладу. Музейна складова програми включає три основні теми: «Історія України в часи Київської Русі», «Козацька держава та її діячі» та «Видатні постаті в українській історії» за матеріалами музею «Становлення української нації» в Києві.

У музейному просторі учні вчаться безпосередньо взаємодіяти з візуальними і писемними історичними джерелами, які зберігають пам'ять про княжу Русь-Україну, обговорювати внесок у розвиток української державності, наприклад князів Володимира Великого та Данила Галицького, визначити роль козацької України та її фундатора Богдана Хмельницького, заглибитися в події новітньої України періоду Української революції 1917–1921 рр., Голодомору, Другої світової війни, проголошення незалежності України, ухвалення Конституції України, Революції Гідності.

Один із музейних сюжетів, який розповідає про візит у 957 р. княгині Ольги до Константинополя, візуалізується у великій залі імператорського палацу. На троні сидить один із найосвіченіших людей епохи – Візантійський імператор Костянтин VII Багрянородний. Окрім розповіді про ці історичні постаті учні дізнаються і про торгівельно-економічну складову перемовин, зокрема укладання вигідної для обох сторін угоди про торгівлю. Адже саме завдяки шляху «з варяг у греки», який проходив по Дніпру через Київ, зростали багатство і могутність князів Русі. Змістову складову музейного уроку суттєво розширюють важливі аспекти музейної освіти молоді. Зокрема, через музейну педагогіку учні дізнаються про історичні джерела, історію їх виявлення та різновиди, можуть класифікувати їх та бачити умови їх збереження, вчитися критичному ставленню до історичних відомостей, знайомитися з музейними фондами.

Залучення учнів до матеріалів музейної експозиції ефективно впливатиме на успішніше засвоєння суспільно важливих тем з історії України, забезпечуватиме соціальну активність особистості, її спрямованість на творчу діяльність. У практич-

ну частину програми включені завдання науково-дослідного та творчого характеру. Учні мають можливість на основі музейних матеріалів готувати дослідницькі роботи, проводити культурно-просвітницькі заходи різноманітного характеру, формулювати власне ставлення до історичних фактів, подій та особистостей.

Вагомою складовою програми є відео контент, який дає можливість у візуальному форматі ширше проілюструвати тематичні блоки про історичні періоди. Надалі передбачається використовувати відеоролики в молодіжній аудиторії з тим, щоб зацікавити учнів історичною минувшиною, сприяти зростанню їхнього інтересу до відвідування музеїв.

Вивчення історії засобами музейної педагогіки спрямоване реалізації головної мети освітнього процесу, який полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Використані джерела

1. Навчальна програма з дисципліни «Історія України» засобами музейної педагогіки для учнів загальноосвітніх навчальних закладів / під. ред. Р. Маньковської та Л. Карчиної. Київ : КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», 2021. 34 с.
2. Освітньо-культорологічний проєкт «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми, сьогодення та перспективи». Київ : КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», 2019. 29 с.

ГУРТОК «ЮНІ КРАЄЗНАВЦІ» ЯК ПРИКЛАД ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МУЗЕЇ

Крутий Віталій,
Директор музею
КЗ «Менський краєзнавчий музей ім. В. Ф. Покотила»
Менської міської ради Чернігівської обл.,
м. Мена
e-mail: muzeum.mena@gmail.com

Гурток «Юні краєзнавці» вже чотири роки діє при Менському краєзнавчому музеї. Більше тридцяти випускників закінчили основний рівень навчання. Ідея гуртка полягала в залученні дітей середнього шкільного віку до поглибленого вивчення історії рідного краю на базі музейних кімнат при школах так і на базі основного закладу – краєзнавчого музею.

Ідея створення гуртка історичного напрямку виникла невипадково. Ще 10–15 років тому маже при кожній школі Менщини діяли етнографічні світлиці або невеликі шкільні музею. Деякі населені пункти (Стольне, Березна, Синявка, Дягова, Покровське та ін.) мали окремі приміщення під музеї. При школах діяли туристично-краєзнавчі гуртки [1]. Проте за останні роки ситуація змінилась не в кращу сторону. У зв'язку масовим закриттям шкіл частина експонатів з кабінетів історії та світлиць була втрачена. Шкільні музеї були переобладнані під інші кабінети через збільшення учнів із закритих шкіл. Частина вчителів історії, що займалися краєзнавством, пішла на пенсію.

На 2017 рік виникла така ситуація, що фактично в районі не діяло жодного краєзнавчого гуртка. У перший рік роботи гурток працював двічі на тиждень: одне теоретичне, одне практичне заняття. Так, на першому занятті у приміщенні музею чи художньої галереї розглядалися теоретичні питання, перегляд історичних реконструкцій, програм про природу та історію рідного краю. Друге заняття зазвичай проходило у форматі практичного, а саме: виїзд на історичні об'єкти, визначення видового

складу рослин. Значно допомагало і те, що на території міста є зоологічний парк. Згодом додалися краєзнавчі «вилазки» на старовинні городища, млини, кургани.

На другому та третьому роках діяльності гуртка до вище названих форм роботи були додані такі: майстер-класи з гончарства, випічки хліба, виготовлення ляльки-мотанки, килимків, писанок, світловідбивних елементів. Також діти могли побувати у фондах, попрацювати з старовинними книгами. У рамках теоретичної частини гуртківці вивчали основи старослов'янської граматики [2].

У теплу пору року проводились зустрічі зі старожилами, цікавими людьми, саме під час таких поїздок відбувавсь і збір експонатів для музею. Діти вчилися визначати предмети, їх вік, призначення. Зазвичай найбільший інтерес викликало дослідження предметів нумізматичної групи [3].

Учні гуртка неодноразово брали участь у обласних та всеукраїнських творчих конкурсах. Два роки поспіль займали призові місця у конкурсі від Чернігівського обласного палацу для дітей та юнацтва – «Пам'яті Чорнобиля».

Два роки поспіль учні гуртка «Юні краєзнавці» великої ролі надають вшануванню пам'яті учасників АТО/ООС. Була започаткована щорічна акція «Їду до Героя України». Кожен з учнів одягав стрічку з ім'ям загиблого воїна з Менщини. Кожен учень заздалегідь готував розповідь про людину, а біля пам'ятних знаків проводив екскурсію.

До дня міста проводиться щорічний історичний квест «У пошуках скарбу», старші гуртківці виступають експертами і стоять на станціях гри.

До дня захисту пам'яток історії та архітектури проводиться конкурс серед усіх бажаючих, у тому числі і гуртківців першого року навчання, – «Селфі з пам'яткою». Конкурс передбачав не тільки зображення пам'ятки історії, а й підготовку короткого історичного нарису про неї.

Учні гуртка залучаються і до написання інвестиційних проєктів. Нещодавно світ побачила настільна гра «Пошук скарбу Гната Сахновського», де до складання творчих питань були залучені й учні.

Зараз учні гуртка готуються до нового завдання та нового проєкту, а саме «Говірка», де будуть зібрані діалекти та особливі висловлювання з кожного населеного пункту Менської громади. На основі зібраних результатів буде випущена краєзнавча настільна гра.

Використані джерела

1. Покотило В. Ф., Серьодкіна Д. Т. Юний Краєзнавець: навч. посібник. Київ, 1969. 144 с.
2. Методика историко-краеведческой работы в школе: Пособие для учителей. Под ред. Н. С. Борисова. Москва: Просвещение, 1982, 223 с.
3. Методика використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії: навч. посібник. За ред. М. М. Лисенка. Київ, 1961, 203 с.

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК ОСНОВА КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ

Ластюк Віталій,

вчитель історії,
Погорілівський ЗЗСО
Чернівецького району Чернівецької обл.,
с. Погорілівка

Рідний край, своя маленька батьківщина є в кожної людини. Знати, любити й берегти ці одвічні цінності є наш священний обов'язок. Тому й створили 2002 року шкільний музей історії села. «Тут все священне, все твоє, бо зветься краєм рідним» – девіз нашого музею. Кімната історії села та ремесел, кімната етнографії та світлиця хліба відкривалися почергово як результат пошукової діяльності учнів під керівництвом вчителя історії, директора музею Ластюка В. Д. У музейних експозиціях згруповано експонати про історію села та нашого краю загалом від найдавніших часів трипільської культури аж до сьогодення. Понад 3000 експонатів зібрали та передали до музею учні, вчителі та мешканці села.

З 2010 року музей має звання «Зразковий» і за час існування неодноразово ставав переможцем різноманітних конкур-

сів – учасник обласного проєкту «Музей історії одного села» в 2009 р., І місце у Всеукраїнському конкурсі серед громадських музеїв у 2010 р., переможець обласного конкурсу «Військово-патріотична робота музею» в 2012 р. Його експозиційні матеріали виставлялися в Румунії та в Чернівецькому краєзнавчому музеї.

За час існування музею та наукового товариства понад 30 наукових досліджень зроблено юними пошуковцями школи на основі історичних джерел, досліджених фактів, проведених пошукових експедицій, вивчених експонатів музею, зустрічей із старожилами та відомими людьми села та Заставнівщини.

Учнівські науково-дослідницькі роботи щороку є переможцями районних та обласних конкурсів, учасниками Всеукраїнських наукових зустрічей, конкурсів-захистів науково-дослідницьких учнівських робіт тощо.

Окремі учнівські пошукові історичні проєкти-дослідження такі, як «Шляхами подвигу та слави» 2010 р. та «Пояс слави м. Київ» 2012 р. залишили особливий відбиток у наших серцях. Адже ми, діти XXI століття, доторкнулися до особливої сторінки в історії українського народу. Мільйони життів віддано в роки Другої світової війни за мирне сьогодення. Зовсім мало залишилось очевидців тих подій. Тому нам необхідно якомога більше дізнатися про їх подвиг і славу, щоб зберегти та пам’ятати.

Нині працюємо над збором матеріалів для написання історико-краєзнавчої книги «Нариси історії села Погорілівка». На основі зібраних матеріалів вже написано та видано книги: «Туристичні маршрути с. Погорілівка», «Від Дністра до Десни», «Щоб не згасала іскра пам’яті про подвиг», «В пекучих пісках Афганістану».

У кожному селі нашого району є учасники воєнного протистояння в Афганістані. Є загиблі в тій незрозумілій війні. Серед них і наш односельчанин Сашко Іванчак. Йому та 15-ти погорілівчанам-афганцям присвячено книгу «В пекучих пісках Афганістану», презентація якої відбулася в 2014 р.

Досліджуючи ті події ми не знали, що станемо свідкам кривавого протистояння в боротьбі за нашу незалежність та європейські цінності сьогодні. Допомога волонтерам, акції милосердя та посильна участь кожного школяра в зборі коштів, одягу, продуктів харчування, засобів гігієни тощо для воїнів АТО є справою честі для кожного з нас.

«Ніхто не забутий, ніщо не забуто» – ці слова надихають нас на нові пошуки. Велопробіг селами Заставнівщини став черговим відкриттям сторінки з минулого нашого району, 75-річчя якого ми відзначаємо. Досліджуючи пам'ятники I та II світових воєн на території сіл району ми дізналися багато нового про сьогодення жителів краю.

Буковинці – люди з відкритим серцем. На Заставнівщині здавна гостинно відкривали двері добрим людям, зустрічаючи їх хлібом-сіллю та теплими словами. Наша земля щедро засіяна талантами. Коли над величними Карпатами встає сонце і осяває могутні крони віковічних дубів та сосон, у жителів Заставнівщини розпочинається новий день – день творчої праці, здійснення планів і мрій, нових зустрічей і нових сподівань.

Використані джерела

1. Баланецька Л. День села у Погорілівці. *Голос краю*. 2004. 23 липня.
2. Баланецька А. Свята фольклору у Погорілівці. *Голос краю*. 2007. 23 листопада.
3. Василенко В. Музей історії с. Погорілівка – безцінний духовний скарб. *Погляд правди*. 2007. 18 травня.
4. Зажинки на духовній ниві Погорілівки: відкриття музею. *Буковинське віче*. 2004. 19 травня.
5. Ісак А. Переплелось життя з лозою: Микола Степанович Чорнописький – майстер лозоплетіння з Погорілівки. *Буковина*. 2005. 7 жовтня.
6. Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті: науково-практичні аспекти / Упорядник: М.Ф.Бирка. Чернівці; Вижниця : Черемош, 2012. 256с.
7. Калин М. У рідному краї все священне і музей с. Погорілівка. *Голос краю*. 2004. 18 червня.
8. Обереги Погорілівської скарбівні: шкільний музей с. Погорілівка. *Буковина*. 2005. 28 грудня.
9. Палій Л. А музи не мовчали: тиждень історії у Погорілівській ЗОШ. *Голос краю*. 2007. 12 січня.
10. Нечаєва П. Музеї Буковини. Чернівці : Букрек, 2008. 315 с.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Магула Наталія,
старший учитель,
учитель української мови та літератури,
Слов'янська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів № 20
Слов'янської міської ради Донецької обл.
м. Слов'янськ, Донецька обл.

Школа – великий потенціал нашої держави, що, втім, потребує допомоги у вирішенні складних проблем. У школі певного мікрорайону, що розташована віддалено від міста, їх завжди було набагато більше, ніж у центральних, а наразі, коли освіта переживає складний період реформування, методична допомога такому вчителю є особливо актуальною. Ці проблеми турбують багатьох людей, які присвятили своє життя педагогіці. Вони розуміють: мікрорайон живе там, де є школа – центр інтелектуального та культурного життя і почасти порятунок від занепаду, порятунок, щоб зберегти і передати нащадкам набуті вміння, знання, традиції.

Такі школи завжди супроводжують негативні чинники: збільшення кількості малокомплектних шкіл, недостатнє інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, низький рівень матеріально-технічної бази.

Ці проблеми виразно свідчать, що без навичок самоосвіти учень не зможе мати належного рівня підготовки, а роль учителя стає провідною в організації самоосвітньої діяльності школярів.

Наслідком умілого застосування різноманітних форм самоосвіти має стати розуміння дітьми значення самостійної самоосвітньої діяльності. Практична робота з джерелами, участь дітей у пізнавальних пошуках, підготовка їх до наукових досліджень – робота, яка викликає почуття гідності, самоповаги, примушує замислитись над тим, хто ми, хто живе навколо нас, де наша Батьківщина.

Концепція національної школи зазначає: «Сучасна школа поставила перед собою мету: підвищити рівень знань, умінь, навичок учнів на підставі впровадження самоосвітньої діяльності».

Працюючи в цьому напрямі, педколектив ЗОШ №20 слідує меті: спрямувати роботу так, щоб самоосвіта стала для дитини необхідним складником успішного розвитку.

Поставленій меті вчителі підпорядкували такі завдання:

- пробудити в дитині допитливість;
- допомогти зміцнити силу розуму настільки, щоб дитина могла знаходити розумне задоволення для своєї пробудженої допитливості.

У результаті роботи ми дійшли висновку, що важливою умовою самоосвіти учнів є індивідуальний і диференційований підхід до особистості дитини. З огляду на це традиційними формами сучасної музейної комунікації мають стати такі завдання: написання статей, рефератів, робота в дослідницьких групах, відвідування музеїв, пам'яток історії тощо. Саме ці форми спрямують практичну реалізацію принципу зв'язку навчання із життям.

Наразі перейдемо до питання: якими ж шляхами ефективно запроваджувати самоосвітню роботу да навчального процесу щодо музейної комунікації. Відповідаючи на нього, слід насамперед зважити на дослідницьку діяльність учнів.

Дослідницька робота – одна з форм самоосвітньої діяльності дітей у позаурочний час, що є підґрунтям для наукового саморозвитку в умовах шкіл, віддалених від центру будь-якого міста.

На основі опрацювання відповідної науково-методичної музейної літератури нами складено переліки основних форм дослідницької роботи. Які гарантують високу результативність учнівських досліджень. Усе це сприятиме тому, щоб залучати дітей до пошукової роботи та допомагати нам, вчителям, краще орієнтуватися в питаннях самоосвіти школярів.

Основні форми дослідницької роботи:

- екскурсія (віртуальна подорож);
- робота в інтернеті
- оформлення музейної композиції;

- підготовка та проведення конференцій;
- укладання та видання збірки-альманаху з історії рідного краю;
- написання есе;
- створення літературознавчого куточка;
- різні форми свят.

Результати дослідницької роботи:

- Нові засоби поєднання місцевого літературного матеріалу із загальнолітературним (Г. С. Сковорода у Святих горах).
- Видання збірки («Г.С. Сковорода у Святих горах», «Виховання громадянина-патріота»).
- Найоптимальніші варіанти уроків (Михайло Петренко – література рідного краю).
- Позакласні заходи зі звітами про пошукову роботу («Із дзвонкової криниці», «Свято рідного краю»).
- Бібліографічні відомості (таблиці, ілюстрації) нові прийоми їх використання.
- Розроблення нових тем із краєзнавства.

Усі вказані форми роботи важливі і мають застосовуватися в постійному взаємозв'язку, бо спрямують формування самоосвітньої активності учнів у навчально-виховному процесі.

Умови, які гарантують високу результативність роботи:

- Матеріал, що досліджується, має бути білою плямою у відповідальній галузі науки («Г. С. Сковорода у Святих горах», «М. Петренко – слов'янський сокіл»).
- Використання різноманітних форм дослідницької роботи (робота в архівах, екскурсії, зустрічі з видатними людьми тощо) («Народно – поетична символіка Донеччини у творах видатних поетів та письменників», «Рослини Донеччини», «Із дзвонкової криниці»)
- Підбиття підсумків пошукової роботи на різних етапах дослідження («Мій рідний край – моя країна»)
- Постійна систематизація зібраного матеріалу (упорядкування зібраних фактів, випуск збірки «Виховуємо громадянина – патріота» – спільна робота ЗОШ №20, ЗОШ №8, ЗОШ №19)
- Учитель глибоко цікавиться матеріалом і бере участь у його вивченні (тут дослідницька робота вчителя є умовою підвищення його педагогічної майстерності)

- Під час організації дослідницької роботи дотримуються принципів добровільності й урахування індивідуальних інтересів і здібностей учнів
- Учні мають знати й бачити, що до їхніх досліджень виявляють глибокий інтерес батьки, учителі, що результати їхньої роботи зберігаються й широко використовуються в навчально-виховному процесі («Народ – творець культури і буття»).

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗПО

Мусій Світлана,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії, «вчитель-методист»
КЗ «Сокальська Мала академія наук учнівської молоді імені Ігоря Богачевського», м. Сокаль
e-mail: musiysvitlana@gmail.com

Актуальність проблеми впровадження музейної педагогіки в освітній простір закладу позашкільної освіти зумовлена потребою в нових підходах до організації та змісту навчальної діяльності. Музейна педагогіка – перспективний напрям сучасної педагогічної науки та практики, який сприяє розв'язанню проблеми формування активної особистості, а саме: залучення учнівської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвиток їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення.

Різні аспекти музейної педагогіки були відбиті в роботах Ігоря Довжука, Олексія Караманова, Тетяни Лисенко, Тетяни Митрофанової, Сергія Михайличенка, Олени Пометун, Лариси Чирич, Марини Юхневич та багатьох інших науковців [1; 2].

Активно інтегруючись у суспільство, на сучасному етапі музеї розширюють свою освітню функцію. Створення інтерактивних експозицій, впровадження музейно-педагогічних методик,

що передбачають ознайомлення з простором музею, сприяють подоланню пасивно-споглядальних форм сприйняття музейної інформації.

Метою дослідження визначено розкриття сутності музейної педагогіки та особливостей використання музейної педагогіки в освітньому просторі ЗПО.

Завдання, які ставимо для досягнення мети: проаналізувати стан вивчення проблеми музейної педагогіки за літературними джерелами; визначити сутність музейної педагогіки та особливостей її формування крізь призму діяльності закладів позашкільної освіти (ЗПО); проаналізувати особливості музею в міждисциплінарному контексті; дослідити особливості музеїв рідного краю та їх роль у навчально-виховному процесі ЗПО; розробити програму використання музеїв у сучасному навчально-виховному процесі ЗПО Сокальської ОТГ.

У дослідженні ми використали такі методи: теоретичний аналіз, систематизація та класифікація наукової літератури, вивчення й узагальнення досвіду закладів позашкільної освіти з питань впровадження музейної педагогіки, методи математичної статистики оброблення результатів дослідження, порівняльного аналізу, інтерпретації та узагальнення фактів; емпіричні методи дослідження (спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ю, тестування серед вихованців ЗПО та педагогів, працівників музеїв). Вони дали змогу проаналізувати стан та особливості процесу музейної педагогіки в умовах сучасного ЗПО Сокальської ОТГ.

Базою дослідження обрано заклади позашкільної освіти та музеї Сокальської територіальної громади Червоноградського району Львівської області.

Нами проаналізовано різні підходи щодо трактування сутності музею; визначено роль музейної педагогіки в сучасній освітньо-виховній системі; визначено основні напрями та особливості діяльності музеїв Сокальщини; активізовано роботу щодо створення музею історії освіти Сокальщини; розроблено рекомендації щодо організації системи роботи ЗПО – музей.

Практичне значення роботи полягає в залученні громадськості ОТГ загалом та ЗПО зокрема до створення музею

«Історія освіти Сокальщини» при КЗ «Сокальська Мала академія наук учнівської молоді імені Ігоря Богачевського», розробленні путівника «Музейна Сокальщина», методичних рекомендацій щодо використання музеїв рідного краю в навчально-виховному процесі (проєкт «ЗПО – музей – працюємо разом!»), популяризації музеїв Сокальської ОТГ.

На Сокальщині функціонує 3 державних музеї та 32, що працюють на громадських засадах (зокрема й при закладах освіти). Їх створено при різних організаціях: державних та громадських; на підприємствах, в установах, у вищих, середніх і спеціальних навчальних закладах. Громадські музеї, які виникають далеко від обласного центру, іноді стають чи не єдиним осередком пізнання та виховання для молоді (наприклад, у Сокалі). Ми досліджували музеї Сокальщини в межах таких компонентів: організатори, простір, аудиторія, контекст.

Серед унікальних музеїв Сокальщини – художній музей «Людина. Земля. Всесвіт» (1985), музей «Сокальщина» (1981), кімната-музей О. В. Матюка (2006), музей «Белз і Белзька земля» у м. Белзі (2008), історико-краєзнавчий музей «Сокальщина» (2014), музей Осипа Лещука (1993), музей спортивної слави (2005), музей шахтарської слави (2004), музей історії кооперації Сокальщини (2008).

Музей – це візитна картка 28 навчальних закладів педагогічних та учнівських колективів. Сьогодні кожен такий музей має багатий досвід роботи, володіє різноплановими історичними, археологічними, етнографічними колекціями.

У музеях Сокальщини проводиться значна масова та пошукова робота, постійно розширюються та збагачуються експозиції. Діяльність музеїв тісно пов’язана із навчально-виховним процесом та позакласною роботою. У них проводять музейні уроки, виховні години, бесіди, літературні читання, краєзнавчі конкурси, культурно-масові заходи та заняття гуртків, організовують зустрічі з відомими земляками, випускниками закладів освіти, відбуваються конференції та семінари для учнів і освітян. Учні використовують музейні експонати на заняттях як навчальні посібники, демонстраційні матеріали, джерело самостійної підготовки доповідей і повідомлень.

Пошуково-дослідницька робота музеїв спрямована на вивчення та відновлення маловідомих сторінок історії рідного краю. Досліджуючи події національно-визвольної боротьби на Львівщині та Західній Україні, активісти музейного руху проводять зустрічі зі свідками та дослідниками тих подій, родичами загиблих патріотів, опрацьовують архівні документи. Доробки пошуковців стають частиною виставок, експозицій, масових заходів, музейних уроків і висвітлюються в статтях, вісниках, буклетах.

Враховуючи результати дослідження щодо рівня відвідування музеїв, ми розробили путівник «Музейна Сокальщина», у якому вміщено інформацію про всі музеї Сокальської ОТГ, які можуть відвідати мешканці краю та учні закладів освіти. Це поліпшить поінформованість і зацікавлення населення щодо діяльності музеїв рідного краю.

Музейні працівники переконані, що їх увага має бути спрямована на повернення історичної пам'яті імен тих українців, що довгий час замовчувалися, але яких сьогодні шанує увесь світ (Ігор Богачевський, Матвій Яворський, Олег Романів та інші). Музейні експозиції про них сприятимуть усвідомленню громадянами міст і сіл Сокальщини власного місця в історичному розвитку людства, викликатимуть почуття гордості за свою націю та рідний край.

Як зазначили працівники музеїв, для поповнення експозицій музеї Сокальщини проводять активну експедиційну та дослідницько-пошукову роботу територією району, завдяки чому знаходять експонати для своїх виставок, співпрацюють з місцевими археологами (Бугай П. М.), митцями (Покотюк А. С.), учасниками АТО та їх родинами. До цієї роботи долучаються вихованці п'яти ЗПО Сокальської ОТГ.

Вихованці ЗПО відзначають, що відвідування музею більшості приносить задоволення, нові знання та відпочинок. Аналіз підтвердив позитивне ставлення всіх респондентів до музею. Респонденти однозначно визначились у своєму інтересі до екскурсії. Більшість заявили про своє бажання оглядати музей саме з екскурсоводом або бути активним учасником самому (організатори квесту «Крізь терни – до зірок!» у музеї «Людина.

Земля. Всесвіт» та «Неповторні скарби музею» в історико-краєзнавчому музеї «Сокальщина»).

Це опитування допомогло визначити основні теми експозицій музею «Історія освіти Сокальщини», який планують відкрити в 2022 році. Педагогічні колективи закладів освіти Сокальської ОТГ та просто небайдужі громадяни активно відгукнулися на нашу пропозицію щодо створення музею.

Відповідно до поставлених цілей, ми розробили проєкт «Заклад позашкільної освіти – музей – працюємо разом!», у якому інтегровано такі предмети: історія; історичне краєзнавство; мистецтвознавство; основи науково-дослідницької роботи; українська мова та література; журналістика; польська мова; релігієзнавство. Основними цілями проєкту є: координація навчальних програм і тем музейних виставок (ґрунтується на участі музеїв Червоногрдського району); популяризація музеїв м. Сокаля; реалізація ідей громадянської освіти; розвиток комунікативних навичок серед учнів; пошук нових методів навчання на основі співпраці з музеями; посилення мотивації до навчання поряд з модернізацією системи освіти; розроблення спільних елементів діяльності педагогів та музейних працівників; інтеграція навчальних предметів у музейне середовище; визначення нових ролей для музейних працівників (музейний педагог, керівник освітніх проєктів, організатор вільного часу тощо).

Використані джерела

1. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с.
2. Основи музейної педагогіки: методичні вказівки і текст лекцій до спецкурсу / Уклад. О. В. Караманов. Львів: Видав. Центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 66 с.
3. Положення про музей при закладі освіти системи Міністерства України. 1997. № 151.

ШКІЛЬНА МУЗЕЙНА КІМНАТА «МУЗИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЗВИТЯГИ» – СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Нетьосов Сергій,
кандидат педагогічних наук, доцент,
вчитель історії,
Комунальний заклад освіти
«Спеціалізована школа № 134
гуманістичного навчання та виховання»
Дніпровської міської ради,
м. Дніпро
e-mail: netosov.sergij@gmail.com

Розбудова, оформлення та функціонування шкільної музейної кімнати «Музика української звитяги» здійснюється у КЗО «Спеціалізована школа № 134 гуманістичного навчання та виховання» Дніпровської міської ради на основі інструментів військового духового оркестру.

Діяльність базується на дослідженнях музеєзнавства, мистецтва, музики, виявлення актуальних аспектів музейної комунікації, які досліджують Гайда Л., Камінська В., Майко С., Міхно О., Петрович В., Удовиченко І. та інші, а Шевяков О. та Славська Я. звертають особливу увагу впливу музики на поліпшення емоційно-функціонального стану учнів [3], значення музики у розвитку морально-естетичних почуттів дитини відмічають Перетятько Л. та Тесленко М. [1]. Тому не випадково Аристова Л., Аркуша Н., Волошин П., Волошина Г., Щербак І., Яківчук Г. та інші вказують на необхідність залучення до системи національно-патріотичного виховання музичного мистецтва.

Колектив учнів, куратори музею, зацікавлені особи готують екскурсії та презентації: «Музика кам'яного віку», «Музика додержавного періоду в Україні», «Військова музика періоду

України-Русі», «Ратна музика козацько-гетьманської доби», «Музична спадщина Українських січових стрільців», «Музично-патріотичні пам'ятки воїнів Української повстанської армії», «Сучасна українська військова музика».

Теоретичною базою підготовки екскурсій з історії ударних інструментів періоду палеоліту стали дослідження фахівців, які займалися вивченням комплексів музичних інструментів цієї епохи. Наприкінці 70-х рр. XX ст. було відтворене звучання ансамблю ударних музичних інструментів, який складався з кісток мамонта, знайдених під час археологічних розкопок Мізинської стоянки. Становлення духової музики України представляємо на основі результатів археологічних досліджень біля сіл Молодове й Атаки Кельменецького району Чернівецької області, де виявлені три кроманьйонські флейти. Представлення школярами-екскурсоводами інформації музичної археології супроводжується прикладами звучанням флейти, що викликає увагу, зацікавлення, захоплення.

Отже, дані музичної археології свідчать, що в період пізнього палеоліту кроманьйонці на території України виготовляли ударні музичні інструменти з кісток мамонта, а з рогу та гомілкової кістки оленя виготовляли флейти.

Наступна екскурсійна композиція охоплює період існування скіфо-сарматських та античних музичних традицій на території України. У доповіді учнів-екскурсоводів акцентується увага на тісному контакті скіфів із греками, що впливало на музичну культуру як «володарів степу», так і полісів Північного Причорномор'я. Наголошується, що музичні надбання використовувалися й у ратній справі для передачі сигналів, для управління військом, психологічного впливу.

Отже, дослідження, свідчення греків, археологічні пам'ятки дають нам підставу стверджувати, що у військовій діяльності кочовики обов'язково використовували духові інструменти: стародавні флейти, авлоси і труби для передачі сигналів, управлінні боєм, в обрядах, традиціях тощо.

Досягнення й традиції скіфів, сарматів, античності мали суттєвий вплив на розвиток музичної культури й військової музики України-Русі. Разом із даними музичної археології, дже-

релами дослідження військової музики епохи середньовіччя на теренах України стають літописи, мініатюри, літературні пам'ятки, фрески. Увага учнів акцентується на музичних інструментах України-Русі: трубах, сурмах, рогах, свирілях, посвистелях, бубнах тощо. Особливо відзначається використання духових інструментів для подання команд та сигналів у поході або на полі бою, що активізовувало героїко-патріотичні почуття воїнів, вселяло у ратників мужність і безстрашність перед ворогом.

Використання аудіофайлів зі зразками звучання духових та ударних інструментів, композицій того часу сприяє вихованню почуття гордості за сміливість та героїзм пращурів. І ми згодні з позицією Тоцької І., яка підкреслює, що музичні досягнення і традиції України-Русі стали «тим підґрунтям, на якому розвивалася подальша українська музика і яка вплинула на мистецтво східних слов'ян у цілому» [2].

Одна із цікавих сторінок діяльності музею – дослідження військово-музичної спадщини і традицій Запорізької Січі, безпосереднього спадкоємця музичної творчості України-Русі. При підготовці екскурсії звертається увага на значне розширення групи духових інструментів козацтва. У якості зразків ударних інструментів козацтва слухачі знайомляться з особливостями звучання та вигляду козацьких литаврів (тулумбасів). Відчуття піднесення й гордості охоплює учнів від прослуховування козацьких маршів.

Долучення до ідеалів козацтва здійснюється й через пісні, у яких оспівується козацьке життя, переживання січовиків. Акцент робиться й на танцях, поширених у козацькому середовищі. Мова йде про гопак (і його бойовий різновид), повзунець та інші.

Отже, екскурсія спрямовується на формування художніх смаків, залучення школярів до національних традицій музично-танцювального мистецтва, сприяє музично-естетичному вихованню школярів.

Важливою складовою діяльності музейної кімнати є презентація музично-пісенної спадщини Українських січових стрільців (УСС) та Української повстанської армії (УПА). Бібліографія

досліджень стрілецьких пісень охоплює значний обсяг літератури історичного, мистецтвознавчого, літературознавчого, музичного, мемуарного характеру, які розкривають витоки та особливості пісенної творчості митців «Пресової Кватири УСС». Діяльність дослідників відкриває джерело творчості, є елементом виховання мужності, героїзму, готовності зі зброєю в руках відстоювати її свободу та незалежність.

У роботі використовуємо багатий музичний репертуар січових стрільців.

Логічним продовженням знайомства школярів із музично-патріотичним надбанням борців за незалежність України стає пісенна творчість воїнів УПА. Важливість акцентування уваги на цьому аспекті музичної спадщини українського народу полягає ще й у тому, що в радянські часи зусиллями антиукраїнської імперської політики ця сторінка славетної історії боротьби героїв України за свободу, соборність та незалежність комуністичною владою свідомо приховувалася, викреслювалася, а дослідники переслідувалися й нищилися. Тому ця сторінка діяльності музею є предметом особливої уваги.

Наступною складовою екскурсійного змісту музейної кімнати виступають музичні надбання сучасної української армії, музичні військово-патріотичні проєкти-фестивалі, репортажі журналістів зі Сходу України, інтерв'ю з виконавцями, авторами й дослідниками пісенної творчості, народженої російською агресією проти України.

І зовсім не випадково, що однією з провідних композицій сучасної армії України став гімн повстанців УПА, що наочно підкреслює спадкоємність поколінь борців. Важливе місце у пісенній творчості сьогоднішньої війни відводиться дівчатам та жінкам, які пліч-о-пліч з чоловіками мужньо захищають суверенітет України.

Отже, робота музейної кімнати базується на сучасних дослідженнях у галузях історії та музики, педагогіки та вікової психології, загальної та музичної археології, музеє- та мистецтвознавства. При проведенні екскурсій враховуються вікові особливості аудиторії, здатність учнів до активного сприйняття інформації.

Уся інформація, яка представляється, зорієнтована на демонстрацію досягнень українців у ратній справі, унікальності музично-пісенної спадщини. Не стогнання й базікання з приводу гіркої долі, а виховання на досягненнях та успішності українства, формування гордості за своїх пращурів, бажання бути гідними їхньої слави, готовності продовжити бойові традиції, організація діяльності таким чином, щоб бажання відстоювати принципи волелюбства, свободи та незалежності ставали особистим надбанням кожного слухача.

Робота з неперевершеними музичними й танцювальними військовими композиціями створює у процесі роботи музейної кімнати можливість наголосити на традиції спадкоємності героїчного духу в Україні: запорозький козак – стрілець УСС – повстанець УПА – доброволець-воїн АТО/ООС. Відображення цієї тенденції на основі знайомства із жанровою тематикою борців-захисників – неповторний фактор формування національної самоідентичності особистості, виховання послідовних і безкомпромісних патріотів Батьківщини-України.

Використані джерела

1. Перетятько Л. Т., Тесленко М. М. Вплив музики на розвиток морально-естетичних почуттів дитини в молодшому шкільному віці. *Психологія і особистість*. 2015. № 2 (8). Ч. 2. С. 138–150.
2. Тоцька І. Ф. Музика. Театральні видовища. URL : http://litopys.org.ua/istKult/iKul+1.htm (дата звернення 23.04.2020)
3. Шевяков О. В., Славська Я. А. Вплив музики на психологічний стан учнів. *Актуальні питання педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. № 1. С. 17–21. URL : http://journals.uran.ua/apppfo/article/view/64839/60106 (дата звернення 23.04.2020).

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В КОМУНАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «УМАНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

Пахольчук Іван,
кандидат історичних наук, доцент,
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т.Г.Шевченка
Черкаської обласної ради»,
м. Умань
e-mail: ispakholchuk@gmail.com

Відновлення 1991 року державної незалежності України обумовило в нових умовах української дійсності потребу унаочнення історії навчального закладу як ефективного інструменту виховання фахівців нового покоління. Важливе місце у вирішенні цих проблем посідає музейна педагогіка, покликана до реалізації таких завдань, як залучення учнівської молоді до дослідницької діяльності, розвиток їхніх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення.

Відтак історія навчального закладу, яка є цінним джерелом необхідних для студентів знань про те, що передувало, було підґрунтям і основою його сьогоднішніх успіхів і досягнень, набуває нового звучання. Отриманню цих знань та їх трансформації в почуття причетності й поваги до минулого і сьогодення alma mater значною мірою сприяють музеї історії навчальних закладів. Усвідомлення цього й зумовлює уважне та відповідальне ставлення до музею історії КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», що своїм корінням сягає далекого 1908 року і на сьогоднішні підготував близько 40 тисяч педагогічних працівників [1].

Заснований 1973 року, музей історії Уманського педколеджу сьогодні є його візитівкою. Він – складник інфраструктури навчального закладу. Музей щоденно гостинно відчиняє двері для десятків відвідувачів, які воліють краще ознайомитися з історією та сучасними здобутками навчального закладу. Музей наочно демонструє всі ті здобутки, яких досяг навчальний заклад у підготовці кваліфікованих спеціалістів для освітянської галузі й у культурно-мистецькому та спортивному житті коледжу, міста, області, України [2].

За майже 50 років існування музей коледжу став тим центром, де зосереджено відомості про педагогічну діяльність викладацького складу та досягнення випускників за всю історію навчального закладу. Роки минають, змінюються покоління, а музей залишається невичерпною скарбницею людської пам'яті, зберігаючи документи, матеріали, фотографії та особисті речі, пам'ятні знаки, кубки, нагороди, подарунки – усе те, що дає змогу студентам та абітурієнтам доторкнутися душею до живої історії, показати різні аспекти діяльності навчального закладу з підготовки висококваліфікованих спеціалістів [3]. Сьогодні в музеї зберігається понад тисяча одиниць основного фонду і кілька сотень допоміжного. Важливо зауважити, що музей не обмежується стінами приміщення, у якому розміщені його основні експозиції. Своєрідним його продовженням стали коридори другого поверху, в оформленні яких домінує Шевченківська тематика.

Із року в рік у музеї фіксуються всі найбільш важливі події життя коледжу, його кращих викладачів та випускників. Накопичується друкований матеріал та численні фотографії. Гордістю музею є колекція випускних альбомів та планшетів, які збирають від часу перших випусків у 1921 і до 2020 року включно. Відновлення державності, що стало поворотним моментом в історії України, поставило нові завдання перед музейними закладами.

Сьогодні музей історії КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» не обмежується лише традиційними функціями збирання та зберігання артефактів, а є ще й науковим, духовним і вихов-

ним центром. Використання елементів музейної педагогіки в навчально-виховному процесі обумовлено великим освітнім потенціалом феномену музею, у розпорядженні якого резерви пізнавального, естетичного, розумового та креативного розвитку студентів. Музей формує почуття причетності й поваги до минулого, викликає емоційно-оцінні судження та ціннісне ставлення до обраної спеціальності [3].

Тісна партнерська співпраця із цикловою комісією суспільних дисциплін сприяє ефективному використанню потенційних можливостей музею для проведення занять з «Історії та культури України», факультативу «Історія рідного краю», науково-практичних семінарів тощо. У стінах музею проводять майстер-класи з писанкарства, виготовлення ляльок-мотанок, витинанок тощо.

У музейній роботі важливу роль відіграє Рада музею та актив, що склався навколо неї. Їх зусилля забезпечують розв'язання таких завдань, як збирання матеріалів про минуле, ведення літопису сучасного коледжу, популяризація історії закладу, його досягнень у місті та за його межами. Активісти музею встановлювали зв'язки з ветеранами коледжу, з членами сімей викладачів, збирали спогади, книги, рукописи та інші експонати. Злагоджений комплексний характер роботи музею, як і всього педагогічного колективу коледжу, спрямований на те, щоб нинішні студенти й ті, хто прийде їм на зміну, не шукали ідеалів і зразків десь далеко за межами країни, а починали з того, щоб пам'ятати про власні витоки, про спадкоємність поколінь, нерозривний зв'язок часів, щоб не покидала гордість за свій край, за навчальний заклад [2].

Маючи у власних фондах колекцію творів народного декоративного мистецтва, музей систематично, кілька разів на рік, проводить виставки, залучаючи до цього кращі роботи викладачів та студентів коледжу. Зазвичай проведення таких заходів припадає на День посвяти у студенти першокурсників, дні відкритих дверей та до Дня народження патрона навчального закладу Тараса Шевченка. Ці та подібні заходи неабияк сприяють успіхам професійно-орієнтаційної роботи колективу навчального закладу. Багато хто стали студентами коледжу саме

після екскурсії до його музею, участі у Днях відкритих дверей, зустрічей з видатними випускниками та викладачами – ветеранами праці [3].

Щорічною усталеною традицією КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» стало проведення червневих зустрічей випускників, участь у яких беруть також абітурієнти і їх батьки, які в межах проведення заходу стають і відвідувачами музею, залишають свої записи в книзі почесних гостей, дарують пам'ятні подарунки і сувеніри. Деякі із них поповнють колекцію музею.

Студенти, які реєструють сьогодні гостей, проводять роботу, спрямовану на встановлення прізвищ та адрес випускників, які після закінчення коледжу досягли значних успіхів у професійній творчій та громадській діяльності. І нам є ким пишатися. Це підготовлені навчальним закладом Герой Радянського Союзу – Олексій Радзієвський; відомі вчені й організатори освітнього та наукового процесу – Л. В. Артемова, Ф. А. Редько, П. М. Шморгун; майстри художнього слова, письменники, діячі культури – П. Є. Зелінський, І. Ю. Кулик, М. Познанська, Г. Полянкер, Ф. Півторак та інші. Їх наочний приклад спонукає студентів своїм навчанням і вчинками зміцнювати та примножувати славу своєї альма-матер, прагнучи стати достойними продовжувачами традицій відомих попередників. Щороку у вересні усі першокурсники разом зі своїми кураторами перші виховні години проводять в музеї, де детально ознайомлюються з історичним шляхом навчального закладу, прославленими викладачами й вихованцями, які вписали славні сторінки в його літопис.

Мета музею історії коледжу – вчити, розвивати, виховувати – реалізується в процесі безпосередньої участі студентів у багатогранній музейній діяльності. Наразі студенти – активісти музею – успішно проводять екскурсії не лише в його стінах, а й перлиною садово-паркового мистецтва – всесвітньо відомим парком «Софіївка».

Отже, сьогодні музей історії КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» – це ефективний засіб навчання та виховання сту-

дентів, цінні експонати якого дають можливість безпосередньо доторкнутися до навчального змісту, а емоційні враження після побаченого та почутого сприяють виконанню освітніх та виховних завдань. Це унікальний простір, покликаний слугувати міжкультурній взаємодії, інформаційному та ціннісному обміну. Музей КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» використовує всю сукупність форм і методів своєї діяльності для роботи із молоддю комплексно та систематично. Нове в експозиціях з'являється в результаті дослідження маловідомих сторінок з історії навчального закладу, у результаті чого музей поповнюється новими матеріалами, зміцнюються зв'язки з навчальними та культурними установами міста, району й області.

На сьогодні музей – не лише місце для збереження артефактів, пов'язаних з історією коледжу, а й культурно-освітній центр з утілення в життя прогресивних ідей освіти, виховання та навчання, тобто осередок приведення в дію такої перспективної педагогічної галузі знань, як музейна педагогіка.

Використані джерела

1. Давидюк В. До історії Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Т. Г. Шевченка. URL: https://04744.info/istoriyaumani/item/10435-do-istoriyi-umanskogo-gumanitarno-pedagogichnogo-koledzhuimeni-tg-shevchenka
2. Музей історії коледжу як центр патріотичного виховання у навчальному закладі. URL: http://xapkpdaa.org.ua/muzei-istorii-koledzhu-iak-tsentr-patriotychnoho-vykhovannia-u-navchalnomu-zakladi/
3. Наталія Костенко, керівник музею Технолого-економічного коледжу Білоцерківського НАУ. Музей історії коледжу як центр патріотичного виховання у навчальному закладі. URL: http://pmu.in.ua/wp-content/uploads/2015/03/kostenko_text.pdf.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ «ЖИВИЙ МУЗЕЙ» У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Перепелиця Ніна,

методист,
комунальний заклад Сумської обласної ради
«Обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю»,
м. Суми

Сліпченко Тетяна,

методист,
керівник зразкового обласного музею
туризму і краєзнавства,
комунальний заклад Сумської обласної ради
«Обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю»,
м. Суми

e-mail: osvita.cocpo@sm.gov.ua

У наш час музеї, що діють у закладах освіти, розглядаються як одна з найбільш ефективних форм додаткової (позашкільної, неформальної) освіти, яка має значні ресурси і потенціали для громадянсько-патріотичного виховання підростаючого покоління. Проблема актуалізації змісту і форм музейно-педагогічної діяльності в закладах освіти пов'язується зі створенням методико-педагогічних систем, що відповідають запитам суспільства і спрямовані на підвищення соціокультурної активності («оживлення») музейно-освітнього середовища, забезпечення його привабливості для підростаючого покоління.

«Живий музей» є прогресивною соціокультурною й освітньою ідеєю кінця XX – початку XXI століття, що поширюється світом у різних контекстах, серед яких: доступність для огляду природних чи екологічних об'єктів, незвичайність пропозицій щодо ознайомлення з історико-культурними та сучасними

соціальними об'єктами, застосування віртуальних ресурсів, реалізація програм неформальної освіти тощо.

В Україні кількість соціальних ініціатив, спрямованих на «оживлення» соціокультурного й освітнього середовища музеїв, що діють у структурі закладів освіти, постійно зростає. Особливого значення набули ініціативи педколективів закладів позашкільної освіти, спрямовані на підвищення емоційної привабливості та STEAM-активності створених музеїв, серед яких є історичні, народознавчі, військово-патріотичні, туристсько-краєзнавчі, екологічні тощо.

Секрет «оживлення» музейно-освітнього середовища Комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю полягає у застосуванні різних засобів інтегрування діяльності музею в освітньо-виховний процес за всіма напрямами позашкільної освіти. У закладі понад 20 років успішно діє обласний музей туризму і краєзнавства, який у 2017 році підтвердив звання зразкового і є важливим педагогічним майданчиком для впровадження сучасних технологій музейної педагогіки, екскурсоведення і соціокультурної анімації. Провідною методичною метою роботи музею є сприяння розвитку методико-технологічних засад музейної педагогіки – важливої складової системи громадянсько-патріотичного виховання і творчого розвитку особистості в позашкільному освітньому просторі. Акцент зроблено на реалізації ідеї «Живий музей» як методико-педагогічної. Це дозволило здійснити оригінальне поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і прийомів екскурсійного і музейного краєзнавства; упровадити сучасні освітні підходи, формати й технології організації пізнавально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді в позашкільному музейно-освітньому середовищі; створити власні методичні технології його «оживлення».

Теоретико-методологічну основу музейно-педагогічної діяльності педколективу склали фундаментальні і прикладні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених у сферах соціології, соціальної педагогіки, музеєзнавства, екскурсоведення, публікації у фахових виданнях (соціологія і культурологія, соціальна педагогіка, педагогіка дозвілля, педагогіка музейної справи, методика і практика

позашкільної освіти, соціальна психологія у контексті організації роботи з обдарованими дітьми і дітьми з особливими освітніми потребами, застосування сучасних технік ART-терапії тощо).

На переконання педколективу, справжній «Живий музей» – це потужний інтегратор і «серце» закладу позашкільної освіти. Його діяльність має бути максимально інтегрованою в систему освітньо-виховної і соціокультурної діяльності закладу, що перетворює музейно-освітнє середовище на креативне, діяльнісно активне й емоційно привабливе, а відтак – соціалізуюче, громадянсько і патріотично виховне. Тобто таке, що, зберігаючи свідчення про минуле і сучасне, здатне формувати у свідомості дітей уявлення про різні історичні епохи, забезпечувати наступність у їхньому навчанні, вихованні і соціальному становленні як юних громадян України. Важливим методико-педагогічним акцентом у діяльності «Живого музею» є те, що в режимі реального часу кожен може «доторкнутися до минулого», відчути його вплив на сучасне життя, культуру і мистецтво рідного краю, країни. Саме тому контактність і ситуаційна «включеність» юних відвідувачів музею визначено як основні риси його діяльності.

На основі досвіду роботи педколективу туристсько-краєзнавчого відділу закладу розроблено і видано навчально-методичний посібник «Реалізація методико-педагогічної ідеї «Живий музей» у закладі позашкільної освіти» (м. Суми, вид-во «Нота бене», 2018 р. ISBN 978-966-8339-24-0), у якому розкрито сутність методико-педагогічної ідеї, висвітлено складові науково-методичної технології щодо її реалізації в сучасних умовах розвитку позашкільної освіти. Авторські методико-технологічні матеріали доповнено методичними довідками, коментарями, рекомендаціями, практичними розробками. Матеріали з музейної педагогіки закладу подано у контексті реалізації положень діючих концепцій розвитку громадянської освіти в Україні та національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Особливу увагу приділено методико-технологічним інноваціям у музейно-освітній діяльності, нетрадиційним формам і методам роботи щодо громадянсько-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Посібник орієнтовано на педагогів-практиків позашкільної освіти, керівників музеїв закладів загальної

середньої освіти, викладачів і студентів вищих закладів освіти педагогічного і культурно-мистецького спрямування.

Можна стверджувати, що серед принципів музейно-освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти базовими мають бути:

- *освітній*: ЦДК («Цікаво. Доступно. Корисно»);
- *організаційні:* систематизованість, спрямованість на різні форми комунікації і співтворчості, можливість тактильного контакту з експонатами; використання елементів соціокультурної анімації;
- *психолого-педагогічні*: інтерактивність, креативність, позитивна емоційна насиченість;
- *методичні*: інтеграційність, інноваційність;
- *соціальні*: відкритість, готовність партнерської взаємодії, спрямованість на виховання юних громадян.

Основу для реалізації методико-педагогічної ідеї «Живий музей» мають складати три взаємопов'язані складові, а саме:

- *науково-методична*, з традиційними і новітніми технологіями музейної педагогіки, актуалізованими інформаційно-комунікаційними і STEAM-проєктними технологіями;
- *соціальна*, що характеризує практичні аспекти музейної й екскурсійної справи, доповнені сучасними технологіями соціокультурної анімації;
- *освітньо-середовищна*, що визначає умови музейної діяльності у закладі позашкільної освіти.

Отже, перспективність реалізації методико-педагогічної ідеї «Живий музей» визначається соціально-освітніми можливостями і потенціалами сучасних закладів позашкільної освіти щодо інтегрування напрямів освітньої і виховної роботи. Важливим є використання засобів музейної педагогіки та соціокультурної анімації для вирішення освітніх, культурних і громадянсько-виховних завдань; спрямування зусиль педагогів на постійне збагачення форм і видів активності музейно-освітнього середовища. Не менш важливим є створення інтерактивного web-простору музеїв, залучення батьківської громадськості до різних форм і напрямів співпраці, розширення соціально-партнерських зв'язків із зацікавленими державними, комунальними та громадськими організаціями.

Використані джерела

1. Гайда Л. А. Музеєзнавство в закладах освіти: навч.-метод. посібн. Кіровоград: ОІПО ім. В. Сухомлинського, 2006. 106 с.
2. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство: навч. посібн. Київ: Альтерпрес, 2007. 250 с.
3. Перепелиця Н. В., Сліпченко Т. В. Реалізація методико-педагогічної ідеї «Живий музей» у закладі позашкільної освіти: навчально-методичний посібник. Суми: Нота бене, 2018. 84 с. ISBN 978-966-8339-24-0
4. Поліщук Л. О. Анімація в діяльності закладів культури. *Анімація в діяльності закладів культури України*. Київ, 2014. С. 73–76. URL: https://journal-knukim.com.ua/index.php/camw/article/
5. Топилко О. В. Актуалізація музею як педагогічного чинника в контексті сучасних культурних процесів. *Могилянські читання. Збірник наук. праць*. Київ: Фенікс, 2009. С. 429–438.
6. Чернишенко О. І. Соціокультурна анімація: міжнародний досвід, перспективи впровадження в Україні. *Вісник Черкаського університету. Науковий журнал*. Черкаси, 2008. № 123. С. 136–143. (Серія «Педагогічні науки»).
7. Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібн. Київ: Університет «Україна», 2007. 150 с.

ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА МУЗЕЮ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІСТОРІЇ

Рибалка Людмила,

методист,
комунальний позашкільний заклад
«Донецька обласна Мала академія наук
учнівської молоді»,
м. Краматорськ
e-mail: istorikdon@gmail.com

Заклади позашкільної освіти є невід'ємною складовою системи освіти України. Вони відіграють важливу роль у наданні якісних освітніх послуг через підсилення варіативної складової загальної середньої освіти, сприяння практичному застосуванню знань, умінь і навичок, отриманих у школі. Одним

із напрямів позашкільної освіти є дослідницько-експериментальний напрям, який сприяє залученню здобувачів освіти до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва, а також створенню умов для творчого самовдосконалення та виявлення, розвитку і підтримки юних талантів та обдарувань [10]. У Донецькій області координаційним центром науково-дослідницької діяльності учнів є комунальний позашкільний навчальний заклад «Донецька обласна Мала академія наук учнівської молоді». У 2020 році на її базі працювала очно-заочна школа, слухачами якої стали 355 здобувачів освіти. Із двадцяти секцій очно-заочної школи до складу відділення історії входили три секції, а саме, «Історія України», «Історичне краєзнавство», «Етнологія». Робота вказаних секцій сприяла долученню учнівській молоді Донеччини до історико-культурної спадщини українського народу, що є особливо актуальним в умовах гібридної війни, розв'язаної проти України. Складовою війни є спроби маніпулювати історичною пам'яттю та суспільною свідомістю.

Водночас зазначимо, що організація учнівської науково-дослідницької діяльності з історії в регіоні утруднена у зв'язку з перебуванням фондів Державного архіву Донецької області, архівних відділів Донецької, Горлівської, Єнакіївської, Сніжнянської та деяких інших міських рад на тимчасово окупованих і непідконтрольних Україні територіях. З тієї ж причини здобувачам освіти – слухачам секцій очно-заочної школи Малої академії наук – недоступні понад 130 тисяч експонатів Донецького обласного краєзнавчого музею. У цих умовах особливу цінність для учнівських досліджень набувають колекції міських краєзнавчих музеїв, зокрема, Бахмутського, Маріупольського, Слов'янського, а також музеїв підприємств та установ, музеїв при закладах освіти. Це зумовлює необхідність опанування основами музейної справи та музейної педагогіки науково-педагогічними та педагогічними працівниками області, які здійснюють супровід дослідницької діяльності з історії в межах Малої академії наук.

Наукові напрацювання, що можуть бути корисними для керівників гуртків і секцій Малої академії наук, можна розділити на дві групи: 1) дослідження з проблеми розвитку музей-

ного просвітництва, музейної педагогіки в Україні; 2) науково-методичні матеріали щодо застосування дослідницького методу навчання. Зокрема, у 2017 році опублікований науково-методичний посібник «Музейна педагогіка: теорія і практика» [14]. На думку авторки посібника Удовиченко І. В., провідною місією музею як інституції, що існує для розвитку суспільства, має бути становлення системи цінностей, а саме, сприяння переходу від цінностей виживання до цінностей самовираження. Щодо музейної педагогіки, то ця наукова галузь має вивчати та визначати шляхи розвитку особистості під час контакту з музейними експонатами – візуалізованими цінностями соціуму [14, с. 11]. Удовиченко І. В. пропонує практичний інструментарій для організації освітньої діяльності музеїв, що сприятиме становленню гармонійної особистості, активної громадянської позиції. Перевага надається активним формам музейної педагогіки: театралізованим екскурсіям, музейним казкам, станційним іграм і квестам, майстер-класам тощо [14, с. 32–35]. У монографії Філіпчук Н. О. «Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття)» підкреслено, що за умови добре організованої взаємодії співпраця музею та закладу освіти породжує позитивний синергетичний ефект. Однак налагодження ефективної взаємодії музеїв та освітніх інституцій залежить від особистості педагога, який має знати основи музеології (музеєзнавства), надбання національної та світової культур; володіти комунікативними вміннями, вести ефективний діалог з учнівськими колективами, батьками та громадськістю, а також із музейними працівниками; мати зацікавленість культурою, історією, природою [2]. У дисертаційному дослідженні Снагощенко В. В. розглядаються музеї закладів освіти – духовно-інтелектуальний компонент освітнього середовища, який наповнюють архівні матеріали, автентичні речі, аудіовізуальні засоби тощо. Нагадується, що метод особливих «музейних» уроків визнано експертами Ради Європи як один із основних методів викладання історичних дисциплін у середній школі, а екскурсії в музеї розцінюються як діалогічна форма історико-культурної освіти [12, с. 2]. Питання роботи музеїв при закладах освіти висвітлюється також у публікації Білик Н. І. «Музей як центр коор-

динації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти». Визначено, що музей відрізняє від будь-якого іншого шкільного зібрання, предметного кабінету наявність фонду, оригінальних матеріалів, що відповідають його профілю. Головними завданнями діяльності музеїв авторка вважає залучення молоді до краєзнавчої, науково-дослідницької роботи; формування в молоді соціального досвіду на прикладах історичного минулого України; вивчення, експонування та популяризацію історико-культурних та природних надбань рідного краю; розширення і поглиблення загальноосвітньої та допрофесійної підготовки молоді засобами позакласної, позашкільної роботи [1, с. 85].

Успішна робота юних науковців із фондовими колекціями музеїв залежить від рівня оволодіння ними навичками дослідницької роботи. Ці навички вони мають набути під час урочної діяльності в закладах загальної середньої освіти, занять гуртків і секцій у закладах позашкільної освіти. На думку Голобородька В. В., науково-дослідницька робота є однією з перспективних педагогічних технологій. Її застосування сприяє формуванню інформаційної компетентності (уміння аналізувати інформацію, визначати її об'єктивність), а також оволодінню навичками самоосвітньої роботи, що є запорукою успішного навчання протягом життя [3, с. 5–8]. Організація позаурочної дослідницької діяльності старшокласників з історії України у процесі взаємодії школи та музею розкривається у методичному посібнику Мороза П. В. Автор поділяє форми роботи в рамках музейної педагогіки на: 1) масові (театралізовані екскурсії, вечори, вікторини, зустрічі з учасниками і свідками історичних подій та ін.), 2) групові (заняття гуртка, видання путівників, журналів, створення відеофільмів, розроблення музейних екскурсійних та індивідуально-освітніх маршрутів та ін.), 3) індивідуальні (робота з документальними матеріалами архівів, написання наукових робіт) [8, с. 106]. У навчально-методичному виданні «Краєзнавство в системі освіти і виховання в Україні» [5] та у програмі дослідницько-експериментального напряму «Історичне краєзнавство» [4] Коляда І. А. розглядає музеї як центри історико-краєзнавчої роботи. Знайомство з ними здобувачів освіти має відбуватися під час екскурсій, підготовки повідомлень (про

археологічні музеї, етнографічні «музеї під відкритим небом») [4]. Отже, наукові напрацювання доволі повно розкривають перспективи взаємодії музейних працівників і педагогів, які організують науково-дослідницьку діяльність здобувачів освіти з історії. Однак при висвітленні регіональних аспектів вказаного питання не приділяється належної уваги Донецькому регіону.

Визначимо можливі напрями організації учнівських історичних досліджень на базі колекцій музеїв Донецької області:

1. Дослідження ролі низових запорозьких і слобідських козаків у засвоєнні Північного Приазов'я та Подінців'я у XVI – XVIII ст.

Наприклад, висновки, зроблені здобувачами освіти на підставі ознайомлення з науковими працями Пірка В. О. [9] про заснування слобідськими козаками з метою захисту соляних промислів Торської і Бахмутської фортець, можуть бути доповнені за допомогою фондів Слов'янського краєзнавчого музею. У музеї зберігаються матеріали розкопок Торської фортеці 2006 року: керамічний посуд, залізні знаряддя праці та інші предмети побуту українських козаків [13, с. 14–15]. У музейній кімнаті Райгородоцького закладу загальної середньої освіти I-III ступенів Миколаївської міської ради Слов'янського району Донецької області знаходяться окремі предмети, передані після розкопок комплексної пам'ятки Козача Пристань (2002 р.). Зазначимо, що наприкінці XVII – на початку XVIII ст. тут існував козацький форпост для охорони броду через р. Сіверський Донець. Цінність експонатів музейної кімнати закладу освіти підвищується через те, що більшість матеріалів розкопок Козачої Пристані (керамічний і скляний посуд, натільні хрестики та ін.) залишилися в Донецьку.

2. Дослідження репресивної політики комуністичного тоталітарного режиму щодо населення Донеччини у XX ст.

Наукові праці видатних українських істориків Кульчицького С. В. [6], Марочко В. І. [7] про колективізацію та Голодомор 1932 – 1933 рр. на теренах Донеччини руйнують стереотипні уявлення щодо «турботи» сталінського керівництва СРСР про мешканців Сталінської (нині Донецької) області, які нібито не були об'єктами терору голодом. Слухачі очно-заочної школи Малої академії наук можуть переконатися в обґрунтованості висновків науковців за допомогою фондів Покровського історичного

музею. У музеї зберігаються фотографії Марка Залізняка, який на початку 1930-х рр. працював у колгоспі в с. Удачне (нині Покровський район Донецької області) і зафіксував сцени розкуркулення й хлібозаготівель. Історія дисидентського руху 1960 – початку 1980 рр. може бути висвітлена за допомогою експозиції музею при Олексієво-Дружківському навчально-виховному комплексі «загальноосвітня школа І-ІІІ ст. – дитячий садок № 14» Дружківської міської ради Донецької області, що присвячена видатному педагогу, публіцисту, правозахиснику Олексі Тихому. Педагоги та здобувачі освіти записали спогади мешканців Дружківки про Олексу Тихого. Вони зберігаються в музеї в аудіо форматі.

3. Етнографічні дослідження особливостей господарської діяльності та матеріальної культури українців і представників інших етносів, які проживали на теренах Донеччини.

Результати польових етнографічних досліджень слухачів секції «Етнологія» можуть бути систематизовані та узагальнені за прикладом формування колекцій міських краєзнавчих музеїв. Зокрема, традиції вишивки Південної Слобожанщини, до якої відноситься Краматорський район Донецької області, вивчалися науковими працівниками Музею історії міста Краматорська [11]. Спілкування з ними буде надзвичайно корисним для здобувачів освіти. Щодо етнографічних музеїв, кімнат народознавства при закладах освіти, то деякі з них створювалися у 1990-ті рр. педагогічними працівниками, не обізнаними з музейною справою. Паспорт на предмети, що передавалися закладу освіти, не заповнювався. Тому сьогодні слухачам Малої академії наук та їх керівникам надзвичайно важливо вияснити за допомогою опитування педагогів-ветеранів, як та чи інша річ потрапила до шкільного музею, кому вона належала. У XIX – XX ст. на Донеччину переселялися мешканці Центральної та Західної України, сусідніх областей Росії. Тому важливо виявити, якій саме культурній традиції належать експонати етнографічних колекцій музеїв при закладах освіти.

Отже, при організації науково-дослідницької роботи в межах Малої академії наук у Донецькій області колекції міських краєзнавчих музеїв, музеїв при закладах освіти можуть істотно збагатити джерельну базу учнівських досліджень.

Використані джерела

1. Білик Н. І. Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти. *Рідні джерела*. 2021. № 3 (198). С. 82–90.
2. Вовк М. Музейна педагогіка в Україні: історія, теорія, практика : рецензія на монографію Н. О. Філіпчук «Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття)». *Слово Просвіти*. URL: http://slovoprosvity.org/2021/03/29/muzeyna-pedahohika-v-ukraini-istoriia-teoriia-praktyka/ (дата звернення: 10.11.2021). .
3. Голобородько В. В., Гнєдашев В. М. Наукова робота учнів. Програма організації науково-дослідницької діяльності учнів. Харків: Основа, 2005. 208 с.
4. Коляда І. А., Камбалова Я. М. Історичне краєзнавство : навчальна програма. URL: https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/navchalni-programi/doslidnitsko-eksperimentalniy-napryam/ (дата звернення: 10.11.2021).
5. Коляда І. А., Камбалова Я. М. Краєзнавство в системі освіти і виховання в Україні : курс лекцій. Київ, 2016. 80 с.
6. Кульчицький С. В. Колективізація сільського господарства на Донбасі: 1928–1938. Науково-популярний нарис. Київ: Інститут історії України, 2015. 187 с.
7. Марочко В. І. Голодомор 1932–1933 років на Донбасі. Київ: Інститут історії України, 2015. 96 с.
8. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України : методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 128 с. 9.
9. Пірко В. О., Литвиновська М. В. Соляні промисли Донеччини в XVII–XVIII ст.: історико-економічний нарис і уривки з джерел. Донецьк: Східний видавничий дім, 2005. 136 с. 10.
10. Про позашкільну освіту: Закон від 22.06.2000 № 1841-III (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text (дата звернення: 10.11.2021).
11. Рушникова скарбниця. Рушники в зібранні Музею історії міста Краматорська : каталог / під ред. Волошиної Н. Є. Краматорськ, 2010. 93 с.
12. Снагощенко В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 20 с.
13. Средневековые древности Славянщины : фотоальбом / авт.-укл. А. В. Шамрай, Є. Е. Кравченко. Слов'янськ, 2011. 30 с.
14. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика : науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.

МУЗЕЙ ТЕХНІКИ – ОСЕРЕДОК НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сапухіна Олена,
методист, керівник музею техніки,
Центр науково-технічної творчості молоді
Сумської міської ради,
м. Суми
e-mail: 15alenkalitva@gmail.com

У XXI сторіччі музей – це не сховище старих речей, а простір для творчості, де відбувається діалог старої та нової епох. Музей техніки, створений у Центрі науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради, – це специфічний, багатофункціональний соціокультурний механізм, спрямований на збереження історії розвитку та становлення радіоелектроніки. Він створювався з урахуванням актуальності та необхідності діяльності саме технічного музею, популяризації серед молоді технічних знань, зацікавлення їх наукою як основою втілення досягнень у сучасній техніці та створення технічних новинок власними силами. Серед актуальних та першочергових завдань – пошук власного місце у сучасному світі, вміння працювати з новими аудиторіями та застосовувати новітні технології.

Музейна педагогіка має важливе значення в системі освіти, сприяє всебічному розвитку дитини, вирішує проблеми формування різносторонніх якостей та ключових компетентностей особистості. Використання проєктних технологій як елементів музейної педагогіки в закладі позашкільної освіти, сприяє встановленню рівноправних партнерських стосунків між педагогом та дитиною, організації їх продуктивної співпраці, орієнтує навчання на результат і набуття вихованцями найважливіших компетентностей, дає можливість практичної реалізації особистісно-зорієнтованого підходу до організації освітнього процесу.

Музей техніки дозволяє через проєкти закріпити та поглибити накопичені вихованцями знання, перетворити їх у відповідні переконання, здійснюючи виховання й освіту. Прикладом є спільний проєкт музею техніки та вихованців фотостудії «Ми» «Техніка в об'єктиві». Результатом діяльності стало створення оригінальної збірки світлин, де представлені експонати музею з креативної точки зору юних фотохудожників.

Музей техніки прийняв участь у культурно-мистецькому проєкті «Ніч музеїв», у рамках якого були проведені тематичні екскурсії «10 кроків до світла».

Члени ради музею розробляють проєкти та ведуть науково-дослідницьку діяльність, поповнюючи розділ «Творчість молоді». З цими роботами вони беруть участь у конкурсах та конференціях різного рівня (Всеукраїнському конкурсі «Віртуальна екскурсія» серед музейних об'єднань закладів освіти, Всеукраїнському конкурсі екскурсоводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу», студентській конференції Сумського державного університету «Перший крок у науку», Всеукраїнській виставці-конкурсі молодіжних проєктів «Майбутнє України», Всеукраїнській виставці-конкурсі технічної творчості «Наш пошук і творчість – тобі, Україно!», науково-практичній конференції Центру науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради «Творчий пошук гуртківця дослідника»).

Проведення занять, лекцій, бесід, бібліотечних уроків, виховних заходів гуртків «Радіоелектроніка та приладобудування», «Екскурсоводи музею», «Колективна радіостанція», наукової секції «Фізика» на базі музею розширює вибір стимулювальних, розвивальних та методично ефективних прийомів, методів, форм вивчення курсу радіоелектроніки в закладі позашкільної освіти. Адже саме радіоелектроніка стає важливим напрямом сучасного науково-технічного прогресу.

Музейна діяльність передбачає широкі контакти з громадськістю. Комунікативна функція набуває особливої ваги у взаємозв'язках музею та суспільства. Засновник музею техніки, керівник гуртків «Радіоелектроніка та приладобудування» та «Екскурсоводи музею» Щеглов Сергій Вікторович разом із своїми вихованцями членами Ради музею неодноразово були учасни-

ками програми «Цікаві зустрічі» на каналі UA:Суми, присвяченій Дню винахідника. Діяльність роботи музею висвітлювалась у публікаціях газети «Ваш шанс», на сайті сторінки у Фейсбук телерадіокомпанії Суспільне Суми.

Цікавим інструментом роботи із відвідувачами є виїзні інтерактивні виставки. Розділ «Творчість молоді» представляв виїзну виставку технічної творчості у рамках обласної естафети «Позашкільна освіта Сумщини – 49+».

Розділи музею «Телебачення», «Звукозапис» та «Аудіовізуальні засоби навчання» були представлені на виїзній інтерактивній виставці експонатів у Сумській філії НСТУ телеканалу UA:Суми до Дня телебачення, радіомовлення і зв'язку.

Музей постійно працює над урізноманітненням форм реалізації елементів музейної педагогіки в освітній процес закладу позашкільної освіти. Період карантинних обмежень став часом активних змін та поштовхом до пошуку нових, сучасних форм роботи. У часи пандемії відвідувачі сайту Центру науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради та сторінки закладу в мережі «Фейсбук» мають можливість переглянути: віртуальну оглядову та ряд тематичних віртуальних екскурсій за розділами музею («З минулого народжується майбутнє», «Привіт із «Казки», «Історія розвитку обчислювальної техніки», «Історія звукозапису», «Технічні засоби навчання», «Історія радіо»). Продовжується робота з оновлення та поповнення інформаційної відеотеки музею техніки новими віртуальними екскурсіями і посиланнями на цікаві відеоматеріали за темами розділів музею.

Отже, музей – це установа, яка накопичує знання та зберігає їх для наступних поколінь, це пам'ять народу. Завдяки історичній пам'яті, людина стає особистістю, народ – державою. Саме тому девіз музею техніки – «З минулого народжується майбутнє».

ДІЯЛЬНІСТЬ ДОНЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ (М. КРАМАТОРСЬК) У СПРАВІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Сиротенко Валерій,
кандидат філологічних наук, доцент,
заступник генерального директора
Донецького обласного краєзнавчого
музею з наукової роботи,
м. Краматорськ, Донецька обл.
e-mail: valerij.p.kram@gmail.com

Забезпечення належного й ефективного виховного результату – неодмінна умова діяльності будь-якого навчально-виховного закладу й забезпечується він найрізноманітнішими формами й методами спілкування вихователя з молодим поколінням. І музейній педагогіці при цьому відводиться не остання роль, оскільки, як справедливо зазначають О. Фещун та І. Северин, музейна педагогіка як невіддільний складник всього педагогічного процесу, вирішує найвагоміше завдання – формування особистості школяра, що не можливе без глибоких і стійких національно-патріотичних почуттів [3]. Тож кожна музейна установа свідома свого громадянського призначення, підтвердження чого є й конкретні заходи, здійснені Донецьким обласним краєзнавчим музеєм (далі ДОКМ). Отже, надалі ми зупинимося на трьох таких конкретних акціях.

Так з 2020 року в музеї розгорнута постійна експозиція «Ген непокори: хроніки українського спротиву на Донеччині від першої половини XX століття до 1991 року» (куратором ідеї є вчений секретар ДОКМу Д. Білько) і її доволі регулярно відвідують учні середніх та старших класів шкіл північного регіону Донецької області. Експозиція складається з 22-х стендів, серед яких: «Українська революція – доба державотворення (1917 – 1921 рр.)», «Підпілля ОУН на Донеччині 1942 – 1945 рр.», «Шлях

до свободи лежить через тюрму», «Українська Донеччина під тиском русифікації в 1960–70-ті рр.», «“Міняю марксизм-ленінізм на масло і ковбасу!”: ситуація на Донеччині та інсталяція “Холодильник, що переміг ідеологію”», «Донеччина під українським прапором».

Як бачимо, тематичне спрямування кожного стенду зорієнтоване на те, щоб якомога ефективніше креатувати ідею формування національно-патріотичної свідомості в середовищі школярства. Тому ми спробуємо виокремити низку особливостей кожного зі стендів, які через розміщення експонованих предметів, їхню візуалізацію сприяють реалізації закладеної в них ідейної потенції.

По-перше, слід відзначити важливість добору музейних предметів, які розміщені на стендах, бо вони здатні «впливати на інтелект, емоційну й моральну сферу особистості, активізуючи почуттєве сприйняття, актуалізуючи особистий досвід і стимулюючи ціннісне ставлення людини до навколишньої дійсності» [1].

По-друге, необхідно враховувати під час створення експозиції, її безпосереднього екскурсійного представлення дієвість визначених О. Карамановим музейно-педагогічних прийомів (автор виділяє їх сім), серед яких для нас важливим є прийом реконструкції, коли відбувається відтворення «події або епохи шляхом образної розповіді, за допомогою якої музейний педагог немовби робить слухача дійовою особою якоїсь події, ситуації» [3]. У цьому плані надзвичайно промовистою є інсталяція «Холодильник, що переміг ідеологію»: у порожньому радянськостатистичному холодильнику розміщено мультимедійний планшет, на якому демонструється відеосюжет завершення XXVII з’їзду КПРС із промовою М. Горбачова, а поруч виставлена закрита книга в червоній обкладинці «Матеріали XXVII з’їзду Комуністичної партії Радянського Союзу». Цілком очевидно, що сукупність цих матеріально-звукових експонатів вибудовується в цілком очевидний асоціативний ряд, який недвозначно підводить логічну риску під приреченістю існування радянської імперії – СРСР.

Крім експозиційно-виставкових форм спілкування з відвідувачами, ДОКМ активно застосовує й просвітницько-виховні заходи. Їхня особливість полягає в тому, що вони пов’язані з конкретною

пам'ятною датою в історії України і зорієнтовані на певну відвідувально-слухацьку аудиторію. А це передбачає, що форми й методи взаємодії музей–споживач мають урізноманітнюватися, бути до певної міри нетрадиційними й несподіваними для реципієнтів. У зв'язку з цим ще раз звернімося до запропонованих О. Карамановим музейно-педагогічних прийомів: прийом показу, прийом коментування, прийом руху, прийом реконструкції, прийом локалізації подій, прийом порівняння, прийом цитування [3].

Так лише протягом вересня – жовтня 2021 року на базі ДОКМу відбулося два заходи: лекція-реквієм «Пам'ятаємо Бабин Яр» (з нагоди 80-річчя трагедії Бабиного Яру) та урок-бесіда (з учнями 8-го класу) «Готуємося захищати Батьківщину» (до Дня захисників і захисниць України).

Ще філософи античності розглядали трагічне як феномен, здатний своїм емоційним наснаженням чинити на реципієнта морально-очищувальний уплив, схиляти до творення добра, загалом сприяти формуванню позитивних морально-духовних якостей особистості. Отже, трагедія вісімдесятирічної давнини, що мала місце в окупованому нацистами Києві (масовий розстріл євреїв, а потім і громадян інших національностей) й сьогодні відгукується не лише душевним болем, а й протестом проти будь-яких злодіянь з явними антигуманними намірами. Усвідомлення цього також підводить молодих людей до розуміння, що в незалежній демократичній державі недопустимі такі криваві розправи, а тому кожен відповідальний за її недоторканність.

Зважаючи на те, що слухачами/глядачами заходу є люди різних вікових категорій, але переважно молодь (учні старших класів та студенти – особистості з посиленим емоційно-образним сприйняттям світу), під час розроблення заходу також бралися до уваги деякі прийоми (реконструкція, локалізація подій), на які вказує О. Караманов [3].

Перш за все весь захід вибудовувався за принципом музичного обрамлення, коли на початку і в кінці звучали дуже відомі музичні композиції: починався захід траурним маршем (мелодія «Мама» у виконанні оркестру Поля Моріа, супроводжувана відеофільмом з кадрами жертв Другої світової війни, а закінчувався відеокліпом «Вічне кохання» у виконанні Марій

Матьє та Шарля Азнавура. Завдяки цій аудіо-відеорамці активізувалося сприйняття основної інформації на емоційному рівні, що значно впливовіше позначається на свідомості реципієнта: слухово-звукове мислення закарбовується практично на генному рівні, що й обумовлюватиме його прояв в інших подібних історико-соціальних ситуаціях.

Центральне місце було відведене повідомленню кандидата історичних наук, доцента Донбаської державної машинобудівної академії Ю. Яковенко «Трагедія Бабиного Яру», яке ілюструвалося різноманітними фотоматеріалами, зробленими під час екзекуції. Поєднання вербального й невербального (зорового) способу викладу матеріалу має позитивний ефект, оскільки сильніше активізується емоційно-образне сприйняття й засвоєння інформації, ніж при абстрактнологічному її викладі.

Від подій Другої світової війни була перекинута часова парадигма, пов'язана також з Бабиним Яром, коли в березні 1963 року сталася так звана «Куренівська трагедія». Ця частина складалася практично суціль із видового ряду (без коментування демонструвалися фотографії, які зафіксували наслідки катастрофи від прориву дамби), а прелюдією їм було невеличке повідомлення, в якому акцент робився на тому, що радянсько-комуністична ідеологія часто вдавалася до замовчування, затирання небажаних їй історичних фактів. Тож і Бабин Яр намагалися стерти не лише з людської пам'яті, а й географічно, затоплюючи його пульпою від цегельних заводів. Але моральні злочини страшніші, можливо, навіть за воєнні, тому душі розстріляних помстилися новим «карателям». Отже, учасники заходу ще раз переконалися в невідворотності покарання за злочини проти людяності.

Форма іншого заходу – урок-бесіда – була обрана не випадково. Вона поєднує в собі елементи лекції (у нашому випадку монолог екскурсовода) та безпосереднє спілкування між екскурсоводом-вихователем та відвідувачами-школярами, які в різноманітний спосіб залучаються до проведення власне заходу. Саме в цьому й полягає сенс виховної результативності проведеного заходу, оскільки, як зазначає І. Удовиченко: «Навіть така класична форма як лекція в сучасному музеї часто перетворюється на захід, де лектор відходить від монологу під час подання ма-

теріалу, організовуючи дискусії, зворотний зв'язок, звертається до інтерактивних елементів» [2, с. 105]. У нашому випадку це виявляється в тому, що органічно поєднуються кілька «слів» (під «словом» розуміємо окремі фрагменти заходу, у яких відбиваються різні виражально-естетичні інтенції): інформативні повідомлення ведучого (озвучення однієї із версій виникнення свята Святої Покрови, пошанування українськими козаками Матері Богородиці, звитяги українських вояків під час україно-російського воєнного протистояння на Донбасі 2014-го й подальшого років), декламування учнями віршів, які слугують своєрідною ілюстрацією проголошених ведучим фактів, аудіовставки (звучать «Козацький марш» М. Лисенка та пісня «Гей ви, козаченьки» у виконанні Назарія Яремчука), відеофрагменти військового параду в Києві на честь 30-річчя проголошення Незалежності України. Підкреслюємо, що це не розрізнені елементи, а необхідні складники цілісної картини, яка на емоційно-образному рівні (а це психологічно-вікові можливості підлітків!) доносить до восьмикласників національно-патріотичну ідею щодо усвідомлення кожним свого громадянського обов'язку в разі потреби зробити все необхідне для відстоювання незалежності, свободи й суверенності Вітчизни. Емоційною ж кульмінацією всього заходу був виступ двох ветеранів АТО, які поділилися з присутніми своїми спогадами, відчуттями, емоціями від пережитого на фронті, а головне, докладно відповіли на поставлені їм учнівські питання щодо їхнього розуміння сутності воєнного конфлікту, що точиться зараз в Україні.

Отже, музей у сучасних умовах перетворюється із установи, у якій зберігається історична пам'ять, на вагомий виховний заклад, який за допомогою притаманних йому форм спілкування з різними особистостями успішно вирішує важливу громадсько-суспільну функцію – формування активної громадянської позиції різних верств українського населення.

Використані джерела

1. Петрович В. Музейна педагогіка і музейна комунікація: форми взаємодії. URL: http://volyn-museum.com.ua/publ/muzej_istoriji_volinskogo_nacionalnogo_universitetu_imeni_lesi_ukrajinki/muzejna_pedagogika_i_muzejna_komunikacija_formi_vzaemodiji/46-1-0-168

2. Удовиченко І. Експонати як суб'єкт музейної комунікації. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. Київ, 2020. С. 104–109.
3. Фещун О.М., Северин І.І. Музейна педагогіка як засіб розвитку компетентностей молодших школярів. URL: http:klovsky77.com.ua/23-naukova-robota/214-

МИСТЕЦЬКИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ СПАДОК О. І. РОЩИНОЇ НА ПОЛТАВСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ НИВІ

Тимошенко Алла,
завідувач відділу науково-масової
та виставкової роботи,
Полтавський художній музей
імені Миколи Ярошенка,
м. Полтава

Ім'я Олександри Рощиної записано золотом у Пантеоні європейського мистецтва ХХ століття як одного з кращих художників-педагогів, що у складні часи поклала своє життя на олтар самовідданого служіння мистецтву у Полтаві.

Олександра Рощина належить до когорти Полтавських митців, які тісно пов'язали свою творчість і життя з педагогічною діяльністю. Олександра Іванівна Рощина (Колесова) народилася 06.01. 1856 р. у С.-Петербурзі у дворянській родині таємного радника Івана Степановича Колесова, який працював при будівництві першої залізної дороги в Росії: «Москва – С.-Петербург». Іван Степанович надав можливість своїм трьом донькам отримати найкращу освіту для активної діяльності в науковій та мистецькій сферах. Молодша – Юлія – занурилась у наукову роботу, Єлизавета стала віртуозною піаністкою, закінчивши консерваторію, де навчалася у Антона і Миколи Рубінштейнів. Олександра, після закінчення Смольного інституту, здобуває художню освіту в Петербурзькій академії мистецтв 1880–1883 рр. у пейзажному класі. Колесова О. І. навчалася разом з М. О. Врубелем, який виконав її широко

відомий графічний портретний начерк. Про якість отриманої нею освіти свідчить не тільки навчання у професора Павла Петровича Чистякова, а й срібна медаль при закінченні курсу навчання. Згодом вона їде за кордон, там вивчає й малює культурні скарби Італії, Франції, Німеччини. З сестрою Єлизаветою відвідує Англію, Угорщину, Грецію, Туреччину. Повертається з численними творами, серед яких: «Середземне море», «Католицький патер», «Дівчина з Неаполя», «Жебраки», «Закоханий рибалка». Незабаром на виставках глядачі захоплюються її витонченим естетичним смаком, глибокою філософією, ліризмом, любов'ю до природи. Поціновувачі особливо відзначали її пейзажі, портрети, мініатюри, виконані олійними та акварельними фарбами. У 1888 році на Виставці Імператорської Академії мистецтв вона представила три твори «Портрет батька», «Голова монаха», «Портрет Г. Ш.». Також її твори експонувалися на виставках у С.-Петербурзі (1988-1899), Москві (1895), Харкові (1906).

З 1895 року Олександра – серед членів С.-Петербургського товариства художників.

Після повернення з закордонних подорожей – стає дружиною титулярного радника Олексія Петровича Рощина. На жаль, родинне щастя було швидкоплинним, у Ялті чоловік помирає від туберкульозу. Влітку 1899 року Олександра Іванівна з сестрою Єлизаветою приїздять до Полтави, де присвятили себе педагогічній і творчій діяльності.

Рощина О. І. була запрошена на посаду вчителя образотворчого мистецтва інституту шляхетних пан. З 1899 року до 1917 року, вона обіймає посаду, яку до неї обіймав ветеран інституту Василь Олексійович Волков. Вихованки інституту її дуже любили за чуйне ставлення, високу культуру, досконале знання чотирьох іноземних мов. Її запрошували викладати в кращі навчальні заклади міста, зокрема в гімназію Н. О. Старицької та В. О. Шевельова. Самовіддано працюючи, тільки в 1905 році брала відпустку для подорожі за кордон. Олександра Іванівна також навчала обдаровану молодь у власній студії, розташованій на Келінському проспекті. Роботи студійців, як згадували сестри Тичініни, часто експонувалися на виставках дитячої творчості у Полтаві, Києві та подобалися глядачеві.

Єлизавета Колесова, сестра Олександри Іванівни Рощиної, викладала в Інституті шляхетних пан (1904–1910), у приватному навчальному закладі Музичних класах Феофанії Іванівни Базилевич 1910 р., Л. Л. Лисовского. Про що свідчать Адресні календарі 1910–1915 років. Єлизавета Іванівна була одним із співзасновників товариства камерної музики в 1912–1913 роках. Сестри внесли колосальний вклад як митці і як педагоги в розвиток полтавської мистецької спільноти. У 1914 році О. І. Рощина була нагороджена Маріїнським знаком відмінника. Будучи творчим і заповзятим педагогом, як і В. Д. Полєнов, вивчаючи лінійну перспективу, вона змогла заповіти вчителя П. П. Чистякова перенести і втілити в педагогічну практику.

Твори художниці радували глядачів на Полтавських художніх виставках з 1903 року. Свідченням цього є – «Каталог виставки в пам'ять И. П. Котляревского». Нею представлено було 29 этюдів (№ 216-224): «Этюдь старика» (пастель), «Этюдь патера», «Приднепровское кладбище», «Рька Каменка», «Портрет Г-жи М. Ч.», «Усадьба», «Заброшенная усадьба», «Забытыя могилы».

Свідченням її потужного організаційного таланту є й те, що з 1911 року вона створила й очолила в Полтаві Товариство шанувальників красних мистецтв. Не зважаючи на складні часи, активно долучалася до діяльності полтавської філії АХЧУ з 1929 року. Брала участь у художніх виставках, не зважаючи на складний матеріальний стан. Писала краєвиди Полтавщини, жанрові роботи, портрети. Її мистецтво охоплювало широкий спектр тем, про що свідчать назви творів, що значаться під номерами з 221 по 227 у «Каталозі 2-ої виставки картин Полтавської філії асоціації художників червоної України 1929 р.»: «Життя в іграшках», «Розлив Дніпра», «Лісова стежка», «Тихий вечір», «Дніпровські верби», «Затишний куток», «Опівдня».

О. І. Рощина проявила себе в буремні 1920-ті роки сміливою, чуйною та відповідальною. Завдяки її клопотанням та заступництву перед революційною владою (ЧК) колишня директор гімназії Н. О. Старицька мала можливість залишитися живою.

Останнім свідченням прижиттєвої виставкової діяльності – є чотири твори олійного живопису: «Портрет жінки», «Натурщик», «Річка кам'янка», «В'їзд» у «Каталозі творчої виставки

художників м. Полтави та Полтавської області, присвяченому XXIII річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції» (Полтава – 1940 р. с.14), виданому обласним відділом у справах мистецтв Полтавським обласним художнім музеєм .

З повною самовіддачею наполегливо працювала в 1920–1930-х роках у середніх школах Полтави, створювала програми з образотворчого мистецтва для середніх шкіл. Останнє місце роботи школа № 12. Олександра Іванівна пішла з життя 27 лютого 1941 року. Похована в Полтаві на Монастирському цвинтарі.

Серед її учнів правнучка – О. С. Пушкіна та племінниця М. В. Гоголя С. М. Данилевська, сестри Єлизавета та Ольга Тичиніни, київська художниця – член спілки СРСР Емма Гурович, голова Київського товариства художників у 1956–1959 роках Олександр Нагай. Учні зберегли пам'ять про улюблену вчительку образотворчого мистецтва, що віддала педагогічній справі понад сорок років. Довго за могилою доглядали, завдяки краєзнавцю, популяризатору мистецтва, вчителю літератури середньої школи № 6 Леоніду Аврамовичу Мельнику. У 1960-роках ним було створено унікальну художню шкільну галерея, окрасою якої були твори Олександри Іванівни Рощиної. У такий спосіб він ніби намагався зберігати, декілька десятиліть, філософію фундаменту навчання обдарованої молоді, гімназії Н. О. Старицької, на місці якої збудована сучасна споруда гімназії № 6.

У ПХМ (ГМ) ім. Миколи Ярошенка її колекція є надзвичайно винятковою. У ювілейній експозиції представлено 10 творів: ж-500 «Похмурий день» 1894, 501 «На лужку», 502 «Вечірній пейзаж»,503 «Верби», 504 «Вечоріє», 505 «Дощова хмара»,506 «Лісова галявина» 1896, 595 «Річка в лісі», 751 «Осінній менует», Гп 568(5530) «Бузок» (пастель).

Від творчої спадщини художниці залишилося мало, значна частина загинула під час війни, твори зберігаються у ПХМ (ГМ) імені Миколи Ярошенка приватних колекціях. Портрет що створив М. Врубель 1890-х зберігається в державному музеї мистецтв ім. О. С. Пушкіна в Москві (РФ). У фондах Трет'яковської галереї зберігається один з кращих її творів «Забута могила».

На превеликий жаль, більшість творів з мистецького спадку можна вважати втраченими. Її мистецтво належить до так

званого «романтичного реалізму», оскільки вона наслідуючи прийоми романтизму, вважала за краще писати з натури, відтворюючи її з фотографічною точністю і є – «квінтесенцією живопису свого покоління»,

Очолюючи з 1911 року Полтавське товариство шанувальників красних мистецтв, активно співпрацюючи з полтавською філією АХЧУ, Олександра Рощина є прикладом високоосвіченого професіонала, з європейським досвідом, що гуртував навколо себе художників і творчу інтелігенцію в місті у першій половині XX століття. Ця сторінка історії вкотре, розкриває Полтаву як місто з унікальною європейською історією, ще недостатньо дослідженою, багатою таємниць.

Використані джерела

1. Мельник Л. Найстаріша художниця Полтави: історичний нарис. Полтава подарувала світу цілу плеяду талановитих митців. *Зоря Полтавщини*. 25. 08. 1968.
2. Найстарша художниця Полтави [Про малярку О.Рощину]. ЗП-1968-25 серп. № 200.
3. Полтавский институт благородних девиц. Персоналии. Петр Лелюк с. 256.
4. Бояренцев С. М. История учебных заведений Полтавы до 1917. 516 с.
5. Полтавіка. т.9, С. 419.
6. Кудрицький А. В. Митці України. *Енциклопедичний довідник*. Київ : «Українська енциклопедія» імені М.П.Бажана. 1992. С. 497
7. Бочарова С. І. Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка. Альбом. Ювілейне видання. Полтава : Говоров С. В. 2009. 232с.
8. Ханко В. Словник митців Полтавщини. Полтава : Видавництво Полтава. 2002. С.165.
9. Ханко В. Енциклопедія мистецтва Полтавщини. Т. І. Полтава : АСМІ. 2015. С. 207
10. Мельник А. Імпресіонізм і Україна. Київ : ПФ «Галерея» 2011. 240 с.
11. Мельник А. Український живопис XX – початку XXі ст. з колекції Національного художнього музею України. Київ : ПФ «Галерея». 2006. 302 с.

РОЛЬ МУЗЕЇВ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Тучапська Оксана,
вчитель української мови та літератури
Краковецького ЗЗСО І-ІІІ ступенів
імені Романа Шухевича
Яворівської міської ради Львівської обл.,
смт. Краковець
e-mail: tuchapska73@gmail.com

Серед різних форм навчально-виховної роботи музеї є дієвим засобом патріотичного виховання учнівської та студентської молоді, джерелом отримання додаткової інформації. Музейна педагогіка є одним з напрямів освітньо-виховної діяльності і її основне завдання полягає у формуванні світогляду, забезпеченні духовного та інтелектуального розвитку особистості, залученні учнівської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвитку дослідницьких умінь і творчих здібностей, виробленні здатності до самостійних суджень і оцінок, навичок критичного мислення. Окрім того, музейна педагогіка сприяє активному пізнанню навколишнього світу. Завдання музейної педагогіки випливають із вимог сьогодення, мудрого використання історичної та культурної спадщини нашого народу в системі навчально-виховної роботи.

Ця галузь педагогіки в Україні є порівняно новою та ще, на жаль, недостатньо вивченою. До того ж, її мало використовують у навчанні, на відміну від країн Європи, де відвідувачі музеїв є не лише пасивними спостерігачами та слухачами, а й безпосередніми учасниками екскурсії. Вони можуть вивчати експонати та працювати з ними. Саме такий підхід до використання музеїв сприяє розвиткові музейної педагогіки та збільшенню ефективності використання музеїв з навчальною метою.

Позашкілля – це той осередок освітньо-виховного процесу, де музейна педагогіка має чи не найбільше можливостей і перспективу для розвитку всіх форм і методів впливу на дитячу аудиторію.

Сучасні етнологи вважають міцну національну самосвідомість обов'язковою передумовою та запорукою існування будь-якого сучасного етносу. А стрижнем національної свідомості є національна історія, біографія народу. У час, який переживає Україна сьогодні, дуже важливо, щоб «біографія» цього народу була своєю власною, правдивою. Музей стає тим простором, в умовах якого кожен має можливість виписати цю біографію на основі першоджерел. Тільки в музеї, через особистісне емоційно-чуттєве сприйняття тих чи інших історичних фактів, формується уявлення дитини про свій край як просторово-часову систему взаємопов'язаних і взаємодіючих природних, історичних, культурних процесів і цінностей, спонукаючи до подальшого пізнання. Музей здатний збагатити дитину новими враженнями, передати енергетичний посил предків через автентичні речі та предмети, пробудити відчуття приналежності до власного роду, рідної землі, своєї нації та держави, долучитись до культури і традицій краю. Нарешті музей руйнує відчуття замкненості, відірваності від соціально-культурного життя, розширює «середовище існування» дитини, сприяє формуванню та самореалізації творчої особистості [1].

Краєзнавчі музеї як осередки позакласної освітньої роботи зі школярами сьогодні є перспективним полем діяльності музейників, а також широкого освітянського загалу. У закладах освіти, де створено такі музеї, накопичено не лише цікаві, а подекуди й унікальні колекції, є певний досвід організації цікавих екскурсій. Краєзнавчі музеї є тими осередками, які разом з іншими структурами, здатні підготувати дітей до дослідницької діяльності, розвинути їхні природні здібності. Важливо, щоби зазначений потенціал музеїв використовувався ефективно.

Яворів – серце нашого краю мистецтва та звитяги. Візитною карткою його є три унікальні музеї. Завдяки підтримці Департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації, відділу освіти Яворівської райдержадміністрації, учні

та вчителі освітніх закладів ще до початку пандемії отримали чудову змогу безкоштовно відвідати їх. Це історико-етнографічний музей «Яворівщина», у якому розташована експозиція предметів старовинного побуту та одягу, що ними користувалися місцеві старожили, виставка зразків народного мистецтва, картини дерев'яних церков, інформаційні стенди про видатних особистостей славного краю. Директор музею М. Р. Гаврилюк надзвичайно захопливо проводила екскурсію кімнатами з музейними експозиціями. Дітям сподобалися археологічні пам'ятки та народні промисли. Неповторними є яворівська іграшка, яворівська писанка, які мають своєрідні кольори розпису.

У музеї-садибі галицького Орфея Осипа Маковея, завдяки розповіді директора Д. О. Місюк, школярі дізналися багато цікавих фактів з життєвого і творчого шляху славного земляка.

Експозиція розміщена у трьох залах. В одній із них учні побачили багато світлин, на яких Осип Маковей зі своїми рідними, близькими, друзями. Тут зібрані листи, книги письменника. У другій кімнаті багато речей домашнього вжитку родини Маковеїв: посуд, вишиванки, меблі. У сінях розташовані побутові речі, які становлять справжню цінність, адже є старовинними і зараз вже не використовуються. Відвідавши цей музей, школярі отримали важливі знання з літератури рідного краю.

У музеї «Військової історії Яворівщини» Ю. І. Білецький провів змістовну екскурсію, під час якої школярі не тільки оглянули експонати, але й подивилися зворушливий фільм про війну в Афганістані, почули вражаючі факти про страшні втрати воїнів, прикордонників, цивільного населення за період 1979–1989 років. У музеї є також виставка, приурочена сучасним героям, які захищають рідну землю на східних теренах держави, матеріали про Героїв Небесної Сотні.

Враховуючи сучасні суспільно-політичні реалії, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, національної самосвідомості, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активній громадянській позиції. Система патріотичного виховання передбачає формування історичної свідомості молодого покоління українців, що базується на вивченні історії боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, особливо в XX-XXI століттях. Існування України сьогодні – це результат тисячолітньої боротьби українського народу за право мати свою національну державу.

Саме тому учні та педагоги Краковецького закладу загальної середньої освіти I–III ступенів імені Романа Шухевича, названого на честь легендарного земляка, який провів свої дитячі роки у містечку Краковець, упродовж багатьох років відвідують експозиції одного з відділів Львівського історичного музею – Музею головнокомандувача УПА Романа Шухевича. Його було відкрито 2001 року за сприяння Товариства вояків УПА в США імені генерал-хорунжого Тараса Чупринки. Музей розміщений у будинку, де була остання штаб-квартира Головного командира УПА. Тут школярі мають можливість ознайомитися з безліччю матеріалів, які розкривають найважливіші періоди життя Романа Шухевича, формування особистості та світогляду керівника національно-визвольного руху, засвідчують постійну готовність Романа Шухевича до оборони рідної землі. Вони дізнаються про успішне навчання Романа Шухевича на основі представлених річних свідоцтв з філії Львівської академічної гімназії; про активну участь Романа Шухевича у пластовому житті Галичини, про що свідчать світлини та кубки; про вій-

ськову діяльність Чупринки як керівника бойової референтури Крайової екзекутиви ОУН, що підтверджують численні пам'ятки, видання. Долучилися до створення Музею хорунжого син Романа Шухевича – Юрій Шухевич та дочка Головного командира Марія Трильовська, які надали важливі родинні фотоматеріали і документи.

Школярі неодноразово бували також у Музеї визвольної боротьби України, відкритому 2012 року, у день, коли відзначали 70-річчя УПА. Про його історію виникнення та численні експозиції, що розкривають найважливіші етапи боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу в XX столітті дізналися зі слів наукового співробітника Ореста Круковського.

Перед відвідувачами немов перегортаються трагічні й славні сторінки нашої історії, подвиги визначних діячів таких, як Євген Коновалець, Степан Бандера, Роман Шухевич, В'ячеслав Чорновіл. У великих просторих залах можна побачити розмішені важливі документи, матеріали, повстанський одяг та речі повсякденного вжитку, ілюстровані листівки, таборові видання, відзнаки та знімки, музейні пам'ятки, які розкривають найважливіші періоди боротьби за Суверенну Українську Державу Українських Січових Стрільців, бойових підрозділів

Української Повстанської Армії, шестидесятників. Привертає увагу виставка тогочасних зразків зброї. Представлені експонати допомагають глибше пізнати історію визвольних змагань українського народу в XX столітті.

Справді безцінною скарбницею історичної та культурної спадщини західноукраїнських земель є Львівський історичний музей. З 1893 року, часу його заснування, кількість експонатів збільшувалась, і тому в 1981 році для огляду відвідувачів було відкрито декілька додаткових відділів історичного музею. Одним серед найбільш відвідуваних є Історико-меморіальний музей Євгена Коновальця в с. Зашків Жовківського району, створений 1990 року з ініціативи Товариства української мови, який отримав статус державного і став відділом Львівського історичного музею.

Здійснити екскурс в історію ОУН-УПА, поринути в атмосферу українських визвольних змагань початку і середини XX століття, почерпнути цікаву інформацію про діяльність видатного Провідника Євгена Коновальця – було основною метою поїздки учнів освітнього закладу у супроводі педагогів. Старший науковий співробітник музею Оксана Яцкович гостинно запросила у родинну хату командира Корпусу Січових Стрільців, якій більше ста двадцяти років. З великим зацікавленням школярі оглянули експозицію музею, розміщену в чотирьох невеличких кімнатах. Період дитинства та юнацтва Євгена Коновальця представлений у першій з них. Це генеалогічне дерево, родинні світлини, документи періоду навчання у Львівському університеті, діяльність у «Просвіті», студентських організаціях. У другій кімнаті екскурсовод запропонувала переглянути матеріали про військову діяльність незабутнього сина України. Служба в рядах австрійської армії, участь у героїчному бою за гору Маківку, керівництво найактивнішою і найбоєздатнішою підпільною формацією Української Народної Республіки, яку очолив у 27-му віці. Про заснування і керування УВО й ОУН більш докладно школярі дізналися з матеріалів третьої кімнати. В останній кімнаті музею зібрані матеріали, що інформують про трагічну загибель та увічнення пам’яті великого українського патріота Євгена Коновальця. На подвір’ї біля будинку встановлено

пам'ятник Герою. Поруч знаходиться понівечене погруддя, яке недруги України підірвали.

Продуктивна творча співпраця закладів освіти та музейних установ «з ціллю пробуджувати національну свідомість» молодого покоління в умовах нерозривності зв'язку між минулим, сучасним і майбутнім рідного краю, держави – один із вагомих і перспективних напрямів розвитку музейної педагогіки в контексті освітньо-виховного процесу. Музеї є важливими засобами навчально-виховної роботи, які формують всебічно розвинену особистість, виховують справжніх патріотів українського народу.

Використані джерела

1. Статті музеїв. Музейна педагогіка в позашкіллі. Практика з досвіду гурткової та краєзнавчо-дослідницької діяльності. Лілія Поліщук, керівник гуртків Центру туризму, спорту та екскурсій м. Луцьк. URL : http://volyn-museum.com.ua

УЧНІВСЬКА МУЗЕЙНА КАРТА УМКА

Федосєєв Олександр,
кандидат економічних наук,
методист вищої категорії,
КПНЗ «Київська Мала академія наук
учнівської молоді»,
м. Київ
e-mail: af1958@gmail.com

Учнівська музейна карта УМКА (далі за текстом УМКА) розробляється КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді» (далі за текстом Київська МАН) в межах Освітньо-культурологічного проєкту «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: досвід, проблеми, перспективи» (далі за текстом МПП), що входить до Міської комплексної цільової програми «Освіта Києва. 2019–2023 рр.».

Метою створення УМКИ є розширення засобами картографії комунікацій між Київською МАН, музейними закладами та закладами загальної середньої освіти міста Києва, створення інструментарію представлення на карті міста музейних заходів освітнього характеру, спільних освітніх програм та тематичних пізнавально-освітніх маршрутів у місті Києві.

Карта призначена:

- для користування вихованцями та керівниками секцій Київської МАН в освітньому процесі;
- для інформування педагогів шкіл, учнівської молоді та їх батьків, щодо заходів освітнього характеру, які пропонують музеї Києва для ЗЗСО як спільно з Київською МАН, так і самостійно;
- для музейних установ Києва для розміщення інформації про заходи освітнього характеру для школярів і педагогів;
- для прокладання і представлення тематичних пізнавально-освітніх маршрутів музеями та пам’ятними місцями Києва для учнівської молоді та всіх охочих;

- для внутрішньої комунікації Київської МАН як інформаційного картографічного довідника-навігатора, що містить інформацію про партнерів, програми, проєкти та заходи за участю Київської МАН.

Проблеми, які вирішуються:

- активізація використання музейного простору Києва в освітньому процесі педагогами і ЗЗСО через поліпшення комунікації засобами картографії;
- поширення програм та заходів музейної педагогіки серед вчителів шкіл та педагогів закладів позашкільної освіти;
- залучення учнівської молоді міста до музейного простору;
- завдання автоматизації процесів представлення в картографічному вигляді даних щодо освітньо-пізнавальних проєктів та програм Київської МАН та її партнерів.

На першому етапі на карту занесено комунальні музеї Києва та музеї-партнери Київської МАН, що впроваджують і мають музейно-освітні проєкти. У розробленні карти, проєктів музейньо-освітніх програм та заходів з їх реалізації планується долучити:

- музеї при закладах освіти та відомчі музеї;
- природничі і технічні музеї міста всіх форм власності для впровадження ефективних рішень та проєктів;
- вихованців Київської МАН та учнів шкіл міста Києва;
- педагогів, науковців, музейних працівників, розробників освітньо-музейних програм, пізнавально-освітніх маршрутів та інших заходів музейної педагогіки.

Наразі функціонал карти обмежений. Усі об’єкти відображаються на карті як маркери з тематичною іконкою. При натисканні на відповідний маркер, відкривається панель з довідкою про цей об’єкт. З довідки про об’єкт можливо перейти за наявності відповідного посилання на сайт об’єкту та на цільову сторінку події чи заходу освітнього характеру. Об’єктами локалізації у поточному релізі є такі категорії:

- музеї – партнери Київської МАН;
- «Урок в музеї» – порадник щодо місць проведення виїзних занять зі шкільних дисциплін у музеях Києва;
- пропозиції музеїв для ЗЗСО та учнівської молоді;

- навчально-освітні програми Київської МАН для учнівської молоді.

Робота над проєктом УМКА дала додатковий результат – поштовх до наведення порядку з систематизації і катологізації інформації в розрізі співпраці з партнерами, проведення заходів тощо.

Подальші релізи карти матимуть:

- широкі навігаційні можливості пошуку об'єктів на карті та для перегляду доданої інформації про них;
- можливості для інтеграції з іншими вебресурсами, наприклад сайтами музеїв міста, іншими геоінформаційними рішеннями (картами), створення/приєднання ГІС додатків;
- доступні засоби для інформаційного та спрощений механізм технічного супроводу карти з можливостями швидкого розширення предметного та тематичного наповнення;
- тематичні пізнавально-освітні музейні маршрути для учнівської молоді м. Києва;
- заходи та події освітньої тематики, що проводить Київська МАН як самостійно, так і спільно з музеями, освітніми закладами, науковими установами, державними та комунальними установами тощо.

Процес роботи над картою триває, тож робити оцінки щодо ефективності використання карт як інструменту комунікації щодо впровадження та поширення музейної педагогіки ще зарано. Але вже зараз відчутно користь проєкту в розбудові внутрішньої комунікації Київської МАН як у контексті тематики музейної педагогіки, так і в загальному плані організації та впорядкуванні роботи з інформацією.

МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР ЦЕНТРУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДУНАЄВЕЦЬКОЇ ТГ

Чекман Марта,
директорка
Комунальної установи
Дунаєвецької міської ради
«Центр позашкільної освіти»,
м. Дунаївці, Хмельницька обл.
e-mail: dunsyun@gmail.com

Комунальна установа Дунаєвецької міської ради «Центр позашкільної освіти», створений в 2020 році, внаслідок приєднання Будинку творчості школяра до Станції юних натуралістів. Хочу відмітити, що даний процес позитивно вплинув на розвиток позашкілля в нашій громаді.

Станом на вересень 2021р. у закладі функціонує 74 гуртки у яких займаються 930 вихованців. Вперше запрацювала студія «Smart малюк», яка включає у себе дві групи: студію раннього розвитку «Пізнайки» (4–5 років) та студію підготовки до школи «Навчайки» (5–6 років). Навчальний простір молодших вихованців – це яскрава смарт кімната з інтерактивною панеллю, новими меблями та різноманітним дидактичним матеріалом. Новинкою закладу також стали «Школа моделей» та «Школа вишуканих манер». Вперше, але досить активно розпочав свою роботу «Інтелект-центр».

На вимогу сьогодення багато гуртків перепрофільовано та користуються успіхом у вихованців.

Особливою нашою родзинкою є створення Музейного простору у закладі. Позашкілля – це той осередок освітньо-виховного процесу, що створює ситуацію діалогу, у якій музей виступає як співбесідник, відкритий для довіри та сприйняття іншого. Як центр комунікації, інтерактивної педагогічної взаємодії. Ми вважаємо, що музей здатний збагатити дитину новими враженнями, розширити її кругозір.

Позашкільна освіта є потужним, цілеспрямованим та ефективним джерелом розвитку особистості.

У нашому закладі музейний простір об'єднує: галерею «Дитячої творчості», музей хліба «Від зернини до хлібини», музей природи, музей освіти, які є візитівками не лише нашого закладу, але і Дунаєвецької громади.

Галерея дитячої творчості, відкрита в 2011 р. це не тільки єдиний в нашій області музей дитячої творчості, це наш мистецький арсенал, скарбничка кращих дитячих робіт у різних техніках декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва, арт-майданчик для майстер-класів та персональних виставок, а ще креативна мистецька вітальня для зустрічей з майстрами народного мистецтва, митцями рідного краю!

Подих минулого та віхи сучасності переплітаються тут в цілісних експозиціях: «Ремесла та промисли Дунаєвеччини», «Образотворче мистецтво», «Технічна творчість з 80-х і до сьогодні», «Паперова пластика», «Народна лялька», «Вироби з бісеру», «Тістопластика», «М'яка іграшка».

Складовою музейно-освітнього середовища ЦПО є повністю модернізований та оновлений Музей історії освіти Дунаєвеччини, відкритий ще у 2009 році, за ініціативи доктора історичних наук, професора, Заслуженого працівника народної освіти України В. С. Прокопчука [1].

Музей слугує джерелом знань про історію розвитку освітянської галузі, засобом відродження історичної педагогічної спадщини освіти нашого краю. Сьогодні він не тільки змінив місце розташування – світлий зал нашого Центру позашкільної освіти, але й отримав шанс на «друге життя». Місія музею – показати сучасним учням школу та освіту на прикладі порівняльних експозиційних просторів Нової української школи та школи минулого.

У 2016 році педагогами Дунаєвецької станції юних натуралістів було створено Музей хліба «Від зернини до хлібини», який налічує 24 види хліба, 41 вид солодкої випічки, 19 видів обрядового хліба, 27 різновидів дідухів, 10 ляльок-мотанок, 17 ляльок-травниць, а ще, в нас експонуються вироби з соленого тіста та дерева. Різноманітні колоритні предмети українського

вжитку радують поціновувачів старовини, долучаючи до народознавства дітей та молодь нашої громади.

При цьому, відбувається збагачення знань, їх творче засвоєння, розвиток почуттів до рідної землі.

Музей природи рідного краю був створений у 2001 році нашим колегою – Крупником Юрієм Володимировичем, тоді директором станції юних туристів. Зараз його, нажаль, немає, а музей ми отримали у спадок. Тут представлена велика кількість експонатів живої природи. Оформлено цілісні експозиції: «Птахи», «Ссавці», «Риби та мешканці водойм», «Гриби», «Метелики та жуки», «Корисні копалини». Загалом музей налічує понад тисячу експонатів.

Гості закладу та міста мають можливість відвідати культурну спадщину нашої громади – підземелля «На межі епох» та здійснити подорож в часі на 229 років назад, познайомившись з найцікавішою історією Дунаєвеччини.

З метою розвитку історико-туристичної галузі Дунаєвецької ТГ у 2019 році педагоги, тоді ще, станції юних натуралістів, розробили та реалізували проєкт «На межі епох». В рамках якого було відреставровано давні монастирські підвали та підземні тунелі, побудовано мініатюри кляштору та монастиря, оформлено оригінальну арт-стіну у вигляді муралу із зображенням сцен з життя монахів-капуцинів. Педагоги та вихованці закладу проводять цікаві екскурсії для мешканців та гостей громади. Сьогодні – це одна з найкращих туристичних зон на мапі міста [2].

Гордістю закладу є дендропарк, створений теж власними силами у 2011 році, який нараховує 84 види однорічних рослин та більше 150 видів багаторічних. Тут зростають не тільки звичні нам представники рослинного світу, а й непритаманні нашій місцевості дерева та кущі. Це Магнолія Суланжа, Тюльпанове дерево, Гінкго дволопатеве (білоба), форзиція поникла, катальпа та багато інших рослин.

У минулому році для наших вихованців було створено еко-клас, де діти можуть не лише дихати свіжим повітрям під час занять, а й милуватися рослинами у різних фазах їх розвитку.

Гуртківці із задоволенням проводять екскурсії в музеях, а наш екскурсовод Даша Костиріна здобула ІІІ м. в обласному

етапі Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу» [5].

Окрім оглядових та тематичних екскурсій в наших музеях проводяться цікаві квести, зустрічі, майстерки, наукові пікніки та мистецькі імпрези. Відвідувачами музеїв є школярі міста та громади, вихованці ЗДО, учасники Міжнародних та Всеукраїнських заходів, гості Дунаєвецької міської ТГ.

Заклад наш дуже молодий та об'єднує все найкраще, що є в позашкіллі, має свої плани та активно здійснює проєктну діяльність. Саме у межах спільного проєкту Уряду Швеції та Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні «Посилене партнерство для сталого розвитку» та Агенції регіонального розвитку Хмельницької області у партнерстві із Дунаєвецькою міською радою у нас буде діяти сучасний «Мобільний музей-лабораторія для школярів: доступ до якісної освіти в умовах пандемії COVID-19». У вже відремонтованому приміщенні, окрім виставкового залу для інтерактивних експонатів, буде можливість проводити майстер-класи, семінари, навчання, різноманітні досліди, наукові експерименти. Музей стане своєрідним навчальним центром «Наука для всіх» природничого та фізико-математичного спрямування, який дасть змогу залучити дітей різного віку та зробить науку доступною кожному учню нашої громади. Активно готуємо педагогів-тренерів, екскурсоводів. Та сподіваємось, що саме такий формат навчання буде мати перевагу в часи пандемії перед класичними підходами до навчання дітей у школах, адже музей-лабораторія навчального центру може пересуватись і відвідувати різні населені пункти [4].

Попереду великі плани, які прагнемо здійснити у реальних цікавих справах. Дбаємо про наші музеї, розвиваємо їх та популяризуємо, адже музеї – це безцінні джерела пізнання, які освячують наше долучення до культурно-історичних цінностей та кращого розуміння світу цікавої, захоплюючої науки.

Використані джерела

1. Прокопчук В. С. Освіта на Дунаєвеччині: від перших шкіл – до суспільства знань. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2018. 412 с.
2. Юннати Хмельниччини Хмельницького ОЕНЦУМ. URL: http://hoencum.km.ua/?page_id=57
3. Центр позашкільної освіти. URL: https://www.facebook.com/duncpo/

4. Дунаєвецька міська об'єднана територіальна громада. URL: http://dunrada.gov.ua/news-one/5587
5. Дунаєвецька міська об'єднана територіальна громада. URL: http://dunrada.gov.ua/news-one/5913
6. Хмельницький обласний центр туризму та краєзнавства. URL: https://www.facebook.com/1501330243500974/posts/1690947594539237/

РЕАЛІЗАЦІЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ДІЯЛЬНОСТІ КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ «МУЗЕЙ ХЛІБА» КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «МІСЬКИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

Четверикова Олена,
керівник гуртка-методист,
директор комунального закладу
«Міський еколого-натуралістичний
центр дітей та учнівської молоді
Марганецької міської ради
Дніпропетровської області»,
м. Марганець
e-mail: encmarg@gmail.com

Музейна педагогіка – один із перспективних напрямів сучасної педагогіки, яка дає можливість залучати учнівську молодь до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції, розвивати дослідницькі вміння і творчі здібності, формування національної свідомості та виховання в дітей глибоких патріотичних почуттів. Як зазначають І. Личак, А. Дульська, тематична структура експозиції шкільного краєзнавчого музею має багато спільного з тематикою програм навчальних предметів, наприклад природознавством та народознавством, оскільки програми передбачають вивчення природи та історії краю на уроках та в позаурочний час колективно чи самостійно, здійснюючи міжпредметні зв'язки й у такий спосіб створю-

ючи сприятливі умови для широкого використання музейного потенціалу в освітньому процесі початкової школи, зокрема й вихованню патріотичних цінностей учнів [1–3].

Музей хліба міського еколого-натуралістичного центру міста Марганець Дніпропетровської області є комплексом виховної роботи, яка проводиться для формування свідомого громадянина нашої незалежної держави на високих ідеалах та національних традиціях українського народу. Педагогічний та учнівський колективи Міського еколого-натуралістичного центру працюють над збереженням історичної пам'яті нашого народу, використовуючи засоби музейної педагогіки. Результатом кропіткої праці керівників гуртків та учнів є створення у 1984 р. музею хліба за ініціативи заслуженого вчителя, директора тодішньої Станції Юних Натуралістів Вітько Івана Кузьмича. З 1986 року роботу музею організовує Зимненко Поліна Федорівна, відмінник освіти України, методист вищої категорії. Паспортизований у 2004 р. як краєзнавчий музей «Музей хліба». З 2000 року директором Четвериковою Оленою Миколаївною розпочалось оновлення та модернізація експозицій музею Хліба, який відтоді став центром національно-патріотичного виховання.

Робота в музеї здійснюється згідно з положеннями нормативних документів, зокрема Закону України «Про позашкільну освіту», Закону України «Про музеї та музейну справу», Положення про музей при навчальному закладі. Методичною радою закладу разом із Радою музею розроблено структурно – функціональну модель формування національно – свідомої особистості дітей та учнівської молоді засобами музейної педагогіки та модель діяльності музею як складової системи національно-патріотичного виховання молоді. Робота у складі Ради шкільного музею, що є органом учнівського самоврядування, прищеплює учасникам навички управлінської діяльності, виховує почуття причетності до подій, що відбуваються.

Пошуково-краєзнавча робота музею хліба здійснюється систематично. Пошук завжди супроводжується науково-дослідницькою діяльністю, в результаті якої у вихованців формуються такі риси, як допитливість, цілеспрямованість, наполегливість, ініціативність, оригінальність, вимогливість,

дисциплінованість, критичність та організованість. Пошукова знайшла відгук в серцях багатьох людей. Мешканці селища Городище передали до музею багато ручних знарядь праці хліборобів та предметів побуту (серп, коса, дерев'яні вила, ціп, горнята-близнята, корито для замішування тіста, макітра та інші).

Під час створення музею хліба звертали увагу на те, що хліб – основне багатство крани. Серед юннатів тодішньої Станції юних натуралістів були створені пошукові групи і разом із керівниками гуртків юннати по крихтах збирали матеріали про хліб: писали десятки листів в Центральний музей революції, на Виставку досягнень народного господарства м. Москви. Весь матеріал був систематизований на 16 стендах, 8 альбомах, 4 вітринах, які розповідають про походження хліба, про боротьбу нашого народу за хліб у передреволюційні роки, під час революції і перших п'ятирічок, про чорні сторінки нашої історії під час голодомору. Цікава інформація розміщена на стендах: «Голодомор», «Хліб війни», «Космічний хліб», «Кожну крихту в долоню», «Як родився коровай», «Зернові культури» (рис. 1–3).

Рис. 1–3 Інформаційні стенди Музею хліба.

Оформлено альбоми: «Україна пам'ятає. Голодомор 1932–1933 років», «Музей хліба», «Навчально-виховна робота музею хліба», продовжується збирання матеріалів на стенди: «Сучасні форми господарювання» та «Сучасні технології вирощування сільськогосподарських культур». Є в музеї невеличка бібліотека, у якій зібрано 120 книг про хліб. Зібрано колекцію зернових культур.

Діяльність музею сприяє залученню молодого покоління до вивчення та збереження історичної спадщини власного народу, патріотичному вихованню на прикладах подвигів старших поколінь. Всі відвідувачі музею завжди з великим хвилюванням сприймають спогади свідків голодомору, вдивляються в рядки щоденника Тані Савичевої (рис. 4–6).

Рис. 4–6 Патріотичне виховання засобами музейної педагогіки

У музеї представлені зразки обрядової випічки, хлібопекарських виробів Марганецького хлібзаводу (рис. 7–9).

Рис. 7–9 Виставка обрядових хлібів

Експозиція музею є дієвою та пересувною. Для того, щоб охопити більшу кількість відвідувачів музею практикуються пересувні виставки. Щороку музей представляє свою експозицію на святах, урочистих заходах міста Марганець, де відвідувачі мають змогу ознайомитися із знаряддями праці та предметами побуту селян кінця XIX, початку XX століття, національним одягом українців, який можна поміряти та сфотографуватися. Завжди великий інтерес викликають ціп, горнята-близнята, макітра, дуплянка для зберігання зерна, лопата для саджання хліба в піч та інші предмети побуту.

Матеріали та експонати музею постійно використовуються під час проведення тематичних заходів з національно-патріотичного виховання в гуртках закладу (рис. 10–12).

Рис. 10–12 Заходи з національно-патріотичного виховання

Облаштовано кабінет «Берегиня», де експонуються вишивки майже з усіх регіонів України, обереги та національні костюми. Тут проводяться екскурсії та виховні заходи з метою ознайомлення гуртківців з побутом українського народу, поглиблення знання про українську оселю, традиції та звичаї українського народу, формування почуття національної самосвідомості (рис. 13–14).

Рис. 13–14 Кабінет «Берегиня»

Щороку музей відвідують понад 2000 учнів освітніх закладів міста. На базі музею педагогічні працівники міста та області проводять семінари, виховні години, уроки народознавства, заняття гуртків.

Тричі матеріали музею брали участь у Всеукраїнському фестивалі «Українська паляниця», у 2014 р. колектив еколого-натуралістичного центру посів І місце у Фестивалі. У 2018 році матеріали музею були представлені на Всеукраїнський конкурс «Цікава школа» – І місце. У 2021 році матеріали музею були представлені на Всеукраїнському фестивалі патріотичних – ІІ місце.

Використані джерела

1. Дульська А. А. Формування соціально-культурної компетенції учнів МНВК засобами вивчення скарбів культури і старовини українського народу: методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2014.
2. Назаренко С. Використання потенціалу музеїв у навчально-виховному процесі. *Історія України*. № 1. 2013.
3. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність: матеріали обласної науково-методичної конференції, 4–5 вересня 2007 р., Кіровоград / ред. Л. А. Гайда. Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА У ВПУ№ 71 М. КАМ'ЯНКА-БУЗЬКА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Чіпак Степан,
методист,
ВПУ № 71 м. Кам'янка – Бузька Львівської області,
м. Кам'янка-Бузька
e-mail: stepan.chipak@gmail.com

1884 рік, маленьке містечко в Галичині – Кам'янка-Струмилова (сьогодні м. Кам'янка-Бузька). Тут за сприяння графа Станіслава Бадені – Маршалока Галицького повітового відділу була започаткована Державна реміснича школа як крайовий заклад для науки боднарства й колодійства, а від 1887 року й ковальства. З 1912 року школа була розташована у власних будинках. У 1934 році створено навчальні групи столярства й механізації. У школі працювали, крім директора, 5 вчителів, 2 катехити і 6 технічних інструкторів.

Саме ця історична довідка надихнула на думку створити музей історії училища, який був відкритий 24 травня 2011 року відповідно до наказу «Про організацію музею історії училища».

Пройшли десятки років, на місці ремісничої школи було засновано училище, яке сьогодні відоме як ВПУ № 71 м. Кам'янка-Бузька Львівської області. Тут здобували освіту керівники та підприємці, робітники для різних галузей народного господарства. І коли вони навідуються в рідний навчальний заклад, то насамперед заходять в «Музей історії училища», який як осередок духовності має особливу вагу в навчально-виховному процесі училища. Музей зберігає унікальну інформацію культурного значення, сприяє формуванню в молодого покоління національної свідомості, поваги до історії училища, яка міститься у матеріальних та документальних пам'ятках.

Мета діяльності музею полягає в залученні молодого покоління до вивчення та збереження історико-культурної спадщини

училища, у формуванні в учнів поваги до історичних цінностей не тільки навчального закладу, а й України загалом [1].

Основними завданнями музею є:

- сприяння вдосконаленню навчально-виховного процесу в училищі;
- допомога педагогічному колективу у впровадженні нових нетрадиційних форм і методів роботи із здобувачами освіти;
- заохочення учнів до вивчення історії, суспільного життя та розвитку училища;
- збір матеріалів про функціонування училища в різні історичні періоди та про колишніх керівників навчального закладу.

У музеї училища сформовані такі експозиції:

- «Історія навчального закладу»;
- «Віхи розвитку училища і його керівники»;
- «Наша гордість – минуле і сучасне»;
- «Шляхами подвигу і слави» (присвячена звільненню України у ході Другої світової війни);
- «Воїн-інтернаціоналіст – Ігор Сирко»;
- «Діяльність училища на сучасному етапі»;
- «Декоративно прикладна творчість учнів та працівників училища»;
- «Предмети ужиткового побуту Кам'янеччини»;
- «Григорій Михайлович Тютюнник»;
- «Випускники училища – вони боронять Україну» (світлини);
- «Ми пам'ятаємо» (світлини випускників, які загинули в зоні АТО).

У музеї проводять екскурсії, читають лекції, здійснюють оглядову та пошукову роботи. Викладачі училища проводять тут пізнавальні уроки, організовують тематичні виставки, застосовуючи при цьому новітні методи навчання та виховання молоді, одним з яких є музейна педагогіка.

Музейна педагогіка – один із перспективних напрямів сучасної педагогіки, що вирішує проблеми формування особистості.

Музейна педагогіка має важливе значення в системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості учня, активному пізнанню навколишнього світу [2].

Термін «музейна педагогіка» вперше ввів у науковий обіг у 1934 році К. Фрізен, Німеччина. Це галузь діяльності, що здійснює передання культурного досвіду на основі міждисциплінарного та поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музею [3].

Виходячи із вимог сучасності, музейна педагогіка активно використовує історичну та культурну спадщини нашого народу в системі навчально-виховної роботи.

Проводячи уроки в музеї, викладачі використовують різноманітні прийоми. Основним складником музейного заняття є прийом показу, що спрямовує увагу на риси та ознаки предметів. Розглядаючи експозицію «Наша гордість – минуле і сучасне», здобувачі освіти знайомляться на прикладі світлин минулого з колишніми випускниками та їх сучасними досягненнями.

Педагоги, використовуючи прийом коментування під час розгляду експозицій «Предмети ужиткового побуту Кам'янеччини» та «Декоративно прикладна творчість учнів та працівників училища», здійснюють порівняння народних виробів у контексті їх змін та вдосконалення від минулого до сучасного.

Прийом реконструкції та прийом локалізації подій використовуємо під час розгляду експозиції «Випускники училища – вони боронять Україну» це допомагає образно розповідати про події, у яких брали участь наші випускники, захищаючи Україну.

Проводячи уроки в музеї, присвячені визначним датам, застосовуємо прийом цитування, який дає можливість загострити інтерес слухачів на якомусь факті, події, явищі, надає більшої авторитетності висловлюванням педагога [1].

Основними напрямами роботи музейної педагогіки в нашому навчальному закладі можна визначити такі:

- робота з відвідувачами музею, серед яких здобувачі освіти і гості ВПУ№ 71 м. Кам'янка-Бузька;
- створення в музеї умов, які б давали змогу краще сприймати музейну інформацію [1] (обладнання експозицій, здійснення пошукової роботи);
- використання та популяризація новітніх технологій музейної освіти у формі окремих проєктів на різних майданчиках із залученням партнерів [1].

Отже, робимо висновки, що використання елементів музейної педагогіки дає можливість:

- підвищити інтерес здобувачів освіти до навчання;
- посилити міжпредметні зв'язки;
- використовувати нестандартні види занять;
- підвищити загальний рівень культури наших вихованців та вплинути на формування їхнього свідомого ставлення до культурної спадщини України;
- урізноманітнити форми та методи навчально-виховної роботи.

Активний вплив на процес формування нового способу мислення, підвищенню мотивації до навчальної діяльності, відходу від авторитарних принципів та виховання особистості, що відповідає сучасним тенденціям освіти – це музейна педагогіка. І все це ми можемо прослідкувати на прикладі діяльності «Музею історії училища» ВПУ № 71 м. Кам'янка – Бузька Львівської області.

Використані джерела

1. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Свиридюк О. Інтерактивні технології у навчально-виховному процесі. *Директор школи*. Київ, 2006 р. № 46 (430). С. 12–15.
3. Погорелова А. Музейна справа: орієнтири розвитку. Українська культура. 1996. № 2. С. 2–3.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ПОЗАКЛАСНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Шиліна Наталія,

кандидат педагогічних наук, вчитель-методист,
вчитель географії,
гімназія № 283 II–IIIступенів,
м. Київ
e-mail: ura785@ukr.net

Модернізація сучасної вітчизняної освіти зумовила необхідність нових підходів до осмислення та оцінювання величезної культурної спадщини, накопиченої людством. Тому

особливого значення набуває роль музейних надбань у діяльності освітніх закладів, у житті певної особистості та суспільства загалом. Нові реалії розвитку світового співтовариства: процес глобалізації, інтеграції, регіоналізації світу проявляються в суспільних перетвореннях. Отже, виникає потреба пошуку нових підходів щодо оновлення змісту та розвитку шкільної географічної освіти в умовах соціально-культурних змін та трансформацій громадянського суспільства до надбань світової та регіональної культури. Актуальним є використання музейної педагогіки як однієї із форм позакласного навчання географії, яка є важливим складником навчально-виховного процесу в школі.

Проблемами ролі музеїв у системі освітніх закладів та теоретичному осмисленню соціальної ролі музеїв присвячені праці Т. Бєлофастової, І. Довжук, О. Караманова, Т. Лисенко, А. Лункова, І. Медведєвої, Т. Митрофанової, С. Михайличенко, С. Пивовар, П. Сорокіна, А. Тойнбі, Т. Парсонса, М. Кагана, А. Хаттона та інших [1, 2, 7, 12]. Роль музеїв як соціально-культурного інституту, що виконує просвітницько-виховні функції, досліджували А. Валицька, М. Короткова, К. Пацвалл, Б. Столяров, М. Юхневич та інші [12]. Проблемами здобуття освіти в музеях займалися такі відомі педагоги, як А. Бакушинський, А. Лева, Г. Кершенштайнер, П. Лесгафт, М. Корф, Г. Осборн, Д. Семенов та інші [3, 11].

XXI століття визнають періодом становлення та розвитку «нової галузі педагогічного знання – музейної педагогіки та основних її компонентів – музеїв» [11]. Музеї, які є скарбницями національної культури, сприяють гуманізації суспільства, ствердженню української нації як частини світової спільноти. Вони об’єднують різні покоління людей, розкривають духовно-моральні принципи, формують патріотизм.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» першочерговим завданням сучасного українського суспільства визначено формування учня-патріота «з активною позицією, який діє згідно з морально-духовними та етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини. Основними принципами організації підготовки майбутнього свідомого громадянина є педа-

гогіка партнерства всіх учасників освітнього процесу (учень, учитель, батьки, громадські організації), «дитиноцентризм», удосконалення процесу виховання, засвоєння нового змісту освіти та набуття ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості, серед яких чи не найважливішими будуть соціальні і громадянські, загальнокультурна грамотність» [6]. Географія як навчальний предмет володіє необмеженими можливостями для проведення позакласного навчання, оскільки зміст географії тісно пов'язаний із вивченням взаємодії діяльності людини із природним середовищем як на локальному, так і на глобальному рівні, а отже з міжнародними та внутрішньодержавними подіями. «Учні вивчають сучасні географічні аспекти буття суспільства. При цьому краєзнавчий компонент спрямований на формування свідомого громадянина України, адже патріотом може стати лише той, хто знає і любить рідну землю, долучається до розвитку своєї малої Батьківщини. Розквіт рідного краю залежить від свідомої активної громадянської позиції кожного» [8].

На жаль, на сьогодні освітньо-виховний потенціал музеїв залишається недостатньо затребуваним у закладах освіти. Отже, виникає низка суперечностей між накопиченим у педагогіці великим досвідом освоєння культурно-освітнього простору музею щодо виховання учнів і недостатнім розробленням змісту та способів його реалізації в позакласному навчанні географії.

Музейна педагогіка є однією з педагогічних дисциплін, яка забезпечує методологічний підхід до реалізації освітньої функції музеїв. «Музейна педагогіка – педагогічна дисципліна, яка вивчає шляхи становлення гуманістичного світогляду, що базується на духовних цінностях, а також специфіку інтелектуального, патріотичного та естетичного розвитку особистості в процесі музейної комунікації» [11, с. 12]

Поняття «музейна педагогіка» розглядається з двох позицій, а саме як: теорія, що відбиває процес комунікації в музеї; просвітницький заклад, який використовують для реалізації різних посередницьких та освітніх завдань, пов'язаних з обслуговуванням відвідувачів (виставкові проєкти, інформаційне забезпечення, екскурсії, творчі майстерні) [3].

Щодо художніх, етнографічних музеїв, то музейна педагогіка – це: «галузь науково-практичної діяльності сучасного музею, яка орієнтована на передачу культурного (художнього)досвіду через педагогічний процес в умовах музейного середовища» [11, с. 13].

Отже, підсумовуючи вище зазначене, музейна педагогіка як особлива галузь педагогічної теорії, що вивчає інформаційно-дидактичні та методичні аспекти організації та здійснення освітньої діяльності музею, а в практичному вимірі є одним із засобів інтеграції шкільних предметів природничо-наукового та гуманітарного циклів.

У змісті позакласного музейно-педагогічного процесу навчання географії можна виокремити такі напрями:

- поглиблення основних питань змісту шкільного курсу географії, які викликають захоплення учнів і мають велике освітньо-виховне значення;
- формування в учнів умінь і навичок дослідницького характеру, під час роботи з різноманітними джерелами інформації;
- формування практичних навичок застосування краєзнавчого матеріалу;
- реалізація міжпредметних зв'язків з іншими шкільними предметами— біологією, історією, мистецтвом тощо [10, с. 382].

Музейно-педагогічний процес, забезпечуючи єдність виховання та навчання, опирається на такі принципи: принцип особистісної орієнтації, в основі якого – знання особистісних якостей суб'єкта, його ціннісних орієнтацій, духовних потреб, мотивів поведінки та діяльності; принцип обліку індивідуальних і вікових особливостей глядацької аудиторії, який опирається на поняття «загальне» (притаманне групі одного віку) й «особливе» (індивідуальне, неповторне); принцип розвитку особистості через діяльність трактується з розуміння необхідності активної участі учнів в музейному освітньому процесі; принцип координації діяльності учасників музейно-педагогічного процесу [1, с. 183].

В умовах розвитку високих комп'ютерних технологій, упровадження високошвидкісного інтернету в усі сфери життя, актуальним є відвідування музейних сайтів та інтернет-сторінок музеїв у соціальних мережах, чи то відвідування музеїв народного мистецтва архітектури та побуту під час туристичних екскурсій.

Отже, самобутня культура та надзвичайно багата історична спадщина, унікальні етнічні традиції та висока духовність кожного етнографічного району України є тим невичерпним джерелом, що сприяє всебічному розвиткові та формування особистості учнів.

Позакласне навчання географії з елементами музейної педагогіки в освітньому процесі зумовлено великим дидактичним потенціалом феномена музею, якому притаманний багатий резерв для науково-пізнавального, художньо-естетичного, морально-духовного та творчого розвитку учнів.

Використані джерела

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / перекл. з нім. В. Лозинський,. О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів: Літопис, 2005. С. 180–188.
2. Гохстрат Е., Гейн А. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч. Київ: видав. Черидниченко А. М., 2015.
3. Гуральник Ю. У. Музейная педагогика и музейная социология: сотрудничество наук, от которого выигрывает посетитель. Музей и общество. Проблемы взаимодействия. Москва, 2001. 86 с.
4. Про музеї та музейну справу. *Урядовий кур'єр*. 1995. № 8–9.
5. Караманов О. В. Вищий навчальний заклад у просторі музею: перспективи впровадження інтегрованих курсів. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2010. № 26. С. 138–141.
6. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. № 988-р від 14.12.2016 р. *Урядовий портал*. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934
7. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. URL: http://ipood.com.ua/data/NAUKOVI_CENTRY/UNESCO/Publications/Museum_mater2017.pdf
8. Методичні рекомендації про викладання географії у 2021/2022 навчальному році Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 22.09.2021 № 1/9–482. URL: https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-geografiyi-u-2021–2022-navchalnomu-rotsi/
9. Рокицька О. Д. Роль музею історії освіти Київщини у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників. Вісник післядипломної освіти. Київ: Міленіум, 2005. Вип. 2. С. 128–141.
10. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: підручник. Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.

11. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: наук.-метод. посіб. Київ: Логос Національний музей історії України, 2017. 72 с.

12. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти у сучасному соціокультурному просторі. *Освітні обрії*. 2019. № 2(49). URL: https://doi.org/10.15330/obrii.49.2.16–21

ЧЕРЕЗ МУЗЕЙ ДО СЕРЦЯ

Щербина Ганна,
вчитель технологій, вчитель-методист,
Музейний комплекс «Джерело»
комунального закладу
«Ліцей № 19 м. Кам'янського»
Кам'янської міської ради
м. Кам'янське, Дніпропетровська обл.

З метою вивчення історії рідного краю та збереження історико-культурної спадщини свого народу, виховання у молодого покоління почуття патріотизму, любові до України, шанобливого ставлення до звичаїв та обрядів нашого народу в комунальному закладі «Ліцею № 19», у вересні 1992 року було створено музейний комплекс «Джерело». Рішення про створення музейного комплексу було ухвалено адміністрацією ліцею за ініціативою педагогічного та учнівського колективу, батьківського активу.

У своїй діяльності музейний комплекс керується Конституцією України, законами «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Законом України «Про музей та музейну справу» та Положенням про музейний фонд України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 2000 року № 1147, наказом «Про затвердження Положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України » від 22 жовтня 2014 року № 1195.

Основним завданням діяльності музейного комплексу є:

- залучення молоді до науково-дослідницької, краєзнавчої, пошукової роботи;

- надання допомоги педагогічному колективу навчального закладу в упровадженні активних форм роботи з молоддю;
- залучення молоді до формування, збереження та раціонального використання Музейного фонду України;
- охорона, вивчення і пропаганда пам'яток історії і природи рідного краю;
- відродження звичаїв, обрядів, фольклорних традицій рідного краю;
- організація екскурсій для учнів шкіл міста, гостей школи та мешканців мікрорайону;
- проведення серед молоді та інших верств населення культурно-освітньої роботи.

Робота музейного комплексу «Джерело» організовується на основі самоврядування, вищим керівним органом якого є рада музейного комплексу, що складається із таких секторів:

1. Сектор збереження і обліку матеріалів – Щербина Г. І.

2. Сектор організації збиральницьких експедицій (пошукові загони) – Смірнова В.А, вчитель історії.

3. Сектор оформлення експозицій – Щербина Г. І., вчитель обслуговуючої праці, Смірнова В. А., вчитель історії.

4. Сектор заходів оргмасової роботи – Баглай Т. М., заступник директора з виховної роботи, Бондаренко С.М., педагог-організатор.

Очолює раду музейного комплексу заступник директора з виховної роботи Баглай Т. М. Керівник музейного комплексу – Смірнова В.А, вчитель історії.

Музейний комплекс «Джерело» з перших днів заснування, став центром військово-патріотичного виховання й історико-краєзнавчої роботи, у якому систематично проводять екскурсії як для учнів школи, так і для інших навчальних закладів міста та області, гостей школи, міста. Робота ведеться згідно з планом роботи, власним положенням про музей, що регламентує його діяльність. Оформлення зібраних матеріалів та їх зберігання відповідають загальним правилам обліку та зберігання музейних фондів.

У музейних кімнатах проводять екскурсії, свята, уроки мужності, зустрічі з ветеранами війни та праці, організована дослідницька та пошукова робота.

Музейний комплекс «Джерело» охоплює шість кімнат.

Військово-історична кімната. У цій кімнаті зібрано матеріали про наших земляків – учасників Другої світової війни: їх фронтові листи, фотографії, особисті речі, трофеї воєнних років. У музейній кімнаті 5 експозицій: «Головне – пам`ятати», «Дніпродзержинськ у полум'ї війни», «Схиляємо голови низько», «Сини Вітчизни – рівняємось на вас», «Ви подарували нам життя». У кімнаті працюють учні-екскурсоводи, які для школярів та гостей школи проводять оглядові та тематичні екскурсії, а вчителі історії – уроки. Традиціями стали проведення заходів за участі ветеранів з нагоди відзначення дат визволення міста та Днів пам'яті та примирення, перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Активісти музейної кімнати разом з учнями групи «Пошук» постійно проводять дослідницьку та пошукову роботу, систематично поповнюють фонди музею шляхом проведення походів, екскурсій, зустрічей з ветеранами

Важливими у пошуковій діяльності є екскурсії до міст і сіл нашої області, зустрічі з учнями та вчителями інших шкіл. Наприклад, у кінці вересня 2015 р. була здійснена виїзна екскурсія до с. Свято – Василівка (Солонянського району), тут було зібрано матеріал про життєвий шлях Героя Радянського Союзу, який повторив подвиг Олександра Матросова, Жангази Молдагалієва. Учні відвідали його місце загибелі, могилу та вшанували хвилиною мовчання пам'ять Героя.

Наш ліцей співпрацює з Миколаївською та Карнаухівською школами. Так у травні 2019 р. учні відвідали місце поховання учасників форсування Дніпра у районі села Миколаївка Петрівського району, висадили на могилі квіти на знак шани. А завдяки співпраці з Карнаухівською школою, ми змогли відзняти фільм «Плацдарм безсмертя», дослідивши події форсування Дніпра.

Кімната робітника. Ця експозиція відображає життя кам'янчан у роки заснування Соцміста, долі земляків, та працівників ПАТ «ДніпроАзот», Придніпровського хімічного заводу.

Етнографічна кімната «Криниченька». У цій кімнаті відображено особливості побуту, звичаїв та обрядів нашого краю. Тут зібрано колекцію гончарних виробів та кераміки, українського народного одягу, рушників, знарядь праці. Експозиція налічує більше 300 експонатів. Цінними серед них є ночви,

скрині, ткацький верстат, точило, прядки, домоткані рядна, сільськогосподарський інвентар, колекції рушників і керамічного посуду, дерев'яні тарілки з петриківським розписом.

Кімната «Незламні духом». У нашому музейному комплексі є відбиття сьогодення – це кімната «Незламні духом», у якій зібрано матеріали, що свідчать про події Революції Гідності та події АТО. Особлива увага приділяється експозиційним стендам, присвяченим героям АТО, землякам, які полягли за незалежність нашої держави, зокрема випускникам нашої школи Ткачу Андрію та Камінському Андрію. У цій кімнаті оформлено експозиції «Україна у вогні», «Революція. Гідність. Єдність» та «З Україною в серці». Тут відображено події на сході України, матеріали про долі захистників нашої держави – випускників та батьків ліцею, волонтерський рух у зоні АТО.

Музейна кімната «Історія української народної вишивки». Тут зібрано колекцію рушників та українського народного одягу. В експозиції відображено особливості вишивки Катеринославщині. Родзинка експозиції – жіночі головні убори: очіпки, хустки, дівочі, вікові та обрядові віночки.

Рада музейного комплексу є ініціатором пошукових акцій та конкурсів. До складу музейного комплексу входить кінозал, де проходять виховні заходи, зустрічі, музейні уроки. Музейний комплекс посідає важливе місце в навчально-виховному процесі ліцею через різноманітні форми діяльності. Основною метою діяльності музейного комплексу є виховання патріотизму, любові до своєї історії, поваги до героїчних вчинків своїх земляків та вміння цінувати мир.

Використані джерела

1. URL: http://ipood.com.ua/data/NAUKOVI_CENTRY/UNESCO/Publications/Museum_mater2017.pdf

МУЗЕЇ ТА ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

до змісту »

МУЗЕЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ (на прикладі діяльності Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника)

Венгрова Ольга,
завідувачка відділу маркетингу, розвитку
та інвестування КПДІМЗ
Кам'янець-Подільський державний
історичний музей-заповідник,
м. Кам'янець-Подільський
e-mail: olga.vengrova41@gmail.com

Пандемія, пов'язана з COVID-19, внесла свої корективи в життя музею як соціального інституту. Складнощі відчули майже всі музеї, адже культура і мистецтво опинилися в дуже незвичній ситуації, коли фізичний простір почав замінюватися простором віртуальним. Музеї почали активніше працювати та взаємодіяти з онлайн-аудиторією: зросла кількість цікавих дописів, новин, фактів на офіційних сторінках, з'явилися різноманітні онлайн-інтерактиви, авторські онлайн-екскурсії, онлайн-блоги тощо. Також карантин надав змогу музейним працівникам переглягути формат проведення різноманітних заходів, які раніше відбувалися у приміщенні музею [2, с. 46].

Почалися пошуки нових форматів організації культурно-освітньої роботи, що базувалася на безпосередньому контакті з музейною аудиторією як в музеї, так і за його межами, зокрема такого напрямку, як співпраця музею з дошкільними навчальними закладами, закладами середньої освіти і вищими навчальними закладами різних рівнів акредитації. Музейні заходи, що проходили на базі навчальних закладів, зокрема у класах, актових залах, під час карантину, коли були введені обмеження, Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник *(далі-КПДІМЗ)* почав проводити на свіжому повітрі, використовуючи територію (внутрішній двір, майдан-

чики) навчальних закладів. Зрозуміло, що такий формат був можливий лише за сприятливих погодних умов.

Згодом почався активний процес диджиталізації окремих напрямків культурно-освітньої діяльності музейної роботи. Для організації і проведення онлайн-заходів КПДІМЗ обрав платформу Zoom, що дало можливість охоплювати більшу аудиторію і залучати як спікерів-учасників представників інших музеїв. Звичайно, що час використання платформи Zoom має свої обмеження – 40 безкоштовних хвилин, відповідно для проведення музейної години у школах, де тривалість уроку 45 хв., пільгового часу було достатньо. Формат онлайн дав можливість збільшити коло шкільної аудиторії. Зокрема до Дня пам'яті жертв Голодомору (27 листопада), спільно з Музеєм Голодомору (м. Київ) для учнів шкіл Кам'янець-Подільської ОТГ (до 80 осіб), було проведено онлайн-екскурсію «Голодомор в Україні: причини, механізми, наслідки».

Зацікавленість навчальних закладів у проведенні музейних заходів у форматі онлайн, з дотриманням усіх карантинних норм, попит на замовлення подібних заходів, планування організації і проведення тематичних online-заходів на 2021 рік не тільки для освітніх установ, але й для широкого загалу, невтішне прогнозування епідеміологічної ситуації у країні спонукало музей замовити річний тариф «Професійний» платформи Zoom, це дало можливість зняти питання щодо часових обмежень.

Тому наступним заходом тривалістю майже 1,5 год. стала музейна онлайн-бесіда «Українська хустка–оберіг і символ нації» до Дня Української хустки (7 грудня), яка охопила представників усіх регіонів України і з-за кордону [1, арк.25].

Активно почали працювати музейні сторінки в соцмережах Фейсбук, Інстаграм, Телеграм. Завдяки Кам'янець-Подільському Центру професійного розвитку педагогічних працівників у карантинний період вдалося налагодити онлайн-комунікацію з педагогами міста. Так, саме для вчителів історії було проведено online-бесіду «Крути. Точка зору» до дня вшанування Героїв Крут. Пізнавальними для педагогів, істориків, краєзнавців, екскурсоводів були такі тематичні, музейні онлайн-заходи, як «Щедрик.

Кам'янецька доба», «Кам'янець тюремний», «Кам'янець османський», «Науковці Кам'янця в роки "Великого терору"» та ін.

Спільно з ПНВО (Кам'янець-Подільське позашкільне навчально-виховне об'єднання) для шкіл Кам'янець-Подільської МТГ музеєм було організовано і проведено історичну онлайн-вікторину «Моє місто – Кам'янець», де взяли участь учні початкової, середньої та старшої школи. Усі етапи проведення вікторини, підсумки висвітлювались на сторінці музею у Фейсбуці.

Дистанційне навчання в навчальних закладах Кам'янець-Подільської МТГ у період березня-квітня, жовтня 2021 року «подивувало» запитами тематичних онлайн-заходів, приурочених Шевченківським дням, Міжнародному дню визволення в'язнів фашистських концтаборів, Дню пам'яток історії і культури, Дню пам'яті і примирення, Дню перемоги, Дню вигнання нацистів з України та ін.

Організація і проведення музейних заходів формату онлайн дала можливість наповнення контентом музейного You-tube каналу, який є доступним для широкого загалу.

Отже, пандемія, пов'язана з COVID-19, що охопила усі сфери життєдіяльності людства, змусила музеї переглянути свою діяльність, шукати нові методи і шляхи взаємодії з аудиторією, це, своєю чергою, активізувало процес диджиталізації окремих напрямків музейної роботи, сприяло гнучкості і креативності музеїв, вивело діяльність цих культурних установ на інший, новий і цікавий рівень комунікації з відвідувачем.

Використані джерела

1. Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник. Архів. Спр. Звіт про роботу Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника за 2020 рік. 28 арк. [ар. 25].
2. Лієва А.О. Музеї Києва онлайн: новий формат роботи з аудиторією. Кваліфікаційна робота. Київ. 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18374/Lieva_Muzei_Kyieva_onlain_novyi_format_roboty_z_audytoriieiu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

МУЗЕЙ ВІЙНИ – ШКОЛЯРАМ: ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН-УРОКІВ У ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Гайнетдінов Дмитро,
завідувач відділу просвітницьких проєктів
Національного музею історії України
у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс,
м. Київ
e-mail: dmgainetdinov@gmail.com

Одним із пріоритетів у діяльності Національного музею історії України у Другій світовій війні є просвітницька робота з учнівською молоддю. Це підтверджується числовими показниками. У 2018 р. понад 39 % усіх екскурсій у Музеї (при загальній кількості 3,2 тис. екскурсій) було проведено для школярів, а в 2019 р. відповідна частка становила половину від 3 тис. екскурсій.

Для дитячої та підліткової аудиторій реалізуються освітньо-комунікативні програми Музею: інтерактивні уроки, майстер-класи, інтелектуальні змагання для старшокласників у форматі історичних турнірів. Від 2017 р. функціонує проєкт музейної школи «Покоління NEXT». Він складається із циклів занять для дітей та підлітків, даючи їм змогу в доступній та цікавій формі вивчати досвід різних країн світу в роки Другої світової війни й досліджувати експозиції Музею.

Вивчення історії Другої світової війни новими генераціями українців є вкрай важливим для розвитку громадянського суспільства з виваженим ставленням до історії, гуманістичними й демократичними цінностями та стійким «імунітетом» до антиукраїнських ідеологічних маніпуляцій. Зрештою, саме позитивний досвід відвідування музеїв та усвідомлення цінності об’єктів історико-культурної спадщини може бути базовим кроком на шляху формування історичної свідомості громадян – самоусвідомлення суспільством своєї суті, що дає змогу громаді

реконструювати свій поступальний рух у часі на основі раціонального досвіду [1, с. 74–75].

У 2020 р. серйозною перешкодою на шляху школярів до музеїв стала пандемія COVID-19. Тож перед колективом Музею війни постало завдання розширити звичні канали комунікації з освітянами та учнями.

Музей інтенсифікував розвиток мережевих проєктів. Було презентовано низку електронних виставок, онлайн-екскурсій, перший в Україні музейний подкаст, започатковано роботу зі створення пізнавального вебпорталу на базі музейної школи «Покоління NEXT».

Фахівці Музею розпочали адаптацію окремих музейних занять до режиму відеоконференцій. Упродовж жовтня 2020 р. – лютого 2021 р. було проведено два повні цикли занять музейної школи «Покоління NEXT» – загалом 16 уроків на платформі Google Meet. Це стало першим успішним досвідом проведення онлайн-уроків для дітей і підлітків.

У 2021 р. із черговим посиленням карантинних обмежень спостерігався сталий попит педагогів на освітні проєкти в онлайн-форматі. Колектив Музею розпочав підготовку освітньої пропозиції, яка задовольнила б потреби учнівської молоді у вивченні українського виміру Другої світової війни.

Пік екскурсійної активності шкільних груп у Музеї припадає на період від середини квітня до середини травня, що пов'язано з відзначенням Дня пам'яті та примирення й Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, тож реалізація освітнього онлайн-проєкту для школярів була запланована на цей період підвищеного попиту. У квітні 2021 р. було анонсовано проведення серії мережевих занять «Друга світова війна. Від трагедії до пам'яті». Аналізу цього проєкту буде приділено особливу увагу.

Цілями уроку «Друга світова війна. Від трагедії до пам'яті» були:

- ознайомлення учнівської молоді з основними віхами Другої світової війни на території України – розв'язанням війни внаслідок підписання пакту Молотова – Ріббентропа, бойовими діями під час німецько-радянської війни, злочинами нацистського та більшовицького режимів, виживанням цивільного населення в екстремальних умовах, участю

українців у боротьбі проти нацизму на боці Об'єднаних Націй, самостійницьким рухом за становлення незалежної України;
- віртуальне ознайомлення учасників із вибраними артефактами музейної фондозбірні;
- обговорення підсумків Другої світової війни для України та важливості збереження історичної пам'яті про неї в українському суспільстві.

Заняття проводились у форматі відеоконференцій із поєднанням підходів класичного музейного уроку та оглядової екскурсії, з тією відмінністю, що реальні екскурсійні об'єкти були замінені їхніми мультимедійними зображеннями. Отже, були активовані функції Музею як установи, що зберігає, вивчає та популяризує колекцію музейних предметів, та просвітницького центру, який сприяє розвитку широких компетенцій, формуванню громадянських, етичних та патріотичних якостей у дітей [3, с. 138].

Основними етапами реалізації проєкту були розробка сценарію та мультимедійної презентації для уроку, його анонсування та промоція, організаційне забезпечення (реєстрація учасників, укладання графіка проведення занять, навчання залучених працівників Музею, підготовка технічних засобів), безпосереднє проведення уроків та підбиття підсумків.

Упродовж анонсованого періоду від 26 квітня до 14 травня 2021 р. було проведено 56 онлайн-уроків, якими охоплено 1,6 тис. школярів із 33 навчальних закладів. Заняття проводилися безплатно за попередньою реєстрацією.

Головними каналами промоції були анонсування проєкту на Facebook та особисте інформування педагогів, які активно співпрацюють із Музеєм. Попит на заняття виявився настільки високим, що через п'ять днів після початку реєстрації вона була вимушено закрита.

При подачі заявок учасники мали обрати бажану платформу для відеоконференцій (Google Meet або Zoom) та вказати вікову групу учнів (5–8 або 9–11 класи). Це дало змогу модераторам уроків адаптувати розповідь під вікові особливості школярів, а також формувати збірні групи учасників, тож у підсумку майже всі заявки були виконані. З огляду на неможливість прове-

сти заняття для всіх охочих 6 травня 2021 р. у прямому ефірі на Facebook було проведено урок із можливістю використання відеозапису вчителями (доступний за посиланням: https://fb.watch/5BRw-f0wtg/).

Після реєстрації відповідальна особа отримувала підтвердження із зазначенням часу проведення уроку та посиланням на відеоконференцію. 26 квітня 2021 р. відбулися перші п'ять уроків у межах проєкту.

Тривалість уроку становила 40 хв із можливістю запитань від учасників та їхніх рефлексій. Було необхідно спрощувати наратив для учнів, які не вивчали новітньої історії, а також вести розповідь лаконічно й динамічно, не перевищуючи часових лімітів і підтримуючи сталий інтерес публіки.

Важливо було сформувати в аудиторії уявлення про Музей, його колекції та експозиції, стимулювати до дальшої пізнавальної активності – щонайменше спонукати до майбутнього відвідання Музею. Ця мотиваційна функція є особливо важливою для історичних музеїв [2, с. 70].

Учасники ознайомлювалися з артефактами фондозбірні Музею на кожному етапі розповіді. Наприклад, тема участі українців у війні на боці Червоної армії та зазнаних утрат розкривалася через артефакти з Уманського та Київського «котлів» 1941 р. – закопані прапори радянських військових частин та печатки райвійськкоматів Київської області. «Провідником» до теми українського самостійницького руху стали дереворити Ніла Хасевича – графіка та діяча Організації українських націоналістів. Історія Праведника народів світу Анастасії Сушко, страченої на Львівщині за переховування єврейського хлопчика, ознайомила з особливостями Голокосту на українських землях.

Двома супутніми цілями було отримати фідбек та зворотні пропозиції співпраці від освітян, а також дослідити характерні риси історичної пам'яті юних українців про Другу світову війну та поширені серед них комеморативні практики. Тож наприкінці кожного уроку модератор розповсюджував дві електронні анкети на базі сервісу Google Форми – для педагогів та їхніх учнів.

Освітян запрошували оцінити урок і висловити побажання щодо дальших навчальних програм Музею. Пройти опитування

погодився 21 учитель. Абсолютна більшість опитаних засвідчила високий інтерес до онлайн-проєктів, що відкривають доступ дітей до музейної неформальної освіти в умовах карантину. Звісно, онлайн-урок не може замінити реальну екскурсію. Утім, така позитивна реакція дає змогу зробити висновок про актуальність онлайн-занять і їхню відповідність запитам аудиторії.

Опитування учнів було анонімним з етичних міркувань. Музейники ставили собі за мету проаналізувати бачення Другої світової війни підлітками й актуалізувати свої орієнтири в просвітницькій роботі.

Серед запитань на окрему увагу заслуговують такі: 1) Чи розповідали Вам у родинах про досвід предків у Другій світовій війні? 2) Як відзначаються у Вашій родині День пам'яті та примирення та День перемоги над нацизмом? 3) Про який вимір Другої світової війни Ви почули вперше на онлайн-занятті?

У майже всіх запитаннях можна було обрати кілька варіантів відповідей. Деякі з них були апріорі абсурдними: наприклад, на запитання про відзначення пам'ятних днів, пов'язаних із Другою світовою війною, учень міг відповісти, що грає в комп'ютерні ігри на воєнну тематику, що, звісно ж, не є комеморативною практикою. Однак саме анонімність і така постановка запитань могли, на думку розробників проєкту, стимулювати учнів до чесних відповідей.

Було зібрано 611 анкет. 19 травня 2021 р. на основі дослідження було проведено онлайн-дискусію «Пам'ять українського юнацтва про Другу світову війну» за участю експертів у галузі освіти, представників неурядових громадських організацій та Музею (відео за посиланням: https://fb.watch/5BR1DbOgIk/). Дискусія стала формальним завершенням проєкту «Друга світова війна. Від трагедії до пам'яті».

Підсумки опитування дають змогу зробити висновок, що понад 4/5 сучасних підлітків більшою чи меншою мірою є носіями родинної пам'яті про Другу світову війну. Разом із тим для більшості молодих людей історія війни залишається історією комбатантів, тоді як трагедія цивільного населення потребує додаткового акцентування. Це є викликом у просвітницькій роботі з молоддю.

Важливими сигналами є відповіді респондентів про факти і явища історії, про які вони вперше почули на заняттях. 35,7 % опитаних уперше дізналися про значний внесок українців у повалення нацизму; 31,6 % – про колосальні втрати України; 24,2 % – про боротьбу українців за незалежність у воєнні роки; 21,6 % – про злочини нацистів в Україні; 26,8 % – про злочини сталінського режиму. Хоча лише 42,9 % належали до старшого шкільного віку, можна стверджувати про необхідність серйозної просвітницької роботи в суспільстві.

Утілення проєкту «Друга світова війна. Від трагедії до пам'яті» наштовхує на висновок, що онлайн-заняття є ефективним засобом музейної комунікації зі школярами в умовах неможливості фізичного перебування учнів у музейному просторі. Отже, колектив Національного музею історії Україні у Другій світовій війні планує розвивати роботу в цьому напрямі. Водночас мережеві уроки дають зручні можливості для моніторингу потреб і запитів аудиторії методами музейної соціології, що має бути використано для дальшого підвищення освітнього потенціалу музеїв.

Використані джерела

1. Палійчук О. В. Історична свідомість через музейну педагогіку. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції* (28–29 вересня 2017 р.). Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. 2017. С. 74–77.
2. Пометун О. І., Гупан Н. М. Як музеї можуть ефективно долучитись до шкільної історичної освіти. *Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (26 листопада 2020 р). / за наук. ред. С.О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 68–70.
3. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка і виховання нації. *Молодий вчений.* 2018. № 3. С. 137–142.

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗЕЙНОЇ ПРАКТИКИ КОРНИНСЬКОГО ОПОРНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ І-ІІІ СТУПЕНІВ КОРНИНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Гордійчук Олена,
заступник директора з виховної роботи,
вчитель української мови та літератури,
Корнинський ООЗ І-ІІІ ст. Корнинської селищної ради
Житомирського району Житомирської обл.,
с. Корнин
e-mail: olenagordiychuk83@gmail.com

Музейна педагогіка виконує важливі завдання в системі освіти, вона сприяє збагаченню загальної ерудиції особистості, вдосконалює знання та вміння в галузі історії, мистецтва, освіти, тобто сприяє активному пізнанню навколишнього світу. Музейна педагогіка доволі багатогранна за своєю суттю, вона оперує такими категоріями, як: психологія, педагогіка та мистецтвознавство. Зважаючи на це, суттєвого значення набувають питання, пов'язані з уведенням музейної педагогіки у формування всебічно розвиненої особистості, здобувача загальної середньої освіти, яка не лише чітко розуміє своє місце у суспільстві, свою відповідальність перед ним, а й поважає, береже та популяризує його культурне середовище, традиційні цінності.

Музеї завжди мали, мають і матимуть широкий спектр впливу на людину, зокрема на розвиток та виховання молоді. Беручи до уваги те, що світ змінюється, і темп життя прискорюється в рази, необхідно подумати про те, що й музейна справа потребує нової концепції. Виставкова практична діяльність на базі музейної кімнати Корнинського ООЗ І-ІІІ ст. Корнинської селищної ради об'єднує педагогів, позашкільників з художниками, музейними працівниками, майстрами пера Корнинщини (і не тільки) у пошуку результативних шляхів втілення та розвитку освітніх

і мистецькознавчих проєктів, дає людям змогу поспілкуватися на цікаві їм теми, поділитися досвідом, враженнями, прагненнями, обмінятися думками, номерами телефонів, а також дає поштовх до народження нової творчої ідеї, культурологічного проєкту, які, своєю чергою, базуються на тісній творчій співпраці. Одним із визначальних напрямів роботи музею закладу є розвиток у вихованців почуття прекрасного: формування в них духовно-естетичних смаків, розуміння предметно-чуттєвих символів краси, уміння всотувати та цінувати твори літератури, живопису, здобутки (пам'ятки) свого селища, які, безумовно, є свідками історії, збирання різноманітних документів (наказів, розпоряджень, паспортів, посвідок, листів, виписок з газет тощо) про своїх односельчан, адже це оригінальні автентичні артефакти, вилучені прямісінько з історичного контексту, у якому вони були створені та функціонували, це папери, які розповідають, а точніше підтверджують правдиві факти з життя простого народу в різні періоди (давніх часів, сучасності); збір місцевих етнографічних пам'яток (предметів домашнього та господарського вжитку). У музеї Корниннського ООЗ І-ІІІ ступенів зберігаються численні скарби: етнографічні, природні, історичні, художні, наукові. Деякі з них не мають копій.

Удосконалення музейної діяльності в Україні та збільшення зацікавленості людей до музеїв імовірне, на нашу думку, завдяки відшліфовуванню сакраментальних форм роботи, впровадженню нетрадиційних форм із використанням сучасних інформаційних технологій, звісно, беручи до уваги міжнародний досвід та наукові дослідження. Пандемія COVID-19 порушила звичний ритм життя майже в кожному куточку нашої планети, і, що не диво, внесла свої корективи. Карантинні межі локалізували діяльність працівників музеїв та підштовхнули їх віднайти нові способи для контактування з потенційними відвідувачами дистанційно. Один із варіантів – віртуальний музей. Найскладнішим у цьому випадку є створення чіткого розуміння про те, що саме має містити такого роду музей, щоб він не просто демонстрував дорогоцінний фонд, а й щоб у ньому було дотримано всіх правил музейної педагогіки, щоб він відповідав її завданням. По-перше, слід провести неабияку дослідницьку роботу,

аби проаналізувати досвід уже створених схожих веб-просторів, наприклад, онлайн-музей мистецтв, створений художником Стюартом Семплом, який став першим музеєм, що функціонує виключно у віртуальному просторі, або музеї України просто неба. По-друге, обрати з величезної кількості платформ саме ті, які дають змогу створити інтерактивне полотно, простір, зважити їх зручність, комфортність, придатність для потенційного відвідувача (користувача), обрати найдоступніше та найлегше у використанні програмне забезпечення. По-третє, апробувати віртуальний інтерактивний музейний простір. Зазначимо, що вміння передбачливо та продуктивно відхилятися від стереотипу та формувати індивідуальний нестандартний підхід – вагомий важіль творчої діяльності сучасних креативних музейних співробітників.

У наш час можна організувати віртуальні екскурсії із використанням Facebook, Telegram, TikTok або Instagram, подкастів на YouTube тощо, що допоможе збільшити зацікавленість відвідувачів певними темами; обговорювати з користувачами соціальних мереж певну тему, до якої прикріплений відповідний хештег; створювати інтерактивні віртуальні музеї за допомогою таких додатків, як: Padlet (віртуальний простір (дошка, стіна), на який з легкістю можна прикріпити фото, презентацію, файл, посилання на інтернет, у ньому також можна розташувати аудіо та відеозапис), ThingLink (інтерактивний плакат), Glogster (інтерактивний плакат із текстами, відео, гіперпосиланнями, зображеннями), Genial.ly (онлайн-сервіс для створення презентацій, інтерактивних зображень, карт, звітів, інфографік, вікторин, плакатів, відео, стрічок часу, ігор та віртуальних посібників), Smore.com. (інструмент для швидкого та зручного створення яскравих буклетів, особистих сторінок та оголошень). За допомогою перелічених застосунків можна візуалізувати інформацію на основі одного зображення, до якого ми можемо прикріплювати необхідні нам посилання на інтернет-ресурси, документи, світлини, звіти, карти, відео, аудіо, презентації, ігри, вікторини, анкетування, опитування тощо.

Таким чином, у час пандемії COVID-19 перевага віртуального музею полягає в тому, що, не витісняючи, не замінюючи

традиційний, він може надати зручну навігацію екскурсійного маршруту для відвідувача. Такі музеї покликані допомогти людям упоратися з «інформаційним перевантаженням», що зростає, допомогти знайти свій шлях, потрібну інформацію в потрібний час, розширюючи горизонти розуміння історії мистецтва, а також стимулюючи відвідувати музей у майбутньому.

Використані джерела

1. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с.
2. Шлепакова Т. Л. Модернізація музейної справи України та розширення традиційних форм роботи музеїв в умовах глобалізації та інформаційного суспільства (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованих документів 2011–2013 рр.). 2013. Вип. 5/5. URL : http://www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2013/modern_muz_spravi.pdf
3. Маслай Г., Ясінська Г. Роль музейної педагогіки в освітньому процесі. *Волинський музейний вісник* : наук. зб. : Вип. 5. : Музейна педагогіка. Теорія і практика. Луцьк, 2013. С. 68–70.
4. Стрижак О. Є. Шкільні віртуальні музеї – платформа історико-культурної наукової освіти. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи : матеріали П'ятої науково-практичної конференції* (28–29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2017. С.95–97.
5. Шавалда Л. Музейна педагогіка: від традицій співпраці до використання нових педагогічних технологій. *Рідна школа*. 2014. № 12 (грудень). С. 52–56.
6. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність.(за редакцією Гайди Л.А.). Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. 148 с.
7. Музеї України просто неба. URL: https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/
8. Відкрився перший у світі віртуальний музей. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3094273-vidkrivsa-persij-u-sviti-virtualnij-muzej.html

ЗАСОБИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ОНЛАЙН-ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРИ, ТРАДИЦІЙ І МИСТЕЦТВА ДАЛЕКОГО СХОДУ

Гуменюк Оксана,
вчитель вищої категорії, вчитель-методист,
вчитель початкових класів,
директор Миропільського ліцею Житомирської області,
смт. Миропіль Житомирського р-ну, Житомирської обл.
e-mail: vikoksana@ukr.net

Пандемія створила людству нові виклики, але водночас і запропонувала нові можливості; кожен має бути готовий до інновацій, має реагувати на виклики сучасності, адже життя з пандемією не зупинилось. Новий формат онлайн, новий досвід, нові горизонти і перспективи, девіз «Google вам на допомогу» (нині основний і часто єдиний помічник і порадник) – реалії нашого сучасного життя без подорожей, світлин на згадку і реального часу. У таких умовах і досі триває навчання і просвітницька соціокультурна діяльність.

Нині дистанційно ми можемо відвідувати музеї і школи. У цьому вбачаємо позитив, адже не кожен і в кращі часи міг відвідувати цікаві місця нашої планети. У дистанційному форматі можемо також статі гідами, подорожувати незвіданими місцями, водночас з цікавістю вивчати навчальний предмет, мистецтво чи історію через самопізнання, саморозвиток.

Уявимо Індію величезним музеєм з її символом неземної краси й великого кохання Тадж-Махалом, величним комплексом у Кхаджурахо, із жіночими божествами природи, які стали еталоном індійської скульптури і визначили ідеал жіночої статури в мистецтві Індії на багато століть наперед. Індійська культура є однією з найстаріших і найрізноманітніших культур світу, вона значною мірою вплинула Південну та Південно-Східну Азію. Вірування й релігії відіграють в Індії значну роль, це країна походження кількох світових релігій (індуїзм, буддизм,

джайнізм, сикхізм), які своїм впливом формували культуру цієї країни. Майже незліченна мовна різноманітність і численні народності також впливали на специфіку та культурні особливості Індії. Країна не залишалася й поза загальними світовими тенденціями завдяки впливу ісламу та через європейські колоніальні держави, котрі також залишили свій слід у культурі Індії. Створити буклет «Подорожуємо Індією» стало одним із домашніх завдань навчання онлайн, і учні з цікавістю його виконували та презентували на загал.

Музейна педагогіка дозволила через пошук і дослідження уникнути нудного відтворення інформації, спонукала, занурення у чужу культуру, цінності, менталітет, знайомство з ними та можливість відкрити країни і її традицій для інших. Тому одним із наступних кроків стало проведення старшокласниками віртуальної екскурсії для школярів молодшого шкільного віку.

На часі, у період розбудови НУШ, питання розвитку музейної педагогіки, як ніколи стає актуальним та корисним. Молодшим школярикам було напрочуд цікаво здійснити віртуальну екскурсію, яку для них провели десятикласники (звичайно, враховуючи карантинні обмеження). Було багато запитань, на які вони отримали вичерпні професійні відповіді.

Музейна педагогіка відкриває нові можливості і сама постійно оновлюється: стає сучасною, креативною, критичною, захопливою і для учнів, і для вчителів.

МИСТЕЦЬКИЙ СВІТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: НОВІ ФОРМАТИ

Іванець Оксана,
технік Державного політехнічного музею
при КПІ ім. Ігоря Сікорського,
студентка магістратури,
Видавничо-поліграфічного інституту,
м. Київ

Пандемія і карантин змінили і продовжують змінювати наше життя. Не є винятком і мистецький світ. Галереям, арт-ярмаркам, аукціонам і, звичайно, художникам також доводиться реагувати та підлаштовуватися під обставини.

Українські художні музеї та галереї під час пандемії перейшли на новий рівень презентації. За допомогою сучасних технологій відвідувачі можуть ознайомитися з українським мистецтвом.

Віртуальна галерея дозволяє перегляд експозиції, картин у 3D-зображенні, аудіо- та відео-екскурсій, можна прослухати їхню історію й оцінити їх стан. Додатковою функцією віртуальної галереї є перегляд відеоматеріалів про експонати музею, це дасть можливість людям із вадами слуху дізнатися більше про українське мистецтво.

Михальчук В. у своїй праці «Мистецька галерея як феномен арт-простору сучасної України» зазначає: «Сьогодні галереї є свого роду художнім простором, де народжуються і реалізуються творчі ідеї, співзвучні тенденціям розвитку постмодерної культури, які чутливо реагують на процеси світової культури та водночас зберігають характерні риси та особливості українського арт-ринку, вдало позиціонуючи його у світовий мистецький простір» [1].

Хмельницький обласний художній музей презентує 3D тур з демонстрацією місцевих зібрань арттворів, з акцентом на висвітлення напрямів сучасного українського художнього мистецтва. Віртуально можна ознайомитися з полотнами яскравих

представників національного малярства кінця XIX – початку XX ст. – В. Орловського, О. Мурашка, Г. Світлицького, М. Бурачека та інших. Спеціалізацією музею, за підтримки колективу закладу, було обране саме сучасне українське мистецтво.

Музей українського живопису у місті Дніпро віртуально представляє експозицію, що знайомить з розмаїттям творів дніпровської художньої школи та її найяскравішими представниками – художниками, які народилися, жили чи працювали саме в Дніпровському районі.

Українські музеї, галереї використовують сучасні технології. Музейно-виставковий простір починає інтерактивно взаємодіяти. Під впливом нових технологій у мистецькому середовищі виник феномен під назвою цифрове мистецтво.

У першу чергу вплив цифрової культури поширилося на традиційні види образотворчого мистецтва – графіку, скульптуру, живопис.

По-перше, інституції, галереї та музеї підтримували публічну активність, по-друге, численна кількість фестивалів та події відбулися під відкритим небом.

У Чернігівському художньому музеї ім. Г. Галагана в межах мистецького проєкту «Мода в образотворчому мистецтві», який відбувся 19 січня 2021 року. Створили фотосесію «живих картин» візажисти та дизайнери спробували відтворити жіночі образи з представлених на виставці портретів. Моделей вдягли, зробили зачіски та грим, аби наблизити до образів з картин XIX століття.

Українські художники під час пандемії COVID-19 продовжують свою роботу у соціальних мережах, створюючи бесіди в Instagram та в групах Telegram, проте проєкти, подорожі та виставки довелось відкласти.

Але художники не припиняють творити навіть у часи пандемії. Народний художник України, академік Володимир Микита написав картину про пандемію коронавірусу «Карантин». По середині картини митець зобразив маску, як символ карантинного режиму, чорні зони на полотні символізують країни, де коронавірус зачепив людей найбільше.

Художниця Ірина Кваша під час карантину продовжує працювати, виставляючи свої картини в соціальній мережі, також

виконує на замовлення. Серію «Піонів», художниця створила під час карантину, коли всі хотіли щастя. Коли жінки купували картини протягом пів року виходили заміж. У своєму інтерв'ю художниця зазначила: «Під час карантину я не можу писати про негатив та страждання. Я хочу в тяжкий час для світу творити прекрасні картини, які несуть людям любов, радість та благополуччя».

Український художник Євген Семенюк створив серію картин «Мистецтво на карантині». Автор зобразив, як виглядали б персонажі картин відомих художників минулого століття, якби їм довелося жити під час пандемії COVID-19.

Віталій Данильчук, український художник, який малює у різних жанрах образотворчого мистецтва – пейзажі, натюрморти, портрети – стверджує, що під час карантину він творив картини на замовлення.

У висновку можна виділити нові формати мистецького світу України під час пандемії COVID-19:

- оцифровування експонатів, які доступні для онлайн-перегляду;
- створення 3D турів та віртуальні екскурсії;
- онлайн конференції, лекції, бесіди, аукціони, онлайн-зустрічі, блоги;
- для дітей та студентів проводяться майстер-класи, курси та ін.;
- презентація творчості у соціальних мережах.

Використані джерела

1. Михальчук В. Мистецька галерея як феномен арт-простору сучасної України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mz_2014_26_26

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Колесніченко Владислав,
заступник директора,
Кіровоградський обласний краєзнавчий музей,
м. Кропивницький
e-mail: v.koles-ko@ukr.net

У 2020 році музеї зіткнулися з новим явищем – фактично повсюдним карантином і режимом соціальної ізоляції внаслідок поширення пандемії COVID-19. І немає значення, чи це був адаптивний карантин, карантин вихідного дня або локдаун. Зазначені обмеження тією чи іншою мірою зачепили всі аспекти суспільного життя, і музейна сфера не стала винятком.

Музеї були змушені закриватися та переходити на віддалену форму роботи, під час режиму самоізоляції активно впроваджувати та розвивати онлайн формати роботи з аудиторією, що часто підвищувало відвідуваність веб-сайтів і сторінок музейних закладів у соціальних мережах. Активніше стали розвиватися цифрові формати доступу до колекцій музеїв, дистанційні освітні та просвітницькі практики.

Окрім згаданих змін, довелося також коригувати і методики внутрішньої роботи музейних колективів – це перехід на електронний документообіг, використання різних систем відеозв'язку, віддалений доступ до робочого місця, у тому числі і до баз даних.

Пандемія COVID-19 продовжує негативно впливати на музейний сектор, особливо якщо це стосуються економічних втрат. Не нехтуючи всіма необхідними заходами, що спрямовані на стримування поширення хвороби, а також на забезпечення безпеки населення, музеї не можуть не виконувати свою первинну функцію щодо збереження матеріального та нематеріального надбання людства. У зв'язку з цим у нагоді музейним закладам

стали рекомендації Міжнародної ради музеїв (ІКОМ) щодо збереження музейних колекцій в умовах пандемії.

При зберіганні та роботі без громадського доступу, відповідно до рекомендацій ІКОМ, музейні заклади повинні обмежувати обробку колекцій, якщо це можливо. Весь персонал повинен бути забезпечений та мати безперешкодний доступ до дезінфекційних засобів та одноразових рукавичок. В одному приміщенні має працювати лише обмежена кількість людей (до 5 осіб) та підтримувати безпечну відстань один від одного. Обов'язково має бути карантинна зона для музейних предметів. У ній повинні бути порожні полиці, шафи, ящики, де викладені предмети з мінімальним дотиком або поводженням, та які можна відокремити від основної колекції, а також мати просту систему маркування із зазначенням дат, чому і ким відповідні об'єкти були закриті на карантин [1].

Вкрай важливим є неухильне дотримання правил безпеки для відвідувачів та персоналу, що може не лише вберегти їх від захворювання, а також забезпечити нормальну роботу музеїв в умовах карантину. Для цього, при підготовці музейних закладів до прийому відвідувачів, необхідно обов'язково визначити їх максимальну кількість, виходячи з вимог щодо дотримання соціальної дистанції, обов'язково повідомляти про це на веб-сайті та на сторінках музеїв у соціальних мережах. Визначати максимальну кількість відвідувачів необхідно у співвідношенні з площею кожної виставкової зали та інформувати про це громадськість. Рекомендується проводити розрахунок на квадратний метр з урахуванням дотримання відстані в 1,5 м між кожним відвідувачем. Окрім того, необхідно визначати середній час перебування в музеї, для формування тимчасових інтервалів між відвідуваннями. Як варіант, можливо розглянути поступове відкриття виставок і залів. Також переглянути графік роботи музею. Важливо виділити окремі години відвідування для різних груп населення (наприклад, для відвідувачів старше 65 років). Заборонити прохід до музею особам з симптомами захворювання. Про обмеження, пов'язані з поширенням вірусу, потрібно повідомляти не лише на веб-сайті установи, а й обов'язково перед входом до музейного

закладу. Не можна допускати утворення черг перед входом до музею або біля кас, намагатися їх регулювати, не допускаючи порушень санітарних вимог. На підлозі має бути передбачена лінійна розмітка для дотримання відстані між людьми в 1,5 метра. Між відвідувачами і стійками кас необхідно забезпечити безпечну відстань. Екскурсії та освітні програми в умовах карантинних обмежень можуть проводитися, якщо дотримуватиметься безпечна відстань між учасниками. Також не зайвим буде визначити тимчасові інтервали для групових відвідувань і зменшити чисельність осіб у групах відвідувачів.

Співробітники, відповідальні за безпеку, зокрема доглядачі, повинні бути присутніми на стійці реєстрації та в залах музею, не лише щоб стежити за дотриманням відстані між відвідувачем і експонатами, а також стежити за дотриманням правил соціального дистанціювання. Персонал повинен бути забезпечений захисними засобами (рукавички, маски, дезінфікуючі засоби). Необхідно замінити інтервали дезінфекції приміщень відповідно до вимог внутрішнього розпорядку, але з урахуванням того, що музей працює в умовах карантину. Всі доступні для відвідувачів музейні приміщення необхідно дезінфікувати мінімум раз на день. Якщо музейний заклад не може дотримуватися таких заходів, рекомендується відкласти його відкриття та роботу до поліпшення загальної епідемічної ситуації [2].

У карантинних умовах музейні заклади змушені переходити на нові форми роботи, надавати більше дистанційних послуг, створювати та втілювати музейні активності в режимі онлайн. Музейні співробітники вже призвичаїлися до онлайнових форм роботи, активно використовують для комунікації такі програми, як Вайбер, Телеграм, Скайп, Зум, активно розміщують на веб-сайтах та на сторінках музеїв у соціальних мережах (у Facebook, в Instagram) свої напрацювання. Це також цікаві та пізнавальні відеолекції, віртуальні подорожі виставковими залами музеїв, по пам’ятних історичних місцях та природних заповідних зонах, 3D тури по експозиціям, онлайн-виставки, тематичні бесіди, відеопроєкти, наукові дослідження і численні розвідки з історії рідного краю, різноманітні цікаві майстер-класи. Це найбільш

поширені онлайн-активності, утім, у світовому й вітчизняному музейному просторі набувають усе більшої популярності нові форми, зокрема, такі як онлайн-трансляції, прямі включення з екскурсіями по музею, стримінги із зачинених залів, що передають справжню атмосферу музейних залів або окремих предметів, телеграм-канали від музейних співробітників.

Наукові співробітники Кіровоградського обласного краєзнавчого музею активно застосовують нові форми роботи в режимі онлайн і мають значні напрацювання у цьому напрямку. На сторінці музею у Facebook розміщувались онлайн-екскурсії «Подорожуємо відділом природи віртуально» та цікаві майстер-класи, історичні віртуальні тематичними виставки, що присвячені різним знаковим історичним подіям, як то «Голодомор 1932–1933 рр.: причини, організація, наслідки», «З історії української писемності», «Танцювальна спадщина нашого краю», оприлюднюються цікаві статті, започатковано відеопроект «Музеї відкриті на карантин» та багато іншого.

Впровадження музеями нових форм роботи із застосуванням сучасних технологій – це крок до нестандартних рішень для залучення аудиторії, як під час пандемії, так і після зняття карантинних обмежень. Зазначені формати роботи є прийнятними в умовах соціальної дистанції для створення нового цифрового простору музею, а також створюють гарні можливості для подальшого розвитку музейних закладів у нових умовах сучасного світу.

Використані джерела

1. Conservation of museum collections. URL: https://icom.museum/en/covid-19/resources/conservation-of-musem-collections/
2. Museums and end of lockdown: Ensuring the safety of the public and staff. URL: https://icom.museum/en/covid-19/resources/museums-and-end-of-lockdown-ensuring-the-safety-of-the-public-and-staff-2/

ШКІЛЬНІ МУЗЕЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Омельченко Наталія,
кандидат сільськогосподарських наук,
заступник директора з навчально-методичної роботи,
КЗ «Чернівецький обласний центр туризму,
краєзнавства та екскурсій учнівської молоді»,
м. Чернівці
e-mail: chern.kray@gmail.com

Омельченко Ігор,
завідувач організаційно-масового відділу,
КЗ «Чернівецький обласний центр туризму,
краєзнавства та екскурсій учнівської молоді»,
м. Чернівці
e-mail: chern.kray@gmail.com

Посилення інтересу та збільшення кількості відвідувачів музеїв можливі завдяки розширенню традиційних форм роботи та запровадженню нових інформаційних технологій, особливо в умовах посилених протиепідемічних обмежень на територіях зі значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [1].

Сьогодні в умовах пандемії музеї почали популяризувати власний потенціал в інтернет-середовищі, зокрема пропонувати віртуальні виставки, онлайн-відвідування, 3D-тури, 3D-екскурсії тощо. З метою безпечного інформування відвідувачів на вітринах з експонатами розміщують QR-коди, які розширюють та поглиблюють знання про представлені музейні об’єкти [2]. Національна бібліотека для дітей середнього та старшого шкільного віку пропонує подорожувати віртуальними музейними світовими та українськими експозиціями: музеї світу, музейна планета, найвідоміші музеї Європи, музейний простір України, музеї України просто неба та інші [3].

У багатьох закладах освіти України викладачі-ентузіасти спільно з учнями шкіл та їх батьками здійснили величезну роботу зі збору розмаїття музейних скарбів краю. За даними щорічного звіту обласних центрів про стан національно-патріотичного виховання дітей та молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напряму позашкільної освіти станом на 01.01.2021 р. кількість зареєстрованих відповідно до Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України [4], становить 3837, з них при закладах загальної середньої освіти – 91,1%, при закладах професійної освіти – 4,2%, при закладах позашкільної освіти – 3,5%, при закладах дошкільної освіти – 1,1%. За 2020 рік взято на облік 12 музеїв, а знято з обліку 42 музеї [5]. Порівнюючи з аналогічними даними попереднього року спостерігається зменшення кількості зареєстрованих музеїв при закладах освіти на 4,3% [6]. Така тенденція переважно пов'язана з призупиненням діяльності малокомплектних шкіл, реорганізацією кількох закладів освіти шляхом злиття, оптимізацією шкільних приміщень і, як наслідок, відсутністю окремих приміщень для функціонування музеїв. Тому актуальними для шкільних музеїв є нові форми роботи з відвідувачами, особливо в умовах посилених карантинних обмежень.

Постійна співпраця колективів Чернівецького обласного центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді та Чернівецького обласного краєзнавчого музею сприяє постійному розвиткові музейної справи на теренах області. При закладах освіти краю функціонує 85 зареєстрованих музеїв, 10 з них мають звання «Зразковий».

Чернівецький обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді запропонував закладам освіти області використовувати у шкільних музеях сучасні освітні технології, а саме поєднання можливостей подорожі віртуальним шкільним музеєм та використання квестової моделі ознайомлення з музейними експозиціями.

Ідея створення мережі віртуальних шкільних музеїв вже реалізується за підтримки програми Активні громадяни від

Британської Ради в Україні. За інформацією з офіційного сайту мережі [7]: «Проєкт є мережею інтерактивних віртуальних турів шкільними музеями України із аудіо-супроводом українською, англійською та німецькою мовами».

Співробітниками Чернівецького обласного центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді запропоновано використання квестової моделі ознайомлення з музейними 3D-експозиціями на базі Чернівецького обласного краєзнавчого музею – віртуальний квест «Буковина за одну годину». Завдання для квесту двох рівнів складності реалізовані для трьох вікових груп: учнів 5–7 класів, 8–11 класів та дорослих. Відвідувачам віртуальної 3D-експозиції музею пропонували за одну годину ознайомитись із різними історичними періодами рідного краю та представниками тваринного світу Буковини. Уважно переглядаючи запропоновану експозицію та творчо опрацьовуючи отриману інформацію, учасники мали за обмежений час знайти максимальну кількість відповідей на запитання квесту й записати їх у картку учасника. Для автоматизації процесу оброблення результатів картка учасника була сформована із використанням конструктора тестів освітньої платформи «Всеосвіта». Представлене поєднання екскурсії 3D-експозиціями краєзнавчого музею краю з пізнавальними квестовими запитаннями спонукало учасників уважно розглядати елементи експозицій, долучати елементи пошуку відповідей в інтернет мережі та допомагати в підготовці вихованців профільних гуртків до участі у краєзнавчих акціях, експедиціях, конкурсах.

Запропонована форма роботи була представлена, обговорена і запропонована до впровадження в роботу шкільних музеїв на щорічній вересневій нараді з відповідальними за туристсько-краєзнавчу роботу та музейну справу в територіальних громадах області.

Використані джерела

1. Стрижак О. Є. Шкільні віртуальні музеї – платформа історико-культурної наукової освіти. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи* : матеріали П’ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2017. С. 95–97.

2. Омельченко Н., Омельченко І. Музейна педагогіка в позашкільній освіті Чернівецької області. *Музейна педагогіка в науковій освіті* : збірник тез доповідей учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 270–273.
3. Національна бібліотека для дітей. URL: https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=5673
4. Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України : Наказ МОН України від 22.10.2014 № 1195.
5. Інформація про стан національно-патріотичного виховання дітей та молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напряму позашкільної освіти в 2020 році / заг. ред. С. В. Неділько, Н. В. Савченко. Київ, 2021. С. 23–24.
6. Інформація про стан національно-патріотичного виховання дітей та молоді та розвиток туристсько-краєзнавчого напряму позашкільної освіти в 2019 році / заг. ред. С. В. Неділько, Н. В. Савченко. Київ, 2020. С. 24–25.
7. Мережа віртуальних шкільних музеїв. URL: https://www.schoolmuseums.com.ua/

МУЗЕЇ ТА ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ: З ДОСВІДУ РОБОТИ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ ГАЛАГАНА

Острякова Олександра,
старший науковий співробітник
відділу науково-освітньої роботи,
Чернігівський обласний художній музей
імені Григорія Галагана,
м. Чернігів
e-mail: artmuseum.ch@gmail.com

У сучасному світі музеї охоплюють освітні, виховні та рекреаційні функції: разом з традиційним отриманням певних знань про художників та їх твори, відвідувачі різного віку беруть активну участь у різноманітних майстер-класах, концертах, зустрічах з цікавими особистостями. Музеї дають

змогу розширити горизонти, збагачують наші знання про мистецтво, навколишній світ та нас самих і надають хвилинки спокійного відпочинку.

У 2019 році світ стикнувся з викликом під назвою COVID-19, і музеї змушені були змінювати методи роботи, закривати свої традиційні локації і пропонувати безкоштовні онлайн-екскурсії та відкриття виставок, розповіді про найяскравіші та відоміші експонати власних колекцій.

Отже, нашою метою є розповісти про те, як Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана працює зі своїми відвідувачами під час пандемії COVID-19.

Проєкти Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана спрямовані на різні вікові групи, і карантинні обмеження пов'язані з розповсюдженням COVID-19, не стали на заваді спілкуванню та взаємодії з нашими відвідувачами, вони отримали нову онлайн-форму.

Минулого року наш музей отримав грант від міжнародної неурядової організації House of Europe, яка спонсорується Європейским Союзом та європейськими некомерційними організаціями, у межах програми інфраструктурних грантів у відповідь на пандемію COVID-19. Отримані кошти були використані на закупівлю необхідного обладнання та програмного забезпечення для взаємодії з нашими відвідувачами онлайн.

Однією з нових форм роботи стало розміщення міні-сюжетів про життя та творчість відомих українських та зарубіжних художників, роботи яких є в колекції нашого музею (Сергія Григор'єва, Валентини Цвєткової, Адама Крвавича, Йосипа Бокшая, Капітона Павлова), які стали досить популярними. Іншою формою роботи є онлайн-відкриття виставок, новий формат дав змогу відвідувачам стати учасником наших заходів, не залишаючи власні помешкання.

У 2019 році ми вперше провели повноцінну онлайн «Ніч музеїв», яка зацікавила як дорослих, так і дітей. У межах акції відбулись різноманітні заходи: майстер-класи, відкриття онлайн-виставок, концерт. Родзинками заходу стали народна казка «Котик, Півник та Лисичка» з використанням експонатів з колекції музею, онлайн-концерт гурту «Голос душі», розповідь про

життя і творчість художника Юбера Робера англійською мовою. Цього року наша «Ніч музеїв» об'єднала онлайн та офлайн формати. Справжніми цікавинками стали поетично-драматичний перформанс-презентація колекції дизайнерського одягу (автор колекції – членкиня Національної Спілки майстрів народного мистецтва України Ольга Костюченко, автор постановки – кандидат філософських наук, художня керівниця театру EX LIBRIS Марина Каранда). Жіночу онлайн-аудиторію зацікавила мінівиставка дизайнерських капелюшків Валентини Свистун, а діти були в захваті від вистави-казки «Принцеса-стрибунка» у виконанні Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка. Кожна вікова категорія наших відвідувачів знайшла для себе щось цікаве.

Однією з форм такої взаємодії між освітніми закладами та музеями є проведення лекцій-бесід, які в докарантинний час були популярними, і під час яких наші юні відвідувачі не тільки знайомились з творчістю видатних українських художників Сергія Григор'єва, Валентини Цвєткової, Адама Крвавича, Йосипа Бокшая, Капітона Павлова, але й брали в них активну участь, діти не тільки навчались сприймати твори мистецтва, але й співпереживати й робити власні висновки. Наші відвідувачі не залишаються байдужими, аналізуючи музейні експонати, у них формуються власне ставлення до побаченого і виникає бажання повернутися, і ще побачити улюблені картини та скульптури.

Карантинні онлайн-заходи є певною формою реклами для нашого музею. З пом'якшенням карантинних обмежень до нас приходить більше відвідувачів як місцевих жителів, так і гостей нашого міста. Люди більше звертаються до наших сторінок у соціальних мережах Фейсбук та Інстаграм, частіше пишуть нам свої пропозиції або просто спілкуються зі співробітниками музею, чекають на оновлений музейний сайт.

Звичайно співробітники та відвідувачі музею прагнуть живого спілкування та відчуття атмосфери музею, але під час карантинних обмежень зв'язок «музей-відвідувач» не втрачається. Влітку, коли картин пом'якшився, особливо у вихідні дні, у нас збільшилась кількість туристів з Києва, Львова, Запоріжжя, Одеси, більше приходило молоді, родин з дітьми. І відповідаючи

на запитання «звідки ви дізналися про нас», відвідувачі казали про наші онлайн-заходи, прагнули завітати на «Ніч музеїв» і таке інше. Тож працюємо над карантинними онлайн-подіями та чекаємо на старих та нових відвідувачів.

Використані джерела

1. Billok J. How will Covid-19 change the way museums are built. URL: https://www.smithsonianmag.com/travel/how-will-covid-19-change-way-future-museums-are-built-180975022/
2. Marchese M. Museum and Social Media in the Time of Covid. URL: https://greyartgallery.nyu.edu/2020/10/museums-and-social-media-in-the-time-of-covid-19/
3. Spolar Ch. When the world reopens, will art museums still be? URL: https://www.nationalgeographic.com/travel/article/how-museums-are-staying-alive-during-coronvirus
4. Шейко Н. Испытание музеем. *Искусство*. 2007. № 17. С. 18.

МУЗЕЙ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯ З ВІДВІДУВАЧАМИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Пискун Ольга,

завідувачка відділу,
«Музей Богдана Хмельницького»,
Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»,
м.Чигирин
e-mail: olgapiskun70@gmail.com

На початку 2020 року людство опинилось перед величезного випробуванням, назва якого – пандемія Covid-19. Намагаючись стримати швидке поширення хвороби, уряди країн почали запроваджувати жорсткі карантинні обмеження. Не виключенням стала й Україна. Постановою Кабінету Міністрів «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року було заборонено «з 00 год. 01 хв. 17 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р. роботу суб'єктів господарю-

вання, яка передбачає приймання відвідувачів...», у тому числі й закладів культури [5].

Наказом № 18 по НІКЗ «Чигирин» від 16 березня 2020 р. робота з відвідувачами всіх музейних відділів закладу була призупинена і відновлена лише через три місяці, а саме: 10 червня (наказ по НІКЗ «Чигирин» № 37 від 04.06.2020).

За цих обставин музей Богдана Хмельницького був змушений перебудувати плани та змінити форми своєї роботи.

Пріоритетною для музею в цей період стала комунікація онлайн. Як інформаційний простір музей Богдана Хмельницького активно використовував соціальну мережу Facebook, сайт НІКЗ «Чигирин», сервіс аудіогідів та аудіотурів izi.TRAVEL. Основними інструментами просвітницької та масової роботи стали окремі тематичні сторінки у Facebook, онлайн-екскурсії, онлайн майстер-класи, публікації з хештегом, флешмоби.

На час припинення екскурсійної діяльності в музеї працювала виставка «Кременчуцьке «море»: незатоплена пам'ять», присвячена 60-річчю переселення придніпровських сіл Чигиринщини у зв'язку з будівництвом Кременчуцької ГЕС та розпочалась робота над виставковим проєктом «Зі щирою прихильністю до життя народного...» до 155-ї річниці від дня народження священика, етнографа Марка Федоровича Грушевського.

Виставка «Кременчуцьке «море»: незатоплена пам'ять» відкрилась у грудні 2019 року та користувалась популярністю у відвідувачів. Перед завершенням її роботи, у березні-квітні 2020 року, куратори Шмиголь Л. О. та Чигирик Н. В запланували проведення авторських екскурсій. Із запровадженням карантину вони не відмовились від цього задуму і вперше провели екскурсії в онлайн-форматі. Науковці відзняли 14 відеороликів за кожним експозиційним комплексом виставки, ще 7 відповідно до її тематики. Матеріали були розміщені на Facebook-сторінці НІКЗ «Чигирин» у рубриці #Пізнавальний_карантин #Кременчуцьке_море та набрали велику кількість переглядів [3].

Варто зазначити, що співробітники готували матеріали власними силами: знімали відео на особисті смартфони, самостійно опановували потрібні комп'ютерні програми. Це, звичайно, позначалось на якості цифрового продукту.

Підготовка виставкового проєкту «Зі щирою прихильністю до життя народного», присвяченого 155-й річниці від дня народження етнографа та церковного діяча Марка Федоровича Грушевського, розпочалась у лютому 2020 року, ще до запровадження карантину. За задумом авторів, окремим його розділом мала стати виставка авторської ляльки від майстринь з усіх регіонів України. На сайті Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» було опубліковане оголошення про організацію виставки, на яке відгукнулась велика кількість лялькарок. Для висвітлення роботи над проєктом створили окрему сторінку у мережі Facebook, яка отримала таку ж назву «Зі щирою прихильністю до життя народного» [2].

Підготовка проєкту йшла повним ходом, коли було оголошено карантин. Організація виставки авторської ляльки опинилась під загрозою, адже надіслати свої роботи встигли не всі майстрині.

Щоб налагодити комунікацію з учасниками виставки, зокрема з майстринями-лялькарками, а також розповісти зацікавленій аудиторії про діяльність та творчий доробок Марка Грушевського, організатори виставки вирішили використати Facebook-сторінку проєкту як канал комунікації.

У період з квітня по червень 2020 року на сторінці проєкту було опубліковано значну кількість дописів та світлин, які розповідали про Марка Грушевського та його творчий доробок, знайомили з роботами майстринь – учасниць виставки авторської ляльки, висвітлювали етапи підготовки проєкту.

Серед активних читачів сторінки були й родичі Марка Федоровича Грушевського. Розчулена увагою до її діда, онука Марка Грушевського, Елеонора Захарівна Коваль, передала до фондової збірки НІКЗ «Чигирин» безцінні сімейні реліквії.

Важливою в умовах карантину стала онлайн-комунікація з майстринями-лялькарками. На оголошення про участь у виставці, опубліковане на сайті та на Facebook-сторінці Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», відгукнулись майстрині з 19 українських міст та з-за кордону: Норвегії, Португалії, Німеччини, Південної Африки. У зв’язку із запровадженням карантинних обмежень, частина з них поча-

ла відверто сумніватися в тому, що виставка взагалі відбудеться. Тому для організаторів було надважливим надавати якомога більше інформації про процес підготовки проєкту.

Ляльки кожної майстрині, які надходили на виставку, працівники музею представляли на сторінці проєкту – фотографували на фоні чигиринських пам'яток, у такий спосіб популяризуючи власні об'єкти, підкреслюючи їх туристичну привабливість. Читачі сторінки активно реагували на світлини, і це надзвичайно подобалось майстриням, які охоче спілкувались з кураторами виставкового проєкту, поширювали інформацію про нього серед своїх знайомих, розповідали цікаві історії про власні роботи. Уважне ставлення до кожної майстрині та її творів, постійне інформування про стан підготовки проєкту викликали повагу та довіру до організаторів виставки. Як наслідок, частина майстринь зголосилася подарувати свої роботи до фондів НІКЗ «Чигирин», які поповнилися 46 авторськими ляльками.

Читачі сторінки були свідками процесу монтажу музейної експозиції, знайомилися з авторами проєкту. У такий спосіб була показана «кухня» виставкової роботи – щоденна праця музейників, яка потребує величезної кількості знань і вмінь, і про яку навіть не здогадується відвідувач.

Особливою, довгоочікуваною подією і для організаторів, і для учасників виставкового проєкту «Зі щирою прихильністю до життя народного ...» стало його відкриття, яке відбулось 20 травня в онлайн-форматі.

Увесь відеоконтент був показаний впродовж одного дня – 20 травня, і охопив значну аудиторію. Лише презентація виставки авторської ляльки мала 10,9 тис. охоплення, 4,3 тис. переглядів відео, 876 реакцій, коментарів, поширень [2].

Звичайно, онлайн-комунікація ніколи не зможе замінити «живе» спілкування з відвідувачами музею, але вона має чимало переваг. Серед них – значне розширення аудиторії, можливість

залучати її до діалогу, аналізувати її склад, надавати додаткову інформацію за тематикою виставки, висвітлювати власну роботу, отже – піднімати престиж професії музейного працівника.

Ще один позитивний момент: до карантину події, що їх організував музей, часто відбувались, не залишаючи за собою відеоконтенту. Тепер же, ми маємо їх відео фіксацію і всі охочі можуть переглядати їх на сторінці проєкту, або на сайті НІКЗ «Чигирин» у зручний для себе час.

Отже, вперше використовуючи окрему сторінку виставкового проєкту в мережі Facebook, ми зрозуміли можливості соціальних мереж як платформи для просвітницької роботи та засобу масової комунікації. Тому в листопаді 2020 року працівниками музею було започатковано ще одну тематичну сторінку – «Вічної слави ти справді достоїн…», присвячену діяльності Богдана Хмельницького. На ній публікують цікаву інформацію про гетьмана, історичні джерела та відео за темою, представлені дослідження науковців НІКЗ «Чигирин» та напрацювання сучасних істориків [1].

В умовах карантину важливою платформою для поширення інформації про музей Богдана Хмельницького та його колекцію став всесвітньо відомий сервіс аудіогідів та аудіотурів izi. TRAVEL. Розуміючи важливість безконтактних екскурсій в часи пандемії, працівники НІКЗ «Чигирин» доповнили інформацію, записали аудіогіди експозицією музею та розробили нові аудіотури містом. Це дало змогу збільшити кількість відвідувачів. Якщо до початку пандемії, з 1 березня 2019 року по 1 березня 2020, сторінку музею на izi.TRAVEL переглянуло 3641 користувачів, то з 1 березня 2020 по 1 березня 2021 їх кількість зросла удвічі і становила 7679 переглядів [4].

На період карантину в онлайн-формат перейшла й робота «Творчої музейної майстерні», яка давно й успішно працює в Дитячому просторі музею Богдана Хмельницького. Екскурсоводи відділу підготували та провели для дитячої аудиторії відео майстер-класи з виготовлення нетрадиційної писанки (252 перегляди), органайзера (386 переглядів), валентинки (310 переглядів). Вони були розміщені на Facebook-сторінці НІКЗ «Чигирин» і отримали схвальні відгуки користувачів [6]. Перевага

онлайн майстер-класів у тому, що вони постійно залишаються доступними для перегляду на інтернет-ресурсах.

Важливим інструментом для залучення цільової аудиторії в соцмережах є публікації під хештегом (міткою). Хештег дає змогу створювати коло однодумців, поширювати потрібну інформацію серед зацікавленої аудиторії. У грудні 2020 року виповнилося 425 років від дня народження Богдана Хмельницького та 25 років від заснування музею в Чигирині. Під хештегами #БогданХмельницький та #Музей_БХмельницького_25 було опубліковано низку дописів, присвячених гетьману та історії музею, на які реагувала значна кількість читачів.

Своєрідним способом розваги для людей, які змушені сидіти вдома на карантині, стали різноманітні флешмоби. «Скучаючий флешмоб» був започаткований музейниками та працівниками театрів Росії та Білорусі і, завдяки інтернету, швидко поширився в інших країнах. Щоб хоч якось підняти настрій читачам, 3 квітня (саме напередодні вийшла постанова уряду про продовження локдауну) на Facebook-сторінці НІКЗ «Чигирин» було організовано флешмоб «Ми сумуємо за відвідувачами» – українську версію «Скучаючого флешмобу».

Отже, карантин став справжнім випробуванням для музейної галузі, поставив перед музейними працівниками нові виклики та завдання.

Робота онлайн має як свої переваги, так і недоліки. Серед переваг – велика потенційна аудиторія, яку можна залучити

до діяльності музею, можливість формувати коло «друзів» музею, групи однодумців, вести діалог з читачами, створювати відео- та фотоконтент, який надовго залишається доступним для перегляду. Музейні установи стають більш відкритими, доступними та привабливими для сучасної людини.

Водночас створення якісного цифрового продукту потребує відповідних знань, технічного забезпечення, якого, на жаль, українські музеї часто не мають. І, звісно, онлайн-комунікація ніколи не замінить спілкування відвідувачів з історією, мистецтвом, пам'ятками, яке вони отримують в експозиції музею.

Використані джерела

1. Вічної слави ти справді достоїн... URL: https://www.facebook.com/%D0%92%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D1%96-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%97%D0%BD-114912010425822
2. Зі щирою прихильністю до життя народного URL: https://www.facebook.com/OlhaPyskun
3. Кременчуцьке «море»: незатоплена пам'ять: Онлайн екскурсії. URL: https://www.facebook.com/hashtag/%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B5
4. Музей Богдана Хмельницького. URL: https://izi.travel/ru/4a5d-muzey-bogdana-hmelnickogo/uk
5. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV: постанова Кабінету Міністрів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215–2020-%D0%BF#n8
6. Символ року: онлайн майстер-клас. URL: https://www.facebook.com/578172598914763/videos/277762690349715

ДІЯЛЬНІСТЬ ЕТНОГРАФІЧНОГО ВІДДІЛУ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пісцова Марія,
Завідувачка науково-дослідного
експозиційного відділу етнографії,
Полтавський краєзнавчий музей
імені Василя Кричевського,
м. Полтава
e-mail: mariapistsova@gmail.com

В умовах пандемії COVID-19 для музею, який змушений був закрити двері, формат роботи онлайн став основною формою комунікації з відвідувачами. Колектив Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського активно працював онлайн на різних платформах, намагався трансформувати музейний простір у віртуальний світ. Описово представлю досвід роботи науково-дослідного експозиційного відділу етнографії.

Спочатку на музейному сайті відвідувачам пропонували онлайн-вікторини «Етнографія Полтавщини» та «Полтавське житло», за підсумками яких переможцям проводили безкоштовні екскурсії після відновлення роботи музею. Активно впроваджували актуальні дописи. Зокрема, рубрику «Цікаве про експонат» оновлювали щотижня. Були представлені такі експонати, як зразки літургійних тканин-воздухів, церковна дрібна металопластика, предмети умеблювання, побуту, аксесуарів. Це дало змогу детальніше дослідити окремі музейні предмети та ознайомити з ними відвідувачів.

Була розроблена система QR-кодів для самостійного безконтактного огляду етнографічної експозиції, яка ще в процесі впровадження.

Період локдауну співпав з початком роботи над проєктом «Капелани – духовний щит України». Він був спрямований на ознайомлення громадськості зі служінням військових священників Полтавсько-Кременчуцької єпархії ПЦУ, Полтавсько-Харківської єпархії ПЦУ та Харківського екзархату УГКЦ. Тому відразу довелося змінити спосіб його реалізації. Спілкування з учасниками відбувалися по телефону, або особисто на вулиці для відеозапису розмови. Щотижня на сайті оновлювали візитівки капеланів, додавали відео їхніх інтерв'ю та звернень, духовних бесід. У межах цього проєкту також готували вітальні флешмоби, а саме – від дітей музейників – вірш для капеланів [4], пізніше готували онлайн-вітання «Бажані гості на Різдво» [1] та флешмоб до Дня вишиванки.

У процесі роботи проєкту освітній формат перейшов у виставковий, який був втілений у найбільшому залі музею влітку 2020 року. Представлені локації «Фронтова капличка», «Діти воїнам», облачення, різні види службової форми військових священників, візитівки капеланів, інсталяція «Дитячі обереги» передавали атмосферу відданості та жертовності, любові й підтримки [9, с. 558].

У форматі онлайн-альбомів були репрезентовані наукові дослідження фондових колекцій. На сайті публікували музейні предмети дрібної культової металопластики та вотивні підвіски-таблички до ікон з історичних колекцій. Вони поповнили створену загальну музейну рубрику «Музей з Вами, навіть коли його двері закриті: Колекції. Інтерактиви. Цікаві теми. Наукові новинки. Онлайн-альбоми», під хештегом #behindthescenes #музейзсередини.

Співробітники відділу підготували до друку путівник етнографічною експозицією, серію брошур про традиційні полтавські страви [12], які можна було переглянути у pdf-форматі на музейному сайті, а згодом – після відновлення роботи музею – придбати за бажанням.

Одним з активних напрямів роботи на карантині було наповнення контентом створеного Youtube-каналу «Етнографічні студії з Полтавським краєзнавчим», який був сформований спочатку для висвітлення проєкту про капеланів Полтавщини,

а пізніше – переформатований для усіх відеоматеріалів відділу. Робота над ним ще триває. Упродовж дистанційної роботи були створені відеоролики тематичних майстер-класів. Перед Великоднем представлені «Патріарше розп'яття», про виносний хрест – унікальний експонат з колекції металопластики, «Полтавська писанка» про історичну збірку писанок в етнографічній експозиції та «Пасківник» про традиційний посуд для випікання пасок. Наступного року до цього світлого свята була представлена серія відео майстер-класів «Напиши свою писанку». Вона вміщувала анонс та чотири випуски, які виходили щотижня перед Великоднем. Це: 1. Крапанка. 2. Хрестова писанка. 3. Лемківська писанка. 4. Обереговий птах [11]. Заходи були спрямовані на показ методики виготовлення видів традиційних декорованих великодніх яєць з короткою інформаційною довідкою та переліком потрібних матеріалів під відео. До інших свят, зокрема до Покрови Пресвятої Богородиці, представили відео майстер-клас «Розпис на склі. Козак Мамай» [5], до Різдва – «Різдвяний віночок» [7].

Через соціальні мережі проводили онлайн-екскурсії, зокрема про архітектурні особливості Будинку Полтавського земства. Активно працювали на платформі Zoom, беручи участь у навчальних семінарах, профільних конференціях. На запит з районних закладів освіти Полтавщини проводили зустрічі-лекції на замовлені етнографічні теми. Через наведені форми реалізувалась музейна програма «Етнографічні студії з Полтавським краєзнавчим».

Дистанційна робота давала можливість підготувати та продумати експозиції виставок: у 2020 році була представлена виставка збірки рушників зі зборів І. Зарецького, К. Мощенка та Д. Щербаківського – «Рушії нашої духовності» та створений відеоролик за її змістом. А у 2021 році ми працювали над виставковим проєктом «Народна графіка на полотні». Провівши наукове дослідження колекції, вперше експонували вибійкові тканини з фондів музею, налагоджуючи музейну комунікацію з відвідувачем через експонат. До проєкту запросили сучасного полтавського майстра Володимира Маркар'яна, його твори долучили до виставки, у такий спосіб пропагуючи відроджен-

ня вибійки як зникаючого виду народного мистецтва. А пан Володимир став учасником відеофільму, який започаткував пізнавальний проєкт «Діалог із майстром» [8], покликаний інформувати суспільство про творчість полтавських майстрів, залучати до пізнання культурної спадщини. У межах виставкового проєкту «Народна графіка на полотні» були розроблені та проведені майстер-класи з декорування полотняних закладок, серветок, торбинок, футболок фарбою за допомогою дерев'яних штампів. Заходи проводились у виставковому залі, пізніше через карантинні обмеження – у дворику музею, а також у школах та бібліотеках.

Тривалим і комплексним був процес оцифрування колекції творів гончарки Олександри Селюченко. Робоча група працювала над добором, фотофіксацією, уніфікацією, науковим обробленням даних. Частина збірки представлена у ювілейному відеоролику «Глиняна пластика Олександри Селюченко» [3], а всі експонати готують для видання альбому.

В умовах адаптивного карантину була можливість проводити розроблені етнографічні інтерактивні заходи та майстер-класи для груп дітей відповідно до обмежень. До Покрови відбулися заходи: «Лава на лаву – козацька забава» для учнів середніх класів, «Вірний побратим козака» – для молодшої школи, заняття за проєктом «Етноінтерактив. Музейні уроки», який охоплює майстер-класи «Малярство на склі», «Вибійкові взори» та «Пластична квітка».

Упродовж карантину ми отримали час та затишшя, необхідні для ретельної та глибокої дослідницької роботи. Результатом є наша комунікація з глядачем. Тому основним завданням під час пандемії став пошук нових способів організації цієї роботи [2]. Вагомою виявилась необхідність гнучкості та впровадження різних форматів роботи. Все ж віртуальний простір не може замінити повноцінне спілкування з відвідувачами. Люди втомилися від екранного режиму взаємодії, ізоляції, браку емоційного й тактильного контакту. Загалом використовувати онлайн-формат варто задля того, щоб мотивувати людей прийти до музею наживо.

Використані джерела

1. Бажані гості на Різдво! URL: https://www.youtube.com/watch?v=3g-KQF3S4ZM&t=1s
2. Брайлян І. Запрошуємо до зумузею: як музейники працюють на карантині. URL: https://lb.ua/culture/2021/03/05/479206_zaproshuiemo_zumuzeyu_yak_muzeyniki.html
3. Глиняна пластика Олександри Селюченко. URL: https://www.youtube.com/watch?v=7qX74qfpzJ4
4. Діти розповідають вірш присвячений капеланам. URL: https://www.youtube.com/watch?v=va3Sa4TX0Mo
5. «Козак Мамай» (розпис на склі). Майстер-клас URL: https://www.youtube.com/watch?v=KEdg8f0VLcU&t=5s
6. Майстер-клас «Новорічна ялинка». URL: https://www.youtube.com/watch?v=pEs8JStFbA8&t=100s
7. Майстер-клас «Різдвяний віночок» URL: https://www.youtube.com/watch?v=T0_Ri73SZFA&t=5s
8. Народна графіка на полотні. URL: https://www.youtube.com/watch?v=zBLuMZ4Kwos&t=10s
9. Пісцова М., Барабаш А. Виставки «Капелани. Духовний щит України» у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського (каталог виставки). *Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток* : збірник наукових статей / [ред. кол.: Бабенко Л. Л., Гаврилюк Н. О., Киридон А. М. та ін.; Супруненко О. Б. (голова ред. кол.); Мокляк В. О. (наук. ред.)]; ДКіТ Полтав. ОДА; ПКМ імені Василя Кричевського. Харків: ТОВ «Майдан», 2021. Вип. XVI. С. 556–567
10. Пісцова М. Виставка рушників «Рушії нашої духовності» у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського (каталог). *Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток* : збірник наукових статей / [ред. кол.: Бабенко Л. Л., Гаврилюк Н. О., Киридон А. М. та ін.; Супруненко О. Б. (голова ред. кол.); Мокляк В. О. (наук. ред.)]; ДКіТ Полтав. ОДА; ПКМ імені Василя Кричевського. Харків: ТОВ «Майдан», 2021. Вип. XVI. С. 575–583
11. Серія відео майстер-класів «Напиши свою писанку». Випуск 4. Обереговий птах. URL: https://www.youtube.com/watch?v=SNW2_iJS3kE&t=7s
12. Сахно Н. М., Пісцова М. П. Хліб / ПКМ імені Василя Кричевського. Музейна корчма. Традиційні полтавські страви. вип. 4. Харків; Полтава: ТОВ «Майдан», 2021. 16 с. URL: https://drive.google.com/f

РОЛЬ МУЗЕЮ В ОБ'ЄДНАННІ ГРОМАДИ ТА ПОЛІПШЕННІ ЖИТТЯ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПРИКЛАДІ МУЗЕЇВ БАРСЕЛОНИ (ІСПАНІЯ)

Попова Вікторія,
молодший науковий співробітник,
Державний політехнічний музей
при КПІ ім. Ігоря Сікорського,
м. Київ
e-mail: v.popova.kpi@gmail.com

«Доступ до культури – це право, воно приносить гідність людям і надає їм повне включення до суспільства» [1].

«Через півтора року після початку пандемії COVID-19 музейний сектор все ще намагається зрозуміти її довгострокові наслідки, водночас стикаючись із проблемами відновлення роботи з обмеженнями соціального дистанціювання»,– засвідчується у третьому звіті ICOM «Музеї, музейні професіонали і COVID-19» [2]. Це вже третє глобальне опитування ICOM, що проводилося з 15 квітня по 29 травня 2021 року, у цьому звіті проаналізовано близько 840 відповідей музеїв і музейних фахівців з п'яти континентів. Отримані відповіді підкреслюють постійну атмосферу невизначеності щодо їхнього майбутнього та необхідність швидких дій урядів, щоб забезпечити майбутнє цих закладів та неоціненну культурну спадщину, яку вони зберігають. «Музеї є невід'ємною частиною самобутності людей і націй, життєво важливим елементом для громад, яким вони служать, і ключовими рушійними силами місцевого розвитку»,– підкреслюється у третьому звіті ICOM.

Однією з найголовніших тенденцій під час пандемії стала необхідність соціального дистанціювання і, як вихід – масовий перехід музеїв до цифрової діяльності. Ця вимушена міра вкрай негативно вплинула на моральний та психологічний стан вразливих категорій громадян. І в кожній країні, у кожному музеї це питання вирішували по-різному.

Під час пандемії COVID-19 міська рада Барселони звернулася до Apropa Cultura («Ближче до культури») з проханням про екстрене втручання в кілька муніципальних будинків для людей похилого віку, щоб за допомогою мистецтва боротися із самотністю, смутком літніх людей та поліпшити їхнє психічне здоров'я.

Apropa Cultura – це ексклюзивна мережа кураторів культурних проєктів, об'єднаних для полегшення доступу до культури людям, які перебувають у вразливому становищі. Її кредо – «Культура з цінностями» [1]. Apropa Cultura з'явилася в 2006 році з прагненням за допомогою культури покращити життя людей, які перебувають у вразливому становищі. І вже 15 років її проєкти відкривають для цих людей двері театрів, музеїв, концертних залів та фестивалів всією Каталонією. Окрім того, Apropa Cultura пропонує тренінги для освітян.

Восени 2020 року Apropa Cultura розпочала проєкт «Музей наближається» (El Museu s'Apropa) [3], залучивши до нього 6 музеїв: Національний музей мистецтв Каталонії (Museu Nacional d'Art de Catalunya), Музей Пікассо (Museu Picasso), Музей природничих наук Барселони (Museu de Ciències Naturals de Barcelona), Фонд Антоні Тапієса (Fundació Antoni Tàpies), Фонд Суньола (Fundació Suñol) та Центр сучасної культури Барселони (CCCB). Саме Центр сучасної культури Барселони зробив суттєвий внесок завдяки своєму великому досвіду роботи з групами в межах Програми Альцгеймера. На цьому першому етапі програми вдалося охопити понад 600 людей вразливих категорії. У 2021 році до проєкту долучилися нові муніципальні музеї: Музей Фредеріка Мареса (Museu Frederic Marés), Музей історії Барселони (Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), Музей етнології та світових культур (Museu Etnològic i de les Cultures del Món), Музей дизайну Барселони (Museu del Disseny de Barcelona).

«Музей наближається» (El Museu s'Apropa) – це Програма мистецьких заходів, організованих музеями мережі Apropa Cultura в будинках для людей похилого віку. Під час пандемії COVID-19 члени громади стали більш обізнаними щодо кількості людей похилого віку, які живуть у будинках і яким важко вийти на вулицю та насолоджуватися культурним життям. Саме тому в цьому проєкті музеї «переїжджають» до будинків для людей похилого віку з метою організації художніх майстерень. Діяльність El Museu s'Apropa генерує ідеї, щоб підняти настрій, працювати над когнітивними процесами, поліпшувати міжособистісні стосунки та отримувати естетичний досвід, насолоджуватися здоровим життям і міцним психічним здоров'ям.

Цільовою аудиторією проєкту «Музей наближається» є люди, якими опікуються у 8 будинках для людей похилого віку в місті Барселона. Семінари розроблені спеціально для людей, які мають обмежену рухливість, а також для людей з хворобою Альцгеймера або іншими легкими деменціями. З вересня 2021 року будь-хто в Барселоні має доступ до програми через веб-сайт Apropa Cultura.

Реабілітаційними завданнями творчих майстерень є:

- створення зв'язку між учасниками;
- збереження надії та оптимізму;
- зустріч із сенсом в особистому досвіді;
- сприяння контролю над власними рішеннями.

Під час занять учасники: вітаються та презентують себе; знайомляться з художниками та їх роботами (пейзажами, натюрмортами, портретами), предметами побуту та міським і природним середовищем; обговорюють тему, запам'ятовують та пригадують деталі; звертають увагу на найбільш цікаві для всіх учасників зображення або предмети; шукають привід для співу та захоплення, щоб відчути радість та оптимізм. Під час

проведення творчих майстерень використовують такі ресурси як музику, кіно та тактильні предмети. Завершують зустрічі прощанням до наступної сесії та найкращими побажаннями.

Місце проведення творчих майстерень залежить від кожного помешкання:

- у резиденції Форт-Піенц і Франсеска Лайре зустрічі відбуваються в бібліотеці,
- у резиденції Йозепа Миракль – в їдальні,
- у резиденції Онада Гінардо – в тренажерному залі / кімнаті реабілітації,
- резиденції Тринідаду, Вальбона, Побленоу, Алхіміка – в спеціально відведених місцях.

Ключовими моментами проєкту «Музей наближається» є:

1. Задоволеність учасників.
2. Відкритість до нових сценаріїв.
3. Командна робота та адаптація.
4. Безперервність програми. Це потреба, виявлена під час пандемії, але вона потребує безперервності.
5. Масштабованість. Можливість екстраполювати досвід на інші музеї та будинки для людей похилого віку в усьому світі.

Цей захоплюючий проєкт є пілотним, перебуває на першій стадії і на сьогодні реалізується тільки в Барселоні. У перспективі він буде поширюватися, і будь-який музей зможе взяти участь у цій новій ініціативі.

Ближче ознайомитися з роботою музеїв Барселони щодо об’єднання громади можливо на прикладі одного з найвідоміших та найвідвідуваніших музеїв – Музею Пікассо. На сайті музею визначається його місія: «У Музеї Пікассо ми твердо віримо, що музей має відігравати важливу роль на своїй території, заохочуючи тісні стосунки зі своїми сусідами. З цієї причини

ми підготували різноманітні проєкти з метою наближення музею до громади та використання нашої спадщини та знань як корисного інструменту для покращення життя жителів Барселони та її околиць» [4].

Доступність та соціальна інтеграція – важливий напрям роботи Музея Пікассо. Зробити музеї доступними – це не лише питання усунення архітектурних бар'єрів, але й можливість зробити інформацію доступною для груп із різними здібностями. У цьому сенсі Музей Пікассо працює над комунікативною доступністю контенту та над безперервним навчанням своїх викладачів.

Музей Пікассо був одним із перших музеїв Іспанії в галузі роботи з людьми похилого віку та пам'яттю завдяки інноваційній програмі, що стимулює мнемонічні та когнітивні здібності за допомогою мистецтва. Майстер-клас для літніх людей «Пікассо на пам'ять» [5] був розроблений на основі досвіду, отриманого в ході щорічних семінарів з довготривалої пам'яті. Під час майстер-класу учасники в ігровій формі працюють над увагою, пізнавальними здібностями та вдячністю за «мистецтво та працю».

Завдяки художній майстерні, що проводиться музеєм у лікарні Сан-Хуан-де-Деу [6], музей звертається до дітей, які не можуть отримати доступ до нього. Ідея цього семінару полягає в тому, щоб створити творчий простір, де кожна госпіталізована дитина, а також ті родичі та друзі, які її відвідують, за бажанням, зуміли знайти особистий простір і «зустрітися із самими собою». Під час семінару створюється простір для гри, мистецтва та зближення з реальністю кожного з них.

Під час підготовки виставки «Пожираючий Париж, Пікассо 1900–1907» було проведено роботу над дуже важливим аспектом доступності – комунікативною доступністю. А саме: надруковано брошури з текстами виставки шрифтом Брайля

і макроперсонами; персонал служби підтримки був навчений спілкуванню з людьми із різними сенсорними порушеннями; розроблено відвідування, адаптовані для людей з обмеженими можливостями зору; відвідування, адаптовані для людей з порушеннями слуху (переклад на мову жестів, відвідування для читання по губах та використання частотно-модульованих передавачів). У музеї також було адаптовано екскурсії для людей з обмеженими інтелектуальними можливостями.

Музей Пікассо отримав дуже позитивний досвід, який свідчить, що покращення відчувається набагато ширшими верствами населення, ніж люди з різними формами інвалідності. Поліпшення доступу до комунікацій приносить користь всьому населенню, особливо коли він розглядається як глобальний проєкт і присутній з перших моментів робочого процесу, а не як винятковий додаток для певних потреб.

Досвід музеїв Барселони викликає повагу та є прикладом великої роботи з вразливими категоріями громадян у складні часи пандемії. Маніфест Apropa Cultura [7] проголошує: «Ми захищатимемо культуру, що надає пріоритетний доступ уразливих людей, тих, кому це найбільше потрібно. Ми віримо в перетворюючий ефект культури. Ми працюємо для суспільства і надаємо можливість приєднатися до культури всім та кожному. Доступна та інклюзивна культура – це можливо!»

Використані джерела

1. URL: https://www.apropacultura.cat/en/apropa-cultura
2. Museums, museum professionals and Covid-19: third survey URL: https://icom.museum/wp-content/uploads/2021/07/Museums-and-Covid-19_third-ICOM-report.pdf
3. URL: https://www.apropacultura.cat/ca/museu-apropa
4. URL: www.museupicasso.bcn.cat
5. Майстер-класи для літній людей «Пікассо на пам’ять». URL: http://www.bcn.cat/museupicasso/ca/educacio/tallers-per-gent-gran.html
6. Художня майстерня у лікарні Сан-Хуан-де-Деу. URL: http://www.bcn.cat/museupicasso/ca/educacio/taller-animalades.html
7. Маніфест Apropa Cultura. URL: https://www.apropacultura.cat/sites/default/files/manifesto_apropa_eng.pdf

ДИСТАНЦІЙНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сідак Лариса,
науковий співробітник,
Полтавський художній музей (галерея мистецтв)
імені Миколи Ярошенка,
м. Полтава
e-mail: ida.airis@gmail.com

Пандемія COVID-19 змусила наукових співробітників Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка та музейного персоналу всього світу працювати у власних домівках. Тож тема музейних послуг, які можливо надавати користувачам дистанційно за допомогою мережі інтернет зараз є особливо нагальною. Розвиток новітніх сфер нашого життя, стрімка інтеграція в мережу інтернет спонукає до глибинного дослідження цієї теми й у музейній справі. У межах даного дослідження спробуємо проаналізувати досвід найвідоміших музеїв світу в цій сфері. За взірець скористаємося прикладом національного музею Прадо (Мадрид, Іспанія) [1], музею Лувру (Париж, Франція) [8] та Нью-Йоркського музею сучасного мистецтва (Нью-Йорк, США) [14].

Ці музеї мають велику фінансову підтримку меценатів, мистецьких та культурних фондів, урядових дотаційних програм. Така підтримка надає їм змогу впроваджувати новітні технології та створювати великі проєкти, до яких долучаються мільйони прихильників мистецтва світу. Це не тільки наближені до сфери мистецтва за фахом або завдяки бізнесу, не тільки студенти художніх академій, а й пересічні громадяни, які є споживачами цікавих супутніх музейних послуг.

Окрім вже відомих музейних заходів, таких як: «Ніч у музеї», «Тематичні екскурсії», «Ігрові музейні форми для дітей» тощо, що відбуваються за місцем фактичного розташування

музею, існує ще ширший спектр дистанційних послуг цих музеїв. У нашому дослідженні ми спробуємо дослідити досвід цих музеїв, вилучити раціональне зерно, яке допоможе нам віднайти оптимальні варіанти, які можливо започаткувати в сучасному українському мистецькому просторі для того, щоб українська музейна справа могла інтегруватися та розвиватися в інтернет-мережі.

Національний музей Прадо (Museo Nacional del Prado) [3] розташований у Мадриді – столиці Іспанії. Працює з 1819 року і є одним з найбільш значущих музеїв європейського мистецтва. Музей має велику колекцію творів XII–XIX ст., засновану на колишній королівській колекції. За рік музей відвідує понад 2 696 666 осіб (станом на 2015 рік).

Національний музей Прадо пропонує поціновувачам мистецтва й дистанційні послуги на власному сайті. Наприклад, навчальні послуги для всіх рівнів освіти, програми яких можна безкоштовно скопіювати з сайту музею як PDF-файли. Або, офіційні додатки для мобільних телефонів та планшетів, у вигляді спецпрограм, після інсталяції яких, користувач має змогу зануритися у віртуальний музейний простір. Окрім того, на сайті є, цифрова бібліотека та цифровий архів у вільному доступі, наукові дослідження, що мають вигляд ілюстрованих статей та відеофайлів. Прикладом може слугувати тема «Технічне дослідження і реставрація Джоконди, майстерня Леонардо» [18], у якій розповідається про дослідження всесвітньо відомого портрету.

Національний музей Прадо має власну «територію» на сайті YouTube [19]. Канал музею було зареєстровано 2007 року і, станом на сьогодні, він має 8 871 303 переглядів.

Мистецтво та музейна справа потребують прагматичного підходу в умовах ринкових відносин. Сучасного звучання надають сайту музейні бутікі, магазини, кіоски зі специфічними товарами. Їх тематика пов’язана з музейною коллекцієї. Так на офіційному сайті Національного музею Прадо функціонує онлайн-магазин [5], у якому можна придбати книги з мистецтва та інші предмети з надрукованими на них фрагментами картин. Також можна замовити друк будь-якої роботи, наявної в каталозі, у тому розмірі, якому віддає перевагу замовник.

Сайт має зв'язок із соціальними мережами Твіттер, Фейсбук, Інстаграм, де має власні сторінки.

Детальний аналіз офіційного веб-сайту Національного музею Прадо, дає змогу стверджувати, що цей музей має великий потенціал і велику частку інтересу користувачів інтернету. Статистика підтверджує цей факт. За допомогою технічного сайту для перевірки відвідувань [20], маємо змогу дізнатися про кількість відвідувачів сайту. У графі «Інформація про відвідувачів: за рік» бачимо цифри: 8 136 000 осіб, кількість переглядів – 31 800 000. Доволі велика кількість для гарного інтернет-проєкту.

Один з найпотужніших музеїв світу розташований у Парижі – Музе́й Лувру –у палаці Лувру було відкрито 1793 року. Колекція становить 35 000 експонатів від найдавніших часів до XIX ст. Виставкова площа 72 735 м². У 2018 році кількість відвідувачів Лувру перевищила 10 млн. осіб [8].

Сучасний за дизайном сайт має гарний логічний інтерфейс, який дає змогу швидко зорієнтуватися і віднайти все, що потрібно навіть тим користувачам, хто не володіє французькою мовою. Сайт також підтримує переклад на англійську, російську, японську, китайську, корейську та ін. мови.

Навчальний ресурс сайту заохочує різні види дослідницької діяльності, навіть післядипломної й охоплює безліч областей досліджень: художники, художні рухи та течії, культурні епохи, історію колекції і колекціонерів, історію краю (архітектура і сади) тощо.

Поширення знань про колекцію музею, що охоплює вісім тисяч років історії, є основною метою музею, якій слугують видання Лувру, що представлені в бібліотеці сайту. Каталоги бібліотек Лувру доступні в інтернеті на сайті бібліотек національних музеїв [21] і є частиною колективного каталогу бібліотек національних музеїв Франції. У колекції понад 209 000 екземплярів, і вона охоплює мультимедійні документи, друковані документи та періодичні видання.

Відеоматеріали музею Лувру публікуються на офіційному сайті та на власному каналі YouTube, який було зареєстровано у 2006 році. Він налічує 5 100 189 переглядів.

Окрім того, офіційний сайт музею Лувру має власний книжковий онлайн-магазин [13] і бутік [12]. За допомогою технічного сайту [20] перевіримо статистику сайту музею. Кількість відвідувачів за рік – 13 320 000 осіб, кількість переглядів – 41 640 000. Така велика цікавість до сайту музею робить проєкт «Музей Лувру» вдалим не лише щодо наукової, дослідницької, освітньої роботи. Очевидно, що це фінансово-прибутковий проєкт.

Один з перших музеїв сучасного мистецтва у світі – Нью-Йоркський музей сучасного мистецтва [14] – розташований у США. Він є одним з найбільш відвідуваних музеїв світу – 3 066 337 відвідувачів (станом на 2013 р.). Музей перебуває у сучасній будівлі на Манхетені. Охоплює понад 200 000 експонатів – творів живопису та скульптури, малюнків та гравюр, фотографій, архітектури, дизайну, засобів масової інформації та перформансу й близько 4 000 000 кінофільмів.

Можливість оформити членство, ставши часткою музейної спільноти є унікальною послугою на сайті музею. Сайт підтримує розгалужену освітню систему: онлайн-курси [16], можливість прослухати лекції онлайн, бібліотеку та відео-бібліотеку, міжнародні програми, дослідницькі проєкти, публікації, інститути та центри, архів. Відео музею оприлюднені як на офіційному сайті, так і, з 2006 року, на каналі YouTube. Станом на сьогодні музей нараховує близько 33 000 000 переглядів.

Дослідивши сайти трьох відомих музеїв світу – Національного музею Прадо, Музею Лувру та Нью-Йоркського музею сучасного мистецтва, можемо провести аналіз супутніх дистанційних послуг, що надають ці музеї.

Окреслимо послуги, що є загальними в структурі трьох сайтів і можуть розцінюватися як послуги, які можливо надавати дистанційно. Варто відзначити відеоматеріали з дослідницькою, художньою, історичною, навчальною тематикою, що публікуються на офіційних сайтах цих музеїв та дублюються на їхніх каналах YouTube. Це практикують три музея, що ми дослідили. Така послуга є невіддільною частиною їхньої маркетингової діяльності. Перехресне розташування посилань збільшує кількість відвідувачів і сайту, і каналу. Це підтверджує статистика переглядів.

Послугою, що відносимо до дистанційних, є наявність бібліотечних та архівних матеріалів у вільному доступі а також онлайн-курсів або онлайн-лекцій високого рівня якості. Про вдалий менеджмент сайтів музеїв свідчить наявність онлайн-магазинів [7, 12, 17], які працюють на трьох сайтах, що ми дослідили. Вони мають чітку логіку, що дає змогу відвідувачам швидко зорієнтуватися, щоб віднайти потрібний товар. Спектр товарів великий: книги, скульптури, картини, сувеніри, прикраси, друк репродукцій з каталогу музею, друк на канцтоварах та аксесуарах, сумках тощо. Практикується система знижок, розпродажів. Додатковий модуль до сайту музею – онлайн-магазин, який створює програміст і підключає його до банківської онлайн-системи. Це дає змогу приймати платежі за товар у електронний спосіб. Також велику увагу на сайтах приділяють дітям та школярам. Для них створено окремий контент

Порівняємо три сайти між собою. Безумовно, найбільш розгалуженим за пропозицією є інтернет-платформа Музею Лувру. Відразу помітно, що це унікальній мистецький проєкт, що гуртує велику кількість професіоналів своєї справи. Вони створюють інформаційний потік, формують культурне середовище для навчання, підвищення кваліфікації, участі в дослідницькій роботі, публікувації, відпочинку тощо.

Дистанційні послуги, що представлено на сайтах, які ми дослідили та проаналізували, створюють гарний імідж музеїв і сприяють збільшенню кількості відвідувачів сайту. А це сприяє також і монетизації музейних інтернет-проєктів.

Перехід людства до збільшення сегменту дистанційної праці та діджиталізації, за умови подальшого розвитку мережі інтернет, сприяє також і розвитку музейної справи. Навіть невеликі за кількістю експонатів музеї можуть опанувати цікаві можливості для дистанційної роботи в мережі. Суть такого розвитку полягає в розумінні інтересів і потреб сучасної людини і змозі ці потреби задовольнити. За таких умов, дистанційна музейна робота може стати прибутковою справою.

Використані джерела

1. Національний музей Прадо. *uk.wikipedia.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ Національний_музей_Прадо
2. Національний_музей_Прадо. *tonkosti*. URL: https://tonkosti.ru/Музей_Прадо
3. Museo Nacional del Prado. *museodelprado*. URL: https://www.museodelprado.es/
4. Exposición: El Gabinete de descanso de Sus Majestades. URL: www.youtube.com/wach?v=LOLQ9iwayFM
5. Tienda prado. tiendaprado. URL: www.tiendaprado.com/en/404-print-on-demand
6. Second Canvas Museo del Prado – Obras Maestras. museodelprado. URL: https://www.museodelprado.es/apps/second-canvas-museo-del-prado
7. Tienda prado. *tiendaprado*. URL:http://www.tiendaprado.com/?_ga=2.243653317.1798100699.1586191531–493552136.1586191531
8. Музей Лувру. uk.wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%83%D0%B2%D1%80
9. Офіційний сайт музею Лувру. *Louvre*. URL: https://www.louvre.fr/
10. Études d'œuvre. *Louvre*. URL: https://www.louvre.fr/etudes-d-oeuvre (дата звернення 07.04.2020).
11. Techniques et savoir-faire. *Louvre*. URL: https://www.louvre.fr/techniques-et-savoir-faire
12. Boutiques de musées. Boutiquesdemusees. URL: https://www.boutiquesdemusees.fr/fr/cadeaux/30-decoration/1/
13. Librairie-Boutique. *Louvre*. URL: https://www.louvre.fr/librairie-boutique
14. Нью-Йоркський музей сучасного мистецтва. *wikipedia*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/
15. Офіційний сайт Нью-Йоркського музею сучасного мистецтва (Museum of Modern Art: MoMa). *moma* URL: https://www.moma.org/
16. Курсы MoMa. *moma*. URL: https://www.moma.org/research-and-learning/classes (дата звернення 08.04.2020).
17. MoMaDesignStore. *store.moma*. URL: https://store.moma.org/
18. Технічне дослідження і реставрація Джоконди, майстерня Леонардо. *museodelprado*. URL: www.museodelprado.es/aprende/investigacion/estudios-y-restauraciones/recurso/estudio-tecnico-y-restauracion-de-la-gioconda/504eace0-d54e-49b1-a16b-7afd17f756d3

19. Museo Nacional del Prado. URL: www.youtube.com/channel/UC3jXKn8og2bSmbqLG3B32ow

20. Pr-cy (Перевірка відвідувань). *a.pr-cy*. URL: https://a.pr-cy.ru/tools/traffic/?domain=www.museodelprado.es

21. Catalogue Collectif des Bibliothèques des Musées Nationaux. *auroch.culture*. URL: http: //auroch.culture.fr/

22. Канал музею Лувра на YouTube. URL: http:// www.youtube.com/channel/UCafm6w_rPndqAtokQy04Jdw

23. Канал Нью-Йоркського музею сучасного мистецтва на YouTube. URL: www.youtube.com/channel/UC9CswYtb5rL31CHwyVoyJvQ

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

до змісту »

ПЕРСПЕКТИВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВИХ МУЗЕЇВ XIX СТ. У ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ ДЛЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ XXI СТ.

Вдовченко Віктор,

доктор філософії в галузі дизайну, професор,
старший науковий співробітник відділу технологічної освіти,
Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України,
м. Київ
e-mail: v_vdovchenko@ukr.net

Сучасна вітчизняна художньо-проєктна освіта 20-х рр. XXI ст. бере початок від художньо-промислової освіти кін. XIX – поч. XX ст. – художньо-промислових шкіл Харкова, Львова, Києва та Одеси, є продовженням дизайн-освіти кін. XX – поч. XXI ст., нині є складовою технологічної освіти у загальноосвітній школі. Означені художньо-промислові школи засновані на базі художньо-промислових та промислових музеїв. Розуміння динаміки і змісту трансформації назв і процесів художньо-проєктної складової від ремісничого та промислового виробництва знаходиться в планомірному, системному полі тлумачення історичних подій та документів. Зокрема, художньо-промислові школи: Харківська, Київська, Одеська засновані від Російської імперії (Східна Європа), із базовим закладом Петербурзька Академія мистецтв (Імператорська академія мистецтв); Львівська – від Австро-Угорської імперії (Західна Європа), із Віденської художньо-промислової школи. Повернутися до історичних витоків потребує нинішня нагальна проблема некоректної підміни понять із-за їх непрофесійного тлумачення, а тому і віднесення їх до не відповідних категорій. Візуалізація в дизайні (художньому проєктуванні) бере початок із рисувальних шкіл у Харкові, Львові, Києві, Одесі, з яких учні йшли на навчання до художніх навчальних закладів образот-

ворчого спрямування, художньо-промислових дизайнерського спрямування (відповідно до сучасної термінології), а також до технічних, технологічних установ інженерного, архітектурного та будівельного спрямування.

Для вступу до вищих навчальних закладів дизайнерського спрямування і нині абітурієнт повинен мати достатню художню підготовку з візуалізації, наявність документа про навчання в художній школі, школі мистецтв. Дивує, що вчителі, методисти образотворчого мистецтва і навіть науковці сфери мистецтва, а інколи і техніки та технологій відносять дизайн до сфери мистецтва. Дизайн є першим художнім етапом розробки проєкту дизайнером (у радянський час – художником-конструктором), слідом за яким розробляється технічний проєкт інженером-конструктором, а тільки потім розробляється інженером-технологом технологія виготовлення серійного виробу для тиражування. В образотворчому мистецтві розглядаються тільки результати дизайнерських розробок за їх естетичними і художніми характеристиками і не навчають дизайнерському проєктуванню в колірно-графічному проєкті, в моделі або макеті із матеріалів. Навіть те ж радянське визначення – художник-конструктор (нині – дизайнер) свідчить про виробничу сферу, а не про мистецьку – образотворчу. Тільки після усунення означеної суперечності в підміні понять, ми зможемо повернути дизайн до належної для нього категорії сфери матеріального виробництва.

Доволі авторитетним арґументуванням вищеозначеного є змістова характеристика художньо-промислових музеїв, художньо-промислових шкіл, технікумів, інститутів (нині – академії). Пропонуємо в таблиці 1 енциклопедичні визначення художньо-промислових та промислових музеїв України, які особливо актуальні в сучасних умовах дистанційного та змішаного навчання у технологічній освіті. Комп'ютерна епоха надає майже фантастичні умови для відвідання віртуальних музеїв через мережу інтернет з допомогою персонального комп'ютера, мультимедійної дошки, планшета, смартфона. Звертаємо увагу іще на одну особливість змісту статей – вони розкривають художньо-промисловий напрям як культурно значимий, а не обмежено –

виробничий. Ось чому в означених музеях багато археологічних, етнографічних і мистецьких, загальнокультурних артефактів.

Таблиця 1

Художньо-промислові, промислові музеї України

Харківський художньо-промисловий музей
Перший в Україні і один із перших у Рос. імперії міськ. публічних музеїв. Засн. з ініціативи письменника і громад. діяча Г. Данилевського зусиллями місц. інтелігенції за сприяння Харк. міськ. думи, яка виділила закладу приміщення і взяла на себе його часткове фінансування. Ідея організації харк. міськ. музею знайшла підтримку Імператорської академії мистецтв, при якій було створено Комісію по влаштуванню музеїв у провінційних містах, та мін-ства імп. двору Рос. імперії. Відкр. музею відбулося 14 груд. 1886 одночасно з організацією академ. пересувної виставки, після закінчення якої новоутвореному закладу були подаровані 36 картин, 22 скульптури і колекція орнаментів, що склало основу його худ. відділу. Згідно із затвердженим 1892 статутом музей ставив собі за мету «сприяти худ. розвиткові й худ.-пром. освіті місц. населення». 1914 його зібрання включало вже 229 пам'яток мистецтва – тв. живопису, графіки, скульптури, зразків порцеляни. При музеї було відкрито худ. школу, яка згодом отримала статус училища. 1896 за активної участі професорів Харк. ун-ту, передусім проф. А. Краснова, був утв. найбільший відділ музею – етнографічний. Його основу склали експонати ун-тської виставки, привезені цим ученим із подорожей країнами Далекого Сходу. Пізніше до складу етнограф. збірки увійшли матеріали, передані мін-ством держ. маєтностей Рос. імперії (гончарний посуд), та вироби укр. ремісників Харківщини (плахти, килими, рушники, головні убори, колекція писанок тощо), подаровані музею проф. І. Сокальським і М. Сумцовим. Наприкінці 19 ст. відділ налічував вже близько 1 тис. пам'яток. За багатством та різноманітністю колекцій він здобув заслужену славу одного із кращих серед етнограф. зібрань міськ. музеїв Рос. імперії. На поч. 20 ст. значну роль у розбудові та поповненні експозиції музею відіграв Д. Багалій, завдяки сприянню якого до фондів цього закладу надійшли твори відомих рос. митців (І. Рєпіна, В. Полєнова, В. Маковського та ін.), надзвичайно цінна колекція картин та етюдів С. Васильківського й інші пам'ятки. Учений розробив план поповнення і подальшої розбудови музею, виступив з ініціативою організації відділу «Старий Харків»,

значну частину якого склали матеріали з його власної колекції. Очолюючи музейну комісію, Д. Багалій зробив вагомий внесок у перетворення Харк. міськ. музею на значний іст.-культ. центр Слобожанщини. 1920 зібрання цього закладу перейшло до складу Музею Слобідської України ім. Г. Сковороди (нині Харк. іст. музей ім. М.Ф. Сумцова), понад 25 тв. живопису зберігаються в Харк. худ. музеї. [1, с. 360]

Київський художньо-промисловий і науковий музей

Ідею засн. в Києві істор., археол. й етногр. музею висунуло 1880 Київ. тов-во грамотності. Однак ця ініціатива не була підтримана місц. владою. Питання про крайовий музей у Києві знову було порушено 1888 гуртком київ. учених та громад. діячів у складі В. Антоновича, О. Лазаревського, О. Лашкевича, П. і Ф. Лебединцевих, А. Прахова, Б. Пясецького, М. і Ф. Терещенків, Л. Бродського. Проте і цього разу царська адміністрація з остраху українофільства загальмувала його позитивне вирішення. Лише 1894 при Київ., Подільському і Волин. генерал-губернаторові було організовано к-т і комісію із засн. міськ. музею. До їх діяльності приєдналося Київ. т-во заохочення мист-в, створене 1890 (голова – графиня М. Мусіна-Пушкіна). Воно зібрало перші колекції майбутнього музею, а 1897 злилося з новоствореним Київ. тов-вом старожитностей і мист-в, де й зосередилась уся робота із засн. міськ. музею. Було споруджено приміщення музею (нині це б. №6 по вул. М. Грушевського), 1 серп. 1899 в ньому відк. археол. виставка, присвячена 11-му Археол. з'їздові в Києві. Відкр. музею відбулося 30 груд. 1904 (мав неофіц. назви – Київ. музей старожитностей і мист-в, Київ. міськ. музей). Його першою цінною колекцією стала археол. зб. В. Хвойки (4 тис. одиниць зберігання), яку придбав для музею підприємець і меценат М. А. Терещенко. Йому були подаровані також колекції І. Линниченка, О. Бобринського, С. Зноско-Боровського, Б. Ханенка і В. Ханенко, М. Тарновського, М.А. Терещенка, С. Могилевцева та ін. Утримувався коштом міста та Київ. т-ва старожитностей і мист-в, а також за рахунок приватних пожертвувань. Від 1909 підпорядковувався мін-ву торгівлі й пром-сті. Справами музею відав к-т, обраний із членів Київ. т-ва старожитностей і мист-в. 1902–17 к-т очолював голова т-ва – Б. Ханенко. Від самого початку музей розбудовувався як національний. Напередодні Першої світової війни мав 7 відділів: худож.-пром., худож., археол., істор., нумізматичний, етногр., «Старий Київ», а також б-ку і фотоархів.

Основу археол. від. складали матеріали з розкопок В. Хвойки і М. Біляшівського: Кирилівської стоянки в Києві доби палеоліту, знахідок доби неоліту, трипільської культури, мідно-бронз. й антич.-грец. доби, епохи Великого переселення народів, розселення слов'ян, київ. акрополя давньорус. часу тощо (бл. 40 тис. одиниць). Музей зібрав найповнішу і найбільшу в Україні зб. укр. нар. мист-ва з усіх регіонів країни (понад 30 тис. одиниць): дерев'яна різьба, одяг, вишиванки, плахти, килими, прикраси, глиняний посуд, ляльки, кахлі, гутне скло, писанки тощо. У худож.-пром. від. було представлено вироби західноєвроп. і місц. підпр-в, у т. ч. колекції фаянсу та фарфору Києво-Межигірської фаянсової ф-ки (існувала 1798–1874 на тер. Києво-Межигірського Спасо-Преображенського монастиря поблизу Вишгорода) і Волокитинської фарфорової ф-ки (ф-ка була в с. Волокитине; нині село Путивльського р-ну Сум. обл.). У зб. істор. відділу були кілька тис. зразків укр. іконопису 16–19 ст., речей церк. вжитку, а також нар. малюнки, старовинний одяг, предмети побуту, золотарства, зброя, тканини, гаптування, рідкісне зібрання портретів укр. старшини, духовенства та міщан. Худож. зібрання складалося зі зразків укр. малярства 17–19 ст. та новітнього укр. живопису й містило тв. Д. Левицького, В. Боровиковського, Т. Шевченка, В. Штернберга, І. Сошенка, М. Сажина, С. Світославського, М. Врубеля, О. Мурашка, А. Маневича, В. Кричевського, Г. Нарбута, Г. Лукомського та багатьох ін. митців. Нумізматичний відділ з підвідділом сфрагістики налічував понад 2 тис. монет, медалей і печаток різних д-в та епох, у т. ч. великі колекції рим. і боспорських монет, монетні скарби з Наддніпрянської України. Відділ «Старий Київ» збирав різнопрофільні матеріали про розвиток міста впродовж XVII–XIX ст., життя і побут його мешканців: краєвиди й панорами Києва, плани, креслення, гравюри, літографії, міські видання, портрети видатних діячів, реліквії київ. магістрату з будинку ратуші (барельєф архістратига Михаїла та статуя Феміди), скульптуру Самсона з фонтану на Контрактовій площі, хоругви, скрині, цехові печатки, ключі від фортеці, документи, ікони особливо місцевошанованих святих та ін. матеріали.

Б-ка мала цінні збірки рукописів і стародруків, переважно місц. Музей активно пропагував укр. к-ру. 1906 тут було влаштовано 1-шу виставку прикладного мист-ва та кустарних промислів, на якій експонувалося бл. 6 тис. пам'яток із різних регіонів України; 1910 – виставку старовинних тканин і гаптування; 1911 – першу в Києві виставку худож. тв. Т. Шевченка; 1913 – спільно з Історичним музеєм у Москві – виставку укр. гаптування в Москві; 1915 – виставку

галицьких ікон 16–17 ст. Щорічно відбувалися також виставки Т-ва пересувних худ. виставок. У музеї працювали в різний час відомі вчені та громад.-політ. діячі: М. Біляшівський – археолог, етнограф, мистецтвознавець, акад. УАН (від 1919), перший дир. музею (1902–23); В. Хвойка – археолог, один із засн. музею, зав. археол. від. (1909–14); Д. Щербаківський – мистецтвознавець, етнограф, зав. етногр. й істор. від. (1910–27); Д. Дорошенко – історик, зав. б-ки (1914) та ін.

У черв. 1919 музей був націоналізований і названий Першим держ. музеєм. 1924 перейменований у Всеукр. істор. музей ім. Т. Шевченка. 1934 реорг. і розділений на два музеї – Укр. музей нар. мистецтва (нині – Нац. худ. музей України) і Всеукр. іст. музей ім. Т. Шевченка (нині – Нац. музей історії України) [2].

Львівський міський промисловий музей

Засн. на поч. 1870-х рр. з ініціативи ремісників та інтелігенції м. Львів. Мета ініціативи полягала в тому, щоб шляхом комплектування і систематизації зразків продукції значної мистецької та наук. цінності сприяти вдосконалюванню в краї технологій виготовлення та естетики пром. і ремісничих виробів. Орг. вирішення справи створення музею перебрали на себе проф. Львів. політехніки, архіт. Ю. Захарієвич (1872 він надіслав до Міської управи пропозицію щодо заснування Пром. музею на держ. утриманні) та політ. діяч, бургомистр Львова Ф. Земялковський. 1873 був утв. спец. к-т, який підготував статут музею і почав збирати кошти на його (музею) потреби. Перші пожертви зробили: приватні особи – львів. міщанин Ф. Балутовський (6 тис. флоринів), кн. Л. Сапєга, графи Вол. Дідушицький і К. Лянцкоронський та ін.; юрид. особи – управа Львова (3 тис. флоринів), Галицька крайова управа (1 тис. флоринів), Торг. палата, Галицький іпотечний банк, дирекція залізниці. Цього ж року к-т закупив на Всесвітній виставці у Відні перші предмети для музею – витвори західноукр. худ.. пром-сті – й передав їх разом із рештою зібраних коштів Міській управі. Для розміщення експозицій музею Міська управа тимчасово виділила будинок міськ. стрілец. т-ва. 13 тр. 1874 був затв. перший статут музею. Згідно з його положеннями, справами закладу відала Надзірна рада, яка для оперативного управління музеєм обирала зі свого складу виконавчий к-т. Першим гол. цього к-ту став Ф. Балутовський, його заст. – Л. Вежбицький (він же був безпосереднім кер. музею). Перша експозиція відкр. в лип. 1874 під назвою «Міський промисловий музей». Від 1875 (і до 1930-х рр.)

при музеї діяла школа малювання і моделювання для перепідготовки ремісників. 1877 музей і його школу розмістили в будинку ратуші. 1880 збірка музею налічувала понад 10 тис. предметів. Щоб збудувати для музею і його школи окреме приміщення, Галицька ощадна каса створила 1888 фундацію у 400 тис. флоринів. 1904 на вул. Гетьманській, 20 (нині проспект Свободи, приміщення Нац. музею у Львові) постав новий будинок, а 2 січня 1905 в ньому для публічного доступу була відкрита експозиція музею. Музей влаштовував виставки, лекції, інформації, короткотермінові курси, публ. книги, у т. ч. іл-ні (серед них: 10 зошитів «Зразків домашнього промислу селян на Русі» і 2 зошити часопису «Художній промисел»).

1939, після приєднання Зх. України до УРСР, музей був націоналізований (підпорядковувався К-ту РМ УРСР у справах мист-в) і перейменований на «Музей худ. промислу». Його фонди були поповнені збірками націоналізованих приватних музеїв і колекцій: Любомирських, Дідушицьких, Лянцкоронських, а також держ. інституцій – міськ. б-ки ім. Б. Бруніцького, Держ. музею ім. Л. Пінінського, Публічної збірки ім. Б. Ожеховича.

1941 музейна збірка нараховувала бл. 22 тис. предметів: виробів худож. промислів, зразків нар. мист-ва, гравюр, літографій, фото, діапозитивів тощо. Бібліотечне зібр. включало понад 5 тис. назв видань (11 680 примірників книг). Під час окупації Львова в роки німецько-рад. війни 1941–45 понад 2300 муз. пам’яток зникло. Після звільнення Львова військами Червоної армії музей був відновлений у лип. 1944, для відвідувачів його експозиція була відкрита 1947.

1951 музей разом з Держ. музеєм етнографії АН УРСР (створений на основі етногр. збірки Музею Наукового товариства імені Шевченка) був об’єднаний в Укр. держ. музей етнографії та худож. промислу АН УРСР (нині Музей етнографії та худ. промислу Ін-ту народознавства НАН України; див. Музей етнографії та художнього промислу; розміщується в будинку колиш. Галицької ощадної каси – проспект Свободи, 15) [2].

Харківський художньо-промисловий музей – перший в Україні і один із перших у Рос. імперії міськ. публічних музеїв. Засн. з ініціативи письменника і громад. діяча Г. Данилевського зусиллями місц. інтелігенції за сприяння Харк. міськ. думи, яка виділила закладу приміщення і взяла на себе його часткове фінансування. Ідея організації харк. міськ. музею знайшла підтримку Імператорської академії мистецтв, при якій було створено

Комісію по влаштуванню музеїв у провінційних містах, та мін-ства імп. двору Рос. імперії. Відкр. музею відбулося 14 груд. 1886 одночасно з організацією академ. пересувної виставки, після закінчення якої новоутвореному закладу були подаровані 36 картин, 22 скульптури і колекція орнаментів, що склало основу його худ. відділу. Згідно із затвердженим 1892 статутом музей ставив собі за мету «сприяти худ. розвиткові й худ.-пром. освіті місц. населення». 1914 його зібрання включало вже 229 пам'яток мистецтва – тв. живопису, графіки, скульптури, зразків порцеляни. При музеї було відкрито худ. школу, яка згодом отримала статус училища. 1896 за активної участі професорів Харк. ун-ту, передусім проф. А. Краснова, був утв. найбільший відділ музею – етнографічний. Його основу склали експонати ун-тської виставки, привезені цим ученим із подорожей країнами Далекого Сходу. Пізніше до складу етнограф. збірки увійшли матеріали, передані мін-ством держ. маєтностей Рос. імперії (гончарний посуд), та вироби укр. ремісників Харківщини (плахти, килими, рушники, головні убори, колекція писанок тощо), подаровані музею проф. І. Сокальським і М. Сумцовим. Наприкінці XIX ст. відділ налічував вже близько 1 тис. пам'яток. За багатством та різноманітністю колекцій він здобув заслужену славу одного із кращих серед етнограф. зібрань міськ. музеїв Рос. імперії. На поч. XX ст. значну роль у розбудові та поповненні експозиції музею відіграв Д. Багалій, завдяки сприянню якого до фондів цього закладу надійшли твори відомих рос. митців (І. Рєпіна, В. Полєнова, В. Маковського та ін.), надзвичайно цінна колекція картин та етюдів С. Васильківського й інші пам'ятки. Учений розробив план поповнення і подальшої розбудови музею, виступив з ініціативою організації відділу «Старий Харків», значну частину якого склали матеріали з його власної колекції. Очолюючи музейну комісію, Д. Багалій зробив вагомий внесок у перетворення Харк. міськ. музею на значний іст.-культ. центр Слобожанщини. 1920 зібрання цього закладу перейшло до складу Музею Слобідської України ім. Г. Сковороди (нині Харк. іст. музей ім. М. Ф. Сумцова), понад 25 тв. живопису зберігаються в Харк. худ. музеї. [1, с. 360]

Київський художньо-промисловий і науковий музей. Ідею засн. в Києві істор., археол. й етногр. музею висунуло 1880 Київ.

тов-во грамотності. Однак ця ініціатива не була підтримана місц. владою. Питання про крайовий музей у Києві знову було порушено 1888 гуртком київ. учених та громад. діячів у складі В. Антоновича, О. Лазаревського, О. Лашкевича, П. і Ф. Лебединцевих, А. Прахова, Б. Пясецького, М. і Ф. Терещенків, Л. Бродського. Проте і цього разу царська адміністрація з остраху українофільства загальмувала його позитивне вирішення. Лише 1894 при Київ., Подільському і Волин. генерал-губернаторові було організовано к-т і комісію із засн. міськ. музею. До їх діяльності приєдналося Київ. т-во заохочення мист-в, створене 1890 (голова – графиня М. Мусіна-Пушкіна). Воно зібрало перші колекції майбутнього музею, а 1897 злилося з новоствореним Київ. тов-вом старожитностей і мист-в, де й зосередилась уся робота із засн. міськ. музею. Було споруджено приміщення музею (нині це б. № 6 по вул. М. Грушевського), 1 серп. 1899 в ньому відк. археол. виставка, присвячена 11-му Археол. з'їздові в Києві. Відкр. музею відбулося 30 груд. 1904 (мав неофіц. назви – Київ. музей старожитностей і мист-в, Київ. міськ. музей). Його першою цінною колекцією стала археол. зб. В. Хвойки (4 тис. одиниць зберігання), яку придбав для музею підприємець і меценат М. А. Терещенко. Йому були подаровані також колекції І. Линниченка, О. Бобринського, С. Зноско-Боровського, Б. Ханенка і В. Ханенко, М. Тарновського, М. А. Терещенка, С. Могилевцева та ін. Утримувався коштом міста та Київ. т-ва старожитностей і мист-в, а також за рахунок приватних пожертвувань. Від 1909 підпорядковувався мін-ву торгівлі й пром-сті. Справами музею відав к-т, обраний із членів Київ. т-ва старожитностей і мист-в. 1902–17 к-т очолював голова т-ва – Б. Ханенко. Від самого початку музей розбудовувався як національний. Напередодні Першої світової війни мав 7 відділів: худож.-пром., худож., археол., істор., нумізматичний, етногр., «Старий Київ», а також б-ку і фотоархів.

Основу археол. від. складали матеріали з розкопок В. Хвойки і М. Біляшівського: Кирилівської стоянки в Києві доби палеоліту, знахідок доби неоліту, трипільської культури, мідно-бронз. й антич.-грец. доби, епохи Великого переселення народів, розселення слов'ян, київ. акрополя давньорус. часу тощо (бл. 40 тис. одиниць). Музей зібрав найповнішу і найбільшу в Україні зб.

укр. нар. мист-ва з усіх регіонів країни (понад 30 тис. одиниць): дерев'яна різьба, одяг, вишиванки, плахти, килими, прикраси, глиняний посуд, ляльки, кахлі, гутне скло, писанки тощо. У худож.-пром. від. було представлено вироби західноєвроп. і місц. підпр-в, у т. ч. колекції фаянсу та фарфору Києво-Межигірської фаянсової ф-ки (існувала 1798–1874 на тер. Києво-Межигірського Спасо-Преображенського монастиря поблизу Вишгорода) і Волокитинської фарфорової ф-ки (ф-ка була в с. Волокитине; нині село Путивльського р-ну Сум. обл.). У зб. істор. відділу були кілька тис. зразків укр. іконопису 16–19 ст., речей церк. вжитку, а також нар. малюнки, старовинний одяг, предмети побуту, золотарства, зброя, тканини, гаптування, рідкісне зібрання портретів укр. старшини, духовенства та міщан. Худож. зібрання складалося зі зразків укр. малярства 17–19 ст. та новітнього укр. живопису й містило тв. Д. Левицького, В. Боровиковського, Т. Шевченка, В. Штернберга, І. Сошенка, М. Сажина, С. Світославського, М. Врубеля, О. Мурашка, А. Маневича, В. Кричевського, Г. Нарбута, Г. Лукомського та багатьох ін. митців. Нумізматичний відділ з підвідділом сфрагістики налічував понад 2 тис. монет, медалей і печаток різних д-в та епох, у т. ч. великі колекції рим. і боспорських монет, монетні скарби з Наддніпрянської України. Відділ «Старий Київ» збирав різнопрофільні матеріали про розвиток міста впродовж 17–19 ст., життя і побут його мешканців: краєвиди й панорами Києва, плани, креслення, гравюри, літографії, міські видання, портрети видатних діячів, реліквії київ. магістрату з будинку ратуші (барельєф архістратига Михаїла та статуя Феміди), скульптуру Самсона з фонтану на Контрактовій площі, хоругви, скрині, цехові печатки, ключі від фортеці, документи, ікони особливо місцевошанованих святих та ін. матеріали.

Б-ка мала цінні збірки рукописів і стародруків, переважно місц. Музей активно пропагував укр. к-ру. 1906 тут було влаштовано 1-шу виставку прикладного мист-ва та кустарних промислів, на якій експонувалося бл. 6 тис. пам'яток із різних регіонів України; 1910 – виставку старовинних тканин і гаптування; 1911 – першу в Києві виставку худож. тв. Т. Шевченка; 1913 – спільно з Історичним музеєм у Москві – вистав-

ку укр. гаптування в Москві; 1915 – виставку галицьких ікон 16–17 ст. Щорічно відбувалися також виставки Т-ва пересувних худ. виставок. У музеї працювали в різний час відомі вчені та громад.-політ. діячі: М. Біляшівський – археолог, етнограф, мистецтвознавець, акад. УАН (від 1919), перший дир. музею (1902–23); В. Хвойка – археолог, один із засн. музею, зав. археол. від. (1909–14); Д. Щербаківський – мистецтвознавець, етнограф, зав. етногр. й істор. від. (1910–27); Д. Дорошенко – історик, зав. б-ки (1914) та ін.

У черв. 1919 музей був націоналізований і названий Першим держ. музеєм. 1924 перейменований у Всеукр. істор. музей ім. Т. Шевченка. 1934 реорг. і розділений на два музеї – Укр. музей нар. мистецтва (нині – Нац. худ. музей України) і Всеукр. іст. музей ім. Т. Шевченка (нині – Нац. музей історії України). [2]

Львівський міський промисловий музей. Засн. на поч. 1870-х рр. з ініціативи ремісників та інтелігенції м. Львів. Мета ініціативи полягала в тому, щоб шляхом комплектування і систематизації зразків продукції значної мистецької та наук. цінності сприяти вдосконалюванню в краї технологій виготовлення та естетики пром. і ремісничих виробів. Орг. вирішення справи створення музею перебрали на себе проф. Львів. політехніки, архіт. Ю. Захарієвич (1872 він надіслав до Міської управи пропозицію щодо заснування Пром. музею на держ. утриманні) та політ. діяч, бургомистр Львова Ф. Земялковський. 1873 був утв. спец. к-т, який підготував статут музею і почав збирати кошти на його (музею) потреби. Перші пожертви зробили: приватні особи – львів. міщанин Ф. Балутовський (6 тис. флоринів), кн. Л. Сапєга, графи Вол. Дідушицький і К. Лянцкоронський та ін.; юрид. особи – управа Львова (3 тис. флоринів), Галицька крайова управа (1 тис. флоринів), Торг. палата, Галицький іпотечний банк, дирекція залізниці. Цього ж року к-т закупив на Всесвітній виставці у Відні перші предмети для музею – витвори західноукр. худ.. пром-сті – й передав їх разом із рештою зібраних коштів Міській управі. Для розміщення експозицій музею Міська управа тимчасово виділила будинок міськ. стрілец. т-ва. 13 тр. 1874 був затв. перший статут музею. Згідно з його положеннями, справами закладу відала Надзірна рада, яка для оператив-

ного управління музеєм обирала зі свого складу виконавчий к-т. Першим гол. цього к-ту став Ф. Балутовський, його заст.– Л. Вежбицький (він же був безпосереднім кер. музею). Перша експозиція відкр. в лип. 1874 під назвою «Міський промисловий музей». Від 1875 (і до 1930-х рр.) при музеї діяла школа малювання і моделювання для перепідготовки ремісників. 1877 музей і його школу розмістили в будинку ратуші. 1880 збірка музею налічувала понад 10 тис. предметів. Щоб збудувати для музею і його школи окреме приміщення, Галицька ощадна каса створила 1888 фундацію у 400 тис. флоринів. 1904 на вул. Гетьманській, 20 (нині проспект Свободи, приміщення Нац. музею у Львові) постав новий будинок, а 2 січня 1905 в ньому для публічного доступу була відкрита експозиція музею. Музей влаштовував виставки, лекції, інформації, короткотермінові курси, публ. книги, у т. ч. іл-ні (серед них: 10 зошитів «Зразків домашнього промислу селян на Русі» і 2 зошити часопису «Художній промисел»).

1939, після приєднання Зх. України до УРСР, музей був націоналізований (підпорядковувався К-ту РМ УРСР у справах мист-в) і перейменований на «Музей худ. промислу». Його фонди були поповнені збірками націоналізованих приватних музеїв і колекцій: Любомирських, Дідушицьких, Лянцкоронських, а також держ. інституцій – міськ. б-ки ім. Б. Бруніцького, Держ. музею ім. Л. Пінінського, Публічної збірки ім. Б. Ожеховича.

1941 музейна збірка нараховувала бл. 22 тис. предметів: виробів худож. промислів, зразків нар. мист-ва, гравюр, літографій, фото, діапозитивів тощо. Бібліотечне зібр. включало понад 5 тис. назв видань (11 680 примірників книг). Під час окупації Львова в роки німецько-рад. війни 1941–45 понад 2300 муз. пам’яток зникло. Після звільнення Львова військами Червоної армії музей був відновлений у лип. 1944, для відвідувачів його експозиція була відкрита 1947.

1951 музей разом з Держ. музеєм етнографії АН УРСР (створений на основі етногр. збірки Музею Наукового товариства імені Шевченка) був об’єднаний в Укр. держ. музей етнографії та худож. промислу АН УРСР (нині Музей етнографії та худ. промислу Ін-ту народознавства НАН України; див. Музей етногра-

фії та художнього промислу; розміщується в будинку колиш. Галицької ощадної каси – проспект Свободи, 15). [2] Окреслимо можливі перспективи трансформації художньо-промислових музеїв XIX ст. у сучасні перспективні віртуальні музеї для технологічної освіти XXI ст., які не потребують реальних матеріальних музейних об'єктів, приміщень, стоять поза конфліктами інтересів їх власників, а є пріоритетними для міжнародного презентування України, оскільки віртуальний музей існує у глобальній інформаційно-комунікаційній мережі інтернет завдяки об'єднанню інформаційних і творчих ресурсів для створення принципово нових віртуальних продуктів: віртуальних виставок, колекцій, віртуальних версій неіснуючих об'єктів та ін. Приклади українських, уже наявних віртуальних музеїв, точні назви для пошуку в інтернеті: Віртуальний музей спадщини князів Острозьких, Віртуальний музей міста Хмельницького, Віртуальний музей Озерна, Віртуальний_музей_Бориня, Віртуальний_музей_товариства_ Любачівщина. Експозиції і експонати віртуальних музеїв можуть розглядатися в 3D, що іще більше їх унаочнює і візуалізує.

Віртуальний музей є певною організацією, що володіє необхідною і достатньою програмно-апаратною платформою для збору, зберігання і представлення громадськості цифрових об'єктів, як реальних, так і їх моделей. У рамках Європейського проєкту V.MUST колективом авторів були запропоновані не тільки формулювання, а й обґрунтована класифікація віртуальних музеїв. Розрізняють три види віртуальних музеїв. Див. табл. 2. Важливо прийняти до уваги: ранні мультимедійні бази даних з відео про музеї, музейні портали, кібермузей, музейний сайт, електронний каталог, віртуальна виставка – не є аналогами і синонімами віртуального музею.

Таблиця 2

Види віртуальних музеїв

1	**Віртуальні експозиційні галереї чи окремі тематичні виставки**, що є цифровими аналогами реальних експозиційних залів, колекцій та виставок відповідного музею (вони репрезентовані на веб-сайті цього музею)

2	**Віртуальні музеї «другого покоління»**, створені шляхом суміщення масштабних міжмузейних колекцій та експозиційних галерей; такі музеї поєднують у собі цифрові зображення реальних пам'яток, що зберігаються й експонуються у сотнях різних музеїв, розкиданих по всьому світу
3	**Музеї віртуального мистецтва (net-art).** Net-art – це комп'ютерне мистецтво, його твори створені в Інтернеті спеціально для користувачів інтернету. За своєю суттю, net-art-творіння – це сукупність візуальних та акустичних образів, анімації, тексту, графіки, алгоритмізованої естетичної взаємодії різного роду додатків і програм, що втілюють авторський задум

Важливо перейти на новий рівень інформаційного забезпечення у технологічній освіті, піднявшись на якісно нову сходинку інформаційного і творчого зростання, подібно тому як ми перейшли від научіння до здобуття учнями знань у віртуальному музеї. Компетентності не можна навчити. Компетентність можна тільки набути. Епоха відкриття численних віртуальних музеїв не менш революційна, ніж широкий доступ до інтернет-ресурсів. Для художньо-проєктної складової у технологічній освіті – це надзвичайно важливе поле історичної еволюції всієї матеріальної культури і неперевершений матеріал для художньо-проєктного моделювання у графіці, кольорі, пластиці.

Найважливіше нагальне перспективне завдання у цьому напрямі – компетентно оволодіти інноваційними технологіями роботи у вітчизняних і зарубіжних віртуальних музеях.

Використані джерела

1. Піскова Е. М. Харківський художньо-промисловий музей. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / Ін-т історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2013. Т. 10 : Т–Я. С. 360.
2. Федорова Л. Д. Київський художньо-промисловий і науковий музей. *Енциклопедія історії України* : Т. 4: Ка-Ком / НАН України. Ін-т історії України. Київ : Наукова думка, 2007. 528 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kyivsky_khudozhniy_naikovy_muzey
3. Федорова Л. Д. Львівський міський промисловий музей. *Енциклопедія історії України* : Т. 6: Ла-Мі / НАН України. Ін-т історії України. Київ : Наукова думка, 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Lvivsky_promysloviy_muzey

РОЗВИТОК І ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІРТУАЛЬНИХ МУЗЕЇВ НА МУЗЕЙНОМУ ПОРТАЛІ МАН УКРАЇНИ

Димшиць Едуард,
заслужений діяч мистецтв України,
почесний академік НАМ України,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ

Оспіщева-Павлишин Марія,
аспірант ІПСМ НАМ України,
методист МАН України
м. Київ,
e-mail: pavlishinma@gmail.com

Як неодноразово зазначалось, у ситуації, яка склалась на тлі триваючої пандемії, віртуальні музеї набули неабиякої популярності. У звіті ЮНЕСКО за 2021 рік ідеться про те, що навіть у періоди «відкритих дверей» музеї зіштовхнулися з різким зниженням, на 70%, показника відвідуваності. Одна з основних причин – закриті кордони та зупинка потоків міжнародних туристів. За результатами опитувань, у порівнянні з допандемічним 2019 роком прибуток музеїв, особливо національних, знизився на 40–60%. [1].

Оскільки виставкова, навчальна та соціальна форми діяльності зазнали негативного впливу, було докладено немало зусиль, щоб продовжити просвітницьку діяльність шляхом розвитку цифрових технологій і комп'ютерного забезпечення. У результаті кількісний показник аудиторії онлайн-експозицій зрівнявся з числом відвідувачів найкрупніших музеїв різних країн. Більшість музеїв та галерей світу сьогодні стрімко почали розвивати та розширювати онлайн-експозиції та віртуальні екскурсії.

Чи не найбільшим в Україні досвідом створення музейного простору в Інтернеті став Музейний портал Малої академії наук

України, який уже охоплює близько 300 музеїв та продовжує розширювати кількість експозицій [2, с. 263]. В умовах ізоляції віртуальний музей дозволяє впроваджувати та підтримувати комунікативні, навчальні, мотиваційні та культурно-просвітницькі функції в освітньому та науковому процесах.

Улітку 2021 року на Музейному порталі з'явились дві нові експозиції: Музей живопису Ніколь Лемер д'Аґаджіо – засновниці Європейської академії наук, мистецтв і літератури та віртуальний музей «Київські мурали». Ці онлайн-виставки наразі є актуальним інструментом навчання та роботи в області наукової освіти. Проте, враховуючи сучасні реалії, віртуальні експозиції потребують подальших розробок та вдосконалення, над чим наразі й працює команда фахівців Малої академії наук України.

Так, наприклад, віртуальна екскурсія «Київські мурали» сьогодні являє собою збірку фотографій найцікавіших прикладів сучасного мистецтва Києва. Глядачі мають змогу роздивитись твори українських та закордонних митців, дізнатись про місце їхнього розташування та отримати довідку щодо символіки і сенсів, які транслюють роботи.

Але мурали як вид мистецтва міського простору не можна досліджувати окремо від середовища, в якому вони розташовані. Стінописи у середмісті створюють особливий міський текст (набір специфічних значень, метафор, образів) та виконують певні функції: складають просторові орієнтири (нові маршрути та норми взаємодії з простором), створюють власний «мета-простір», порушуючи або змінюючи традиційні просторові форми, вносять нові маркери і символи [3].

Саме тому триває розробка та доповнення віртуальної виставки «Київські мурали» 3-D візуалізаціями. Завдяки сучасним технологіям та спеціальному обладнанню невдовзі на Музейному порталі можна буде розглядати об'ємно-просторові панорами. Це дозволить вивчати та досліджувати не тільки власне стінописи, а й контекст, в якому вони розташовуються, адже нерідко розписи на будівлях стають певними ідентифікаторами місцевості. Значною мірою такі доповнення стануть надважливими для дослідження тих робіт, що знаходяться в історичній частині міста.

Подібної зміни зазнає і віртуальний музей живопису Ніколь Лемер д'Аґаджіо. Перегляд та дослідження картин у двовимірному форматі, які транслюють важливі ідеї інтеграції науки з мистецтвом, доповнить експозиційний простір. Потрапляючи до віртуального виміру, він суттєво трансформується та змінює сприйняття експонатів. На відміну від більшості галерей, які копіюють свої фізичні приміщення для створення віртуальної експозиції, картини Ніколь планується розмістити у віртуальній моделі будинку-замку, в якому вона живе. Так картини знаходитимуться у віртуальному приміщенні, яке стане важливим елементом виставки, доповнить і підкреслить експозицію, допоможе занурити глядача в атмосферу мисткині та сприятиме глибшому розумінню сутності її творчості.

Отже, продовження дослідження феномена віртуальних музеїв та їхньої трансформації є необхідною та актуальною темою для обговорення науковцями. Наразі існує потреба в поліпшенні й вдосконаленні онлайн-музеїв у зв'язку з актуалізацією цього напряму. Фахівці Малої академії наук України плідно працюють над розширенням навчально-виховних функцій віртуальних музеїв на Музейному порталі, що сприяє розвитку освітньо-наукового процесу в умовах ізоляції та віддаленого навчання.

Використані джерела

1. Електронний ресурс. URL: https://suspilne.media/134641-ak-ukrainski-muzei-zminuutsa-i-stavlat-rekordi-z-onlajn-vidviduvan-u-casi-pandemii/
2. Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19 : збірник матеріалів доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу, м. Київ, 27 травня 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. 276 с.
3. Електронний ресурс. URL: https://mistosite.org.ua/ru/articles/muraly-vtilennya-symvolichnoyi-vlady-dlya-zminy-obrazu-mista

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Грицай Людмила,
вчитель історії,
Комунальний заклад
«Середня загальноосвітня школа № 7»,
м. Кам'янське, Дніпропетровська обл.
e-mail: lyusyanazarova2302@gmail.com

Саме межа XX–XXI ст. виразно окреслюється проникненням до музейної сфери новітніх інформаційних, цифрових технологій, які значно розширюють інформаційний складник музейної експозиції. Простір експозицій музею сягнув якісно нового рівеня, об'єднавши матеріальний і віртуальний простори за допомогою інформаційних технологій. У сучасній музейній практиці все більше використовують мультимедійні засоби відтворення інформації, це надає можливість швидше подати експозиційний і виставковий матеріал. Аналіз наукових досліджень привертає увагу теоретиків дизайну та дослідників музейного середовища. На сучасному етапі розвитку музейна справа неможлива без застосування новітніх технологій, оскільки вони надають нові можливості не лише у різних сферах діяльності, а і в музейних експозиціях. Метою є дослідження впливу сучасних інноваційних технологій на дизайн музейних експозицій, а саме з'ясування ролі мультимедійних технологій в організації музейного середовища.

Ідея «віртуальної реальності», покладена в основу функціонування музею, породжує принципово нове явище, новий термін – «віртуальний музей», у якому реалізуються всі можливі інноваційні музейні технології. Загалом це набір електронних артефактів і інформаційних ресурсів, практично все, що може бути цифровим, це ознака віртуального музею. Колекції музею може містити картини, малюнки, схеми, фотографії, записи, відеофрагменти, газетні статті, стенограми, інтерв'ю, чисельні бази даних і безліч іншого, що може бути збережене на файл-сервері віртуального музею [1].

Особливість віртуального сервера полягає в тому, що на ньому можуть бути представлені тисячі зображень творів мистецтва з максимально докладним, зрозумілим та доступним текстом. Це дає змогу активізувати інтерес до історичного минулого людства.

Реалізація саме ідеї «віртуального музею» з використанням оригінальних музейних предметів, гравюр, кінодокументів дає можливість створити нову музейну експозицію, яка не лише забезпечує зорове сприйняття пам'яток матеріальної культури, а й супроводжується відповідними звуковими ефектами. Інтерактивні експонати доступні для перегляду людям із захворюваннями органів зору та слуху: замість візуальних елементів для такої експозиції використовують аудіоелементи, а замість слухових – оптичні ефекти [2].

У сучасному житті та в умовах дистанційної освіти реальні подорожі залишаються малодоступними під час пандемії коронавірусу, а саме інформаційні технології дають змогу туристам завітати майже до будь-якого куточку планети зі свого гаджету. Пошук за терміном «віртуальна екскурсія» збільшився у декілька разів, після того як уряди всього світу почали закривати кордони своїх країн.

Інтерактивна проєкція 3D-зображення людини реального розміру також стає популярною й у музейному просторі. Технологія інтерактивності приваблива не тільки для відвідувачів, але стає основною тенденцією розвитку музеїв. Наприклад, у полтавських музеях ця технологія використана для створення фільмів про літературно-меморіальний музей І. П. Котляревського, Полтавський краєзнавчий музей імені В. Кричевського та ДІКЗ «Поле Полтавської битви».

У нашій практиці ми розроблювали практичну частину екскурсій для дітей як віртуальні екскурсії. Ми зібрали список віртуальних турів, які приємно вразили дітей. Віртуальна екскурсія музеями просто неба – саме такі вітчизняні екскурсії ми вибрали.

Перейшовши за посиланням [3], одразу можна побачити мальовничу карту України. На якій розміщено сім найцікавішій автентичних музеїв просто неба, а саме:

- Музей просто неба «Запорізька січ».
- Музей просто неба «Мамаєва слобода».

- Національний музей народної архітектури та побуту в Ужгороді;
- Національний музей народної архітектури та побуту України у Пирогові;
- Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини;
- Музей просто неба «Резиденція Богдана Хмельницького»;
- Музей народної архітектури та побуду «Шевченківський гай»;

Платформа пропонує віртуальну подорож, куди можна перенестись на декілька сторічь назад, доторкнутися до минулого, ознайомитися з українською культурою та побутом. Народну архітектуру, творчість та побут демонструють нам музеї з різних куточків України.

На мій погляд, саме ці віртуальні музеї також дають можливість для кращого закріплення матеріалу з історії, мистецтва, краєзнавства.

Окрім того, є платформа «Інкогніта», яка об'єднала понад 25 онлайн-турів. Платформа пропонує користувачеві віртуально завітати до національного музею Чорнобиль, музей скла у Львові, музею Гетьманства, Музею волинської ікони та інших. У сучасному стані варто шукати й позитивні моменти, тому що, карантин дає змогу відвідувачам блукати цікавими містами, не виходячи з дому, та історичними місцями навіть після завершення робочого дня та припинення роботи через карантинні обмеження.

Зокрема, у музеї скла можна оглянути не лише звичайні скловироби, але й віднайти відділ із змінними експозиціями, де представлено роботи сучасних склодувів, зокрема львівських майстрів. Ці «скло-шедеври» створюють щороку на Склодувних симпозіумах у Львові, що відбуваються вже протягом 30 років.

Музеї та виставки це не єдина віртуально-туристична пригода. На різних веб-платформах створено також екскурсії українськими замками та палацами. Одним із найвідоміших палаців, представлених в онлайн-форматі, є Палац Кирила Розумовського у Батурині. Ця споруда, як частина української історії, зображає стиль життя та побут вітчизняної аристократії. Користувачеві також пропонують віртуальні екскурсії Дубенським та Острозькими замками. У побуті хазяїв згаданих помість можна оглянути не

лише незвичний інтер'єр, а й колекцію зброї та коштовностей. А архітектурну композицію Острозького замку, зокрема, становлять Вежа Мурована, башта, собор і навіть надбрамна дзвіниця [4].

Платформа «Рубрика» зібрала понад 20 музеїв з усіх континентів світу від Австралії до Америки, від Євразії до Африки, які можна побачити онлайн [5].

Можна використовувати матеріал на уроках зарубіжної літератури особливе місце посідає вивчення біографії письменників.

Саме віртуальні екскурсії додають цікавинку для учнів на уроці, зокрема:

- Памятники зарубіжним письменникам в Україні.
- Музей книги. Музей Шекспіра.
- Бальзак і Верхівня.
- Музей Міцкевича в Новогрудку.
- Місто Равенна.
- Місто Верона Музей Шерлока Холмса.
- Місця, повязані з А. Конан Дойлом.
- Місто Вер'єр (Франція). Роман «Червоне і чорне»
- Будинок-музей Джека Лондона.

У такий спосіб інтерактивні засоби сприяють розгортанню навколо глядача експозиційної оповіді, візуалізації, моделюють ситуації сценічні. Сучасні мультимедійні засоби виводять музей на новий, більш якісний рівень роботи – діалог із відвідувачем. Віртуальні музеї нашого краю або зарубіжних країн допомагають у вивчені предметів та візуалізації навчального матеріалу для дітей на уроках. Сьогодні діти надають перевагу візуальній інформації тому значного поширення набули екскурсії віртуальним музеєм.

Використані джерела

1. McKenzie J. Building a Virtual Museum Community. URL: http://www.lemproject.eu/in-focus/images/kh-seminar-presentations/MassimoNegri.pdf
2. Пантелейчук І. В. Віртуальний музей. *Питання куртурології* : міжвід. зб. наук. ст. Київ, 2002. Вип.18. С. 60–64.
3. URL: https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/
4. URL: https://incognita.day.kyiv.ua/museums.html
5. URL: https://rubryka.com/article/20-museums-online/

ВІРТУАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Коваль Ірина,
методист,
КПНЗ «ЦДЮТ Металургійного району» КМР
м. Кривий Ріг
e-mail: tbezt@ukr.net

Найбільш важливою цінністю, що присутня в усіх сферах життя суспільства є патріотизм. Він є необхідним елементом ідентифікації особистості, визначає високий рівень її розвитку.

Національне виховання найбільше відповідає потребам відродження України, є важливим як і для українців, так і для людей інших національностей, які живуть на території України. Широкі можливості представникам усіх етносів надає принцип етнізації виховання, через вивчення історії, традицій, культури та звичаїв свого народу, формує національну гідність. Пізнавши власну історико-культурну спадщину, маємо можливість зрозуміти глибинні взаємозв'яки кожного з нас із українською нацією. Адже національні права всіх громадян оберігає незалежна, суверенна держава [2]. Музеї є тим місцем, яке спрямоване на розвиток патріотичних якостей особистості.

Дослідник музейної педагогіки Б. Столяров розробив модель музейно-педагогічного процесу, де виокремив такі елементи:

- «методологічна основа музейно-педагогічного процесу (діалог із пам'яткою, музейним педагогом, міжособистісний діалог учнів);
- складники музейно-педагогічного процесу (музейне середовище – музейне приміщення, навколомузейний простір, експозиція, експонат, глядач, музейний педагог);
- форми музейно-педагогічного процесу (екскурсія, заняття в музейній аудиторії або студії; лекція тощо);
- принципи спілкування (за умови партнерських відносин учителя й учня з опорою на їхній життєвий досвід; інтерак-

тивний – людина запам'ятовує лише те, що робить; комплексний, в якому задіяні логіко-аналітичний, чуттєвий, психомоторний канали сприймання тощо)» [4, с. 17–25].

Сьогодні музеї залишаються центрами історичної культури, де учнівська молодь може ознайомитися зі зразками матеріальної й духовної культури нашого народу.

Тому серед завдань музеїв дослідники визначають такі:

- «формувати в учнів історичний світогляд, національну свідомість, виховувати естетично (розвивати творчі здібності та громадську активність учнів, формувати активну життєву позицію);
- сприяти загальному розвитку і розширенню світогляду учнів, вихованню в них пізнавальних інтересів, творчих здібностей, дослідницьких нахилів;
- прищеплювати вміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у стрімкому потоці політичної й наукової інформації; – розширювати зміст навчально-виховного процесу, забезпечувати тісніший зв'язок його з життям;
- сприяти профорієнтації учнів;
- залучати учнів до активної участі у збереженні і популяризації серед населення пам'яток матеріальної та духовної культури нашого народу, охороні природи, вивченні ресурсів країни [3, с. 103]».

В умовах сучасності перед музеями постають виклики інформаційних технологій. Віртуальні експозиції стають важливим форматом залучення до культурного спадку через ІТ-технології. При тому дають можливість переглянути експозицію в будь-який час, з будь-якого місця, мають більш інформативний характер, адже до опису музейної експозиції можна повернутися безліч разів. Віртуальні музеї також мотивують людину відвідати реальні експозиції. Музеї такого типу можуть бути потужним інструментом для порівняльного вивчення та дослідження певної тематики, матеріалу чи місцевості.

Значна кількість музеїв для залучення відвідувачів і через необхідність збереження музейних культурних цінностей позиціонують себе у web-просторі. Здебільшого успіх подібних

проєктів залежить від того, яким чином вони представлені музеєм. Виокремлюють такі варіанти:

- «віртуальна версія відвідування музею, яка максимально наближена до реальності. У цьому випадку користувач може побачити музей майже так само, як наживо;
- віртуальна модель нового експозиційного середовища, яке значно відрізняється від реального, що дозволяє створювати віртуальні виставки, які з різних причин неможливі у реальній виставковій практиці;
- вербальний і візуальний опис існуючих експозицій та виставок, музейних колекцій, де головною є інформація про їх зміст у відповідному культурноісторичному контексті;
- організація доступу до баз даних на основі музейних колекцій, які знайомлять користувача із зображеннями та описами предметів, без формування особливого експозиційного простору» [1].

На домашніх сторінках музеїв зазвичай міститься адміністративна інформація, графік роботи, правила та послуги. Деякі включають план музею.

Деякі установи підтримують великі сайти, які пропонують віртуальні виставки, роблять онлайн-екскурсії певними ключовими експонатами. Інші музеї надають доступ до баз даних колекції.

Віртуальні музеї складаються з колекцій, які повністю використовують переваги легкого доступу, вільної структури, можливості гіперпосилань, інтерактивності та мультимедійних можливостей всесвітньої мережі.

В Україні в межах кампанії «Автентична Україна» розроблено 3D-тур в режимі Street View на Картах Google для музеїв. Проєкт «Музеї України просто неба» пропонує виставку 7 автентичних українських музеїв просто неба, кожен з яких є віртуальною подорожжю, де можна перенестися на століття назад і поринути в минуле, ознайомитися з українською культурою та побутом. У межах проєкту представлені такі музеї: Національний музей народної архітектури та побуту України в Пирогово, Музей народної архітектури і побуту у Львові «Шевченківський гай», Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в Переяслав-Хмельницькому, Закарпатський музей народної

архітектури та побуту в Ужгороді, Центр народознавства «Мамаєва Слобода» в Києві, Запорізька Січ – Національний заповідник «Хортиця», Резиденція Богдана Хмельницького в Чигирині.

Для подорожі на віртуальній карті необхідно обрати один із семи представлених музеїв. Кожна локація має голосовий супровід українською, російською та англійською мовами, який дає можливість дізнатися про цікаві факти історії культури різних регіонів України, доторкнутися до колекції унікальних етнографічних та архітектурних пам'яток XV–XIX століття. Зручна та проста навігація допомагає рухатися музейним простором. Опція «Прокласти маршрут» дає змогу перейти на Google-карти й створити якнайкращий маршрут зі свого дому до музею.

За допомогою 360-градусної панорами можна оглянути території музеїв не входячи з дому, побувати всередині будинків, де ознайомитися з усіма експозиціями.

Газета «День» представила в інтернеті веб-проєкт «Україна Інкоґніта».Ексклюзив – розділ «Музеї онлайн» – де можна здійснити віртуальну екскурсію вітчизняними музеями. Сьогодні «Музеї онлайн» – це 22 віртуальні аудіоекскурсії культурними пам'ятками як в Україні, так і за кордоном.

На основі матеріалів, розміщених на сайтах музеїв можна проводити дослідження, вивчати цікавий матеріал, поглиблювати знання. Музеї ознайомлюють молодь з історією, наукою та культурою минулого, а також пов'язують їх з цінностями та досягненнями науки й культури сучасності, що є надзвичайно важливим у процесі формування громадянської свідомості та національної ідентичності.

Використані джерела

1. 1. Беляева М. А., Ладыгина Т.А. Новые музейные коммуникации: цифровая пере загрузка. *Мир науки. Социология, филология, культурология*. 2018. № 4. URL : https://sfk-mn.ru/PDF/09KLSK418.pdf
2. 2. Зайченко І. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Освіта України, КНТ, 2008. 528 с. URL : https://textbook.com.ua/pedagogika/1473451787
3. 3. Салата О. О. Основи музеєзнавства : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
4. 4. Столяров Б. А. Музейная педагогика. История, теория, практика : учебное пособие. Москва : Высшая школа, 2004. 216 с.

НАСКРІЗНА РУБРИКА «ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ» ЯК КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКІВ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

Масол Людмила,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри філософії і освіти дорослих
Центрального інститут післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ
e-mail: lmasol@ukr.net

У наш час інтенсивного розвитку цифрового суспільства провідним трендом стала цифровізація освіти. Ця глобальна тенденція актуалізується з огляду на карантинні обмеження в умовах пандемії. Ситуація, що склалася в загальній освіті зумовлює необхідність інтенсифікувати формування у сучасних школярів інформаційно-комунікативних компетентностей, які визнані ключовими. Отже, для кожної освітньої галузі актуальним стає пошук резервів для продуктивного використання цифрових технологій у навчальному процесі, з урахування специфіки й можливостей навчального предмета.

У сучасному віртуальному просторі феноменально поєднуються різні типи інформації. Нерідко школярі сприймають світ переважно через мультфільми й відеокліпи: їх захоплюють яскраві візуальні образи, емоційно насичені звучання музики, анімація, в якій відчувається енергія життя (екшн). Кліпове мислення сучасної епохи – це не лише недолік, на який нерідко скаржаться педагоги, коли учні неуважно сприймають вербальні тексти й не бажають читати книжки. Кліпове мислення ми можемо охарактеризувати й у позитивному ракурсі: воно мобільне, швидке, інтегративне, дає змогу «схоплювати» великі обсяги різноманітної інформації та «переплавляти» її творчо. Це своєрідний спосіб адаптації людини до сучасного цифрового суспільств, що потребує і нових технологій, методів і прийомів

навчання, зокрема текстів «нової природи». Це малодосліджений психологами потенціал – креативний, а отже й дидактичний.

Згідно з Державними стандартами загальної середньої освіти в Україні введено як обов'язковий інтегрований курс «Мистецтво», адже це відповідає загальній інтегративній стратегії Нової української школи. Процес переходу від багаторічного автономного викладання двох предметів – музичного та образотворчого мистецтва відбувається досить проблематично внаслідок недостатньої готовності фахівців, які маю вузько фахову професійну підготовку з одного виду мистецтва. Упровадження цифрових технологій у навчання дає змогу подолати існуючі умовні кордони між видами мистецтв і акцентувати їх взаємодію, адже електронні мережі синтезують елементи аудіальної, візуальної, кінестетичної інформації (так звані гібридні нелінійні тексти), відкривають приховані резерви психіки дитини для реалізації естетичної мультизадачності – важливої характеристики навчання, спрямованого на розвиток креативності.

Проте всупереч зазначеним тенденціям шкільна освітня практика загалом і викладання мистецтва зокрема спрямовані переважно на традиційне вербальне раціонально-логічне пізнання, використання лінійних дидактичних текстів, традиційних бесід-монологів учителя тощо.

Протягом останніх років нами створено лінійку підручників інтегрованого курсу «Мистецтво» з 1-го по 11-й класи (всі є переможцями Всеукраїнського конкурсу підручників), до яких розроблено дидактичне і методичне забезпечення (зошити-альбоми для учнів, методичні посібники-конструктори для вчителів, електронний супровід тощо). У структуру підручників включено наскрізну рубрику «Віртуальна екскурсія».

Екскурсія, як засіб навчання має давню історію, вона з'явилася з метою розвитку спостережливість учнів і навичок самостійної роботи. Поступово вона стала органічною частиною навчального процесу, однією з форм навчально-виховної роботи. Протягом минулого століття важливу роль у шкільній освіті відігравали екскурсії мистецького профілю Сформувалася галузь музейної педагогіки. У зв'язку з впровадженням нових інформаційних технологій у 90-х рр. виникли й почали поступово поширюва-

тися нові види екскурсій – віртуальні. На сайтах музеїв, театрів, інших закладів культури й мистецтва, почали з'являтися демонстративні й рекламні сайти, віртуальні експозиції, кількість яких стрімко зростає в останні роки під натиском пандемії.

Особливість віртуальної екскурсії полягає в її реалістичності (ілюзії реальності), що передбачає використанні в мережі інтернет автентичних музейних об'єктів для сприймання. У мистецтві – це картини, архітектурні споруди, інсталяції, оперні чи балетні вистави, перфоманси, флешмоби тощо. Таким чином ми отримали унікальні можливості долати географічні й мовні кордони, отримувати доступ до надзвичайно широкого світового спадку цінностей культури та мистецтва різних країн і континентів.

Важлива для мистецької педагогіки й наступна ознака віртуальної екскурсії – інтерактивність суб'єктів перцептивного процесу, що сприяє взаємодії, діалогу. Це: дає змогу виділяти суб'єктивно ціннісні смисли й фільтрувати зайве в отриманій інформації, вибирати й переміщувати об'єкти у віртуальному просторі, сприймати їх з різних ракурсів у тривимірному моделюванні, збільшувати візуальні фрагменти за потребою глядачів, «реставрувати» тощо.

Розглянемо методику використання віртуальних екскурсій у підручниках.

На уроках мистецтва у початковій школі діти опановують художню мову музики, живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, хореографії, театру, цирку. До змісту підручників нами введено теми «Мандри країною мистецтв», «Подорожі у далекі крани», «Космічні подорожі», «Мандрівка у світ фантастики», «Фантастичні пригоди у країні див». Фінальною, узагальнюючою в кожному класі є тема «Мистецькі подорожі до Європи», яка да змогу учням відвідати різні країни й ознайомитися з мистецтвом європейських народів.

У 3 класі в темі «Картинки з виставки» анімаційний герой Мед-Арт запрошує друзів – Лясольку і Барвика (також героїв-аніматорів) здійснити віртуальну екскурсію на уявну виставку фантастичних персонажів «Герої сучасних мультфільмів» (треба по черзі в ролі екскурсовода представити свій виставковий експонат). Попередньо учні розглянули й обговорили, що таке виставка, музей, екскурсовод; вони здійснили віртуальну екс-

курсію до Лувру. Потім виконали завдання: уявити себе екскурсоводом і розказати, що розташовано в залах цього музею. Вони імпровізують у грі «Оживи картину» різними мистецькими засобами (діалоги, пантоміма). Насамкінець отримують «домашнє завдання»: за допомогою дорослих створити власну комп'ютерну виставку своїх творчих робіт.

У 4 класі музейна тема продовжується, поняття екскурсії розширюється. У темі «Франція – країна палаців, театрів і музеїв» учні мають пригадати й пояснити, що таке музей і картинна галерея, вони дізнаються, як поширюються відомості про мистецтво, коли музеї рекламують свої колекції на листівках, сайтах. Практично учні засвоюють, як можна привітати друзів інтернет-листівкою або листівкою власного виготовленні із зображенням шедеврів мистецтва, які переглядали під час екскурсії (приклад – з фото Ейфелевої вежі).

Якщо у початкових класах віртуальна екскурсія використовується на уроках епізодично, то в основній і старшій школі вона стає постійним структурним елементом багатьох тем. Наведемо приклади з підручника для 5 класу, щоб продемонструвати орієнтовний діапазон віртуалізації. Насамперед, включено екскурсії Україною: до національних музеїв-заповідників «Кам'яна могила», Ольвія, Опішня, музеїв І. Гончара, народного декоративно-прикладного мистецтва, сакральної барокової скульптури у Львові (Й. Пінзель), гуцульського побуту (Р. Кумлика), музею іграшки, Харківського театру ляльок.

Віртуальні екскурсії проводяться також і на всеукраїнські та міжнародні фестивалі («Крана мрій», «Танцювальний Олімп», анімаційних фільмів «Крок»), на дитячий конкурс пісні Євробачення, до театрів опери й балету (Віденська опера, Національна опера України), на концерти до філармонії.

У чинну навчальну програму «Мистецтво» для основної школи нами було введено обов'язкову тему «Форми поширення мистецтва», тому у підручнику для 9 класу вона репрезентована як узагальнююча, де послідовно розкрито роль бібліотек, галерей і музеїв. Домінантами візуального ряду стали шедеври українського і світового мистецтва, які занесені до Списку об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО (у тексті подано

весь перелік щодо України). Методика ознайомлення учнів зі спадщиною кращих світових художніх музеїв і галерей (Лувр, Прадо, Уффіці, Дрезден, фонд Гуггенхайма тощо) передбачає здійснення віртуальних екскурсій до зазначених установ на уроках і у вільний час.

У старшій профільній школі домінанта музейної педагогіки переноситься у практичну і профорієнтаційну площину. Згідно з навчальною програмою, розробленою під нашим науковим керівництвом, втілено ідею вивчення мистецтва культурних регіонів світу, розроблених ЮНЕСКО: а саме: африканського, американського, далекосхідного, індійського, арабо-мусульманського, європейського. Саме ця ідея стала основою структури підручників. До кожного розділу підручника (регіону) для 10 (11) класів нами розроблено систему завдань профільних професійних випробувань (з музики, хореографії, живопису, кінематографу тощо). З-поміж них є і завдання «для музейного профілю». Наприклад, до теми мистецтво арабо-мусульманського регіону професійні випробування здійснюються у форматі групової роботи – рольової гри: учням – «агентам турбюро» пропонується розробити програму подорожей «Екзотика Сходу» і підготувати рекламний буклет, використовуючи фотографії шедеврів мистецтва. У такий спосіб відбувається синергія завдань з формування низки ключових і предметних компетентностей старшокласників.

Отже, підсумуємо коротко. Упровадження в освітній процес такої форми навчання, як віртуальна екскурсія, має бути системним, послідовним і охоплювати всю вертикаль шкільного навчання, починаючи з елементарних завдань у початковій школі. Супутником віртуалізаціє екскурсій для дітей з мистецтва є художньо-ігрові технології, адже гра – це насамперед фундаментальна потреба дитини, творча дія, засіб самоствердження. Віртуальна екскурсія до світової скарбниці мистецтв має перетворитися на цікаву подорож, захоплюючу мандрівку, яка збагачує емоційно-естетичні враження, а не просте надає додаткову інформацію. Ефективність методики віртуальних екскурсій зростає за умов врахування вікових особливостей, інтересів і потреб учнів, особливо старшокласників, які обирають у цей час

майбутню професію. Такий підхід дає змогу залучити у майбутньому більше дітей до сфери мистецтва, культури, креативних індустрій. Завдяки віртуальним екскурсія мистецького профілю відбувається естетизація і цифровізація освітнього середовища, значне розширення кордонів його ціннісного впливу на творчий потенціал особистості.

ІНТЕРАКТИВНІ ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ ЯК ЗАСІБ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Топузов Олег,

доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
віцепрезидент НАПН України,
директор Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ
e-mail: proftop@ukr.net

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології є невіддільним складником життя сучасного суспільства та починають активно впроваджуватися й у музейну справу. Якщо донедавна інтернет-ресурси для більшості вітчизняних музеїв були переважно інструментом реклами та популяризації музейної справи, розширення кола потенційних споживачів музейних послуг шляхом залучення нових категорій відвідувачів, то в умовах карантинних обмежень, викликаних пандемію COVID-19, цей напрям стає домінувальним і набуває прискореного розвитку.

Інтернет-технології розширюють можливості для запровадження інноваційних методів та форм освітньо-просвітницької діяльності незалежно від місця розташування, економічних ресурсів, напряму роботи. Вони є універсальним інструментом інтеграції окремих музейних закладів до вітчизняного та міжнародного музейного простору, залучення унікальних експонатів та колекцій із різних куточків нашої країни та світу. Цифрові технології забезпечують рівний доступ до музейних послуг відвідувачів з особливими потребами.

Найбільш поширеними засобами реалізації цифровізації музейної справи є багатофункціональні веб-сайти, віртуальні виставки, віртуальні екскурсії та віртуальні тури. Інтернет-сайт сучасного музею не лише розширює можливості для презентації його колекцій, а й може стати експериментальним майданчиком для музейного проєктування, створення та апробації різноманітних моделей організації музейної справи [3].

Зокрема, на офіційних веб-сайтах музеїв представлені віртуальні виставки успішно реалізують функції традиційних експозицій, але не потребують наявності фізичного простору, не обмежені в кількості експонатів та цілісно репрезентують музейні фонди. Цифрові фотокопії та моделі реальних експонатів не потребують спеціального обслуговування, що традиційно ускладнює процедуру їх оприлюднення.

Віртуальні екскурсії та тури виникли як розвиток віртуальних виставок шляхом доповнення їх інструментами навігації та динамічного зв'язку між окремими об'єктами експозиції та суб'єктами-відвідувачами. Віртуальні екскурсії не лише сприяють збільшенню кількості відвідувачів веб-сайту музею, а й успішно реалізують освітні програми та є на сьогодні перспективним напрямом музейної педагогіки, що набуває поширення в освітньому процесі [1].

Одним із пріоритетних напрямів є створення спеціальних електронних науково-методичних ресурсів, що забезпечують підтримку та розвиток сучасної музейної педагогіки. Прикладом такого ресурсу є електронний інформаційний портал «Музейна педагогіка» (http://prostir.museum/ua/post/36484), розроблений Педагогічним музеєм України. Він містить тематичні бібліографічні покажчики, повнотекстові публікації фахівців з музейної педагогіки, досвід реалізації музеями освітніх програм, базу навчальних програм для гуртків юних музеєзнавців, методичні рекомендації, результати та презентації практичної роботи шкільних музеїв, тематичні віртуальні виставки.

Інноваційним напрямом музейної справи є запровадження інтерактивних віртуальних виставок та екскурсій, під час яких онлайн-відвідувачі не лише пасивно споглядають експозиції, а

й залучаються до їх обговорення, удосконалення, висловлення власних думок та оцінних суджень.

З метою розширення інтерактивності використовуються тематичні блоги, форуми, чати, сайти інших закладів із відповідною тематикою, сторінки в соцмережах. Важливою умовою забезпечення інтерактивності є використання інструментів зворотного зв'язку з відвідувачами: гостьова книга, анкетування, обговорення, коментування, професійні консультації, сервісні функції сурдоперекладу та тифлосупроводу для відвідувачів з особливими потребами тощо [2].

Таку віртуальну інтерактивну виставку історичних фотопортретів до 95-річчя з дня заснування Інституту педагогіки ініційовано та розроблено Інститутом педагогіки НАПН України спільно з Педагогічним музеєм України.

Основними принципами побудови цього електронного ресурсу є відкритість, доступність, інтерактивність. Концепція відкритості передбачає можливість систематичного доповнення та розширення віртуальної фотовиставки: заплановано щомісячну заміну матеріалів експозиції без призупинення її функціонування.

Принцип доступності реалізується засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Експозиція представлена на сайті Інституту педагогіки окремою сторінкою, яка доступна широкому загалу за посиланням (https://undip.org.ua/photo-ip-95/). Інтерактивність забезпечується використанням технологій, які встановлюють зворотний зв'язок із користувачами через сторінку Інституту у фейсбуці (https://www.facebook.com/ip.naps/?ref=pages_you_manage). Відвідувачі виставки можуть поставити запитання та залишити власні пропозиції щодо вдосконалення експозиції, надати інформацію про події та особистостей, що представлені на фото, у такий спосіб стаючи не лише пасивними споглядачами, а активно залучаючись до спільного створення виставки.

У подальшому заплановано створення відповідної відеопідтримки (відеозаписи спогадів співробітників Інституту педагогіки, які свого часу працювали разом із колегами, представленими на фото). Користувачі фейсбуку зможуть в онлайн-режимі не лише переглянути експонати віртуальної виставки, ознайо-

митися із коментарями та поставити запитання, але й додати нові експонати в цифровому форматі (цікаві історичні фото, спогади, документи, листи тощо).

Окрім того, передбачено створення на основі виставки віртуальних освітніх програм, які будуть ознайомлювати здобувачів загальної середньої та вищої педагогічної освіти з видатними вченими-педагогами та їх доробком.

Отже, технологія віртуальних інтерактивних експозицій дає можливість залучати широку освітянську громадськість, учнів, педагогів, батьків не лише до перегляду тематичних виставок та обговорення, а й до активної участі у їх формуванні, доповненні та оновленні, удосконаленні методів та форм музейної педагогіки.

Використані джерела

1. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. № 3. С. 75–84.
2. Нерода Т. В. Формалізація моделі контенту інформаційного порталу профільної музейної установи. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції* (28–29 вересня 2017 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2017. С. 66–68.
3. Отрох Н. В. Інноватика в музейній педагогіці. *Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 118. С. 173–180. (Педагогічні науки).

МУЗЕЙ СТРИЙСЬКОГО ВХПУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тоцький Ігор,

майстер виробничого навчання,
Стрийське вище художнє професійне училище,
м. Стрий, Львівська обл.
e-mail: fine_arts@ukr.net

Важливу роль у розбудові країни, відродженні духовності відіграє національна культурна спадщина. Так в останні роки помітним стало зростання зацікавленості місцевих і

регіональних органів влади до заохочення створення на базі професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) музеїв, адже вони виконують особливу виховну функцію. Такі музеї сприяють формуванню в учнів національної свідомості, любові до свого народу, його історії, держави, культури, родини, гордості за минуле та сучасне [1, с. 168].

Витвори мистецтва – духовний місток, що поєднує минуле із сучасним, допомагає ідентифікувати себе як часточку великого етносу.

Зокрема, у Стрийському вищому художньому професійному училищі (СВХПУ) з метою популяризації мистецтва створено музей «ART-Простір». Його створенню передувала кропітка праця з інвентаризації всіх виробів, створення каталогу, відповідного оформлення тощо.

У музеї проводиться освітньо-виховна робота серед учнівської молоді. Музей бере участь у районних, обласних, всеукраїнських заходах.

Серед основних пріоритетів новоствореного музею є популяризація мистецтва через виставкову діяльність, зокрема проведення регіональних і міжрегіональних виставок; презентацій навчального закладу; участь у різноманітних семінарах, круглих столах; проведення різнопланових майстер-класів; представлення музейних надбань СВХПУ на днях міста Стрия, Дрогобича, Моршина й ін.

Родзинкою музею є можливість здійснити віртуальний тур приміщенням, зайшовши на офіційний сайт навчального закладу.

Оскільки сучасна молодь навчається, спілкуються, багато свого часу проводить в інтернеті, виникла ідея музейні експонати оцифрувати. Для початку довелось сотні експонатів сфотографувати. Наступним етапом було розміщення цих фото в соціальній мережі Pinterest. Далі – виготовлення до кожного експонату індивідуального QR-коду (з прикріпленим до нього посиланням). Сьогодні аби достукатися до людей, ми маємо бути там, де вони – у соціальних медіа, Вікіпедії.

Цифрові технології безперечно впливають на музеї безпосередньо і на наше професійне життя. Коли потрібні технології

правильно використовуються, це робить все набагато легшим і доступнішим [2].

В умовах пандемії відвідування музеїв стає доволі проблематичним. Не обов'язково приходити до музею, адже ми можемо запропонувати відвідувачам наш контент у режимі онлайн, і вони зможуть ознайомитись з ним будь-де і коли завгодно через офіційний сайт.

Система нововведень, яка запланована в музеї дасть змогу відвідувачу в зручній для нього формі отримати інформацію про наявні експонати. Крім екскурсії та звичайної інформації, з етикеток (про виконавця роботи, техніку виконання та рік) додається ще і QR-код, де подаватиметься розширена інформація про експонат (можливо робити посилання на соціальну мережу Pinterest або Youtube, де автор роботи розповідає про свій твір). QR-коди дають змогу відвідувачеві ознайомитися з музейною колекцією у власному темпі, затримуючись біля тих робіт, які викликали особливий інтерес. Тобто буде запропонована альтернатива тим, хто хоче в індивідуальному порядку прослухати інформацію або отримати довідку про конкретні роботи. Також людина може прочитати не тільки ті відомості, які подано у нас на етикетках, але й більш розширені – ті, які є в інтернеті за прямим посиланням [3].

Все, що потрібно мати при собі, – це смартфон з доступом в інтернет, з відеокамерою і з програмою зчитування QR кодів.

Ефективна робота з культурним надбанням потребує не лише досконалого знання музейної справи, але й вміння його використати в житті суспільства. У наш час треба шукати нові підходи до формування виставки чи експозиції, щоб залишатися цікавим глядачу.

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання важливо розвивати у молодого покоління патріотичну свідомість і відповідальність, почуття вірності Батьківщині, збереження національної пам'яті та духовності. На виконання цих завдань і спрямована робота музею Стрийського ВХПУ та перспективи його подальшого розвитку.

Використані джерела

1. Формування фонду сакрального мистецтва у музеї Стрийського ВХПУ
2. Волинська ікона: дослідження та реставрація. *Науковий збірник*. Випуск 23. Матеріали XXIII міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 19-20 жовтня 2016 року. Упоряд. Т. Єлісєєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2016. С. 168–172.
3. Музей майбутнього: музей сучасного мистецтва «Кіасма». URL: http://cedra.kiev.ua/2018/03/30/muzej-majbutnogo-muzej-suchasnogo-mistetstva-kiasma/ (дата звернення 08.11.2021).
4. Инновации в Музее изобразительных искусств: QR-коды и touch screen. URL: https://chel.aif.ru/culture/museum/innovacii_v_muzee_izobrazitelnyh_iskusstv_qr-kody_i_touch_screen (дата звернення 08.11.2021).

ІНТЕРАКТИВНИЙ ТУР «СТАРОДАВНЯ ГРЕЦІЯ» ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗАСІБ

Тютя Марина,

викладач-стажист кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань
e-mail: maryna.tiutia@udpu.edu.ua

З розвитком прогресу все більше людина обирає для сприймання електронну інформацію, а не живу чи візуальну. Тобто теперішньому учневі все менш цікаво ходити в музей, щоб подивитись на первісну людину, а ніж відкрити браузер у телефоні та подивитись будь-яке відео на цю тематику, але й такий творчий пошук до інформації потрібно вмотивувати. У період пандемії ще гірше склались відносини між учнем чи студентом і музеями, бо просто нікуди піти, якщо на вас накладено карантинні обмеження.

Одне з можливих рішень представила компанія Ubisoft (між іншим, вона має офіс у Києві), яка десятки років створювала ігри на основі історичних подій і постатей, але їх сетинг мав суворі вікові обмеження через наявність жорстокості. Для освітніх

цілей було створено серію Інтерактивних турів на основі ігор відповідних тематик. Гравці в них можуть вільно блукати Давньою Грецією, Стародавнім Єгиптом і землями вікінгів, щоб дізнатися більше про історію та повсякденне життя тих часів. Учні, викладачі і навіть люди, які не цікавляться іграми, змогли вивчати представлені епохи у власному темпі або проходити тури, що супроводжуються розповідями істориків та інших експертів. Усі 3 інтерактивні тури не містять сцен насильства та бойової взаємодії. «Інтерактивний тур: Стародавній Єгипет» став першим продуктом у серії. Однак він підходить для дітей молодшого віку.

У турі про Давню Грецію можна поринути в яскраву епоху класичної Греції та познайомитися із Сократом та іншими історичними постатями тих часів, які вивчають у курсі історії для 5 класу – розділ 3 «Антична цивілізація».

У турі «Епоха вікінгів» відповідно можна вивчити життя вікінгів та англосаксів IX століття, а в турі «Стародавній Єгипет» дослідити великі піраміди та ознайомитися з Єгиптом епохи Птолемеїв за часів правління Клеопатри.

На кожного учасника чекають інтерактивна захоплююча подорож у минуле. Тури, які супроводжують розповіді істориків, професорів та інших експертів, охоплюють широкий спектр тем: від мистецтва та архітектури до філософії, політики та релігії.

Інтерактивний тур здобув нагороди у номінаціях «Найкраща навчальна гра» та «Вибір гравців» на Games for Change 2019 року. Його активно використовують вчителі, щоб прищепити учням інтерес до історії. Можливість вільно переміщатися Стародавнім Єгиптом, Давньою Грецією та землями вікінгів дає змогу учням отримати максимально наочне уявлення про архітектуру та культуру минулого [2].

Щоб подорожувати Давньою Грецією, Давнім Єгиптом і землями вікінгів, ви зможете вибрати аватар з десятків варіантів, що розблоковуються по мірі завершення різних етапів. Вам стануть доступними як вигадані персонажі, так і історичні особи: Клеопатра, Сократ, Цезар, Піфагор, король Альфред та інші.

Досліджуйте великі території, на яких із філігранною точністю відтворено стародавні держави. Від Парфенона до глибин

Егейського моря, від пірамід у Гізі до засніжених берегів Норвегії – розробники Інтерактивного туру не пошкодували часу та сили для точного відтворення відомих об'єктів, особливостей ландшафту та демонстрації повсякденного життя далеких часів [2].

Спільно з Університетом Макгілла розроблено серію посібників для Інтерактивного туру. Відповідно до цілей можна створити власний план уроку, дізнавшись корисні поради та хитрощі про те, як отримати максимум з Інтерактивного туру.

З негативних моментів можна зазначити високі вимоги до устаткування, які окреслені в таких характеристиках: операційна система Windows лише 64-бітна версія, процесори (не слабше Intel Core i7–3770, AMD FX-8350, Ryzen 5–1400), дискретна відеокарта (з 4 ГБ відеопам'яті та підтримкою шейдерів моделі 5.0) і оперативна пам'ять від 8 ГБ. Такі характеристики здебільшого недосяжні для українських шкіл, але досяжні для учнів-геймерів.

Розглянемо детальніше інтерактивний тур «Давня Греція», який став основою іншої гри серії – Assassin's Creed Odyssey. У цій частині освітній тур охоплює майже 30 різних регіонів Греції, де можна дізнатися про побут, життя та культуру тих часів.

Особливо в цьому освітньому турі приділили увагу розвитку філософії та науки. Ви можете «поспілкуватися» з такими визначними історичними особистостями, як Геродот, Сократ, Гіппократ та Піфагор. Окрім того, можна дізнатися про історію боротьби двох найбільших тогочасних міст-держав – Афін та Спарти. Звичайно не обійшлося без міфів та легенд – користувачі можуть навіть зустріти деяких міфічних створінь та представників грецького пантеону богів.

У Discovery Tour: Ancient Greece віртуальних турів менше, ніж у Discovery Tour: Ancient Egypt, 30 проти 75, але вони більш насичені та містять більше інформації, крім того, є ще й 300 додаткових інтерактивних точок, що містять додаткові тексти та фотографії, розкиданих різними провінціями, щоб зацікавити гравця подорожами віртуальним світом. Лекції тривають від 10 до 25 хвилин – щоб прослухати їх усі та знайти всі точки інтересу, вам знадобиться 10–12 годин [1].

Тури присвячені п'яти основним тематикам – великим містам Стародавньої Греції, політичному устрою та філософії, щоденному життю та побуту, війні та міфам. А серед точок інтересу можна зустріти і коментарі розробників, які розповідають про те, як вони створювали прапори та емблеми різних фракцій, чому вирішили ввести у гру міфічних персонажів тощо.

Віртуальними гідами у Discovery Tour: Ancient Greece є п'ять ключових неігрових персонажів Assassin's Creed Odyssey – сам цар Леонід, батько історії Геродот, кохана Перікла гетера Аспасія та друзі головного героя Варнава та Маркос. Після закінчення кожного з турів ви можете перевірити отримані знання: гіди поставлять вам три простих питання, скоріше на уважність, ніж на розуміння історичних тенденцій. Втім, можливо, у наступній версії Discovery Tour подібні «іспити» стануть складнішими [1].

У Ubisoft явно прислухалися до критики щодо надто політкоректного погляду на виховання дівчат у Стародавній Греції, навпаки, у спеціальному віртуальному турі розповідають, що жінки у Греції на той час були практично безправними, не могли виходити з дому без супроводу чоловіків та не володіли майном. Крім того, автори почули й критику щодо недостатньої уваги до військової тематики в попередній частині, у Discovery Tour: Ancient Greece більш детально розказано про зброю та спорядження грецьких воїнів, про відомі битви та полководців [2].

З часом розробники додали в грі Story Creator Mode інструментарій для створення завдань-квестів. Адже більшість подібних історій дуже невибагливі й орієнтовані насамперед на швидке проходження, але трапляються серед них і справді кумедні завдання. Природно, квести користувача не локалізовані і в основному англомовні. Спеціальний сайт полегшить пошук найцікавіших історій, також користувальницький контент відображається і на основній карті. Кожен охочий може створити власний сценарій події і відобразити конкретну для нього подію.

Отже, зазначений інтерактивний тур дає можливість відвідати стародавню історичну епоху й у деталях роздивитись усі аспекти життя та побуту. Звісно комп'ютерна програма не замінить живого фізичного контакту чи огляду, але й найкращий музей світу не дасть таких можливостей, які є в інтерактивному турі.

Використані джерела

1. ITC.ua. *Discovery Tour: Ancient Greece by Ubisoft – финальный аккорд Assassin's Creed Odyssey*. веб-сайт. URL: https://itc.ua
2. Інтерактивний тур від Ubisoft: на допомогу вчителям. *Ubisoft*. веб-сайт. URL: https://www.ubisoft.com
3. Історія України. Всесвітня історія (5–9 класи). *Інститут модернізації змісту освіти*. веб-сайт. URL: https://imzo.gov.ua
4. Міністерство освіти і науки України. *Навчальні програми для 5–9 класів*. веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua

МАЙБУТНЄ МУЗЕЇВ
РОЗВИТОК І ТРАНСФОРМАЦІЯ

до змісту »

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Довгань Світлана,
методист Хмельницького
палацу творчості дітей та юнацтва,
м. Хмельницький
e-mail: sv_dovgan@ukr.net

Сьогодні в Україні, в період суспільно-політичної трансформації, питання патріотичного виховання та формування національної свідомості підростаючого покоління стоїть надзвичайно гостро.

Метою патріотичного виховання на сучасному етапі є становлення громадянина-патріота, готового самовіддано розбудовувати Україну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти громадянському миру й злагоді в суспільстві [1, с. 6].

Особливу роль у системі патріотичного виховання молоді відіграють військово-історичні музеї. Свою діяльність військово-історичний музей Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва розпочав у 1988 році. 17 грудня 1997 року музей взято на облік при закладах освіти Хмельницької області (реєстраційний № 222308). У 2010 році музей отримав звання «Зразковий музей» (наказ Міністерства освіти і науки України від 10.02.2010 № 96). У 2017 році підтверджено звання «Зразковий музей» (наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2017 № 622 «Про підтвердження звання «Зразковий музей»).

В експозиції музею репрезентувалася й наративувалася тема Другої Світової війни, а найвизначнішим об’єктом музею є панорамне зображення бою у передмісті Проскурова в березні 1944 року. Панорамне полотно з предметним планом довжиною 44 м та висотою 3 м є не тільки витвором мистецтва та високохудожнім об’єктом, а дієвим засобом посилення емоційного й пізнавального ефекту.

Експозиція була створена в радянські часи і, безперечно, виконувала певні пропагандистські функції. З проголошенням незалежності України постало питання, як подавати події минулої війни, як зберегти музей як осередок духовного, морального, патріотичного та громадянського виховання. Адже декомунізація меморіального простору України є невід'ємною складовою сучасної державної політики пам'яті. Її реалізація сприяє подоланню стереотипів та упереджень, які перешкоджали національній консолідації й стали однією з причин сплеску сепаратизму на Сході та Півдні [2, с. 4].

І тому військово-історичний музей нашого закладу теж потребував декомунізації не на рівні заміни термінів, вживаних у музейних експозиціях (етикетажу), а на рівні створення нової візуальної і смислової структури експозиції.

Провідна ідея щодо демонстрації героїзму українського народу на прикладах боротьби за здобуття суверенітету Української держави, ідеалів свободи та соборності була сформована в нову цілісну концепцію музею.

Інформація про звитяжні подвиги славного війська запорозького та гетьмана Богдана Хмельницького; події створення Української народної республіки (УНР); самовіддана боротьба воїнів УПА під проводом Романа Шухевича; діяльність осередків ОУН на території нашої області; визволення міста Проскурова від нацистських окупантів у ІІ Світовій війні; факти Революції гідності та самовідданої боротьби з агресором заради свободи й територіальної цілісності нашої держави в сучасній російсько-українській війні стали основою для проєктування нової експозиції.

У вересні 2019 року відповідно до «Методичних рекомендацій щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів» від 22.05.2015 № 1/9-255 та листа Міністерства освіти і науки України від 21.08.2018 № 163/12б21 «Про приведення у відповідність експозицій музеїв, які перебувають в управлінні Міністерства освіти і науки» було розпочато роботу з реекспозиції. І уже на початку 2020–2021 навчального року в музеї завершено оформлення нової експозиції.

В оновленій експозиції представлені актуальні сторінки української воєнної історії та імена її творців із часів козацької доби й до сучасної російсько-української війни.

При створенні нової експозиції виокремлювались факти, свідчення, які пов'язанні з історією Подільського краю, Хмельницької області та нашого міста.

Сьогодні у музеї представлено 10 експозиційних розділів, які різносторонньо висвітлюють україно-центричний вимір здобутків і втрат нашого народу на тлі світової історії з прадавніх часів до сьогодення.

Експозиція розпочинається розділом «Українська гетьманська держава», у якому йдеться про початок нової хвилі збройної боротьби за рівність прав українців у Речі Посполитій, що переросла в Національно-визвольну війну українського народу, очолену Богданом Хмельницьким. У розділі подається інформація про переможні бої козацького війська під час Національно-визвольної війни 1648–1657 років на подільській землі. Цікавий той факт, що гетьман Української держави Богдан Хмельницький особисто перебував у Старокостянтинові, Чорному острові, Меджибожі та Пиляві.

У розділі «Запорізька січ – лицарський орден» розповідається про звитяжні подвиги українського козацтва під проводом Гетьмана Запорозького Петра Конашевича-Сагайдачного та видатного українського полководця Костянтина Івановича Острозького.

Розділ «Конотопська битва» зайняв достойне місце в новій експозиції військово-історичного музею. Про Конотопську битву в радянських підручниках з історії згадок не було. Це була видатна історична подія – найганебніша та наймасштабніша поразка російської зброї.

Розділ «Українська Народна Республіка» знайомить відвідувачів із цікавими історичними фактами становлення першої у XX столітті української держави, створеної на українських землях, що входили до складу колишньої Російської імперії (Наддніпрянська Україна). Представлені цікаві факти про звільнення України від московсько-більшовицьких військ вояками Армії Української Народної Республіки під проводом Симона Петлю-

ри. 6 червня 1919 року Армія Української Народної Республіки звільнила Проскурів від московських окупантів. Для оборони Проскурова через контратаку ворогів був застосований 4-й авіаційний загін Армії Української Народної Республіки.

Українські Січові Стрільці в історію українського народу вписали сторінки героїчної слави. Їхні невтомні військові змагання призвели до створення незалежної держави, ім'я якої – Західноукраїнська Народна Республіка. У лютому 1919 року військові формування Січових Стрільців було розміщено в Проскурові та Старокостянтинові.

Про діяльність Організації Українських Націоналістів йдеться у наступному розділі експозиції. Осередки ОУН діяли фактично в кожному закладі та установі Проскурова. З поміж них вирізнялася організація в редакції газети «Український голос» – часопису управи м. Проскурова та окружної управи.

Про Українську Повстанську Армію як військово-політичне формування, що діяло в Україні протягом 1942–1956 років, йдеться у наступному розділі оновленої експозиції. Увага відвідувачів акцентується на подіях визвольних змагань ОУН УПА на території Подільського краю.

Сторінка «Україна в Другій Світовій війні» представлена інформаційним стендом, оригінальними експонатами та панорамним зображенням з предметним планом. На полотні панорами відображено бій у передмісті Проскурова в березні 1944 року.

У 20-тих числах березня 1944 року радянські війська підійшли до Проскурова. Німецькі війська з усіх сил стримували наступ радянської армії, даючи можливість своїм солдатам відступити. На панорамному полотні яскраво зображено важкі погодні умови, шалений опір ворожих угрупувань, постійні бомбардування, повітряні бої німецьких та радянських пілотів у небі над Проскуровим. Уранці 25 березня 1944 року Проскурів був повністю очищений від німецьких окупантів.

З того часу минуло більше сімдесяти років. А тут, на оглядовому майданчику панорами, здається, час зупинився. Замовкли гармати й кулемети, танки не лязгають гусеницями, застигли солдати в німій тиші. Ще нещодавно Другу світову війну ми

вважали останньою на нашій землі, але на сході України знову точаться бої.

Особливе місце в експозиції займає інформація про Революцію Гідності та сучасну російсько-українську війну. Революція Гідності стала героїчним і драматичним феноменом для України. Український народ довів свою відданість свободі та гідність, заплативши за такі цінності найвищу ціну – життям 107 учасників акції протесту, Героїв України, названих Небесною Сотнею. До списку Героїв, які віддали життя на Майдані, увійшли імена жителів і уродженців Хмельницької області.

Про мужніх, відважних, справжніх патріотів – героїв-земляків, які боролись за майбутнє української держави на її східних кордонах, йдеться у розділі «Російсько-українська війна». Активний наступ військ Російської Федерації на території України вдалося зупинити завдяки спільним зусиллям українців, які стали на захист держави в лавах Збройних Сил України, Національної гвардії України, добровольчих формувань та масового волонтерського руху.

Виховання молоді на кращих прикладах життя борців за становлення української державності є одним із найбільш важливих шляхів формування історичної пам'яті. Патріотичне виховання молоді сприяє конструюванню національного історичного наративу через донесення до молоді правдивої інформації про героїчне минуле українського народу та звільненню історії від ідеологічно заангажованих, а то й відверто маніпулятивних трактувань радянсько-імперської доби [3, с. 43].

Сьогодні військово-історичний музей Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва є сучасним дієвим осередком національно-патріотичного виховання, громадянської освіти дітей та учнівської молоді.

Продовжується процес оновлення і доповнення змісту концепції військово-історичного музею Хмельницького палацу творчості дітей та юнацтва. Невпинний пошук творчих ідей, доповнення музейних експозицій новими предметами й артефактами і надалі відображатиме історичні віхи новітньої історії українського народу.

Використані джерела

1. Бех І. Д, Петрочко Ж. В., Кириченко В. І. З Україною в серці (тренінг з національно-патріотичного виховання дітей та молоді). Харків : Мадрид, 2016. 140 с.
2. Литвиненко О. М. Проблеми декомунізації меморіального простору Укаїни. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-07/dekomunizasia-1065b.pdf .
3. Чупрій Л. В. Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи. URL: http://sd.net.ua/2009/11/05/patrotichne_vikhovannja_v_ukran_ctan__perspektivi.html
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/

ЧИ МОЖЕ МУЗЕЙ ПОЗИЦІОНУВАТИ СЕБЕ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ХАБ?

Іванова Гергана,
молодший науковий співробітник
Державного Політехнічного Музею
при КПІ ім. Сікорського,
м. Київ

Хаб усе частіше позиціонується в Україні як креативна індустрія. Саме тут різні люди, як за віком, так і за професіями, мають можливість об’єднатись та співпрацювати разом з метою досягнення спільних цілей.

Після вивчення суті такого поняття як «хаб», можна буде відповісти на питання – чи можна позиціонувати музеї як культурний хаб, оскільки музейна установа певною мірою також виступає як культурний простір, який об’єднує в собі відвідувачів.

Спробуємо порівняти культурний хаб з музеєм, визначити та зрозуміти, що таке *«хаб»*, та чи можна його впровадити у музейній сфері.

Порівняння культурного центру, хабу та музею спробуємо здійснити на прикладі Державного політехнічного музею, намагатимемося довести, що музей може виступати як хаб, оскільки

одна з головних функцій останнього – освітні та культурні програми, які спрямовані на розвиток суспільства. Отже, функції тотожні з функціями музеїв, які виступають як соціально-культурний заклад, передаючи через культурні артефакти знання й розуміння історії та довколишнього середовища.

Музей постійно змінюється відповідно до вимог суспільства та культурного розвитку країни або навіть епохи. Якщо раніше музеї вважали джерелом знань про мистецтво, то тепер тривають палкі суперечки з приводу їх суті й методології діяльності. Можна простежити, що сучасні музеї все частіше виступають як хаби, де можна не лише з цікавістю, а й користю провести свій вільний час.

Власне, сам хаб – явище ще малодосліджене. Загальноприйнятого терміну, який би пояснив, що це таке, на цю мить не існує. Саме слово *«Hub»* переважно перекладають як «центр», тобто це місце, простір, яке може бути як реальним, фізичним, так і віртуальним. Таким чином, серед молоді, творчих та креативних людей хаб асоціюється як просвітницький простір. Тут люди можуть не тільки з користю провести власний час, але брати участь у різноманітних активностях – тренінгах, майстер-класах, зустрічах з успішними людьми тощо [4]. Одним словом, хаб – це молодіжний, публічний простір нового типу, де різні люди гуртуються та працюють над спільними проєктами.

Визначення музею постійно змінюється, розширюється, а також постійно піддається критиці. Сучасні музеї – це культурні центри, що функціонують як платформи, де творчість поєднується зі знаннями, і де відвідувачі також можуть спільно творити, ділитися і взаємодіяти [5].

Звичайно, основні завдання музеїв, а саме колекціонування, збереження, комунікація, дослідження та виставки не змінюються. Єдине, що зазнало модифікацій, сам підхід до виконання цих функцій задля того, щоб залишатися ближче до своїх відвідувачів.

Порівнюючи музей та хаб можна виокремити принципові відмінності, а саме: хаби найчастіше використовуються як осередки економічного компоненту, як культурні центри, як центри розвитку креативної економіки [4]. Розуміючи це, можна

сказати, що хаб – це комерційна установа. У таких установах учасники абсолютно незалежні та вільні, вони не обмеженні у створенні культурного проєкту. Музеї ж навпаки, залежать від таких установ, як Міністерство освіти чи Міністерство культури.

Попри це, музей та хаб схожі, оскільки головна мета у них спільна – розвиток суспільства. Міжнародна рада музеїв так пише про музей як хаб: «Оскільки музеї стають все більш культурними центрами, вони також знаходять нові способи поважати свої колекції, свою історію та свою спадщину, створюючи традиції, які матимуть нове значення для майбутніх поколінь та актуальні для все більш різноманітної сучасної аудиторії на глобальному рівні. Ця трансформація, яка матиме глибокий вплив на теорію і практику музеїв, також змушує нас переосмислити цінність музеїв і поставити під сумнів етичні межі, які визначають сам характер нашої роботи як музейних професіоналів» [2].

Сучасним музеям виступати в ролі хабу набагато простіше. По-перше, – їхній простір не так завантажений, як у класичних історичних, технічних чи природничих музеях. По-друге, у сучасних музеях почали відходити від загальноприйнятого етикетажу, де біля кожного експонатна є коротка відомість, яка містить детальну інформацію що це таке. Так сучасні «музеї-хаби» навчають відвідувачів самостійному мисленню, не обмежуючи їх уяву.

Попри це технічні музеї теж можна використовувати як хаб. Наприклад, Державний політехнічний музей. Це класичний музей науки, техніки та історії Київської політехніки. Тут є все – від перших обчислювальних пристроїв, до космічного спускного апарату. Основна аудиторія – студенти КПІ та школярі старших класів. Звісно є і пересічні відвідувачі, які далекі від розуміння представленої техніки, однак це нітрохи не зменшує їх інтерес. Політехнічний музей не тільки пропонує свої «класичні» послуги, до яких входять екскурсії, він надає свій простір як культурний центр, де можна реалізовувати цікаві ідеї та проєкти.

Наприклад у 2018 році, ДПМ радо відчинив свої двері для шостого фестивалю KyivSteamCon, де відвідувачі мали можливість навчитись танцям минулих епох, послухати цікаві лекції,

брати участь у конкурсі на найкращий стімпанк-образ та багато чого іншого. Заходи відбувались на території Політехнічного музею, тому було цікаво не лише відвідувачам, а й самим музейним працівникам [1].

Також, на початку серпня 2021 року, у Київському політехнічному інституті імені Ігоря Сікорського проходив десятий фестиваль інноваційних проєктів «Sikorsky Challenge 2021: Україна і Світ». Він проходив не у лабораторіях чи аудиторіях, як це зазвичай буває в університетах, а саме на території ДПМ. Так, цей музей є невід'ємною частиною університету, однак це також дає йому можливість пропонувати студентам свій простір як хаб.

Простір Державного політехнічного музею можна використовувати як локацію для проведення конкурсів. Наприклад, у жовтні 2021 року, відбувся Всеукраїнський мистецький конкурс «РЕТРО АРТ 2021». Це був не лише конкурс на найкращу художню роботу, а ще й міні виставка ретро-техніки, яка тривала до кінця жовтня. Відвідувачі конкурсу мали змогу детальніше дізнатись не тільки про ретроавтомобілі, представлені в експозиції музею, а ще й безліч нової та цікавої інформації. Особливо цей захід сподобався юним учасникам конкурсу, які не лише на мотоциклі покатались, а ще й у космос політали [3].

Отже, Державний політехнічний музей певною мірою можна назвати хабом. Він позиціонує себе як культурний майданчик, де можна проводити не тільки екскурсії експозицією, а й концерти, лекції, майстер-класи та інші насичені та цікаві заходи. Це вже не тільки музей, а й простір для спільної праці активних молодіжних спільнот.

Враховуючи вищенаписане, можна зробити висновок, що музеї почали трансформуватися у хаб, пропонуючи своїм відвідувачам більше можливостей. Сам «hub» має багатогранне значення, а в плані музейної сфери – це культурний простір, який містить у собі науку, мистецтво, а найголовніше – комунікацію між музейним простором та відвідувачем.

Використані джерела

1. KyivSteamCon-2018: Нотатки з епохи пари. URL: https://svitfantasy.com.ua/articles/2018/kyivsteamcon-2018-notatky-z-epohy-pary.html.

2. Museums as Cultural Hubs: the Future of Tradition. URL: http://imd.icom.museum/past-editions/2019-museums-as-cultural-hubs-the-future-of-tradition/.
3. Всеукраїнський мистецький конкурс РЕТРО АРТ 2021. URL: https://kpi.ua/node/18823.
4. Громлюк І. Місця, де народжуються ідеї. URL: https://theukrainians.org/mista-ideyii/.
5. Енгельсман С. Що таке музей? І чому ICOM не зміг відповісти на це запитання в Кіото. URL: http://prostir.museum/ua/post/42765

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ ПРИ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХНЬОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ

Копилець Євгеній,
кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Ярошенко Юлія,
методист,

Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»,
м. Полтава
e-mail: poltour75@gmail.com

Найважливішим нормативно-правовим актом, який регламентує діяльність музеїв у переважній більшості закладів освіти, є Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 22.10.2014 № 1195, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.11.2014 за № 1416/26193. На жаль, цим доку-

ментом нині складно врегулювати низку моментів діяльності музеїв при закладах освіти.

Ми вже піддавали аналізу наукові та методичні публікації, присвячені нормативно-правовому забезпеченню діяльності музеїв при закладах освіти, та відповідні нормативно-правові акти різних поколінь [1]. Проте з огляду на значущість питання вважаємо за доцільне ще раз окреслити перед фаховою аудиторією проблемні аспекти, які, на нашу думку, є ключовими, та висловити окремі пропозиції з цього приводу.

За пунктом 2 розділу VI чинного Положення облік музеїв має здійснюватися відповідно до Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв, затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 30.04.1996 № 220. Однак наказом Міністерства культури України від 25.03.2015 № 155 це Положення визнано таким, що втратило чинність, а нового, аналогічного, документа затверджено не було. Водночас відповідно до статті 9 Закону України «Про музеї та музейну справу» порядок обліку музеїв має визначати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері культури та мистецтв.

Пунктом 4 розділу III чинного Положення передбачено, що облік музеїв здійснюється шляхом заповнення уніфікованого паспорта музею відповідно до додатків до того ж Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв, яке втратило чинність. Отже, музеї при закладах освіти продовжують облікувати шляхом заповнення уніфікованого паспорта скасованого зразка. Зауважимо, що для музеїв при закладах освіти традиційний мінкультівський паспорт надто розлогий та заскладний; раніше фахівці-практики пропонували використовувати його спрощений варіант [2, с. 103–106]. Його спрощену форму доречно було б затвердити додатком до освітянського Положення.

Чинним Положенням не передбачено видавати зареєстрованим музеям свідоцтво про реєстрацію встановленого зразка, як це було раніше. В одних регіонах таке свідоцтво досі входить до переліку музейної документації [3, с. 34], в інших, зокрема, і на Полтавщині, його не видають. Документ, що засвідчує

взяття музею на облік, можна було б назвати сертифікатом і затвердити його зразок, де мають бути зазначені обліковий номер, номер відповідного наказу органу управління освітою та підписом і печаткою його керівника, додатком до Положення.

За пунктами 3, 4 розділу VI чинного Положення, облік музеїв за територіальним принципом у регіонах проводять підрозділи управління освітою, на місцях – комісії при відділах (управліннях) освіти районних державних адміністрацій (виконавчих комітетах районних (міських) рад). Як засвідчує практика, часом це створює труднощів у діяльності регіональних закладів позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю як усталених організаційно-методичних центрів роботи з музеями закладів освіти; до того ж, оскільки організаційно-методична робота закладів позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю з музеями закладів освіти у провідному нормативному документі не відображена (це стосується і розділу VII, яким регламентовано проведення оглядів музеїв), її часом не включають і до нових редакцій установчих документів цих закладів – статутів.

З огляду на це є пропозиція зафіксувати у Положенні роль закладів позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого профілю як організаційно-методичних центрів роботи з музеями закладів освіти (у чинному Положенні це можна було б зробити у пункті 7 розділу IV, принагідно навівши приклади форм такої роботи).

Доречно було б також навести у Положенні принаймні орієнтовний розподіл обов’язків між членами комісії з обліку музеїв, зокрема, обласної. Практика роботи комісії у Полтавській області засвідчила важливість делегування секретарю комісії, представникові обласного центру національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді, повноважень щодо ведення і зберігання журналу обліку музеїв, зберігання документів музеїв, що беруться на облік (актів обстеження, паспортів, копій наказів) тощо.

Ну і, безумовно, Положення потребує оновлення у зв’язку з адміністративно-територіальною реформою, а відтак зі змінами мережі підрозділів управління освітою.

Проте недосконалість чинного Положення не може служити підставою для його ігнорування. Але листом Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України від 03.08.2020 № 147 на заклади загальної середньої та позашкільної освіти розіслано Положення про створення музею екології в освітньому закладі Екомузей «5R» та рекомендації щодо його експозиційного наповнення з проханням забезпечити створення таких екомузеїв у закладах. На нашу думку, цей документ, розглянутий на засіданні педагогічної ради Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та затверджений директором НЕНЦ Володимиром Вербицьким, сутнісно суперечить як Положенню про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, так і Закону України «Про музеї та музейну справу», оскільки пропоноване тлумачення екомузею не відповідає нормативному визначенню терміну «музей».

Принагідно привертаємо увагу до інших проблемних моментів нормативно-правового забезпечення діяльності музеїв при закладах освіти.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про освіту», листи органів виконавчої влади не є нормативно-правовими актами. Таким чином, проведення оглядів музеїв повинно регулюватися не листами МОН, як це узвичаїлося, а відповідними наказами.

Номенклатура профілів музеїв у документації оглядів не повною мірою корелює із Законом України «Про музеї та музейну справу», хоча така узгодженість передбачена Положенням. Зокрема, якщо Закон включає археологічні та етнографічні музеї до числа музеїв історичного профілю, то в умовах огляду та у підсумкових наказах МОН щодо огляду їх традиційно подають окремо.

Не є остаточно врегульованим питанням доплата педагогам за завідування паспортизованими музеями при закладах освіти, оскільки її виплата та обсяг регламентовані різними документами. Стаття 24 Закону України «Про повну загальну середню освіту» встановлює учителям доплату за завідування

паспортизованими музеями в обсязі 10-15 %. Водночас відповідно до пункту 50 Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженої наказом МОН від 15.04.1993 № 102 (зі змінами), педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти за завідування паспортизованими музеями провадиться додаткова оплата у розмірі 15-20 % посадового окладу; конкретний розмір доплати встановлюється керівником закладу за погодженням із профкомом. Серед цього ряду нормативно-правових актів маємо ще Постанову Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 822 «Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки», яка надавала керівникам закладів освіти право (не зобов'язувала!) встановлювати доплату за завідування паспортизованими музеями у розмірі 15-20 % (пункт 4); наразі її дію вкотре призупинено.

Використані джерела

1. Копилець Є. В. Проблемні аспекти нормативно-правового забезпечення діяльності музеїв при закладах освіти. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Дев'ятої науково-практичної конференції* (7–8 жовтня 2021 р.). Київ: ТОВ «КАПІТАЛ-ДРУК», 2021. С. 117–120.
2. Музейна справа в закладах освіти. Методичні рекомендації. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2012. 126 с.
3. Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації / Уклад. Вагеннік О. М. Запоріжжя: КЗ «Центр туризму» ЗОР, 2020. 76 с.

ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ МУЗЕЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ І МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ

Нікольченко Юзеф,
доцент, доцент кафедри культурології,
Маріупольський державний університет,
м. Маріуполь,
Заслужений працівник культури України
e-mail: nikolchenko46@ukr.net

Деліман Владислава,
студентка ОС «Бакалавр»,
спеціальність «Культурологія»,
Маріупольський державний університет,
м. Маріуполь
e-mail: delimanvlada@gmail.com

У доповіді розглядаємо актуальне питання розвитку музейного менеджменту та маркетингу в Україні у сьогоденні та шляхи їхнього вдосконалення. У цьому контексті слід відзначити дослідження В. Бабарицької, В. Дукельского, Р. Гураля, О. Климишина, І. Ломачинської, А. Нагірняка, Ю. Нікольченка, Р. Маньковської, Ю. Омельченка, С. Руденка, М. Рутинського, М. Ткаченка, О. Хведася, В. Шевченка, В. Якубовського.

Сучасний музейний світ переживає період трансформації, зумовленої соціальними викликами. Музеї – унікальні науково-просвітницькі установи, які за допомогою природничих комплексів та пам'яток культурної спадщини відтворюють природне середовище, діяльність і творчість народу в певній галузі й на певному етапі. І це стає поштовхом до розвитку музеєзнавства, зокрема в Україні, як наукової та навчальної дисципліни, що прагне осмислити етимологію музею та напрями музейної діяльності у сьогоденні.

Аналіз історіографічної бази дає змогу виокремити напрями досліджень проблем музеєзнавства, зокрема поняття «музейний менеджмент» і «музейний маркетинг». Це актуальне питання

було відображено в положеннях Законів України «Про музеї та музейну справу» (29.06.1995 р.), «Про культуру» (14.12.2010 р.), Постанови Кабміну України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності» (05.07.97 № 534) та нормативних документах Міністерства культури України.

Сутність сучасного музею полягає в утриманні балансу між традиційними функціями музейного закладу та передовими маркетинговими технологіями.

Сучасні критерії оцінювання музею як культурно-просвітницького та дозвіллєвого центру потребують нових знань та створюють потребу в формуванні у самих працівників нових навичок у налагодженні суспільного діалогу, PR- та проєктному менеджменті, створенні переконливих презентацій, взаємодії зі ЗМІ, режисурі масових заходів, віковій педагогіці та психології, видавничий діяльності, віртуальних інтернет-послугах тощо. Без підвищення рівня професіоналізму працівників музеїв вирішити поставлені перед інституцією завдання буде вкрай важко, а скоріше – і зовсім неможливо. У сьогоденні до послуг музеєзнавців та шанувальників музейної справи створено сайт – «Музейний простір України».

Серед країн Європи Україна відзначається великою кількістю пам’яток культурної спадщини, проте кількість музеїв у нашій країні є ще недостатньою. За даними Державної служби статистики станом на початок 2021 р. в Україні функціонувало 576 масових музеїв державної та комунальної форм власності, які зберігають державну частину Музейного фонду України.

У музеях столиці та Львівської області експонується та зберігається 22,3% музейного фонду України, зокрема у Львові – 9,75%.

У краєзнавчих музеях – 34% музейних пам’яток; 32% в історичних та археологічних музеях; 17% – це художні музеї; 10% – музеї, присвячені діячам літератури; 7% – музеї інших профілів.

Відвідування музеїв в Україні засвідчує їх суспільну важливість. Останні роки цей показних досягає 18 млн осіб, що складає третину її населення. Загалом ці показники є позитивними, проте у розрізі регіонів вони різні: від 123,7 тис. чоловік на Волині до 3198,8 тис. чоловік у столиці (17%).

В означеному контексті потребує ретельного вивчення маркетингова діяльність музейних установ. У сьогоденні основною категорією відвідувачів є учні шкіл та студенти вишів (55%), що є позитивним. Проте залишається проблемою залучення до екскурсійного обслуговування дорослого населення.

Станом на 01.01.2021 р. із 18,54 млн відвідувачів 8,07 млн скористалися екскурсійними послугами музеїв країни (43,5%, 400 тис. екскурсій), що є недостатнім. Позитивним цей показник (10 тис.) є лише в музейних установах Вінницької, Дніпропетровської, Запорізької, Львівської, Полтавської, Хмельницької, Черкаської областей. Окремо варто розглядати музеї Києва та Львова, у яких щорічно проводять понад 100 тис. екскурсій (понад 3,5 тис. на один музей). Слід враховувати і той факт, що анексія Росією Криму та трагічні події на Сході України вкрай негативно вплинули на розвиток музейної справи в державі.

Найбільшу кількість екскурсій за рік у перерахунку на одну установу проводять музеї міст Києва та Львова (понад 3,5 тис.). В інших регіонах України кількість екскурсій перебуває в межах від 300 до 600.

За економічними показниками діяльності в 2019 р. музеї України отримали 46,9 млн грн, з яких левова доля – 16,6 млн грн припадає на музеї столиці.

Сьогодні серед музеїв у світі набула поширення концепція партнерської співпраці «social network». Мережні структури дають змогу розгортати глобальні проєкти. Дієвою українською організацією у сфері музейництва, заснованою на принципах мережного партнерства, на наш погляд, є Асоціація музеїв та галерей Карпатського регіону. Її створено 19 липня 2000 р. Асоціація об’єднала установи музейної та виставкової сфери з чотирьох областей Карпатського регіону – Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької.

Основною метою Асоціації є сприяння розвиткові музейної справи, виставкової діяльності, поширення високих духовних ідей, гуманітарних і наукових знань, популяризації культурної спадщини та мистецтва для формування та задоволення духовних потреб соціуму. Фінансове забезпечення діяльності Асоціації формується шляхом залучення внесків вітчизняних

та зарубіжних фізичних і юридичних осіб, здійснення маркетингової й зовнішньоекономічної діяльності, реалізації власних видавничих проєктів та організації роботи науково-навчальних центрів об'єднання.

Реорганізація структури музейного маркетингу необхідна. Але вона не завжди залежить від конкретної музейної установи: є питання, які потребують вирішення на рівні держави. Йдеться про необхідність скасування ПДВ на вартість квитка та музейної екскурсії. Скасування для музеїв означеного податку суттєво здешевить його відвідування, що, у свою чергу, буде сприяти його збільшенню.

Не випадково, у США, де вже багато років успішно діє система «держава – музей – відвідувач», яка передбачає часткову компенсацію вартості громадянам відвідування, найвищі у світі показники суспільного інтересу до музейної справи.

«Протягом останніх трьох десятиліть в музеях України змінився їх погляд на роль у суспільстві. Вони розглядаються не лише як сховище артефактів, а й як заклади, які можуть надавати широкий спектр послуг, організовувати цікаве дозвілля, брати участь у реалізації культурних та соціальних програм. Музеї презентують освітні програми для школярів і дорослих, активно сприяють національно-патріотичному вихованню.

Разом з тим, з метою покращення роботи і залучення більшої кількості відвідувачів музеї України повинні широко використовувати новітні технології, нові форми подачі експонатів, а також впроваджувати позитивні зміни у систему організації музейної справи» [4].

Використані джерела

1. Про музеї і музейну справу : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 1995. № 25.
2. Механізм модернізації музейної справи України. URL: http://195.78.68.75/mincult/uk/publish/article/27995/
3. Нікольченко Ю. М. Музеєзнавство : курс лекцій. Маріуполь : МДУ, 2020. 133 с.
4. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід : аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua

ІНКЛЮЗИВНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ (у межах реалізації проєкту «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: Інклюзивно-соціальна 3D-карта» за підтримки Українського культурного фонду)

Песоцька Юлія,
аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Науковий керівник:
д.пед.н., професор Кравченко О.О.
м. Умань
e-mail: pesotskaya2017@gmail.com

Сьогодення потребує трансформації музейної діяльності, використання новітніх технологій та засобів під час надання послуг. Урахування усіх вимог сучасного суспільства необхідне під час модернізації музеїв і забезпечення умов для надання послуг особам з інвалідністю.

Створення безбар'єрного простору в Україні відповідно до завдань та напрямів «Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» передбачає «забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики» [2].

Організація музейної діяльності сьогодні має забезпечувати доступ для надання послуг особам з інвалідністю. Це зумовлює заклади музеїв до адаптації будівель та експонатів відповідно до універсального дизайну. Однак варто розуміти, що не всі музеї мають фінансову спроможність до такої трансформації.

Досвід факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини свідчить, що інклюзивні екскурсії можливі та необхідні в сучасному суспільстві. Наразі факультет реалізує проєкт «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: Інклюзивно-соціальна 3D-карта» за підтримки Українського культурного фонду. Метою проєкту є поліпшення туристичної привабливості культурного потенціалу Черкащини за допомогою сучасних ІТ інструментів та використання їх як засобу соціальної інтеграції людей з інвалідністю, що сприяє збільшенню життєвого потенціалу, створення оптимальних умов соціалізації людини, поліпшення якості життя, а також зміни соціальної ситуації культурного розвитку [1].

У межах реалізації проєкту відбувся моніторинг доступності таких турів – Тур 1. Умань; Тур 2. Монастирище – Жашків – Звенигородка – Тальне; Тур 3. Корсунь-Шевченківський – Канів; Тур 4. Чигирин. До екскурсій долучилися студенти факультету соціальної та психологічної освіти УДПУ імені Павла Тичини, вихованці Інклюзивно-ресурсного центру Уманської міської ради, Уманської організації УТОГ та УТОС, а також Канівська організація осіб з інвалідністю «Відродження» [2, 7].

Екскурсантами було відвідано такі туристичні об'єкти: фентезі парк «Нова Софіївка» (м. Умань), Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» (с. Моринці та с. Шевченкове, Звенигородський район), Тальянки – трипільське поселення (пам'ятка археології), Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура» (с. Легедзине), Шевченківський національний заповідник (м. Канів), Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (м. Чигирин), Суботівський історичний музей (с. Суботів) та Буцький каньйон [3, 4, 5, 6].

Для того, щоб екскурсії були доступними для людей з порушенням слуху, до екскурсій також було запрошено сурдоперекладача. Інтеграція людей з інвалідністю дала можливість зменшити соціальні бар'єри, які виникають у буденному житті. Варто зазначити про професійність екскурсоводів, які знайшли підхід до всіх екскурсантів і зробили екскурсію доступною [7].

Відповідність туристичних об'єктів вимогам універсального дизайну є необхідним складником їхньої доступності для людей з інвалідністю. Однак найважливішим чинником під час створення безбар'єрного простору є подолання соціальних бар'єрів та стереотипів. Ставлення фахівців музеїв до інклюзивних груп екскурсантів є відкритим, позитивним, доброзичливим та спри-

ятливим для створення комфортної соціально-психологічної атмосфери інтегрованої групи.

Упровадження інклюзивних екскурсій – це потреба сучасного суспільства, що сприятиме подоланню соціальних стереотипів та створенню безбар'єрного соціокультурного простору. Інтегровані екскурсійні групи зумовлюють використання різних сучасних засобів ІТ-технологій, які допомагають під час організації екскурсії, а також організацію міждисциплінарної команди з метою забезпечення доступності для усіх членів екскурсійної групи.

Отже, організація інклюзивних екскурсій потребує модернізації музеїв, а також готовності фахівців до роботи з різними категоріями екскурсантів та співпраці з фахівцями інших сфер (соціальної, медичної, психологічної тощо). Це потребує чималих нематеріальних та матеріальних затрат. Однак, як показує практика та досвід, реалізація таких екскурсій можлива та потрібна, по-перше, для соціальної інтеграції людей з інвалідністю, по-друге, для розвитку музейної діяльності в Україні.

Використані джерела

1. Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: Інклюзивно-соціальна 3D-карта. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/inklyuzyvno-sotsial%ca%b9na-3D-karta/?fbclid=IwAR2Ravs7IRvMF91ZHrSE__Skc_-HpQzjvl3a-VXSVcLF6Kj37Bvo7TEqu-c#/
2. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text
3. Моніторинг доступності Тур 1. м. Умань (фентезі парк «Нова Софіївка»). URL: https://fspo.udpu.edu.ua/моніторинг-доступності-тур-1-м-умань-ф/
4. Моніторинг доступності Тур 2. Монастирище – Жашків – Звенигородка – Тальне. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/проєкт-культурно-рекреаційно-турис/
5. Моніторинг доступності Тур 3. Корсунь-Шевченківський – Канів. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/моніторинг-доступності-тур-3-корсунь-ш/
6. Моніторинг доступності Тур 4. Чигирин. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/моніторинг-доступності-тур-4-чигирин/
7. Офіційний сайт факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/

РОЛЬ МУЗЕЇВ У РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Тищенко Ольга,
викладач,
Черкаський фаховий коледж
харчових технологій та бізнесу
м. Черкаси
e-mail: helga_xxx@ukr.net

Розбудова в Україні відкритого демократичного суспільства, відновлення історичної пам'яті, активізація процесів інтеграції до європейського та світового співтовариства зумовлюють посилений інтерес до збереження та популяризації видатних пам'яток національної історії, культури, архітектури та мистецтва. Важливу роль у цьому процесі відіграють музейні заклади та музейний туризм. Він сприяє формуванню позитивного іміджу України серед іноземців, розкриває світові видатні сторінки української історії, має важливе значення для духовного відродження та національного самовизначення нашого народу.

На сьогоднішні музейні заклади є вагомим підґрунтям туристичної інфраструктури, мають значний вплив на формування туристичної привабливості країни. Екскурсійні послуги, які надають музеї, є невіддільним складником комерційного туристичного продукту та глобальної індустрії туризму, зокрема культурного туризму [1].

Подорожі з метою відвідання музеїв є одними з найпоширеніших мотивацій у процесі вибору туристичного продукту. Урізноманітнення пропозиції, з одного боку, й урізноманітнення потреб туриста, з іншого, диверсифікує туристичний ринок, формує можливості для розвитку окремих спеціалізованих видів і підвидів туризму. Саме до останніх і належить музейний туризм як різновид культурно-пізнавального, де мотивацією туриста є відвідування музеїв, ознайомлення з музейними колекціями [2, с. 4].

Співпраця музеїв і туризму ґрунтується переважно на формуванні складної системи історико-культурних, суспільноцивілізаційних, господарсько-економічних, техніко-технологічних, креативно-творчих, природно-екологічних зв'язків між виокремленими елементами певних територіально-суспільних формацій. Розвиток цих систем забезпечується акумульованою в музеях природною та цивілізаційною спадщиною як чинником туристичного розвитку окремих регіонів. Перед організаторами музейного туризму поставлено низку специфічних завдань: визначення туристичної спеціалізації музею, формування постійного туристського потоку до нього, створення програми та маршруту, пакету рекламної продукції тощо. Часто можна почути думку про те, що музейний туризм опікується виробництвом і реалізацією різних туристичних продуктів музейного характеру. До них належить організація подорожей та екскурсій, створення експозицій, виготовлення й реалізація навчальної та культурно-просвітницької літератури, сувенірів та пам'яток, макетів і копій музейних експонатів та предметів колекціонування [2].

Музейний туризм не можна назвати традиційним напрямом діяльності музеїв. У нашій країні він виник у той час, коли музейні установи шукали нові шляхи розвитку та нові джерела залучення коштів (переважно комерційні), у тому числі в межах організації туристичної діяльності на своїй території. Причому це більше стосувалося регіональних та місцевих музеїв, що перебували осторонь офіційних туристичних маршрутів і не були включені до програми обов'язкового відвідування різними групами туристів. Тільки великі загальновідомі музеї державного рівня, могли в ті часи успішно вдосконалювати методи прийому туристів, освоювати новітні маркетингові, інформаційні та інші технології. Місцеві та регіональні музеї не мали власної комерційної стратегії розвитку, їх відвідування різко скорочувалось, зменшувались та застарівали фонди, скорочувалась доходна частина. Обираючи власну стратегію розвитку, такі музеї намагалися посилити зацікавленість серед туристичних фірм та окремих туристичних груп у своїй діяльності, долучитись до наявних туристичних маршрутів або розробити нові, оволодіти інноваційними туристичними технологіями, змінити консерва-

тивні «музейні» психологічні установки тощо. Деяким музеям це вдалося. Однак на тлі значних позитивних очікувань переважно музеї так і не змогли адаптуватися до нових умов існування [3].

Після здійснення подорожі людина змінюється, вона по-іншому сприймає себе, навколишній світ та власну роль у ньому. У неї з'являються нові відчуття, нові думки, нові враження, звички, традиції, уявлення, уміння та навички, які в сукупності призводять до якісних світоглядних змін. Звідси – особливе зростання питомої ваги музейного туризму в сучасній туріндустрії. Музейний туризм кардинально відрізняється від традиційного «культурно-пізнавального» туризму. Скоріш за все, він нагадує нові враження від пізнавання себе в нових обставинах, в інших цивілізаційних форматах. Саме тому сучасних туристів приваблює гра, музейні квести, занурення в атмосферу тієї чи іншої історичної епохи (події), природного або суспільного явища. Не традиційне вивчення та засвоєння певного матеріалу, а емоційно-чуттєве переживання його образів (звуків, ритмів, запахів і смаків) стає основою сучасної туристичної діяльності в музеях. Тому останнім часом з'являється так багато віртуальних музейних турів, а також музейних закладів, поєднаних із виробництвом побутових і господарчих товарів, напоїв, продуктів харчування, ремісництвом, спортивними та оздоровчими практиками, майстер-класами різних видів мистецтв тощо. Досить популярними є такі елементи місцевої культури, як нічне життя, етнічні квартали, екзотичні форми проведення дозвілля тощо. Найбільш гучний проєкт на цих теренах – міжнародна акція «Ніч у музеї», яка зібрала багатьох прихильників у всьому світі. Під час відвідування музеїв вони відверто очікують нових вражень, які стають для них важливішими за артефакти чи музейні експонати. Сучасні туристи віддають перевагу сконструйованому світу образів. Тому останнім часом значного поширення набувають так звані «псевдокультурні» пам'ятки, спеціально створені для імітації, оскільки вони більш видовищні та доступні ніж справжні [4].

Сучасні споживачі музейного турпродукту характеризуються унікальними глибокодиверсифікованими потребами, високою модульністю смаків та мобільністю. Для них галузь пропонує

максимально варіативну й диверсифіковану пропозицію за умови збереження традиційно усталеної класичної ролі низки музейних закладів. Новий формат музейного туризму полягає в прилаштуванні музеїв до потреб і пропозицій туріндустрії, налагодження постійного та продуктивного діалогу з відвідувачем.

За роки незалежності мережа музеїв в Україні збільшилась майже втричі. Найвищі темпи зростання кількості музеїв відмічали в західних і центральних областях, що мали найменшу кількість таких закладів у часи тоталітарного режиму – Тернопільській, Волинській, Житомирській, Кіровоградській, Хмельницькій. Нині на території України функціонує близько 600 музеїв, з яких 35% – історичні, 34% – комплексні, 14% – мистецькі і художні, 10% – літературні, 7% – природничі і галузеві. На базі особливо цінних нерухомих пам'яток, що внесені до Державного реєстру, створено національні історико-культурні заповідники. Національний заповідник «Софія Київська» (1037 р.), Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник (1051 р.), Національний заповідник «Херсонес Таврійський» (IV ст. до н. е. – XII ст. н. е.) віднесено до рівня світового значення та включено до списку ЮНЕСКО [5].

Основним показником, що визначає діяльність музеїв є кількість їх відвідувань впродовж календарного року. Найвища відвідуваність спостерігається в містах й адміністративних одиницях України з найбільшою кількістю музейних установ – Києві, Чернігівській, Львівській, Черкаській, Полтавській, Тернопільській областях. Звичайно, на кількості відвідувань значною мірою позначається вплив туристичного складника – потоків внутрішніх і міжнародних туристів, які прямують до пам'яток загальнонаціонального значення, розташованих у цих регіонах. Найнижчу відвідуваність відповідно мають області з меншою кількістю музеїв та невисоким рівнем забезпеченості ними населення, які розташовані в північній та південній частинах країни. Низька забезпеченість мешканців регіонів музеями у поєднанні з недостатньою ефективністю їх діяльності негативно позначається на вихованні в пересічних громадян почуття національної ідентичності, розумінні спільної етнічної історії з населенням інших регіонів України.

Значна кількість музеїв України не використовує власний потенціал повною мірою не лише через недостатнє державне фінансування, а й через консервативність поглядів музейних працівників, безініціативність, відсутність зацікавлення та стимулів. Безперечним є той факт, що в сучасному світі, що змінюється, музеям необхідно інтегруватися в нові умови. Для поліпшення роботи та залучення більшої кількості відвідувачів музеї мають широко використовувати новітні технології, нові форми подання експонатів, а також впроваджувати зміни в системі організації музейної справи [1].

Трансформація суспільного життя обумовлює зміни в роботі музеїв, перехід до інтерактивних методів роботи, відкритості експонатів для відвідувачів, організації сценічних постановок, розширення сервісу з надання послуг. Музейні заклади мають розбурхувати думки відвідувачів, активізувати їх фантазію, з тим, щоб вони відчули себе першовідкривачами цікавого об'єкта спадщини та висловили готовність до подальшого знайомства з ним. Усе це сприятиме залученню туристів, розширенню культурного впливу музеїв та їх економічного потенціалу, вдосконаленню музейної структури. Такі зміни позитивно вплинуть на галузь та економіку країни загалом.

Використані джерела

1. Севостьянова А. Музеї як потенціал залучення іноземних туристів до України. URL: https://revolution.allbest.ru/sport/00462651_0.html
2. Любіцева О. О., Шпарага Т. І. Музейний туризм: навчальний посібник. Київ, 2021. 150 с.
3. Ключко Ю. М. Діяльність музеїв у контексті розвитку культурного туризму. URL: http://surl.li/arotk
4. Романуха О. М. Розвиток музейної справи як фактор активізації міжнародного туризму. URL: http://surl.li/aroti
5. Дані кількості музеїв // Museum. URL: http://surl.li/aoxga

ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ В СУЧАСНОМУ МУЗЕЇ

Третяченко Олександр,
магістр з туризму,
науковий співробітник
відділу науково-експозиційної роботи,
Національного заповідника «Хортиця»,
м. Запоріжжя
e-mail: tretiyzp@gmail.com

Сьогоднішні технології активно розвиваються та впроваджуються в різні сфери діяльності людини. Бурхливих змін зазнала сфера комунікацій – важко уявити сьогодні людину без смартфону. Наприклад, за даними 2018 р. Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, людина за день у 2015 році здійснювала 218 інтерактивних взаємодій, у 2020 році – 601 взаємодію, на 2025 рік припускають, що людина здійсюватиме 4785 інтерактивних взаємодій за добу. А обсяг інформації у світі загалом щорічно зростає на 30% [1, с. 4]. Тож, враховуючи такі данні, стає зрозумілим, що в сучасної людини в музеї формату минулого століття виникає «інформаційний голод». Звісно, досвідчений екскурсовод зацікавить аудиторію будь-яким предметом, але якщо відвідувач сам оглядає експозицію, він потрапляє в інший формат сприйняття інформації, йому бракуватиме інформаційного ряду, до якого він звик у повсякденному житті: це широкі комунікаційні можливості смартфонів, швидке отримання необхідної інформації через інтернет.

Новітні технології не залишили поза увагою й музеї, які активно їх застосовують, починаючи від лазерного сканера квитків на вході до повністю віртуальної експозиції, де всі теми розкриті за допомогою інтерактивних столів, голограм, проєкцій.

Цю тему у своїх роботах розглядають науковці з різних ракурсів, оскільки кожна новинка створює новий ефект взаємодії

з відвідувачем, формує нову модель поведінки в музеї та трансформує сучасне ставлення відвідувача до музею.

Під широким кутом технологічні трансформації розглядає Василь Банах. Він описує актуальність використання інновацій та інтерактивності в музеї, а також розуміння цих понять як у широкому, так й у вузькому значені, розмежування цих двох напрямів та пошук їхніх точок перетину.

До широкого поняття «інновація» автор відносить фундаментальне переосмислення музейної практики відповідно до сучасних потреб. Як приклад, це поява нового музеєзнавства, що виникло в середині 80-х років минулого століття, коли музей почали сприймати не як сховище музейних предметів, а як інструмент соціальних і культурних перетворень.

У вузькому розумінні цього слова В. Банах поділяє використання інновацій у двох ракурсах: 1) технічна апаратура та 2) експонати й музейні предмети. У першому випадку за допомогою інноваційного потенціалу технічної апаратури розкривається сценарій експозиції, а цифрове обладнання виконує допоміжну роль. У другому аспекті самі ж мультимедіа стають об'єктом мистецтва. Спеціально створені аудіо- та відеоефекти, технічні можливості, які дають змогу відчути себе в «іншій» реальності, набувають ваги перед відвідувачами поруч із традиційними музейними експонатами [2, с. 2].

П. Вербицька пов'язує музейні комунікації з широким спектром можливостей сучасних технологій. Це зумовлює набуття нових знань та якостей музейними працівниками [3, с. 21–24].

Метою статті є визначення можливостей використання сучасних технологій у музеї. Наприклад, спрощення процесів контролю шляхом встановлення турнікету зі сканером для зчитування квитків, або оптимізація часу відвідувачів, які зможуть придбати квитки онлайн під час руху до музею. А також забезпечення сучасного формату комунікації.

Для усвідомлення того, як швидко просувається технічний прогрес в музеях, треба зазирнути в недалеке минуле. Якщо зараз у кожної дитини є власна інтернет-сторінка, то наприкінці 90-х років минулого століття мати власний сайт було вершиною музейної діджиталізації. А в 2013 році вершиною став доступ

до зображення витворів мистецтва у високій якості завдяки інтернет-платформі Google Art Project [4, с. 4].

Основним у музеї, безперечно, лишається предмет, але він розміщений під склом і до нього не можна торкатися. Тут на допомогу експозиціонерам приходять технології, наприклад інтерактивна поверхня, яка розташована поруч з предметом. Це може бути сенсорний екран або сенсорна площина, на яку зображення транслюють через спеціальний проєктор. Таке рішення дає змогу зробити цікавий етикетаж до вітрини. Відвідувач дотиком руки до зображення може перейти до 3D-копії предмета з вітрини та розгледіти її у різних ракурсах у будь-якому масштабі. Окрім того, можна прочитати інформацію про предмет. Стилістика подання інформації може відрізнятися залежно від тематики та дизайнерської майстерності.

Завдяки технології deepfake картина може взаємодіяти з відвідувачем по-новому: підійшовши до картини, відвідувач бачить як вона «оживає». Ця технологія використовує методику накладання фото на відео за допомогою штучного інтелекту. Працює вона у такий спосіб: нейромережа опрацьовує фотографію, додає міміку, рухи та навіть емоції. Так одна з компаній до дня народження Авраама Лінкольна розмістила на своєму YouTube каналі відео, створене за цією технологією, на якому Лінкольн, сидячи у своєму кабінеті, звертався до громадян. Звернувшись до цієї технології, можна отримати, наприклад, зображення Богдана Хмельницького, який рухає головою, виявляє різні емоції, навіть можна додати голос.

Така технологія дасть змогу по-новому представити образи історичних постатей в експозиції музею, а коли для повного розкриття теми необхідно показати героя чи якусь персону, а такої картини просто немає у фондах музею, як це часто буває, тут і стане в пригоді зазначена технологія. Прикладом використання такої технології є виставка «Ван Гог. Зоряна ніч», що відбулася в першому у Франції музеї цифрового мистецтва «Майстерня світла».

Ще одним цікавим рішенням може стати використання окулярів віртуальної реальності (VR). Зазвичай хід битви у музеї зображують різнокольоровими вигнутими стрілками, які вка-

зують чиї війська звідки йшли, де стався бій та куди відходили. З одного боку інформативно, але не «переносить» споглядача в той час, коли відбулась битва, не передає її атмосферу.

А за допомогою VR відвідувач може опинитися посеред поля, де навколо нього оживають легендарні гетьмани, які ведуть військо до бою. З висоти пташиного польоту видно, як одне військо зійшлося з іншим, чутно як стукотять копита коней, дзвенять шаблі. Звісно, без деталізацій кровопролиття та чогось подібного.

Це все можливо за допомогою спеціальних VR-окулярів.

Абревіатура «VR» (virtual reality) перекладається на англійську мову як: «віртуальна реальність». Окуляри VR – це легкий корпус із лінзами, за якими –екран, розділений на дві картинки. Кожне око бачить власне зображення, яке трохи відрізняється від іншого, так ми бачимо об'ємне зображення.

Технологія віртуальної реальності не нова. Понад 20 років тому вона була дуже популярною в США, але через те, що пристрої були недосконалими та дуже важкими, інтерес до неї швидко згаснув.

Сьогодні пристрої вже не важкі, а технології більш досконалі. Для того, щоб «опинитися на полі бою», використовується спеціальний датчик – гіроскоп. Він зчитує положення голови (повороти та нахили) й уможливлює занурення до віртуального простору. Технічно це відбувається в такий спосіб: сигнал надходить від датчиків, які орієнтуються в просторі (гіроскоп, компас, зовнішні камери, акселерометр), до процесора де інформація оброблюється та виводиться у вигляді зображення на екран. Отже, одягнувши VR-окуляри можна відчути себе всередині віртуального світу та повною мірою роздивлятись навкруги. [5, с. 1] Таку технологію вже використовують у музеях і одним з них є Франкфуртський музей Штедель.

Великий простір в музеї сьогодні можуть охоплювати проєкції як прості, так і інтерактивні. Адже все вище зазначене можна втілити й за допомогою саме проєкцій. Наприклад, на вільні від експонатури ділянки стін падає проєкція, яка може слугувати провідником від одного розділу до іншого. На стінах поблизу відповідних розділів можуть красуватися проєкції ви-

датних козаків, гетьманів та інших ключових фігур того часу. У проєкції може відтворюватись хід битви, козаки, які роблять повсякденну роботу, або козацький загін, який скаче на конях степом, козацькі клейноди тощо. Принцип роботи проєкції такий: проєктор з операційною системою реагує на дотики до поверхні, на яку падає проєкція. Він може спроєктувати сенсорний віртуальний екран як на горизонтальних, так і на вертикальних поверхнях. Будь-який стіл, підлога або стіна зможуть перетворитися на екран. У такий спосіб можна перетворити необхідну поверхню в інтерактивну та транслювати великий обсяг інформації, змінюючи її дотиком руки. Така технологія трапляється все частіше в музеях. Наприклад у музеї Фредеріка Шопена, що у Варшаві, використовується книга під проєктором (медіакнига).

Ще однією новинкою на сьогодні стали віртуальні тури або екскурсії до музею. І тут теж є два варіанти втілення: перший – коли екскурсовод на камеру розповідає про предмет або про всю залу, присвячену якійсь тематиці. Потім відзнятий матеріал розміщують на сайті закладу та на сторінках соцмереж. Такі екскурсії з історико-культурного комплексу «Запорізька Січ» під час карантину активно публікував Національний заповідник «Хортиця». І другий варіант – це віртуальна екскурсія, за допомогою якої відвідувач, сидячи вдома, може зайти на сторінку закладу в інтернеті та зазирнути в зали музею через свій монітор. У віртуальній екскурсії можна не тільки побачити експозицію, а й розмістити інформацію до експонатів, які в ній розташовані. Такий підхід дає змогу відкрити музей для широкого загалу. Наприклад, людина не має можливості потрапити до музею, тут у пригоді стане такий віртуальний тур, який викличе бажання відвідати музей безпосередньо. А в умовах карантинних обмежень, коли заклади не працювали, такі «екскурсії» стали ще популярнішими.

Віртуальні екскурсії створюють за допомогою фотознімків експозиційної зали на 360° з різних ракурсів. Також можна сфотографувати окремі предмети для більш детального перегляду. Для управління зображенням додають стрілочки, натиснувши на які можна перемістити «погляд» у відповідному напрямку.

Для зручної навігації у великому музеї, де багато поверхів, залів, може використовуватись план, на якому відображується з якого місця та в якому ракурсі ви оглядаєте зал, а також зображено які зали є поруч. Наприклад, такий тур має Національний музей історії України м. Київ.

До музею або галереї може завітати незрячий відвідувач. Навіть в умовах, коли торкатися полотна на картині не можна, відчути роботу художника реально. Рішення проблеми було реалізовано в галереї Возницького, проєкт називається «Доторкаюсь і бачу», який допомагає зробити музей доступнішим для незрячих та слабо зрячих людей.

У межах цього проєкту було зроблено скульптури з портретів, які експонують у галереї. Отже, кожен відвідувач галереї, зокрема незрячі та слабо зрячі екскурсанти, можуть доторкнутися до скульптури й у такий спосіб уявити собі який вигляд мала особа, зображена на картині-портреті. Але й це ще не все: крім портретної подібності, відтворено також художню техніку автора картини так, щоб через дотик можна було довідатися про особливості портрету, як твору мистецтва. Скульптурні портрети виставлено поряд із художніми оригіналами так, щоб відвідувачі зі здоровим зором могли порівняти обидві «версії» портрету.

Тут немає новітніх технологій, але сам прийом був використаний в нашій країні вперше, тому й має для нас новизну. Хоча такий підхід можна віднести до широкого поняття «інновація», за версією В. Банаха.

Підсумовуючи можна сказати, що використання інноваційних рішень в музейній галузі є невіддільною нормою для забезпечення комфортного перебування та якісної комунікації з культурним надбанням сучасних відвідувачів. Більшість наведених прикладів спрямована на історичний музей, але використання вище зазначених технологій може бути застосоване в будь-якому музеї та наповнене різною інформацією.

Головним є дотримання балансу в експозиції, реальних предметів з допоміжним технологічним забезпеченням, гармонійне поєднання невеличкого неяскравого, але топового предмету з великим та яскравим екраном. Існують музеї, де предмети вза-

галі відсутні, експозиція наповнена віртуальним контентом. Та постає питання: чи це музей? Оскільки там відсутній предмет, що є основою будь-якого музею. Останнім часом музей перестає бути місцем, де можна ознайомитись з предметом, а стає простором для відпочинку. У XXI ст. поведінка відвідувача трансформувалася, а музеї вимушені змінювати свій зміст та імідж аби догодити відвідувачеві [6, с. 94]. Тож дослідження проблеми дотримання балансу між новаторством та фундаментальним завданням музею є напрямом подальших студіювань автора.

Використані джерела

1. Глушач Ю., старший викладач кафедри статистики, обліку та аудиту, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків. URL: http://investplan.com.ua/pdf/18_2018/10.pdf
2. Банах В. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Історико-культурні студії*. 2016. Вип. 3. № 1. С. 2 URL: http://surl.li/nxmr.
3. Вербицька П. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації *Історико-культурні студії*. 2016. Вип. 3. № 1. С. 21–24. URL: http://surl.li/nxmj.
4. Бєлікова М. Запровадження інноваційних технологій в музеях України. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Вип. 43. С. 4. URL: http://surl.li/armct
5. Шпітко В. Доповнена реальність в освітньому процесі. На урок: освітній проєкт. С. 1. URL: https://naurok.com.ua/dopovnena-realnist-v-osvitnomu-procesi-111828.html
6. Панас. Н. Музеї XXI століття в умовах глобалізації: нові смисли, виклики та тенденції. *Історико-культурні студії*. 2016. Вип. 3. № 1. С. 94. URL: http://surl.li/nxlz.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

Наша сторінка у Facebook
https://cutt.ly/2TyzyJc

Літературний редактор:
Видайчук Т. Л.

Обкладинка, верстання, дизайн:
Ладоня К. Ю., Штефан Ю. В.

Фотографії, представлені у збірнику,
зроблені в Музеї науки Малої академії наук України (м. Київ).
Фотограф: Кузнюк І. С.

Підписано до друку 29.11.2021 р. Зам № 011121.
Формат 60x84 1/16. Гарнітура Droid Serif. Друк цифровий.
Папір офсетний 80 г/м^2. Ум. друк. арк. 19.07
Наклад 300 прим.

Видавництво Національний центр
«Мала академія наук України»
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019